NEDERLANDS | 6E EDITIE | 1 HAVO/VWO

Nieuw Nederlands

Noordhoff Uitgevers

NAAM

KLAS

Nieuw Nederlands

Vormgeving binnenwerk: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Conceptontwerp omslag: nu:amsterdam/nu:rotterdam
Vertaling vormgeving omslag: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Omslagfoto: Hollandse Hoogte
Illustraties: Flos Vingerhoets, Haarlem

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Voortgezet onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

1 / 19

ISBN 978-90-01-88664-6

Nieuw Nederlands

1 havo/vwo

Eindredactie:
Margreet Kooiman
Marlies Schouwstra

Auteurs:
Anne-Carine van den Akker
Annie van der Beek
Aniek Beemer
Roy Dielemans
Margreet Kooiman
Jet Meerkerk
Willem Steenbergen
Lisette Veldhuizen
Marit Vos
Hinke Zetstra

Noordhoff Uitgevers Groningen

Hoe werk je met Nieuw Nederlands?

De quiz en De brug
Je kunt het schooljaar beginnen met een quiz waarin je kunt laten zien hoe goed je het Nederlands beheerst. Als het nodig is, kun je na de quiz extra oefenen met *De brug*. Die vind je vanaf bladzijde 246. *De brug* helpt je alvast voorbereiden op de gewone hoofdstukken in dit boek.

Hoofdstukken
Nieuw Nederlands bestaat uit zes hoofdstukken. Ieder hoofdstuk heeft dezelfde vaste indeling:
- Lezen
- Schrijven
- Kijken en luisteren
- Spreken en gesprekken
- Woordenschat
- Grammatica
- Formuleren
- Spelling
- Praktijkopdracht

Poëzie en fictie
Achter in dit boek vind je het onderdeel *Poëzie en fictie*: bladzijden vol leesplezier met fragmenten uit spannende romans en boeiende gedichten. Ook word je uitgedaagd om zelf in de pen te klimmen.

Nieuw Nederlands Online
Op Nieuw Nederlands Online kun je alle opdrachten uit het boek maken. Je vindt er alles wat bij de opdrachten hoort, zoals video's en formulieren. Als je de opdrachten online maakt, kun je een eigen route volgen met herhaalopdrachten of steropdrachten. Je kunt online ook oefenen voor de toets en video-uitleg van de theorie bekijken.

32 Hoofdstuk 1

Formuleren

Je leert zinnen correct begrenzen.

Startopdracht Lees tekst 1 hardop voor.
1 Uit hoeveel zinnen bestaat de tekst?
2 Hoe komt het dat je dat niet zo makkelijk kunt zien?

Tekst 1

Bijzondere dierenvriendschap

een vriendschap tussen een grizzlybeer en een kat is niet alledaags maar wel mooi om te zien beide dieren zijn weesjes het katertje werd helemaal alleen in belabberde conditie gevonden nadat moederbeer was overreden door een trein kwam het grizzlywelpje erbij kat en beer sloten vriendschap en eten slapen en spelen nu altijd samen is dat niet prachtig

Naar: feliscatus.nl, op 22 september 2015

Theorie video-uitleg

Zinnen correct begrenzen

Een tekst bestaat uit zinnen. Een zin is meestal een mededeling. Achter zo'n mededeling (achter een zin dus) zet je een punt:
– *Max en Jasper trekken veel samen op. Ze vinden dezelfde dingen leuk.*

Je kunt twee mededelingen samenvoegen met een verbindingswoord. Dan zet je na de eerste mededeling (dus voor het verbindingswoord) een komma:
– *Max en Jasper trekken veel samen op, **want** ze vinden dezelfde dingen leuk.*
– *Max en Jasper trekken veel samen op, **omdat** ze dezelfde dingen leuk vinden.*
De zin hierna is dus niet correct, want het gedeelte vanaf *Want* hoort bij het eerste deel en is geen zelfstandige zin.
– *Max en Jasper trekken veel samen op. **Want** ze vinden dezelfde dingen leuk.*

Sommige verbindingswoorden kunnen ook aan het begin van de zin staan. Dan komt er verderop in de zin een komma tussen de twee mededelingen, vaak tussen twee persoonsvormen:
– ***Omdat** ze dezelfde dingen leuk vinden, trekken Max en Jasper veel samen op.*

Zo zet je de leestekens in een tekst
- Zet achter een zin een punt. Het maakt daarbij niet uit of de zin een of meer mededelingen bevat.
- Zet achter een vragende zin een vraagteken.
- Zet een komma tussen twee persoonsvormen.
- Zet voor de volgende verbindingswoorden in het algemeen een komma: *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra.*
- Zet (in het algemeen) geen komma voor *en* en *of*.

In de theorie worden de begrippen uitgelegd die je nodig hebt. Je gaat ermee aan de slag in de opdrachten. Je kunt online video-uitleg van de theorie bekijken.

Je begint altijd met de startopdracht. Hierin maak je kennis met de nieuwe lesstof.

'Je leert' geeft aan wat je gaat leren. Dat is het doel van de les.

Opdracht **1**

Maak de zinnen compleet. Gebruik in elke zin een van de verbindingswoorden *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra*. Je mag elk woord maar één keer gebruiken. Plaats hoofdletters, punten, vraagtekens en komma's.

1 vandaag zijn alle leerlingen vrij …
2 … trekt julie haar pantoffels aan
3 volgens mij houdt rick niet van kroketten …
4 … moest erica bij de docent engels een uur nablijven
5 maakt else al haar huiswerk voor maandag op vrijdagmiddag …
6 … eten we meestal in een chinees restaurant

Opdracht **2**

1 Maak drie zinnen waarin twee persoonsvormen naast elkaar staan. Zet de leestekens op de juiste plaats.
2 Maak drie zinnen. Gebruik in elke zin een van de verbindingswoorden *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra*. Eén zin moet een vraag zijn. Zet de hoofdletters en de leestekens op de juiste plaats.

Opdrachten waarvoor je online moet werken of waarbij je een filmpje kunt vinden, kun je herkennen aan dit symbool.

Opdracht **3**

Tekst 2 bestaat uit zes zinnen. Plaats in de tekst leestekens en hoofdletters. Vul op de puntjes een verbindingswoord uit de theorie in.

Tekst 2

Langer leven door vriendschap

waarom is vriendschap goed voor de gezondheid het antwoord op die vraag is simpel tijd doorbrengen met je vrienden heeft effect op je lichaam … je serotonine aanmaakt … je dankzij die stof depressies voorkomt zit je goed in je vel samen zijn met vrienden is even belangrijk voor je gezondheid als sporten … een goede vriendschap maakt je gezonder en minder gestrest zou je daardoor ook langer leven

Naar: www.stomverbaasd.com, 22 september 2015

Opdracht **4** ✱

Tekst 3 is geschreven door Nienke. Helaas heeft ze nogal veel fouten gemaakt met de hoofdletters en de leestekens. Schrijf de tekst over en zet hoofdletters en leestekens op de juiste plaats. Zo nodig mag je enkele woorden veranderen, weglaten of toevoegen.

Opdrachten op een hoger niveau zijn gemarkeerd met een ster. Je docent vertelt of je deze opdracht maakt of niet.

Tekst 3

Beste vriendinnen

Mijn beste vriendinnen zijn Nena, Pien, en milou. Ik kan het goed met hen vinden, en ze zijn ook heel lief wanneer we bij elkaar zijn. Kletsen we over van alles. Vaak spreek ik met ze af in de stad. als we daar gaan shoppen of ijs eten. Dan gaan we de ene na de andere winkel in het is altijd SUPERGEZELLIG. Soms gaan we samen naar Wildlands in Emmen. Wat we erg leuk vinden. Vorig jaar bezochten we een concert van B-Brave. Want dat is onze favoriete Boyband. Wie wil nou niet graag zulke leuke vriendinnen.

'Ik kan/weet' geeft aan wat je hebt geleerd. Ook staat erbij welk referentieniveau daarbij hoort.

Ik kan/weet • verbindingswoorden en leestekens gebruiken om zinnen correct te begrenzen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Je kunt online extra opdrachten maken. Je kunt ook je eigen route volgen door alle opdrachten uit het boek online te maken.

Inhoud

De

Ik bedoel, welke leerling
de hoofdprijs
niet de essentie
Nee hè? Ging het
zelf te
in staat

quiz

De brug

Met Nieuw Nederlands leer je meer over de Nederlandse taal. Veel van wat je gaat leren, zul je herkennen van de basisschool, zoals spelling en woordenschat. Misschien vind je Nederlands makkelijk of juist heel moeilijk. Als Nederlands lastig voor je is, kun je extra oefenen met de opdrachten uit *De brug*.

Doe de quiz!

Twijfel je of *De brug* je kan helpen? Door de quiz te maken, weet je of het een goed idee is om aan de slag te gaan met *De brug*. Tijdens de quiz krijg je vragen over Lezen, Grammatica, Formuleren en Spelling. Je kunt de quiz in je eentje online maken of met de hele klas tegelijk. Als je de quiz samen met je klas maakt, is je docent de quizleider.

Je kunt de quiz ook zelf online maken.

Zo gebruik je De brug

Voordat je aan een nieuw hoofdstuk begint, kun je met *De brug* alvast een begin maken. Bij elk hoofdstuk vind je een korte, heldere uitleg van (een deel van) de theorie en een aantal korte opdrachten over Lezen, Grammatica, Formuleren en Spelling. Met *De brug* maak je een goede start met het hoofdstuk. Je vindt *De brug* vanaf bladzijde 246.

Je kunt alle opdrachten uit De brug *ook online maken.*

Hoofdstuk 1

Vrienden

Kampioen galgje

Ben jij supergoed in galgje? Of heb jij weleens scrabble gespeeld? Bij dit soort taalspelletjes speel je met woorden. Zo moet je soms een code kraken, de betekenis raden of zelf een woord maken. Let maar op, je komt ze overal tegen: op de televisie, in de krant of als app voor je telefoon. Welke taalspelletjes speel jij weleens met je vrienden en familie?

Zoek zelf een leuke taal-app om uit te proberen.

Balpenvriend

Je kunt nieuwe woorden maken door twee woorden aan elkaar te plakken, zoals snelweg en klapzoen. We noemen dat samenstellingen. Als je maffe woorden wilt verzinnen, kun je van twee samenstellingen een nieuwe samenstelling maken. Bijvoorbeeld: eigenwijs en wijsneus worden samen eigenwijsneus. Bedenk zelf vijf van dit soort samenstellingen. Het kan niet gek genoeg zijn!

Racecar

Lezen is in, ezel! Zie je wat er bijzonder aan deze zin is? Je kunt deze zin ook van achteren naar voren lezen. Er staat dan precies hetzelfde. Dat noemen we een **palindroom**, net als *lepel*, *racecar* en *meetsysteem*. Sommige woorden kun je omdraaien, zodat je een ander woord leest, zoals *gum* en *mug* en *droom* en *moord*. Dit zijn **spiegelwoorden**.
Bedenk zelf drie andere palindromen en drie spiegelwoorden.

Lezen

Je leert het onderwerp van een tekst bepalen.

Startopdracht

Bekijk tekst 1.
1 Waar gaat de tekst over, denk je?
2 Waardoor kun je niet zo makkelijk zien wat het onderwerp van de tekst is?

Tekst 1

[1] 'Iemand vinden is makkelijk. Ik plaats een oproepje op een site of zoek op Instagram naar de hashtag #penpalswanted. Er zijn allerlei penpalgroepen op Facebook en ik doe ook aan postcrossing. Via het forum van postcrossing kun je meedoen aan toffe manieren om te schrijven, bijvoorbeeld in een notitieschriftje dat je met vier of vijf mensen rondstuurt.
[2] Ik heb zeven penvriendinnen: twee uit Nederland, twee uit China, twee uit Hongkong en één uit Italië. Laatst heb ik mijn trouwste vriendin ontmoet. Dat was heel speciaal: na vier jaar schrijven weet je veel van elkaar, maar ik had haar stem nog nooit gehoord.
[3] De HEMA is mijn lievelingswinkel voor snailmailspullen. Ik koop er kaarten en leuke fröbeldingetjes waarmee ik mijn brieven opfleur. Het is dus geen goedkope hobby, want een brief of kaart naar het buitenland kost ook nog ruim een euro. Gelukkig heb ik mijn moeder ook aangestoken met het virus: nu kan ik mooi postzegels van haar gebruiken.'

Naar: Malou van Zwieten, 7Days, 16 januari 2015

Theorie

video-uitleg

Het onderwerp van een tekst

Elke tekst gaat ergens over. Dat noem je het **onderwerp** van een tekst. Je kunt met één woord of met een paar woorden zeggen wat het onderwerp is, bijvoorbeeld: *Facebook* of *verschillende soorten vrienden.* Als je weet wat het onderwerp van een tekst is, dan begrijp je de tekst beter als je hem helemaal gaat lezen.
Om het onderwerp te vinden, hoef je een tekst niet helemaal te lezen. Je leest de tekst alleen **oriënterend**, dat wil zeggen: je bekijkt de tekst en je leest de eerste **alinea**. Alinea's zijn de (genummerde) kleine stukjes waarin een tekst verdeeld is.

Zo vind je het onderwerp van een tekst

1 **Bekijk** de tekst:
   - Kijk naar de **titel**.
   - Kijk naar de **illustraties** (plaatjes, foto's, lijstjes, rijtjes of schema's).
   - Kijk naar eventuele **tussenkopjes** (de 'titels' van tekstgedeeltes).
   - Let op anders gedrukte woorden (**vet**, *cursief,* GROOT of gekleurd).
2 Lees de eerste alinea; soms is die vetgedrukt.
3 Geef antwoord op de vraag: waarover gaat deze tekst?

Opdracht
1

Lees tekst 2 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Waaraan kun je dat snel zien?
Lees de tekst nu helemaal.
3 'In de ideale wereld zoek je helemaal zelf uit met wie je wilt omgaan.' (al. 1) Is dat in het echte leven ook zo, volgens de tekst?
4 'Zo kun je alleen maar kiezen uit de mensen met wie je in aanraking komt.' (al. 2) Wat betekent 'met iemand in aanraking komen'?
5 Waardoor wordt volgens Beate Volker bepaald wat voor netwerk je hebt en hoe groot dat is?
6 'Zelden worden we vrienden met iemand uit een andere sociale klasse.' (al. 3) Wat betekent 'zelden'?
7 'We plukken onze vrienden uit een kleine groep van mensen die op ons lijken.' (al. 3) In welk opzicht lijken onze vrienden op ons? Noem zes overeenkomsten. Gebruik voor je antwoord de alinea's 3 en 4.
8 Waar ken jij je vriend(inn)en van? Waar heb je ze ontmoet?
9 Noem een paar overeenkomsten tussen jou en je vriend(inn)en. Gebruik eventueel de tekst om op ideeën te komen.

Tekst 2

Niet speciaal uitgezocht

[1] In de ideale wereld zoek je helemaal zelf uit met wie je wilt omgaan. Maar in het echte leven word je nogal – vaak zonder dat je het zelf in de gaten hebt – gestuurd bij de selectie van je vrienden.
[2] Zo kun je alleen maar kiezen uit de mensen met wie je in aanraking komt. 'Bij vriendschappen hebben we vaak het idee dat onze keuze volledig vrij is', volgens sociologe* Beate Volker. 'Maar dat klopt niet. In het dagelijks leven kom je op een beperkt aantal plekken. Dat bepaalt de aard en de omvang van je netwerk. In de praktijk komen mensen eigenlijk altijd met dezelfde soort vrienden thuis. Je familie is al gevarieerder dan je vriendenkring.'

Onze vrienden lijken op ons
[3] Er is dus geen sprake van een vrije vriendenkeus. We plukken onze vrienden uit een kleine groep van mensen die op ons lijken. Zelden worden we vrienden met iemand uit een andere sociale klasse. De zoon van een professor die écht bevriend is met de zoon van een bouwvakker? De dochter van een chirurg met die van een caissière? Het komt nauwelijks voor, volgens Volker. 'Met de keuze van je vrienden kopieer je in feite jezelf. Ga maar eens kijken bij vrienden en je zult de overeenkomsten zien: hoe hun kamer eruitziet, van welke muziek ze houden, hoe ze zich kleden. Als je iets wilt weten van een heel ander deel van de samenleving, moet je echt niet bij je vrienden zijn.'

[4] Er zijn nog twee dingen hetzelfde. Vrienden zoeken we niet ver weg: ze komen meestal gewoon uit de buurt. Voor lager opgeleiden geldt dat sterker dan voor hoger opgeleiden. Verder zitten onze vrienden vaak in dezelfde leeftijdsgroep. Hoe jonger je bent, hoe minder leeftijdsverschil er tussen jou en je vrienden is.
[5] Van het ideale beeld dat we zelf wel bepalen met wie we een groot deel van ons leven optrekken, blijft dus weinig over. Jouw vrienden hebben je alleen maar uitgezocht omdat je toevallig in de buurt was.
Naar: Mark Traa, Quest, februari 2014

* Sociologen onderzoeken relaties tussen mensen, zoals vriendschapsrelaties.

Opdracht
2

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 In alinea 5 staat dat de Canadese stad Kelowna en de Nederlandse stad Veendam 'zustersteden' zijn. Wat zou dat kunnen betekenen?
3 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a motivatie (al. 1)	– *boeiend; erg interessant*
b aanbeveling (al. 1)	– *gewoonte die al lang bestaat*
c fascinerend (al. 1)	– *groep van vijfhonderd tot duizend soldaten*
d voorbeeldig (al. 4)	– *nauwer verbonden; inniger*
e regiment (al. 5)	– *oud-militairen*
f hechter (al. 5)	– *reden waarom je iets doet*
g veteranen (al. 5)	– *uitspraak dat iemand (of iets) geschikt is*
h traditie (al. 5)	– *zo goed dat het als voorbeeld kan dienen*

4 '[…] én het onderwerp interesseerde me.' (al. 1) Welk onderwerp was dat?
5 'Doordat we allemaal bij een gastgezin logeren, krijgen we de Nederlandse cultuur mee.' (al. 2) Welke twee voorbeelden van Nederlandse gewoonten noemt Han?
6 Jaspers moeder vertelt dat ze zich 'erg verantwoordelijk' voelt voor Han. (al. 4) Wat bedoelt ze daarmee?
7 'Een uitwisselingsproject tussen middelbare scholen in Veendam en Kelowna zou een voortzetting kunnen zijn van de traditie.' (al. 5) Welke traditie wordt hier bedoeld?
8 Heeft jouw school ook een speciale band met een school in het buitenland? Zo ja, met welke school? Hoe is die band ontstaan?

Opdracht
3 ✱

Lees tekst 3 nog een keer.

1 Noteer vijf woord(groep)en uit alinea 5 die een tijdsaanduiding aangeven.
2 Noteer in niet meer dan dertig woorden hoe het komt dat Kelowna en Veendam zustersteden zijn.

Tekst 3

Uitwisseling smaakt naar meer

[1] Uitwisselingsstudent Han Yang Wei uit het Canadese Kelowna logeert sinds een week bij de familie Haikens in het Groningse Wildervank. Hij is een van de twintig leerlingen van de KLO Middle School uit Kelowna die in verband met 'zeventig jaar bevrijding' meedoen aan een uitwisselingsproject met de Veendamse vo-school Winkler Prins. 'Wie mee wilde naar Veendam moest een aanmeldingsformulier met motivatie invullen en een aanbeveling van een docent krijgen', vertelt Han. 'Het leek me een geweldige kans om wat van de wereld te zien én het onderwerp interesseerde me. Ik vind de Tweede Wereldoorlog fascinerend. Tijdens ons verblijf in Veendam krijgen we daar veel informatie over. We doen mee aan de Dodenherdenking, bezoeken het Bevrijdingsbos en gaan naar Kamp Westerbork.

[2] Doordat we allemaal bij een gastgezin logeren, krijgen we de Nederlandse cultuur mee. Wat me opvalt, is het verschil in dagindeling. In Canada staan veel werkenden tussen acht en negen uur op. Hier is

iedereen om zeven uur al wakker. Ik ben een vroege vogel, dus dit ritme past wel bij me. Ook het eten is anders. Jullie eten vaker gekookte groente en zijn meer bezig met natuurlijke voeding dan wij.'

Samen gamen

[3] Han logeert in een gastgezin met twee jongens: Jasper van 14 en Dennis van 10. Jasper: 'Het is wel goed dat de Canadezen in gastgezinnen slapen. Zo leer je elkaar beter kennen en krijg je sneller een band met elkaar dan wanneer zij met z'n allen in een jeugdherberg hadden geslapen. Han en ik kunnen het goed met elkaar vinden. We gamen samen en als ik met m'n vrienden skype, doet hij mee. Het is wel lastig dat ik er de hele tijd aan moet denken Engels te praten.'

[4] Jaspers moeder: 'Ik voel me erg verantwoordelijk voor Han en denk steeds: heeft hij het wel naar zijn zin, verveelt hij zich niet? Ik hoor van andere ouders dat zij hetzelfde hebben. Het beste is toch om hem maar een beetje te laten gaan. Dan blijkt Han zich prima te redden. Hij is trouwens erg beleefd.' Han, grijnzend: 'Ik doe hier natuurlijk ook mijn best. Thuis ben ik vast minder voorbeeldig!'

Doorgaan met uitwisseling

[5] Het is de eerste keer dat er een uitwisseling plaatsvindt tussen scholen uit de zustersteden Kelowna en Veendam. Aanleiding van de zusterovereenkomst is het feit dat het regiment British Columbia Dragoons uit Kelowna in de Tweede Wereldoorlog een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de bevrijding van Noord-Nederland. Na de bevrijding is het regiment een tijdlang in Veendam gelegerd geweest. Daardoor ontstond er een speciale band tussen de gemeentebesturen en de bevolking van Veendam en Kelowna. Sinds 2001 is de band hechter en wonen veteranen uit Kelowna de Dodenherdenking en Bevrijdingsdag bij. Zij zijn echter ondertussen zo oud dat ze de vermoeiende reis naar Veendam bijna niet meer kunnen maken. Een uitwisselingsproject tussen middelbare scholen in Veendam en Kelowna zou een voortzetting kunnen zijn van de traditie.

Naar: Karin Weijs, www.veendammer.nl, op 3 mei 2015

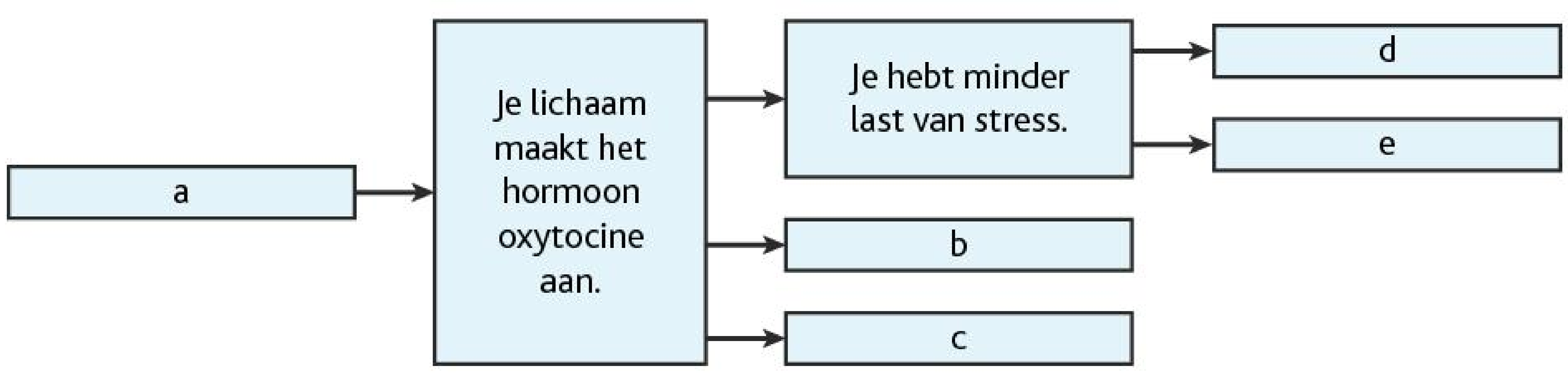
Opdracht 4

Lees tekst 4.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Hebben jullie thuis ook een huisdier? Waarom (niet)?
3 De woorden *a* t/m *j* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a volwaardig (al. 1)	– *afkeurend bekijken*
b met de nek aankijken (al. 1)	– *botsing van tegenstrijdige gevoelens*
c hormoon (al. 4)	– *compleet; voor honderd procent*
d socialer (al. 4)	– *gewoonte*
e neiging (al. 5)	– *gevoelens*
f invoelend vermogen (al. 5)	– *met meer gevoel en begrip voor anderen*
g conflict (al. 7)	– *opvatting over wat goed en slecht is*
h ethiek (al. 9)	– *stofje dat processen in je lichaam beïnvloedt*
i emoties (al. 10)	– *talent om je in te leven*
j onderscheid (al. 10)	– *verschil*

4 Neem het onderstaande schema van oorzaak en gevolg over en vul in wat er bij a, b, c, d en e moet komen te staan. Gebruik voor je antwoord alinea 4.

5 Hoe komt het dat eenzame mensen minder snel ziek en depressief worden als ze een huisdier hebben?
6 ‘Als je vlees- en proefdieren als gevoelige en bewuste dieren ziet, raak je verwikkeld in een enorm conflict’, verklaart Endenburg.’ (al. 7) Op welke twee manieren kun je dat conflict oplossen?
7 ‘Dan verdwijnt dat onprettige gevoel.’ (al. 8) Welk ‘onprettige gevoel’ wordt hier bedoeld?
8 ‘Dat mensen net doen of vleesdieren minder intelligent en menselijk zijn dan huisdieren, heeft ook te maken met onze opvoeding en cultuur.’ (al. 9) Met welke twee voorbeelden wordt die uitspraak toegelicht?
9 ‘Er is nog een reden waarom we gevoelens hebben voor dieren als katten en honden.’ (al. 10) Welke reden is dat?
10 ‘Jammer alleen dat onze oergevoelens vaak verdwijnen als de dieren ouder worden.’ (al. 10) Wat wordt bedoeld met ‘onze oergevoelens’?

Opdracht
5 ✱

Lees tekst 4 nog een keer.
1 Bekijk de tussenkopjes. Geef van elk tussenkopje aan waarom het wel of niet goed de inhoud weergeeft van de alinea’s die eronder staan. Bedenk eventueel zelf een beter tussenkopje.
2 Leg met behulp van de tekst uit hoe het komt dat de meeste mensen meer van apen en dolfijnen houden dan van spinnen en slangen.

Tekst 4

Lief dier, stom beest

[1] Niemand mag aan Max of Diesel komen. 76 procent van de Nederlandse huisdierbezitters vindt zijn hond of kat een volwaardig lid van zijn gezin, zo blijkt uit een enquête. Die huisdieren mag helemaal niets overkomen. We laten ze uit, knuffelen en spelen met ze, geven ze het beste van het beste te eten en soms kleden we ze zelfs aan. Wie het in zijn hoofd haalt om ze iets aan te doen, kijken we met de nek aan.
[2] Toch laten we dieren zoals koeien, varkens en kippen zonder problemen vetmesten en slachten; ook laten we proefdieren gebruiken om medicijnen op te testen. Stel je voor dat jouw huisdier wordt vetgemest en geslacht, of dat het wordt gebruikt als proefdier. Die gedachte geeft je waarschijnlijk de kriebels. Waarom behandelen we het ene dier anders dan het andere?

Aai maakt sociaal
[3] Dat we sommige dieren als proef- of vleesdieren gebruiken, heeft niets te maken met een gebrek aan dierenliefde. De meeste mensen hebben graag dieren om zich heen. Dat is ook niet zo vreemd, want er zitten heel wat voordelen aan het omgaan met dieren.
[4] Honden en konijnen vormen niet alleen prettig gezelschap, ze zijn ook goed voor onze gezondheid. ‘Als je bijvoorbeeld een hond aait, dan dalen je bloeddruk en je hartslag’, zo weet Nienke Endenburg, docent relatie mens en dier aan de Universiteit Utrecht. ‘Dat komt doordat je lichaam bij het aaien het hormoon oxytocine aanmaakt.’ Dit hormoon verlaagt niet alleen stress en daarmee bloeddruk en hartslag, maar het zorgt er ook voor dat we meer pijn kunnen verdragen en dat we socialer worden. Het geeft ons een gevoel van verbondenheid met andere mensen – en dus ook met dieren.

Dier lijkt mens
[5] Bovendien vinden we veel steun bij dieren. Dat komt door onze neiging om net te doen of ze menselijke eigenschappen hebben. Deze gewoonte danken we vermoedelijk aan onze verre voorouders, vertelt Endenburg. ‘Als je invoelend vermogen hebt met dieren, kun je inschatten en voorspellen wat ze gaan doen’, legt ze uit. ‘De mensen die dat konden, waren waarschijnlijk betere jagers.’
[6] Dat invoelend vermogen is nog steeds handig, want mensen kunnen er veel steun uit halen. Onderzoekers van de University of Chicago ontdekten dat mensen die zich eenzaam voelen, huisdieren meer als meelevende

wezens zien dan mensen die zich niet eenzaam voelen. Dat is prettig, want mensen die zich sociaal gesteund voelen, worden minder snel ziek en depressief.

Vleesdier is onmenselijk

[7] Als we zo van dieren houden, waarom houden we dan niet evenveel van elk dier? Dat komt doordat we niet elk dier zo vermenselijken. 'Als je vlees- en proefdieren als gevoelige en bewuste dieren ziet, raak je verwikkeld in een enorm conflict', verklaart Endenburg. 'Want hoe kun je als dierenliefhebber die dieren iets aandoen?'

[8] Dat conflict kun je op twee manieren oplossen. Je kunt je gedrag veranderen: je stopt met vlees eten en je gebruikt geen producten meer die op dieren getest zijn. Maar de meeste mensen lossen het op een andere manier op: ze zorgen ervoor dat ze de betreffende dieren als minder gevoelig, slim en zelfbewust zien. Dan verdwijnt dat onprettige gevoel.

[9] Dat mensen net doen of vleesdieren minder intelligent en menselijk zijn dan huisdieren, heeft ook te maken met onze opvoeding en cultuur. Veel mensen zeggen dat varkens dom en vies zijn. Als je dat je hele leven hoort, heb je er niet zoveel moeite mee om ze op te eten. Bovendien is de afstand tussen ons en bijvoorbeeld veedieren groter, denkt Franck Meijboom, universitair docent ethiek aan de Universiteit Utrecht. 'Melkvee zie je nog weleens, maar varkens of proefdieren zelden of nooit.'

Huisdier is schattig

[10] Er is nog een reden waarom we gevoelens hebben voor dieren als katten en honden. Ze hebben hun uiterlijk mee. Hoe schattiger een dier is, hoe meer positieve emoties we erbij voelen. Als mensen babyfoto's te zien krijgen, raken ze vertederd: ze willen de baby verzorgen en beschermen. Dat is handig, want deze gevoelens zorgen ervoor dat we goed voor onze kinderen zorgen en dat helpt ons te overleven. Alleen maakt dit handigheidje geen onderscheid tussen mensenbaby's en dierenbaby's. Ook die vinden we schattig. Jammer alleen dat onze oergevoelens vaak verdwijnen als de dieren ouder worden. Een volwassen varken is immers lang zo schattig niet meer als zo'n klein roze biggetje. Huisdieren hebben hier minder last van, want die hebben we zo gefokt dat ze ook als volwassen exemplaar nog goed binnen het schattige plaatje passen. Vandaar dat we die blijven zien als vrienden.

Naar: Elly Posthumus, Quest, januari 2015

Ik kan/weet
- oriënterend lezen om het onderwerp van een tekst te bepalen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert begrijpelijk schrijven.

Startopdracht

Lees tekst 1, een e-mail van Renske aan Robin. Robin is in juli naar Brussel verhuisd. Ze hebben afgesproken dat Renske in de herfstvakantie bij hem gaat logeren. Renske schrijft een e-mail om haar komst aan te kondigen. Verwacht je dat zaterdag alles goed zal verlopen? Licht je antwoord toe.

Tekst 1

Aan: Robin12@gmail.com
Onderwerp: ik kom

Ha Robin,
Zaterdag kom ik. Ik heb er echt zin in. Kunnen we weer lekker bijkletsen. Ik kom met de trein. Kunnen jullie mij komen halen? Ik zal m'n gitaar meenemen. Oké? Tot dan.
Groetjes, Renske

Theorie

video-uitleg

Begrijpelijk schrijven

Als je schrijft, wil je dat de lezer van je tekst in één keer begrijpt wat je bedoelt. Daarom moet je goed nadenken over ieder woord en iedere zin. Je tekst is begrijpelijk als de informatie **volledig** en **duidelijk** is.

Zo schrijf je begrijpelijk

- Bedenk een onderwerp en wat je daarover wilt schrijven. Maak zo nodig een kladversie.
- Controleer daarna de inhoud van je tekst.
  - Is de tekst volledig? Weet de lezer nu alles wat hij moet weten?
  - Is de tekst duidelijk? Begrijpt de lezer alles wat er staat?
- Vul je tekst eventueel aan of maak de tekst duidelijker.
- Controleer tot slot de **vorm** van de tekst. Is de tekst **foutloos**?
  - Heb je geen woorden of letters vergeten?
  - Staan er geen spel- of andere taalfouten in de tekst?
  - Begint elke zin met een hoofdletter en eindigt elke zin met een punt, vraagteken of uitroepteken?

Opdracht **1**

Jouw klas organiseert op de eerste zaterdag van oktober een rommelmarkt. De opbrengst is bestemd voor een weeshuis in Harare (Zimbabwe). Natuurlijk willen jullie zo veel mogelijk spulletjes verkopen.
Sajide heeft een brief opgesteld; zie tekst 2.

1 Noteer wat volgens jou ontbreekt of onduidelijk is.
2 Noteer ten minste drie spel- of taalfouten uit de brief.
3 Schrijf nu zelf een betere brief.
4 Wissel je brief uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Tekst 2

Beste buurgenoot,

Ik en mijn klas organiseren op de 1e zaterdag van Oktober een rommelmarkt. We willen dat u wat spullen inleverdt die wij kunnen verkopen. ook zouden wij het fijn vinden als u wat bij ons koopt. O ja, al het geld wat wij ophalen gaat dus naar arme weeskinderen in Afrika. Bij ons in de schuur is plaats zat om alle spullen zo lang te bewaren. De rommelmarkt begint om tien uur en we stoppen als alles of bijna alles verkocht is. in Carlijns garage (kerkstraat 24) mogen we de rommelmarkt houden.

Doeg,
Sajide

Opdracht 2

Lees tekst 3 en 4.

1 Lijkt het je leuk een penvriend(in) te hebben? Waarom (niet)?
2 Zou je met iemand uit een ander land willen corresponderen? Waarom (niet)?
3 Schrijf een berichtje waarin je om een penvriend(in) vraagt.
4 Wissel je berichtje uit met dat van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.
5 Schrijf een korte reactie op tekst 3 of tekst 4.
6 Wissel je reactie uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Tekst 3

heey
ik ben jessie en ben 12 jaar
mijn hobby's zijn zwemmen, waterpolo, tekenen en knutselen
ik zoek een leuke penvriendin met wie ik over van alles kan kletsen
liefst tussen 12 en 14 jaar
mijn e-mail is jess12@hotmail.com

Tekst 4

hoi
ik ben jan, ben 12 jaar en heb als hobby gamen
ik wil alles weten over de nieuwste games en misschien zelf of samen met jou een nieuwe game ontwerpen
vind je dat een leuk idee
schrijf naar janqxy@live.com

Ik kan/weet
- een korte, duidelijke en volledige tekst schrijven. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert een interview beoordelen.

Startopdracht

Bekijk het fragment uit *Koefnoen*.
In dit fragment gaat een vrouw een paar keer op bezoek bij haar buren, waar net een baby geboren is. Noteer tijdens het kijken vijf dingen waaraan je kunt zien dat de ouders van de baby het niet zo leuk vinden dat de buurvrouw op bezoek komt.

Theorie

video-uitleg

Een interview beoordelen

Als je kijkt en/of luistert naar een **interview**, krijg je veel informatie. De informatie die je krijgt door wat er precies gezegd wordt, noemen we de **verbale communicatie**. Als je precies luistert, kun je iets zeggen over de manier waarop de interviewer vragen stelt en de geïnterviewde antwoorden geeft:

- Kan de geïnterviewde zelf zijn antwoord formuleren of kan hij alleen maar met 'ja' of 'nee' antwoorden?
- Wordt de geïnterviewde aangemoedigd om verder te vertellen?
- Geeft de geïnterviewde wel antwoord op alle vragen?
- Geeft de geïnterviewde uitgebreid of heel kort antwoord op de vragen?

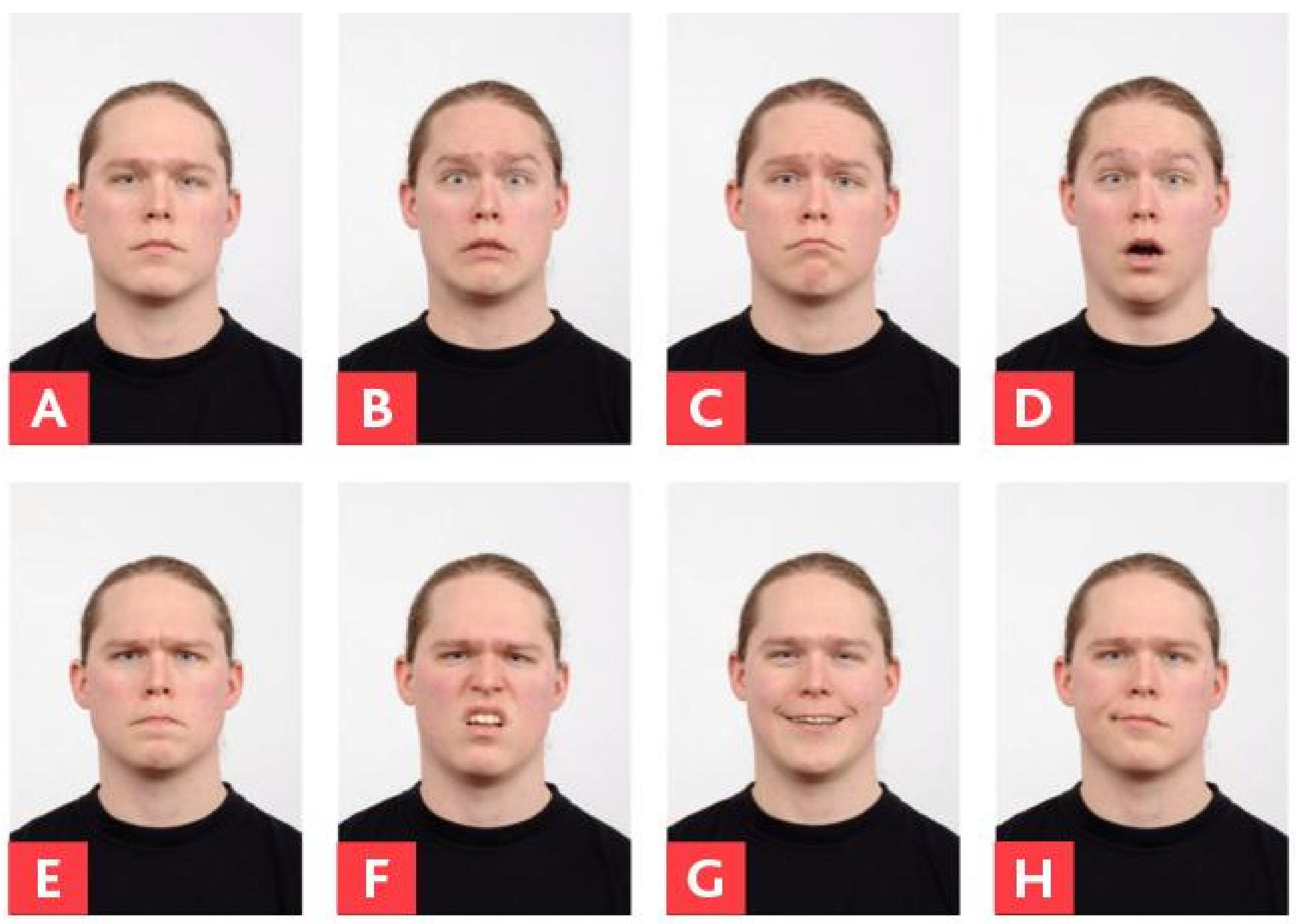
Je krijgt ook informatie door te kijken naar de lichaamstaal: hoe zitten ze, hoe kijken ze? Dit noemen we de **non-verbale communicatie**. Als je goed kijkt naar de interviewer en de geïnterviewde, kun je iets zeggen over:

- hun gezicht: kijken ze elkaar aan, glimlachen ze naar elkaar of knikken ze als ze elkaar begrepen hebben?
- de rest van hun lichaam: zitten ze naar elkaar toe gedraaid, rechtop of juist onderuit gezakt?
- hun gevoel: zijn de personen ontspannen of lijken ze gestrest?

Zowel door verbaal als door non-verbaal gedrag zendt iemand signalen uit. Die signalen hebben invloed op hoe een gesprekspartner zich voelt.

Opdracht
1

Bekijk de foto's. Geef bij elke foto aan welke emotie erbij hoort. Kies uit: *afschuw – angst – blijdschap – boosheid – minachting – neutraal – verbazing – verdriet*.

Opdracht
2

Bekijk het fragment uit *Basta*. Lees de vragen door voordat je het fragment bekijkt, zodat je weet waarop je moet letten tijdens het kijken.

1. Welke verschillen tussen jongensvriendschappen en meisjesvriendschappen noemt de presentator?
2. Wat zijn volgens de geïnterviewde meisjes de verschillen tussen jongensvriendschappen en meisjesvriendschappen?
3. Waarom zijn Raoia en Yasmina niet bang dat er een jongen tussen hen in zal komen te staan?
4. Wat zijn volgens de geïnterviewde jongens de verschillen tussen jongensvriendschappen en meisjesvriendschappen?
5. Wat voor vragen stelt de interviewer: geeft hij gelegenheid om iets te vertellen of probeert hij een bepaald antwoord te krijgen?
6. Voelt de interviewer zich op zijn gemak? Licht je antwoord toe.
7. Voelen de geïnterviewde jongens zich op hun gemak? Licht je antwoord toe.
8. Kijken de interviewer en de geïnterviewden elkaar aan?
9. Op welke manier moedigt de interviewer de jongens aan om verder te vertellen?

Opdracht
3

Je gaat kijken naar een fragment uit *Pauw en Witteman*. Zij interviewen Laura Dekker, die in haar eentje de wereld rondgezeild heeft. Lees de vragen door voordat je het fragment bekijkt, zodat je weet waarop je moet letten tijdens het kijken.

1. Waarom hebben Pauw en Witteman Laura uitgenodigd?
2. Noteer drie dingen waaraan je kunt zien dat Laura zich in het begin niet op haar gemak voelt.
3. Voordat Paul Witteman begint met het interview, probeert hij Laura op haar gemak te stellen. Wat verandert er hierna aan de houding van Laura?
4. In het fragment is te zien dat Laura door veel mensen opgewacht wordt als ze op Sint Maarten aankomt. Waarom stonden daar zoveel mensen op haar te wachten?
5. Laura geeft aan dat ze zich niet verveeld heeft op de boot. Hoe komt dit?
6. Voordat ze op pad ging, heeft Laura slaaptraining gehad. Heeft ze hier iets aan gehad? Waarom (niet)?
7. De interviewers proberen Laura tijdens het interview zowel met woorden als met hun houding op haar gemak te stellen. Hoe doen ze dit met woorden?
8. Hoe doen ze dit met hun houding?
9. In de loop van het gesprek lijkt Laura zich duidelijk meer op haar gemak te voelen. Hoe kun je dit aan haar zien?
10. Wat is er veranderd in haar manier van praten?

Ik kan/weet
- vragen over de inhoud van interviews beantwoorden. 1F
- de verbale en non-verbale communicatie van interviewer en geïnterviewde beoordelen.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert vragen stellen en beantwoorden.

Startopdracht

Jullie gaan in tweetallen het spel *Wie ben ik?* spelen.

1 Schrijf de naam van een bekend persoon op een blaadje. De ander mag niet zien welke naam je opschrijft.

2 Stel elkaar om de beurt een vraag om erachter te komen welke naam de ander opgeschreven heeft. De ander mag alleen 'ja' of 'nee' antwoorden. Degene die het snelst raadt welke naam de ander opgeschreven heeft, heeft gewonnen.

Theorie

video-uitleg

Vragen stellen

Een goede manier om ergens achter te komen, is **vragen stellen**. In een interview of een vraaggesprek stelt één persoon vragen en de ander geeft antwoord. Als je iemand gaat interviewen, moet je je goed voorbereiden. Je bedenkt van tevoren vragen en schrijft ze op.

Je kunt open en gesloten vragen stellen. Op een **gesloten vraag** kan iemand alleen met *ja* of *nee* antwoorden. De vraag begint met een werkwoord:
– *Heb je veel vrienden?*
Op een **open vraag** kan iemand uitgebreid antwoord geven. De vraag begint met een vraagwoord:
– *Wat betekent vriendschap voor jou?*

Je kunt vragen stellen om **feiten** te weten te komen:
– *Wanneer hebben jullie elkaar ontmoet?*
– *Hoe vaak zien jullie elkaar?*
Je kunt ook vragen stellen om iemands **mening** te horen:
– *Wat vind je het leukste wat jullie samen hebben meegemaakt?*

Soms krijg je niet meteen een duidelijk antwoord. Dan moet je **doorvragen**.
Je stelt dan een extra vraag.
- Vraag om herhaling: *Wil je dat nog een keer zeggen?*
- Vraag om een voorbeeld: *Kun je een voorbeeld geven?*
- Vraag om meer uitleg: *Wat bedoel je precies met …?*

Opdracht
1

Geef per vraag aan of het een open of gesloten vraag is.

1 Zie je je vrienden van de basisschool nog weleens?
2 Waarmee kan een vriend of vriendin je kwetsen?
3 Kun je als jongen bevriend zijn met een meisje?
4 Waarom denk jij dat jongens en meisjes niet bevriend kunnen zijn?
5 Wat is er zo bijzonder aan jouw beste vriendin?

Opdracht
2

Geef per vraag aan of naar een feit of mening gevraagd wordt.

1 Hoeveel echt goede vrienden kan iemand volgens jou hebben?
2 Waar hebben jullie elkaar ontmoet?
3 Wat betekent vriendschap voor jou?
4 Denk je dat je bevriend kunt zijn met iemand die je alleen via internet kent?
5 Weet jij wat de favoriete film van jouw beste vriend is?

Opdracht
3

Bekijk het fragment uit *Koffietijd*.
Lees de vragen door voordat je het fragment bekijkt.

1 Stelt de interviewster vooral open of gesloten vragen?
2 Vraagt ze vooral naar feiten of naar meningen?
3 Noteer een vraag van de interviewster waarmee ze doorvraagt.
4 Wat vind je van de houding en het taalgebruik van de interviewster? Licht je antwoord toe.
5 Wat vind je van de houding en het taalgebruik van de geïnterviewden? Licht je antwoord toe.

Opdracht
4

Werk in een tweetal. Jullie gaan elkaar vragen stellen om elkaar beter te leren kennen.

1 Noteer eerst vier vragen die je aan de ander wilt stellen. Stel zowel open als gesloten vragen en vraag naar feiten en naar meningen.
2 Interview elkaar om de beurt aan de hand van de vragen. De interviewer schrijft de antwoorden van de ander kort op.
3 Bespreek met elkaar hoe het ging. Bij welke vragen heb je het meest over jezelf verteld?

Opdracht
5

Werk in een groep van vier. Jullie gaan je docent Nederlands interviewen. Ieder groepje mag vier vragen bedenken.

1 Noteer vier vragen die je aan je docent wilt stellen. Stel zowel open als gesloten vragen en vraag naar feiten en meningen.
2 De groepen mogen om de beurt een vraag aan de docent stellen. Noteer het antwoord op de vragen van je eigen groep. Als het antwoord niet duidelijk of volledig is, mag je één keer doorvragen. Als een andere groep een vraag stelt die jullie ook opgeschreven hadden, noteer dan ook het antwoord. Je hoeft de vraag dan niet meer te stellen.
3 Bespreek in de groep hoe het gegaan is:
- Welke vragen waren goed en welke minder goed?
- Hadden andere groepen dezelfde vragen? Zo ja, hoe komt dat?
- Was de volgorde waarin jullie de vragen stelden logisch?
- Hebben jullie moeten doorvragen? Zo ja, hadden jullie van tevoren kunnen bedenken dat je zou moeten doorvragen?
- Hadden jullie het interview goed voorbereid? Licht je antwoord toe.

4 Noteer vijf vragen die geschikt zijn om te stellen als je iemand beter wilt leren kennen. Dit mogen ook vragen zijn die door andere groepen gesteld zijn. Zet achter elke vraag of het een open of gesloten vraag is en of er naar een feit of naar een mening gevraagd wordt.

Ik kan/weet • verschillende soorten vragen stellen en beantwoorden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een synoniem*.

Startopdracht

Werk in tweetallen.
Bedenk zo veel mogelijk woorden die (ongeveer) dezelfde betekenis hebben als *vriend(in)*. Welk tweetal heeft de meeste woorden bedacht?

Theorie

video-uitleg

Woordraadstrategie: *zoek een synoniem*

In teksten zie je vaak onbekende woorden. De betekenis van zulke woorden vind je in het woordenboek. Je kunt de betekenis van een woord soms ook vaststellen door een **woordraadstrategie** te gebruiken. Daarbij kijk je naar de **context**. Dat is het tekstdeel rond het onbekende woord.

Een van de woordraadstrategieën is: zoeken naar een **synoniem**. Een synoniem is een ander woord met dezelfde betekenis. Bijvoorbeeld:
– *In het dierenpark van Wynnewood (Oklahoma) is sprake van een unieke relatie tussen twee dieren: een teckel van vijf kilo en een leeuw van ruim tweehonderd kilo hebben een uitzonderlijke band.*

Andere voorbeelden van synoniemen:
– *vriendelijk* en *aardig*
– *ruzie* en *onenigheid*

Let op: synoniemen hebben wel dezelfde betekenis, maar je kunt ze niet altijd door elkaar gebruiken. *Knuffelen* en *liefkozen* zijn synoniemen, maar *knuffelen* is een algemeen woord; *liefkozen* is formeel (plechtig).

Opdracht 1

1 Neem de woorden *a* t/m *j* over in je schrift.
2 Zoek bij elk woord een synoniem uit de rechter rij en schrijf dat erachter.

a aandenken	– *eerlijk*
b amicaal	– *gezellig*
c bezoek	– *kwaadspreken*
d bonje	– *overheersen*
e domineren	– *precies*
f gunstig	– *ruzie*
g knus	– *souvenir*
h nauwgezet	– *visite*
i oprecht	– *voordelig*
j roddelen	– *vriendschappelijk*

Opdracht 2

Lees tekst 1.
1 Noteer de woorden 1 t/m 10 uit de tekst onder elkaar.
2 Zoek in de tekst naar synoniemen van de woorden 1 t/m 10 en schrijf deze achter de woorden.

Tekst 1

Door vriendschap gezond en gelukkig

Uit een (1) recent gehouden onderzoek blijkt dat vriendschap goed is voor je gezondheid.
Tijd doorbrengen met je beste vriend(inn)en heeft een (2) fysiek (3) effect op je: het is even belangrijk voor je lichamelijke gezondheid als sporten. Een goede vriendschap, zo werd onlangs dus duidelijk, maakt je gezonder en dat heeft weer tot gevolg dat je langer leeft.
Ook de band tussen mens en dier kan je gelukkig maken. Dat die (4) verwantschap enorm sterk kan zijn, blijkt wel uit het feit dat we in Nederland alleen al 3,3 miljoen katten en 1,8 miljoen honden houden. We zijn (5) verzot op dieren. Niet alleen verzorgen we ze goed, ook strijden we voor hun rechten en plaatsen we updates van ze op Facebook. Wie het heeft meegemaakt, weet dat een dier in huis een echt gezinslid kan worden waar iedereen dol op is.
De bijzondere band tussen mens en dier blijkt onder meer uit het volgende verhaal. In 1969 werd Christian, een leeuwenwelpje, door John Rendall en Anthony Bourke gekocht in het Britse warenhuis Harrods. Daar was men opgelucht toen de twee Australiërs de welp kochten, omdat hij 's nachts al eens uitbrak en de vloerbedekking in het pand (6) ruïneerde. De twee mannen en hun vriendinnen (7) bekommerden zich om de welp in hun huis in Londen. Ook daar vernielde hij overigens het een en ander.
Na verloop van tijd werd Christian echter te groot. Rendall en Bourke verplaatsten hem naar het (8) souterrain van hun meubelzaak, waar hij genoeg ruimte had om te spelen. De mannen bleven goed voor Christian zorgen tijdens zijn verblijf op hun kelderverdieping: ze zetten veel vlees voor hem klaar en regelden met een (9) lokale pastoor dat hij op een groot veld achter de plaatselijke kerk mocht rennen en dollen. Ook namen ze hem mee op tripjes naar de kust.
Christian de welp werd echter langzamerhand een leeuw en Rendall en Bourke zagen in dat ze niet langer voor hem konden zorgen. Ze schakelden de hulp in van Kenia-expert George Adamson om hem in het wild los te laten. Dat was een succes: Christian wende snel in de vrije natuur.

Na een jaar besloten de twee mannen om de leeuw op te zoeken. Van deze ontmoeting is een (10) documentaire gemaakt: *Christian, The Lion at World's End* (dit filmverslag kreeg in de VS de titel *Christian the Lion*). Adamson had Rendall en Bourke gewaarschuwd dat er een grote kans was dat Christian hen niet meer zou herkennen, maar niets was minder waar. Er volgde een intens ontroerende ontmoeting.

Naar: nu.nl, op 18 mei 2015

Opdracht 3

Ook in veel **uitdrukkingen** (vaste woordcombinaties) staan synoniemen of woorden met bijna dezelfde betekenis, denk aan *vast en zeker*.

1 Vul op de puntjes bij *a* t/m *l* het juiste woord in en schrijf de betekenis erachter. Gebruik zo nodig je woordenboek.

2 Maak met drie uitdrukkingen een zin waaruit de betekenis van de uitdrukking blijkt.

a kommer en …
b van haver tot …
c schots en …
d pracht en …
e kant noch …
f nooit ofte …
g bont en …
h voor galg en …
i in kannen en …
j in vuur en …
k naar eer en …
l pais en …

Opdracht
4

Lees tekst 2.

1 Noteer de onderstreepte woorden 1 t/m 10 uit de tekst onder elkaar.

2 Zoek bij elk woord een synoniem dat op de plaats van de puntjes kan worden ingevuld. Let op: het synoniem van (1) bejegenen moet je invullen bij (1) …, en zo verder.
Kies uit: *aanpak – aanpak – aardiger – bang – behandelen – onderzocht – proeven – tweetallen – verbindt – verhoudingen.*

Tekst 2

Pesten wordt minder als leerlingen elkaar kennen

Er wordt minder gepest als de leerkracht kinderen die elkaar niet zo leuk vinden, dichter bij elkaar zet in de klas. Na drie maanden gaan de kinderen elkaar aardiger (1) bejegenen. Daardoor verbetert het klimaat in de klas, ontstaat er minder pestgedrag en vallen er minder kinderen buiten de groep; de leerlingen (1) … elkaar vriendelijker. Dat concludeert psychologe Yvonne van den Berg na een onderzoek aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.
Van den Berg (2) analyseerde 27 basisschoolklassen en ruim vijfhonderd (3) duo's van tien- tot twaalfjarigen die elkaar niet lagen of zelfs een hekel aan elkaar hadden. Ze (2) … de klassen en ontdekte dat (3) … die in de klas bij elkaar in de buurt zitten, elkaar aardiger vinden dan kinderen die ver van elkaar verwijderd zitten.
'Nabijheid (4) verbroedert', aldus Van den Berg. Ze baseert zich op (5) experimenten met volwassenen. Die (5) … laten zien dat werknemers die bij elkaar op de afdeling zitten, elkaar doorgaans (6) sympathieker vinden dan collega's die ver van elkaar verwijderd zitten. Samenwerking (4) …. Het vergroot de kans dat je elkaar (6) … vindt. Met kinderen was dit nooit onderzocht, maar waarom zou het bij hen anders zijn?
Van den Berg waarschuwt dat ze niet dé oplossing heeft gevonden tegen het pesten op scholen. 'We weten nog niet waarom deze experimenten de (7) relaties tussen kinderen verbeteren. Maar voor leerkrachten die vastlopen, kan het interessant zijn om te weten dat ze voor betere (7) … tussen kinderen

kunnen zorgen door ze op een andere plek in de klas te zetten.'
Leerkrachten voeren allemaal een ander (8) beleid bij de klassenindeling. De ene leerkracht zet kinderen van hetzelfde niveau dicht bij elkaar, de andere heeft een afwijkende (8) …. Sommige leerkrachten laten vriendschappen een grote rol spelen, andere zijn er (9) bevreesd voor dat het dan te gezellig gaat worden. Die zijn (9) … voor kletshoekjes.
Onderwijskundige Tim Mainhard van Universiteit Utrecht, die ook veel onderzoek doet op dit terrein, is blij met de 'creatieve en nieuwe (10) insteek' van de experimenten. Hij prijst de originele (10) …, maar voegt daaraan toe dat er nog veel vragen zijn: 'We moeten nog veel meer onderzoek doen om te snappen wat hier gebeurt.'

Naar: Margreet Vermeulen, de Volkskrant, 10 april 2015

Opdracht 5

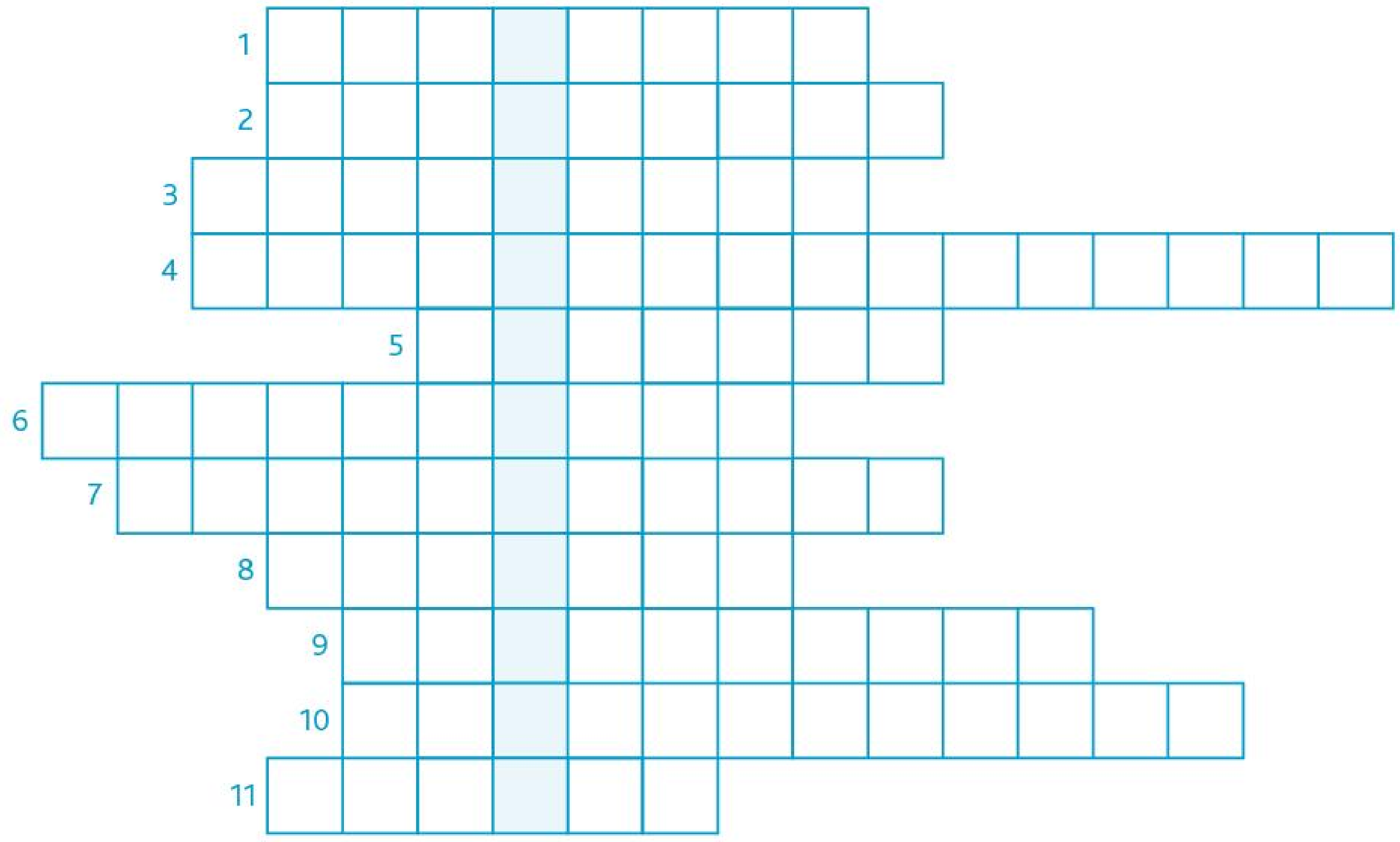
Vul op de puntjes het juiste woord in. Kies uit:
bonje – domineren – duo – experiment – fysiek – lokaal – oprecht – recent – uniek – vrezen.

1. Saskia was … verbaasd toen zij hoorde dat ze overgeplaatst wordt naar San Francisco.
2. Zo'n 64 procent van de conducteurs en machinisten heeft te maken met … geweld; dit varieert van spugen tot bedreiging met een vuurwapen.
3. Het nieuws over de hexacopter, een superstabiele drone met smartphone-app heb ik gelezen in een … nummer van het magazine *KIJK*.
4. Iemand die goed leert voor de volgende toets, heeft niets te ….
5. Het … met minder politie bij voetbalwedstrijden is geslaagd.
6. Afrikaanse atleten … de marathons: ze winnen alle wedstrijden.
7. Jasper en Rianne kregen op hun huwelijksdag van hun beste vrienden een … cadeau.
8. Milou en Benno vormen een … tijdens de clubkampioenschappen.
9. Over gemeenten met minder dan 50.000 inwoners is weinig … nieuws te vinden in de media.
10. Omdat Frank tot 's avonds laat op zijn drumstel speelt, heeft de familie Jansen voortdurend … met de buren.

Opdracht 6

Zoek bij de gegeven woorden 1 t/m 11 een synoniem uit deze paragraaf. Schrijf de gevonden synoniemen in de puzzel. In de grijze kolom verschijnt een woord van 11 letters.

1. aandenken
2. gunstig
3. ruïneerde
4. souterrain
5. recent
6. relatie
7. onderzocht
8. vriendschappelijk
9. bejegenen
10. roddelen
11. beleid

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een synoniem. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica
zinsdelen

Je leert over de persoonsvorm en zinsdelen.

Startopdracht

Hieronder vind je een aantal woord(groep)en. Maak hiermee zo veel mogelijk verschillende zinnen. Gebruik steeds alle woord(groep)en.
een taart / bij Jim / mijn nichtjes en ik / gisteren / gebakken / voor oma / hebben

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm en zinsdelen

In elke zin staan werkwoorden. Een van die werkwoorden is de **persoonsvorm** (pv). De persoonsvorm geeft het **getal** aan en de **tijd**:
– *Josefien wil zaterdag graag winkelen.*
– *Haar klasgenoten wilden liever uitslapen.*
Wil geeft enkelvoud aan en tegenwoordige tijd. *Wilden* geeft meervoud aan en verleden tijd.

Zinnen bestaan uit **zinsdelen** (zd). Een zinsdeel is één woord of een groepje woorden die bij elkaar horen. Voor de persoonsvorm staat meestal maar één zinsdeel.

Zo vind je de persoonsvorm
Er zijn drie manieren om te bepalen welk werkwoord de persoonsvorm is.
- Maak van de zin *een vraag*. Het werkwoord dat vooraan komt te staan, is de persoonsvorm.
- Zet de zin in *een andere tijd*: maak van de tegenwoordige tijd de verleden tijd of andersom. Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.
- Verander *het getal* van de zin: maak van het enkelvoud (één persoon of ding) het meervoud of andersom. Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.

Zo vind je de zinsdelen
Er zijn twee manieren om te zien welke woorden samen een zinsdeel vormen.
- Probeer welke woorden je samen voor de persoonsvorm kunt zetten. Die woorden zijn samen een zinsdeel.
- Kijk welke woorden altijd in dezelfde volgorde naast elkaar blijven staan als je de zin verandert. Die woorden zijn samen een zinsdeel.

Voorbeeld:
– *Vorig jaar heb ik voor mijn vrienden een damtoernooi georganiseerd.*
Deze zin bestaat uit vijf zinsdelen. Ze zijn in de zinnen hieronder van elkaar gescheiden door schuine streepjes. De persoonsvorm is steeds onderstreept.
– *Vorig jaar / heb / ik / voor mijn vrienden / een damtoernooi / georganiseerd.*
– *Ik / heb / vorig jaar / een damtoernooi / voor mijn vrienden / georganiseerd.*
– *Heb / ik / vorig jaar / voor mijn vrienden / een damtoernooi / georganiseerd?*
– *Voor mijn vrienden / heb / ik / vorig jaar / een damtoernooi / georganiseerd.*
Let op: de werkwoorden *heb* en *georganiseerd* staan niet bij elkaar, maar ze vormen wel samen één zinsdeel.

Opdracht
1

1 Maak van de zinnen *a* en *b* een vraagzin en onderstreep de persoonsvorm.
2 Verander de zinnen *c* en *d* van tijd en onderstreep de persoonsvorm.
3 Verander de zinnen *e* en *f* van getal en onderstreep de persoonsvorm.

a Dit jaar zal niemand van klas 2a doubleren.
b Arno en zijn maten gaan naar het Dancefestival Spring in Amsterdam.
c Op Facebook heeft Marnix meer dan 700 vrienden verzameld.
d De meeste leerlingen waren wel in voor een grapje.
e Zetten jullie de afvalcontainer op tijd buiten?
f Vriendschapsbandjes zijn lange tijd in de mode geweest.

Opdracht
2

Onderstreep de persoonsvorm en zet streepjes tussen de zinsdelen.
1 Vakantie blijkt voor veel mensen een bron van inspiratie.
2 Op het eerste schoolfeest gaf Sophie Daan vorige week een kus.
3 De snelste wielrenner werd beloond met een bijzondere trofee.
4 Binnen twee weken moesten de vandalen de boete betalen.
5 Jaarlijks doet Georgios mee aan het schaaktoernooi voor scholieren.
6 De lerares sprak de klas vermanend toe.

Opdracht
3

Een zin die met een vraagwoord (*wie, wat*) begint, is lastig in zinsdelen te verdelen.
Als je in plaats van het vraagwoord een antwoord invult, gaat het makkelijker.

Voorbeeld:
– *Wie van jullie heeft de toets gisteren gemaakt?*
– ***Annabel** heeft de toets gisteren gemaakt.*
– *Gisteren / heeft / Annabel (wie van jullie) / de toets / gemaakt.*

Onderstreep de persoonsvorm en zet streepjes tussen de zinsdelen.
1 Hoe laat ga je morgenavond met Pim naar het zwembad?
2 Welk restaurant zal worden genomineerd door de gasten?
3 Wat voor antwoord had jij ingevuld bij vraag 7?
4 Welk boek heb je laatst geleend bij de bibliotheek?

Opdracht
4 ✱

Geef aan of de onderstreepte woorden een zinsdeel vormen. Noteer *ja* of *nee*. Let op: de betekenis van de zin mag niet veranderen als je een ander zinsdeel voor de persoonsvorm zet.
1 Het antwoord op de vraag bleek lastig te vinden.
2 Voor het stoplicht zag ik de man in de auto mopperen.
3 Irene zag gisteren mevrouw De Vries met haar grote, rode hoed.
4 Wilde Chris vroeger bij de bouwmarkt werken als verkoper van ijzerwaren?

Ik kan/weet
- de persoonsvorm in eenvoudige zinnen vinden. 1F
- eenvoudige zinnen in zinsdelen verdelen.

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over zelfstandige naamwoorden en lidwoorden.

Startopdracht

Werk in tweetallen.

1 Verdeel de onderstaande woorden in drie groepen. Welke woorden horen volgens jullie bij elkaar? Er zijn verschillende goede oplossingen.
boekenlegger – boeket – fantasie – fraai – geniaal– geloven – lelijk – nietmachine – ontmoeten – regenen – soldaat – talent – tuinieren – vakantie – verhuizen

2 Leg uit hoe jullie tot deze verdeling zijn gekomen.

Theorie

video-uitleg

Zelfstandige naamwoorden en lidwoorden

Woorden kun je indelen in woordsoorten. In de zin *De knappe jongen zwaait* komen vier **woordsoorten** voor: *de* is een lidwoord, *knappe* is een bijvoeglijk naamwoord, *jongen* is een zelfstandig naamwoord en *zwaait* is een werkwoord.

Zelfstandig naamwoord

- Een **zelfstandig naamwoord** (zn) is een woord voor een mens, dier, plant, ding of gevoel: *jongen, bakker, eekhoorn, narcis, tafel, stad, blijdschap*. Een **eigennaam** is ook een zelfstandig naamwoord: *Sjoerd, Peters, Dordrecht, Louvre, IJssel*.
- Een zelfstandig naamwoord heeft meestal een enkelvoud en een meervoud *(huis – huizen; kameraad – kameraden).*
- Je kunt er vaak een verkleinwoord van maken *(huis – huisje; kameraad – kameraadje).*
- Je kunt er vaak *de, het* of *een* voor zetten *(het huis – een huis; de kameraad – een kameraad).*

Bepaald en onbepaald lidwoord

Er zijn drie lidwoorden: *de, het, een:*

– *De docent zal een boek over het mysterie van de liefde voorlezen.*

De woorden *de* en *het* zijn **bepaald lidwoord** (blw), *een* noem je **onbepaald lidwoord** (olw).
Een lidwoord hoort altijd bij een zelfstandig naamwoord: *het (blw) verhaal (zn)*.
Soms staan tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord nog andere woorden: *een (olw)* heel mooi *verhaal (zn).*

Opdracht
1

Noteer de zelfstandige naamwoorden uit onderstaande zinnen en onderstreep daarna de eigennamen.

1 Wie heeft in het weekend die oorlogsfilm op tv gezien?
2 Linda maakt leuke, houten armbandjes om te verkopen.
3 Wouter heeft al nieuwe schaatsen gekocht voor de winter.
4 In Gorinchem kun je Gorcumse Zoute Bollen kopen in een traditioneel blik.
5 De directie vraagt uw aandacht voor de nieuwe schoolregels.
6 In de zomer hadden we veel plezier van ons tweedehands motorbootje.

Opdracht
2

1 Noteer van de volgende woorden de zelfstandige naamwoorden.
bloemist – verdriet – schoonmaakemmer – mooi – ideaal – slim – geslaagd – fiets – over – Daniël – gouden – verheugt – terras – mager – voetballen – interesse – kinderachtig – Venlo – zondag – mocht – dus – Merwede – bij – liever – verf – goud
2 Wissel je antwoorden uit met die van een klasgenoot en bespreek eventuele verschillen.
3 Welke zelfstandige naamwoorden kun je niet in het meervoud zetten?

Opdracht
3

Neem de onderstreepte woorden uit de tekst over en zet de juiste woordsoort erachter. Kies uit: zelfstandig naamwoord (zn), bepaald lidwoord (blw) of onbepaald lidwoord (olw). Zet een kruisje achter het woord als het geen zelfstandig naamwoord of lidwoord is.

Cupcakes

(1) Een weekend vrij is natuurlijk de ideale gelegenheid om een keer de keuken in te duiken met je vriendin. (2) Als je niet zo vaak bakt, zijn cupcakes goed om mee te beginnen. (3) Mijn liefde voor koken en bakken is ook begonnen bij cupcakes. (4) Het basisrecept is heel erg gemakkelijk en je kunt er elke smaak aan toevoegen die je maar wilt. (5) De botercrème maakt het af. (6) Mijn favoriete recepten zijn die voor drie verschillende soorten cakejes: citroencupcakes, vruchtencupcakes en chocolate cupcakes met drie soorten chocolade.

Naar: Maaike Kooijman, 7Days, 4 mei 2015

Opdracht
4

– Als je *een* uitspreekt als het cijfer 1, is het geen lidwoord.
– Als *het* niet bij een zelfstandig naamwoord hoort, is het geen lidwoord.
Neem de onderstreepte woorden uit de zinnen over en zet erachter *blw* of *olw*. Zet een kruisje achter het woord als het geen lidwoord is.
1 Een van jullie heeft het laatste stuk taart opgegeten.
2 Tijdens een van zijn reizen kocht Marc een prachtig, handgemaakt souvenir.
3 Ik wist niet dat het zou gaan stormen vannacht.
4 Het is een goed plan om alvast vooruit te werken.
5 Helaas was het afgelopen zaterdag erg regenachtig.
6 Het mooiste verhaal zal mevrouw Landa nog een keer vertellen.

Opdracht
5 ✱

1 Uit welke zelfstandige naamwoorden bestaat het woord *fietspompreparatiesetje*? Noteer ze allemaal.
2 Sommige woorden kun je uitbreiden door er een woord aan vast te plakken. Bijvoorbeeld: bal – *voet*bal – voetbal*wedstrijd* – *dames*voetbalwedstrijd. Probeer de volgende woorden zo veel mogelijk uit te breiden.
boek – gelukkig – lamp – kast – sleutel – gouden – vertrek – rood – wenkbrauw
3 Sommige woorden kun je gemakkelijk uitbreiden en andere niet. Hoe komt dit?

Ik kan/weet
- zelfstandige naamwoorden herkennen. 1F
- (bepaalde en onbepaalde) lidwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert zinnen correct begrenzen.

Startopdracht Lees tekst 1 hardop voor.
1 Uit hoeveel zinnen bestaat de tekst?
2 Hoe komt het dat je dat niet zo makkelijk kunt zien?

Tekst 1

Bijzondere dierenvriendschap

een vriendschap tussen een grizzlybeer en een kat is niet alledaags maar wel mooi om te zien beide dieren zijn weesjes het katertje werd helemaal alleen in belabberde conditie gevonden nadat moederbeer was overreden door een trein kwam het grizzlywelpje erbij kat en beer sloten vriendschap en eten slapen en spelen nu altijd samen is dat niet prachtig

Naar: feliscatus.nl, op 22 september 2015

Theorie

video-uitleg

Zinnen correct begrenzen

Een tekst bestaat uit zinnen. Een zin is meestal een mededeling. Achter zo'n mededeling (achter een zin dus) zet je een punt:
– *Max en Jasper trekken veel samen op. Ze vinden dezelfde dingen leuk.*

Je kunt twee mededelingen samenvoegen met een verbindingswoord. Dan zet je na de eerste mededeling (dus voor het verbindingswoord) een komma:
– *Max en Jasper trekken veel samen op,* ***want*** *ze vinden dezelfde dingen leuk.*
– *Max en Jasper trekken veel samen op,* ***omdat*** *ze dezelfde dingen leuk vinden.*
De zin hierna is dus niet correct, want het gedeelte vanaf *Want* hoort bij het eerste deel en is geen zelfstandige zin.
– *Max en Jasper trekken veel samen op.* ***Want*** *ze vinden dezelfde dingen leuk.*

Sommige verbindingswoorden kunnen ook aan het begin van de zin staan. Dan komt er verderop in de zin een komma tussen de twee mededelingen, vaak tussen twee persoonsvormen:
– ***Omdat*** *ze dezelfde dingen leuk vinden, trekken Max en Jasper veel samen op.*

Zo zet je de leestekens in een tekst
- Zet achter een zin een punt. Het maakt daarbij niet uit of de zin een of meer mededelingen bevat.
- Zet achter een vragende zin een vraagteken.
- Zet een komma tussen twee persoonsvormen.
- Zet voor de volgende verbindingswoorden in het algemeen een komma: *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra.*
- Zet (in het algemeen) geen komma voor *en* en *of*.

Opdracht
1

Maak de zinnen compleet. Gebruik in elke zin een van de verbindingswoorden *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra*. Je mag elk woord maar één keer gebruiken. Plaats hoofdletters, punten, vraagtekens en komma's.

1 vandaag zijn alle leerlingen vrij …
2 … trekt julie haar pantoffels aan
3 volgens mij houdt rick niet van kroketten …
4 … moest erica bij de docent engels een uur nablijven
5 maakt else al haar huiswerk voor maandag op vrijdagmiddag …
6 … eten we meestal in een chinees restaurant

Opdracht
2

1 Maak drie zinnen waarin twee persoonsvormen naast elkaar staan. Zet de leestekens op de juiste plaats.
2 Maak drie zinnen. Gebruik in elke zin een van de verbindingswoorden *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra*. Eén zin moet een vraag zijn. Zet de hoofdletters en de leestekens op de juiste plaats.

Opdracht
3

Tekst 2 bestaat uit zes zinnen. Plaats in de tekst leestekens en hoofdletters. Vul op de puntjes een verbindingswoord uit de theorie in.

Tekst 2

Langer leven door vriendschap

waarom is vriendschap goed voor de gezondheid het antwoord op die vraag is simpel tijd doorbrengen met je vrienden heeft effect op je lichaam … je serotonine aanmaakt … je dankzij die stof depressies voorkomt zit je goed in je vel samen zijn met vrienden is even belangrijk voor je gezondheid als sporten … een goede vriendschap maakt je gezonder en minder gestrest zou je daardoor ook langer leven

Naar: www.stomverbaasd.com, 22 september 2015

Opdracht
4 ✱

Tekst 3 is geschreven door Nienke. Helaas heeft ze nogal veel fouten gemaakt met de hoofdletters en de leestekens. Schrijf de tekst over en zet hoofdletters en leestekens op de juiste plaats. Zo nodig mag je enkele woorden veranderen, weglaten of toevoegen.

Tekst 3

Beste vriendinnen

Mijn beste vriendinnen zijn Nena, Pien, en milou. Ik kan het goed met hen vinden, en ze zijn ook heel lief wanneer we bij elkaar zijn. Kletsen we over van alles. Vaak spreek ik met ze af in de stad. als we daar gaan shoppen of ijs eten. Dan gaan we de ene na de andere winkel in het is altijd SUPERGEZELLIG. Soms gaan we samen naar Wildlands in Emmen. Wat we erg leuk vinden. Vorig jaar bezochten we een concert van B-Brave. Want dat is onze favoriete Boyband. Wie wil nou niet graag zulke leuke vriendinnen.

Ik kan/weet • verbindingswoorden en leestekens gebruiken om zinnen correct te begrenzen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over hoofdletters, leestekens en verkleinwoorden.

Startopdracht

Lees de onderstaande zin. Welke fouten zijn er gemaakt met de leestekens en de hoofdletters?
De boeren uit het Noorderland hebben tien vingers aan elke hand. Vijf en twintig aan handen en voeten.

Theorie

video-uitleg

Hoofdletters en leestekens

Je gebruikt **hoofdletters** en **leestekens** om een tekst beter leesbaar te maken.

Zo gebruik je hoofdletters
Je schrijft een hoofdletter:
- aan het begin van een zin: *Mijn teamgenoot is een kei in smashen.*
- bij namen: *Toon Verbraak, Noord-Brabant, Kinderdagverblijf 't Boemeltje, Oosterplas, Stationsplein, Europese Unie, Marskramer.*

Let op: tussenvoegsels, zoals *de*, *van* of *van de* schrijf je zonder hoofdletter als de voornaam of voorletter ervoor staat. Als de voornaam of voorletter ontbreekt, krijgt het eerste tussenvoegsel een hoofdletter: *Ans van der Meer, mevrouw A.J. van der Meer-de Graaf, mevrouw Van der Meer-de Graaf.*
- bij woorden die van aardrijkskundige namen zijn afgeleid: *Groningse, Spaans, Zuid-Afrikaanse.*

Géén hoofdletter krijgen de namen van dagen, maanden, seizoenen en windstreken: *vrijdag, oktober, herfst, westen.*

Zo gebruik je leestekens
- Je eindigt een zin met een **punt**, een **vraagteken** of een **uitroepteken**:
  – Een punt komt na een gewone zin: *Mijn buurmeisje zingt in een band.*
  – Een vraagteken zet je na een vraag: *Wat is hun repertoire?*
  – Met een uitroepteken geef je een zin extra nadruk: *Dat is fantastisch!*
- Een **komma** gebruik je:
  – tussen twee persoonsvormen: *Als Elena wint, mag ze door naar de finale.*
  – voor verbindingswoorden als *doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra.*

Zet in het algemeen geen komma voor *en* en *of*.

Opdracht
1

1 Verdeel de woorden over twee kolommen. In de linker kolom schrijf je de woorden die met een hoofdletter beginnen. In de rechter kolom schrijf je de overige woorden.
voetbalclub – rebus – kerkstraat – ivoor – amerikaanse – maastricht – elders – estland – najaar – roda jc – dinsdag – anton – arnhemmer – inhoud – noorden – disney

2 Als je de woorden goed hebt verdeeld, vormen de eerste letters van boven naar beneden twee woorden. Schrijf die op.

Opdracht
2

Neem de zinnen over. Zet hoofdletters en leestekens waar dat nodig is.
1 het amsterdamse waterlooplein en dierentuin artis liggen niet ver uit elkaar
2 mijn vriend cornald van der meer woont in de brabantse gemeente oisterwijk
3 gaat lotte van der veen iedere lente naar de canarische eilanden
4 in augustus zwom koen ter hek uit stavoren het ijsselmeer over
5 wat is 'kort van memorie' toch een grappige achternaam voor een historicus
6 op de olympische spelen wil schaatsster ireen wüst nog een keer goud halen

Opdracht
3

Schrijf de tekst over. Zet hoofdletters en leestekens waar dat nodig is.

De leeuw en de muis

op een dag ving een leeuw een muis het beestje vroeg de leeuw hem los te laten in ruil daarvoor beloofde hij de leeuw te helpen daar moest de leeuw hard om lachen maar hij liet de muis toch lopen niet lang daarna hoorde de muis een luid gebrul in het bos jagers hadden de leeuw gevangen in een net waaruit hij niet kon ontsnappen de muis begon meteen te knagen en al snel was er een groot gat in het net zo kwam de leeuw vrij de kleine muis redde het leven van de grote leeuw en ze bleven voor altijd vrienden

Naar: Svend Otto, De vos en de ooievaar. Lemniscaat, Rotterdam 1985

Opdracht
4

Neem de zinnen over. Zet hoofdletters en leestekens waar dat nodig is. Let op: sommige leestekens komen niet in de theorie voor.
1 maarten wil je even de pindakaas aangeven
2 cindy houdt van veel soorten muziek pop jazz blues en rock
3 ik ga s avonds altijd met mijn buurjongen badmintonnen
4 schrijf je dat woord nu met ks of met een x
5 stein merkte op een echte vriend is iemand die alles met je deelt
6 hou nou eens op met dat getreiter zei mijn vader

Opdracht
5

Oefenen met verkleinwoorden
Van een zelfstandig naamwoord kun je een verkleinwoord maken door er *-je*, *-kje*, *-pje*, *-tje* of *-etje* achter te zetten: *bandje, kettinkje, filmpje, kriebeltje, hebbedingetje*. Let op bij afkortingen (*sms'je*) en bij woorden die op een klinker eindigen: *fotootje, colaatje, menuutje, hobby'tje, taxietje*. Korte klanken worden in het verkleinwoord soms lang: *glaasje*.
Maak van de volgende woorden het verkleinwoord.

1 trein	**4** cd	**7** baby	**10** kring
2 radio	**5** verrassing	**8** bezem	**11** paraplu
3 museum	**6** vent	**9** ski	**12** beloning

Ik kan/weet
- hoofdletters, punten, vraagtekens en uitroeptekens gebruiken. 1F
- komma's gebruiken. 3F
- verkleinwoorden correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Spel

Je leert over de tegenwoordige tijd van de persoonsvorm.

Startopdracht

1 Bedenk zelf een passend onderwerp in de zinnen.
a ... loopt elke dag tien kilometer hard als training voor de Dam tot Damloop.
b … fietsen altijd naar school, want dat gaat veel sneller dan met de bus.
c Wanneer vraagt … eindelijk dat leuke meisje uit 1c eens mee uit?
d Kom … zaterdagavond ook op het verjaardagsfeest van Nicole en Mats?
e … surf in de zomer het liefst bij het strandje aan de Zuiderdijk.
2 Waar heb je op gelet bij het kiezen van een onderwerp?

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm tegenwoordige tijd

Een werkwoord heeft verschillende vormen. Een daarvan is de **persoonsvorm tegenwoordige tijd** (pvtt). Bij de spelling van de persoonsvorm tegenwoordige tijd ga je uit van de ik-vorm.

Zo vind je de ik-vorm
Je vindt de ik-vorm door van het hele werkwoord (de **infinitief**) de laatste twee letters (-*en*) weg te laten. Bijvoorbeeld: *werken* → *werk*.
- Soms moet je een letter weglaten of toevoegen:
  – *zetten* → *zet; likken* → *lik; raden* → *raad*.
- Bovendien verandert er soms een letter:
  – *lezen* → *lees*; *wrijven* → *wrijf*.

Zo schrijf je de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd
- *Ik* erbij of *jij/je* erachter: alleen de ik-vorm
  – *ik klim, klim ik, klim jij/je; ik raad, raad ik, raad jij/je*
- In alle andere gevallen in het enkelvoud: ik-vorm + *t*
  – *jij klimt, hij klimt, zij klimt; jij raadt, hij raadt, zij raadt*
- In het meervoud: het hele werkwoord
  – *wij klimmen*, *jullie klimmen*, *zij klimmen*; *wij raden*, *jullie raden*, *zij raden*

Zie ook het schema werkwoordspelling op blz. 276.

Opdracht
1

Noteer van de werkwoorden de ik-vorm in de tegenwoordige tijd.

1 bakken
2 bereiden
3 blazen
4 durven
5 duwen
6 geloven
7 leren
8 ontsnappen
9 schrijven
10 schrobben
11 verkopen
12 verzetten
13 wijzen
14 zaaien
15 zwemmen

Opdracht
2

Scheidbare werkwoorden, zoals *meebrengen*, hebben twee ik-vormen:
Wil je dat ik iets lekkers meebreng? Ik breng wel gebakjes mee.
Noteer van de werkwoorden de beide ik-vormen.

1 ademhalen
2 afspreken
3 nadenken
4 neerzetten
5 opruimen
6 samenvatten
7 schoonmaken
8 tegenhouden
9 teleurstellen
10 uitnodigen
11 vastmaken
12 voorzeggen

Opdracht
3

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.
1 Mijn buurman … (reizen) elke dag voor zijn werk van Groningen naar Drachten.
2 Al jaren … (spelen) Anieks zus volleybal bij Taxandria met haar vriendinnen.
3 … (Blijven) kip met patat en appelmoes voor altijd jouw favoriete gerecht?
4 Volgende week … (verhuizen) mijn buurjongen al voor de tiende keer.
5 Sarah … (logeren) elke vakantie een paar dagen bij haar nichtje in Haarlem.
6 Je vingerafdruk … (veranderen) soms na vijftien jaar.
7 … (Verzinnen) Luuk steeds weer een ander spelletje voor zijn vrienden?
8 Mijn broertje … (gedragen) zich in meisjesgezelschap altijd erg stoer.

Opdracht
4

Onderstreep de correcte vorm van de persoonsvorm.
1 Morgen **leid / leidt** de treinstaking vast op veel scholen tot lege lokalen.
2 **Rijd / Rijdt** je broer al lang op die opgevoerde brommer?
3 Misschien **word / wordt** je wel eerste bij die talentenjacht.
4 **Houd / Houdt** de keeper van jouw elftal weleens een penalty tegen?
5 De uitnodiging **vermeld / vermeldt** niet hoe laat het feest begint.
6 Ik **benijd / benijdt** je echt om je mooie rode krullen!
7 Je **raad / raadt** nooit wie ik vandaag bij het station tegenkwam.
8 **Vind / Vindt** jij Dotan ook zo'n leuke zanger?

Opdracht
5

1 Maak zinnen in de tegenwoordige tijd enkelvoud met de volgende werkwoorden. Elke zin heeft minstens vijf woorden.
afzeggen – inzenden – langskomen – nadoen – vasthouden – wegsturen
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot en controleer elkaars werk.

Opdracht
6 ✱

1 Noteer de persoonsvormen van de zinnen *a* t/m *f* in de tegenwoordige tijd.
a Relletjes bij voetbalwedstrijden … (voorkomen) helaas vaak.
b Door hard te remmen … (voorkomen) de automobilist een ongeluk.
c … (Overdrijven) je niet een beetje met die verhalen over je nieuwe vriendje?
d Tot grote vreugde van de sportdagcommissie … (overdrijven) de regenbui.
e De gasten … (overladen) het bruidspaar met cadeautjes.
f Mijn vader … (overladen) de tuintegels van de truck op zijn aanhangwagen.
2 Hoe komt het dat het werkwoord de ene keer wel in twee delen uiteenvalt en de andere keer niet? Bedenk zelf de regel. Tip: zeg de werkwoorden hardop.

Ik kan/weet
• persoonsvormen in de tegenwoordige tijd correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Wie ben jij?

Het schooljaar is nu een paar weken bezig en je weet vast al hoe de vork in de steel zit bij jou op school. Dat geldt ook voor jouw klasgenoten. Maar hoe goed kennen jullie elkaar eigenlijk?

Om elkaar beter te leren kennen, gaan jullie elkaar uitgebreid interviewen. Na afloop voegt jullie docent de interviews samen en hebben jullie een prachtig smoelenboek van jullie klas. Je hebt de kans om alles te vragen wat je maar wilt weten over je klasgenoten: Wat is het gekste wat je ooit gedaan hebt? Waarop ben je het meest trots? Welk dier zou je willen zijn en waarom? Misschien kunnen jullie nog een mooie groepsfoto maken voor op de voorkant!

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- verschillende soorten vragen stellen en beantwoorden;
- informatie verzamelen en op een zorgvuldige manier verwerken tot een duidelijke en overzichtelijke tekst.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Onderdeel	Doelen
Lezen	• Ik kan oriënterend lezen om het onderwerp van een tekst te bepalen. 1F
Schrijven	• Ik kan een korte, duidelijke en volledige tekst schrijven. 1F
Kijken en luisteren	• Ik kan vragen over de inhoud van interviews beantwoorden. 1F • Ik kan de verbale en non-verbale communicatie van interviewer en geïnterviewde beoordelen.
Spreken en gesprekken	• Ik kan verschillende soorten vragen stellen en beantwoorden. 1F
Woordenschat	• Ik weet de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een synoniem. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan de persoonsvorm in eenvoudige zinnen vinden. 1F • Ik kan eenvoudige zinnen in zinsdelen verdelen.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan zelfstandige naamwoorden herkennen. 1F • Ik kan (bepaalde en onbepaalde) lidwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik kan verbindingswoorden en leestekens gebruiken om zinnen correct te begrenzen. 2F
Spelling	• Ik kan hoofdletters, punten, vraagtekens en uitroeptekens gebruiken. 1F • Ik kan komma's gebruiken. 3F • Ik kan verkleinwoorden correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan persoonsvormen in de tegenwoordige tijd correct spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

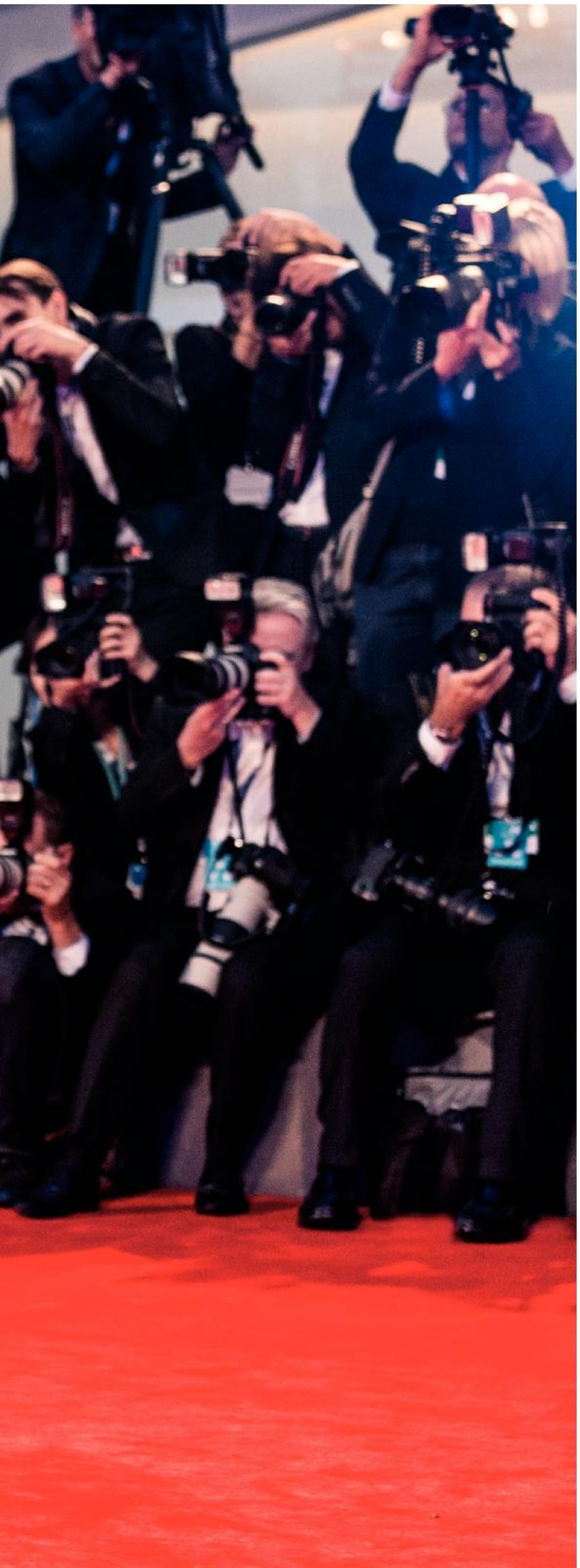
Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 2

Beroemd

Wat is jouw moedertaal?

De taal die je als eerste leert, is je **moedertaal**. Die taal leer je spreken zonder dat je er echt les in hoeft te krijgen. Als je twee talen spreekt, ben je tweetalig. In veel landen zijn de meeste mensen twee- of zelfs meertalig! Er zijn ook veel bekende Nederlanders die meertalig zijn, bijvoorbeeld koningin Máxima: haar moedertaal is Spaans en Nederlands is haar tweede taal.
Bedenk zelf nog vijf bekende Nederlanders die het Nederlands niet als moedertaal hebben.

Hippe taal

Veel jongeren verzinnen hun eigen hippe taal. Vooral rappers gebruiken deze taal in hun songteksten. Het is leuk om nieuwe woorden te verzinnen, woorden uit andere talen over te nemen of om bestaande woorden een andere betekenis te geven. Nog leuker is het dat anderen vaak niet weten wat je precies zegt. Gebruik jij weleens hippe woorden die je ouders niet kennen?

Ga zelf op zoek naar hippe taal in een Nederlandse raptekst.

Wat zeggie?

In Nederland kennen we een **standaardtaal**: de taal die op tv en in kranten gebruikt wordt. Hierdoor kunnen alle Nederlanders elkaar goed begrijpen. Maar wanneer zij in hun dialect spreken, snapt een ander hen vaak niet. Weet jij bijvoorbeeld wat een *joeks* (Limburgs) of een *sikke* (Gronings) is? In steden als Amsterdam en Den Haag wordt vaak een stadsdialect gesproken. *Majem* en *vonketrakkâh* zijn hiervan voorbeelden.
Wat zouden de cursieve woorden betekenen?

Lezen

Je leert over deelonderwerpen.

Startopdracht

Lees tekst 1.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Zoek bij elk van de alinea's 2, 3 en 4 een kopje dat het beste bij die alinea past. Kies uit: *Artiestennaam – Bedriegers – Hordes bewonderaars – Onveilig – Praktisch*. Licht je keuze toe.

Tekst 1

Echte handtekening?

[1] Je ziet het vaak na een concert, wedstrijd of een ander optreden: rijen fans die graag een handtekening van hun idool willen hebben. Maar gebruiken sterren eigenlijk hun echte handtekening als ze handtekeningen uitdelen?

[2] Over het algemeen niet. Soms vanwege veiligheidsredenen, want je maakt het oplichters natuurlijk wel heel erg makkelijk als je je echte handtekening overal laat rondslingeren.

[3] Er is nog een reden: sterren hebben speciaal voor fans een 'mooie' handtekening, waarin hun naam duidelijker te herkennen is dan in hun echte handtekening. Vaak gebruiken beroemdheden bijvoorbeeld alleen maar hun voornaam of de beginletters van hun naam bij het uitdelen van handtekeningen. Dat is vooral handig, want die krabbel is snel te schrijven als ze voor de hordes bewonderaars moeten signeren.

[4] Dat sterren geen echte handtekening zetten, komt natuurlijk ook doordat ze vaak een andere naam gebruiken. De meeste fans zullen dan ook vooral blij zijn als er Lady Gaga op hun arm, T-shirt of kladblok staat. Minder gelukkig zijn ze waarschijnlijk

met Stefani Joanne Angelina Germanotta – ook al is dat de echte naam van de populaire Amerikaanse zangeres.

Naar: Elly Posthumus, Quest, mei 2014

Theorie

video-uitleg

Deelonderwerpen

Een tekst is vaak verdeeld in een **inleiding**, een **middenstuk** (kern) en een **slot**. In het middenstuk – het grootste tekstdeel – staat de meeste informatie over het onderwerp. In dit deel van de tekst worden meestal verschillende aspecten (kanten, delen) van het onderwerp besproken. Dit noemen we **deelonderwerpen**. Bij het onderwerp 'film' passen bijvoorbeeld de deelonderwerpen 'actiefilm', 'griezelfilm' en 'sciencefiction'.
Soms bestaat een deelonderwerp uit één alinea, soms vormen enkele alinea's samen een deelonderwerp. In dat laatste geval staat er weleens een tussenkopje boven het tekstgedeelte.

Zo vind je deelonderwerpen
Ga na welke alinea's over hetzelfde aspect van het onderwerp gaan. Lees daarvoor de tekst **globaal**: je leest dan vooral de eerste en laatste zinnen van alle alinea's.

Als je alleen iets wilt opzoeken in de tekst, kun je ook **zoekend** lezen. Tussenkopjes helpen je bij het zoeken, net als anders gedrukte woorden (vet, cursief, onderstreept) en opvallende tekens (bolletjes, nummers, sterretjes).

Opdracht
1

Tekst 2 bestaat uit een selectie van veelgestelde vragen (FAQ's) van bezoekers aan het wassenbeeldenmuseum van Madame Tussauds in Amsterdam.

1 Ben je weleens in een wassenbeeldenmuseum van Madame Tussauds geweest? Wat vond je ervan en welke beroemdheden heb je er gezien?
2 Waaraan zie je in de tekst het verschil tussen de vragen en de antwoorden?
3 Beantwoord de vragen *a* t/m *h* met *ja* of *nee* en noteer erachter onder welk kopje je het antwoord gevonden hebt.
- *a* Moeten scholieren en hun begeleiders in groepsverband € 8,00 entree betalen?
- *b* Mag je bij je bezoek aan Madame Tussauds de beelden aanraken?
- *c* Is het een kwartier lopen naar Madame Tussauds vanaf het Centraal Station?
- *d* Mag je foto's maken bij Madame Tussauds?
- *e* Mag je je hond mee naar binnen nemen bij Madame Tussauds?
- *f* Kun je tram 3 nemen naar Madame Tussauds?
- *g* Mag je een handtas mee naar binnen nemen bij Madame Tussauds?
- *h* Sta je bij Madame Tussauds langer in de rij dan het bezoek zelf duurt?.

4 Een kaartje aan de kassa bij Madame Tussauds kost voor een volwassene € 22,50 en voor een kind tussen 5 en 15 jaar € 18,50; voor kinderen tot 5 jaar is de toegang gratis. Hoeveel familiekorting krijgt een gezin met drie kinderen van 4, 6 en 8 jaar?
5 Van welke beroemde persoon moet er volgens jou een beeld bij Madame Tussauds komen?

Tekst 2

Op bezoek bij Madame Tussauds

Bereikbaarheid

▶ ***Wat is het adres van Madame Tussauds Amsterdam?***
Dam 20, 1012 NP Amsterdam
▶ ***Wat is het dichtstbijzijnde station?***
Het Centraal Station van Amsterdam ligt op tien minuten lopen van Madame Tussauds. Je loopt de voorkant van het station uit over het Damrak naar de Dam. Op de Dam vind je Madame Tussauds tussen de Kalverstraat en het Rokin.
Je kunt ook de tram pakken: Tram 1, 2, 5, 17 en 20: halte Magna Plaza/Dam. Tram 4, 9, 16, 20, 24, 25: halte Bijenkorf/Dam.

Bezoek aan Madame Tussauds

▶ ***Hoelang duurt een bezoek aan Madame Tussauds Amsterdam?***
Een gemiddeld bezoek aan Madame Tussauds duurt een uur en vijftien minuten.
▶ ***Kan ik bagage meenemen of ergens achterlaten?***
Helaas is het om veiligheidsredenen niet mogelijk bagage mee te nemen in Madame Tussauds. Grote tassen en andere bagage kun je kwijt in een kluisje op het Centraal Station.
▶ ***Kan ik een (huis)dier meenemen?***
Helaas is het niet mogelijk (huis)dieren mee te nemen binnen Madame Tussauds.

→

▶ ***Hoelang sta ik in de rij voordat ik naar binnen kan?***
Madame Tussauds staat bekend om de rijen voor de ingang. Toch blijkt dat onze gasten niet langer dan twintig minuten in de rij staan als het hoogseizoen is.
▶ ***Mag ik de beelden aanraken?***
Ja, je mag in contact komen met de beroemdheden en wereldleiders. Kom voetballen met Ronaldinho, muziek maken met de wereldberoemde DJ Tiësto of loop over de catwalk met topmodel Doutzen Kroes.

Foto's

▶ ***Kan ik mijn camera meenemen?***
Als bezoeker kun je zeker een camera meenemen. Ga zingend op de foto met Jan Smit of fotografeer jezelf in het schilderij de Mona Lisa! Met uitzondering van de receptie en Pirates mag je overal fotograferen en filmen.
▶ ***Zijn er professionele fotografen in Madame Tussauds aanwezig?***
Ja, bij de ingang word je meteen op de foto gezet met een van de beelden. Hiermee heb je een mooi aandenken aan je bezoek.
▶ ***Kan ik foto's kopen bij Madame Tussauds?***
Ja, de foto die bij de ingang wordt gemaakt, kan worden gekocht, evenals een sleutelhanger of een glazen kubus waarin je vereeuwigd staat.

Ticketinformatie

▶ ***Biedt Madame Tussauds Amsterdam speciale scholenprijzen aan?***
Wij hebben speciale prijzen voor scholen. Een bezoek kost € 8,00 voor zowel scholieren als de begeleiders. Voorwaarde voor deze prijs is dat men kan aantonen dat het om een school gaat en dat elke tien scholieren één begeleider hebben.
▶ ***Heeft Madame Tussauds ook familiekorting?***
Madame Tussauds heeft speciale gezinstickets:

Gezinskaart	Inhoud	Prijs
A	twee volwassenen en twee kinderen	€ 62,50
B	twee volwassenen en drie kinderen	€ 70,50
C	twee volwassenen en een kind	€ 54,50
D	een volwassene en twee kinderen	€ 41,50

Naar: www.madametussauds.com/Amsterdam, op 5 juni 2015

Opdracht
2

Lees tekst 3.
1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Ben je weleens in een museum geweest? Wat heb je er gezien?
3 De tekst kan na de inleiding in drie opeenvolgende delen worden verdeeld.
Boven deze drie delen passen achtereenvolgens de kopjes:
deel 1: Ontwerp
deel 2: Museumverblijf
deel 3: Afwikkeling
Geef van elk deel aan bij welke alinea het begint.
4 De woorden *a* t/m *i* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.
a exposeren (al. 1) – *arrogantie; verwaandheid*
b zich vergapen aan (al. 1) – *benadrukken; extra aandacht geven*
c lof oogsten (al. 2) – *beroemd voorbeeld*
d hoogmoed (al. 6) – *denken dat je … bent*
e zich … wanen (al. 6) – *lang en met bewondering naar iets kijken*
f icoon (al. 6) – *onder controle houden*
g in toom houden (al. 6) – *tentoonstellen; laten zien*
h voogdij (al. 6) – *verantwoordelijkheid voor iemand jonger dan 18*
i onderstrepen (al. 7) – *waardering krijgen*
5 Wat is een 'kwajongensstreek'? (al. 1)
6 'Daarom bedacht ik het idee om "Gerrit" bij het Stedelijk Museum te exposeren.' (al. 2) Wat was precies het doel van Koens actie met 'Gerrit'?

7 Was Koen nerveus bij zijn actie? Licht je antwoord toe.
8 Formuleer in eigen woorden welk voorstel Koen doet in zijn excuusbrief aan het Stedelijk Museum. (al. 6)
9 Denkt Marie-José Raven van het Stedelijk Museum positief of negatief over Koen? (al. 7) Licht je antwoord toe.

Opdracht
3

1 Formuleer in één zin waar tekst 3 over gaat. Gebruik maximaal 25 woorden.
2 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst: amuseren of informeren? Licht je antwoord toe.

Tekst 3
Eén dag museumstuk

[1] Het is de droom van iedere ontwerper: je werk exposeren in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Meubelmaker Koen Broersen uit Tuitjenhorn kreeg het voor elkaar: het publiek van dit museum vergaapte zich aan een krukje van zijn hand – voor één dag dan. Het was een kwajongensstreek, want hij had zijn ontwerp zelf in de zaal met designstoelen gezet.
[2] 'Gerrit' heet het krukje, met een knipoog naar de grote ontwerper Gerrit Rietveld. De creatie bestaat uit kleurige zijkanten van MDF en een zitvlak van fietsbanden – binnenbanden, welteverstaan. De bedenker, Koen Broersen, is een meubelmaker van 23 jaar. Hij is trots op zijn ontwerp. Bij fietsenmakers oogstte hij er al volop lof mee. 'Ik wil er graag een klantenkring voor vinden. Bij een museum heb je de kans om je ontwerp aan een groot publiek te laten zien. Daarom bedacht ik het idee om "Gerrit" bij het Stedelijk Museum te exposeren. Want waarom moet je per se bekend zijn om daar binnen te komen?'
[3] Het was nog wel even een gedoe om zijn krukje het streng beveiligde museum binnen te loodsen. 'Ik ging er met mijn vader heen. Bij de ingang vonden de beveiligers het maar vreemd dat we dat krukje meenamen, maar met de smoes dat mijn vader op doktersadvies af en toe even moest zitten, mocht mijn ontwerp toch mee naar binnen.'
[4] Ook zijn zus zat in het complot. Zij was apart van vader en broer het museum binnengegaan en filmde hun actie. In beeld zie je hoe het ontwerp uit Tuitjenhorn een plek krijgt in de ruimte waar ook de stoelen van grote ontwerpers als Gerrit Rietveld, Marcel Wanders en Maarten Baas geëxposeerd staan. Koen: 'Wie me goed kent, ziet dat mijn hart in mijn keel klopte, toen ik het krukje daar neerzette.'
[5] De museumloopbaan van 'Gerrit' duurde precies één dag. 'Toen mijn zus de volgende dag ging kijken,

was het krukje weggehaald. Via via hoorden we dat het nu op het kantoor van het museum wordt gebruikt. Dat is ook leuk natuurlijk. Zo kan ik in ieder geval vertellen dat mijn werk in het Stedelijk staat.'
[6] Inmiddels heeft hij het museum wel een excuusbrief gestuurd namens de 'ouders van Gerrit'. Daarin staat dat 'Gerrit' even aan hun aandacht is ontsnapt. En verder: 'Gerrit is niet vrij van hoogmoed en waande zich een Dutch Design-icoon. Wij kunnen Gerrit moeilijk in toom houden; daarom stellen wij voor om de voogdij aan u over te dragen. Gerrit kan mensen blij maken en dat past volgens ons goed bij de doelstelling van uw museum.'
[7] 'Deze actie onderstreept dat ontwerpers het een grote eer vinden dat hun werk in ons museum geëxposeerd wordt', zegt Marie-José Raven van het Stedelijk Museum over de stunt van Koen Broersen. 'Het hoort natuurlijk niet, maar ik kan me wel voorstellen dat je als creatieve geest een podium zoekt voor je ideeën. Dat hij zo'n actie uithaalt, zegt genoeg over de vindingrijkheid van deze meubelmaker. We zullen in de toekomst vast veel van hem horen. Wellicht krijgt zijn werk hier dan een vaste plek.'

Naar: Jan Vriend, Noordhollands Dagblad, 25 februari 2015

Opdracht
4

Lees tekst 4.

1 Over wie gaat de tekst?
2 Heb je Hatsune Miku weleens gezien of gehoord?
3 Vul het schema aan.

deel / kopje	begint bij alinea
deel 1 Vocaloid	…
deel 2 Topper in Japan	…
deel 3 …	6
deel 4 …	…

4 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a virtuele (al. 1)	– *alle nummers van een artiest*
b je hand er niet voor omdraaien (al. 1)	– *driedimensionaal beeld van lichtstralen*
c repertoire (al. 1)	– *er geen moeite voor hoeven doen*
d futuristische (al. 2)	– *ergens reclame voor maken*
e hologram (al. 3)	– *groot applaus met toejuichingen*
f uitzinnige (al. 3)	– *niet echt bestaande*
g ovatie (al. 3)	– *superenthousiaste*
h iets promoten (al. 4)	– *uit de toekomst lijkend te komen*

5 'En dat terwijl ze eigenlijk niets meer en niets minder is dan een Vocaloid' […]'. (al. 2) Wat is een 'Vocaloid'?
6 'En dat terwijl ze eigenlijk niets meer en niets minder is dan een Vocaloid' […]'. (al. 2) Is dat wel zo? Licht je antwoord toe.
7 'Ze is een geperfectioneerde projectie van een illusie.' (al. 4) Wat betekent dat?
A ☐ Hatsune is een heel mooi persoontje, ook al bestaat ze niet echt.
B ☐ Hatsune is een ideaal plaatje van een sprookjesachtig figuurtje.
C ☐ Hatsune is een prachtig meisje, dat bij alle Japanners populair is.
D ☐ Hatsune is een volmaakte afbeelding van iets wat niet echt bestaat.
8 Hoe komt het dat er in Japan zoveel Hatsune Mikuproducten gemaakt worden?

Opdracht
5 ✱

1 In tekst 4 staat: '[…], kreeg Hatsune volgens Viveen van J-Pop na het concert in Amsterdam niet meteen heel Nederland aan haar voeten.' (al. 6) Wat betekent het dat Hatsune 'niet meteen heel Nederland aan haar voeten' kreeg?
2 Vind je alinea 7 van tekst 4 een goede slotalinea? Licht je antwoord toe.

Tekst 4
Popster in Japan

[1] Hatsune Miku kan alles. Van popliedjes tot opera: ze draait er haar virtuele hand niet voor om. Ze zingt foutloos, haalt met gemak de hoogste noten, raakt nooit buiten adem en heeft een repertoire van ruim honderdduizend nummers. Meisjes willen haar zijn, jongens zijn verliefd op haar.

[2] 'En dat terwijl ze eigenlijk niets meer en niets minder is dan een Vocaloid', vertelt Léon van Hooijdonk, medeoprichter van het anime- en mangatijdschrift*) *AniWay*. 'Dat is een computerprogramma waarmee je zangstemmen kunt maken. Een soort synthesizer dus, waarbij de klanken zijn ingesproken door Japanse

stemacteurs.' Het programma werkt makkelijk. Je tikt een songtekst in, een melodie en tadaa: je hebt een liedje. Maar ja, met zo'n anonieme stem trek je geen volle zalen. Van Hooijdonk: 'Een Japans bedrijf verzon daarom een personage bij een van de stemmen. Een meisje met zwierige blauwgroene staarten, onschuldige paarse ogen en vaak gekleed in een futuristische outfit: Hatsune Miku was geboren.'

[3] Ze werd in eigen land een gigantisch succes. Van automerken tot games, van tv-shows tot pizzabedrijven: alles en iedereen wilde met haar werken. In 2009 – twee jaar na haar 'geboorte' – gaf ze haar eerste liveconcert als hologram en daar volgden er snel meer van. Héél veel meer. Ze vult met gemak de grootste zalen en het uitzinnige publiek geeft haar staande ovaties.

[4] 'Japanners houden van technische snufjes, zeker als die er ook nog een beetje schattig uitzien. Ze staan hier van nature veel meer voor open dan nuchtere Nederlanders', verklaart Van Hooijdonk het enorme succes van Hatsune Miku. 'Ze is een geperfectioneerde projectie van een illusie.' Ze is vooral populair binnen de groep anime- en mangaliefhebbers. En die groep is groot. 'In Japan zijn ze gek op mascottes', vult Niels Viveen van J-Pop aan, een stichting die Japanse popcultuur in Nederland promoot. 'Japanners moeten zich in het dagelijks leven streng aan wetten en regels houden. Maar omdat Miku rechtenvrij te gebruiken is, mogen fans met haar afbeelding doen wat ze willen.' Dus zijn er een heleboel Hatsune Mikuproducten op de markt gekomen, zoals poppetjes, knuffels, stripboeken, pruiken en kostuums. Ook maken een heleboel mensen hun eigen Mikuclip.

[5] Er zijn meer Vocaloidsterren in Japan met een eigen personage. Op Nicovideo, de Japanse versie van YouTube, is zelfs een speciale Vocaloidafdeling. Maar er is geen enkele figuur zo groot als Hatsune Miku.

[6] In 2011 trad Hatsune voor het eerst op in het buitenland, in de Verenigde Staten. Vier jaar

later zong ze een opera in Amsterdam, de eerste Vocaloidopera ooit. Een ontwerper van het beroemde Franse modehuis Louis Vuitton bedacht speciaal voor haar optreden een outfit. Hoewel de zaal uitverkocht was, kreeg Hatsune volgens Viveen van J-Pop na het concert in Amsterdam niet meteen heel Nederland aan haar voeten. 'Mensen waren natuurlijk nieuwsgierig naar haar. Maar ze past niet goed bij de doelgroep van operaliefhebbers', vindt hij. 'Beter zou ze bijvoorbeeld kunnen samenwerken met een diskjockey. Dat zal veel meer aanspreken.'

[7] De naam van Hatsune Miku betekent vrij vertaald: het eerste geluid van de toekomst. Kunnen de popsterren van vlees en bloed nu wel ophouden, omdat we voortaan naar hologramconcerten gaan? 'Nee, voorlopig niet', zeggen de twee deskundigen meteen. 'Dan zal er nog een heleboel moeten gebeuren. Maar deze techniek zal zich in de toekomst zéker verder ontwikkelen.'

* anime = animatiefilmpje
manga = stripfiguur

Naar: Carolien Plasschaert, 7Days, 5 juni 2015

Ik kan/weet
- globaal en zoekend lezen om informatie uit een tekst te halen. 1F
- het deelonderwerp van een alinea (of alinea's) bepalen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een alinea schrijven.

Startopdracht

Lees tekst 1. Alinea 2 ontbreekt.

1 Zet de zinnen *a* t/m *d* van alinea 2 in de juiste volgorde. Noteer alleen de letters.
- *a* Daar werd hij aangevallen door een hond uit de buurt.
- *b* Jeremy Triantafilo was in mei vorig jaar buiten aan het spelen voor zijn huis in Bakersfield in Californië.
- *c* Vanuit het niets kwam poes Tara aangerend om haar baasje uit de greep van de hond te redden.
- *d* Het ventje werd door het beest in zijn been gebeten en van zijn fietsje getrokken.

2 Licht je keuze toe.

Tekst 1

Poes bekroond met hondenprijs

[1] Een Amerikaanse poes heeft een prijs gewonnen voor haar heldendaad. Zij redde vorig jaar haar vierjarige baasje Jeremy van een aanval door een dolle hond. Het dier is de eerste poes die de Hero Dog Award van het dierenasiel in Los Angeles wint.

[2] …

[3] Speciaal voor Tara is het woord 'hond' in de trofee vervangen door het woord 'poes'. De leden van de jury waren onder de indruk van Tara's moed en snelle handelen. Daarom besloten ze dat deze bijzondere poes de winnaar van de National Hero Dog moet zijn. De prijs wordt jaarlijks uitgereikt. Tot op heden ging deze prijs altijd naar een hond.

Naar: nu.nl, op 20 juni 2015

Theorie

video-uitleg

Een alinea schrijven

Een tekst wordt overzichtelijk als je hem verdeelt in **alinea's**. Een alinea bestaat uit een aantal zinnen die bij elkaar horen omdat ze over hetzelfde **deelonderwerp** gaan. In een tekst over een bekende jeugdboekenschrijver zijn de deelonderwerpen bijvoorbeeld: zijn leven, de onderwerpen waarover hij schrijft en de films die van zijn boeken gemaakt zijn.

Zo schrijf je een goede alinea
- Zet de belangrijkste informatie in de eerste zin. Dat is de **kernzin**:
  – *André Boesberg, geboren in 's-Hertogenbosch op 26 december 1949, is een Nederlandse jeugdboekenschrijver.*
- Vraag je daarna af wat de lezer nog meer moet weten over dit onderwerp. Zet die informatie in de volgende zinnen:
  – *Sinds 1997 schrijft hij jeugdboeken. Ook geeft hij les op een middelbare school.*

- Begin een nieuwe alinea als je over een nieuw deelonderwerp gaat schrijven, bijvoorbeeld het antwoord op de vraag 'Waarover schrijft hij?':
  – *Boesberg schrijft vaak over vroeger. Soms speelt zijn verhaal lang geleden, zoals* Pestkinderen. *Het boek* Koka en de doodsviool van Bidshika *gaat over de Tweede Wereldoorlog. In* De Duivelskolk wordt *de lezer meegenomen naar het einde van de negentiende eeuw. De verhalen zijn spannend en vaak een tikje mysterieus.*

Let op: een nieuwe alinea begint altijd op een nieuwe regel. Binnen een alinea schrijf je de zinnen achter elkaar door.

Opdracht
1

Bekijk tekst 2. Hieraan ontbreken nogal wat zinnen.

1 Bedenk een nieuwe eerste zin, een kernzin, voor alinea 2.
2 Bedenk een nieuwe eerste zin, een kernzin, voor alinea 3.
3 Vul alinea 4 aan met drie zinnen.

Tekst 2

Beroemd worden?

[1] Bedenk waar je goed in bent. Vaak word je beroemd doordat je ergens heel goed in bent. Ben jij keigoed in sport? Kun je prachtig zingen? Fantastisch acteren? Dan kun je daar beroemd mee worden.
[2] ... Neem zangles en probeer veel op te treden. Ga op toneelles als je wilt leren acteren. Kies als sporter voor een sportclub. Train veel en doe goed je best.
[3] ... Als zanger is het belangrijk dat mensen van een platenmaatschappij je horen en je goed genoeg vinden om een cd te maken. Door veel op te treden, ontmoet je andere mensen en misschien zit daar wel iemand bij die jou kan helpen. Zet een filmpje van jezelf op YouTube of doe mee aan talentenjachten als *Idols* en *The Voice;* daar kun je ook beroemd door worden.
[4] Als je een rol in een film wilt krijgen, schrijf je je in bij een castingbureau. ...
[5] Beroemd worden kan ook door topprestaties te verrichten in een sport, door de politiek in te gaan of iets te presenteren op televisie of radio. Of door nog weer ergens anders heel goed in te worden.
[6] Kortom, als je beroemd wilt worden moet je talent hebben, hard werken en ervoor zorgen dat je ontdekt wordt.

Naar: www.willemwever.nl, op 16 mei 2015

Opdracht
2

Je krijgt de opdracht een tekst van drie alinea's te schrijven over een door jou gekozen beroemdheid. Denk aan je idool in sport of muziek of een persoon uit een boek of een film. Je mag informatie opzoeken of zelf bedenken.

1 Noteer drie deelonderwerpen waarover je kunt schrijven.
2 Schrijf de kernzin van elke alinea op. Deze zinnen vormen de eerste zinnen van je drie alinea's.
3 Werk een van de deelonderwerpen uit tot een volledige alinea van drie of vier zinnen. Bedenk wat de lezer nog meer moet weten over dit deelonderwerp.
4 Wissel je kernzinnen en je uitgewerkte alinea uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Ik kan/weet
- een alinea met een kernzin schrijven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over luisterstrategieën.

Startopdracht

Je gaat luisteren naar een audiofragment. Aan het eind van het fragment wordt een vraag gesteld. Probeer antwoord te geven op die vraag.

Theorie

video-uitleg

Luisterstrategieën

Hoe je luistert, hangt af van de situatie. Er zijn drie manieren om te luisteren:

- **globaal luisteren** – Je luistert oppervlakkig totdat je iets interessants hoort. Bijvoorbeeld: je ouders kijken naar het journaal en jij spitst je oren als je ineens de naam van je favoriete artiest hoort.
- **zoekend luisteren** – Je weet waarop je moet letten en je wacht tot die informatie langskomt. Bijvoorbeeld: je luistert naar de uitslag van de sportdag om te horen op welke plaats jouw team geëindigd is.
- **precies luisteren** – Je luistert woord voor woord, omdat je alle informatie wilt onthouden (en opschrijven). Bijvoorbeeld: je luistert naar je docent die vertelt wat je precies moet leren voor een toets.

Opdracht **1**

Geef voor de volgende situaties aan welke luisterstrategie je het beste kunt toepassen. Kies uit: *globaal*, *zoekend* of *precies*. Leg je antwoorden uit.

1. Tijdens de gymles worden de teams voor de sportdag bekendgemaakt.
2. Je bekijkt een filmpje over je favoriete actrice om informatie te verzamelen voor een werkstuk over haar.
3. Bij Nederlands legt je docent uit hoe je een zin moet ontleden.
4. Je luistert naar de radio terwijl je huiswerk aan het maken bent.
5. Je zit in de wachtkamer van de tandarts te wachten tot iemand je komt ophalen.
6. Bij een spelletje moet jij een vraag beantwoorden die een ander voorleest.
7. Tijdens de hockeytraining legt de trainer uit welke strategie hij heeft bedacht om jullie tegenstander in de volgende wedstrijd te verslaan.
8. Bij een luistertoets Engels lees je eerst de vraag en de mogelijke antwoorden en daarna beluister je het fragment waar de vraag over gaat.

Opdracht **2**

Je hebt twee kaartjes gewonnen voor een concert van Nick & Simon. Ze komen op een donderdag- en vrijdagavond optreden in een theater bij jou in de buurt. De kaartjes zijn voor de donderdagavond, maar je ouders vinden het niet goed dat je dan gaat, omdat je de dag erna weer naar school moet. Je besluit te bellen met het theater om te vragen of je de kaartjes kunt ruilen voor kaartjes voor de vrijdagavond. Als je belt, krijg je een keuzemenu te horen.

1. Luister naar het fragment en geef steeds aan welke keuze je moet maken.
2. Wissel je antwoorden uit met die van een klasgenoot. Hebben jullie dezelfde keuzes gemaakt? Als er verschillen zijn, probeer dan te achterhalen welke keuzes er waren en welke keuze de beste was.

Opdracht 3

Werk in drietallen.

1 Twee leerlingen krijgen van de docent een aantal luciferstokjes. Zij organiseren het zo dat ze niet van elkaar kunnen zien wat ze doen. De derde leerling gaat zo zitten of staan dat hij kan zien wat beide leerlingen doen.
2 Leerling 1 legt de luciferstokjes in een bepaald patroon voor zich op tafel. Hij vertelt precies wat hij doet. Leerling 2 luistert goed naar wat leerling 1 zegt en legt de luciferstokjes neer zoals hij denkt dat de ander dat gedaan heeft. Leerling 3 observeert en maakt aantekeningen.
3 Vergelijk de resultaten: welke overeenkomsten en verschillen zijn er? Als er verschillen zijn, kan leerling 3 dan uitleggen hoe het komt dat leerling 2 iets anders deed dan leerling 1?
4 Bespreek met elkaar waar je op moet letten bij deze opdracht.
5 Wissel van beurt en voer de opdracht nogmaals uit. Gaat het de tweede (en eventueel derde) keer beter?

Opdracht 4 ⇨

1 Stel dat je een poster voor de aankondiging van een concert moet maken. Welke informatie moet er in ieder geval op de poster staan? Schrijf deze onderdelen op.
2 Luister nu precies naar het audiofragment waarin de artiest Kyteman vertelt over een bijzonder concert dat hij zal geven. Maak aantekeningen van de relevante informatie.
3 Maak nu een poster die mensen moet overhalen om dit bijzondere concert te bezoeken.
4 Wissel je poster uit met die van een klasgenoot en controleer of alle informatie op de poster staat.

Opdracht 5

De klas wordt in drie groepen verdeeld. Jullie gaan het doorfluisterspel spelen.

1 De docent fluistert een zin in het oor van de eerste leerling van elke groep. Deze leerlingen fluisteren de zin door in het oor van de volgende klasgenoot in de groep. Zo ga je door tot de laatste leerling van de groep de zin gehoord heeft. De laatste leerling van de groep noteert de zin die hij gehoord heeft.
2 Als alle groepen klaar zijn, lezen de laatste leerlingen voor wat ze opgeschreven hebben. Vervolgens vertelt de docent wat de beginzin was. Welke groep heeft de zin goed doorgefluisterd of zit het dichtste bij de beginzin?
3 Als er verschillen zijn tussen de eindzinnen en de beginzin, hoe komt dat dan?

Ik kan/weet • verschillende luisterstrategieën toepassen om informatie uit teksten te halen. 1F

⇨ *Maak de extra opdrachten online.*

Spreken en gesprekken

Je leert een gebeurtenis beschrijven.

Startopdracht

Je gaat luisteren naar twee verhalen.

1. Maak aantekeningen tijdens het voorlezen.
2. Twee leerlingen proberen elk een van de gebeurtenissen na te vertellen.
3. Welke gebeurtenis kan het beste naverteld worden?
4. Hoe kan het dat de ene gebeurtenis makkelijker na te vertellen is dan de andere?

Theorie

video-uitleg

Een gebeurtenis beschrijven

Als je een gebeurtenis beschrijft, vertel je aan anderen wat je hebt gezien of meegemaakt. Je vertelt bijvoorbeeld over een bezoek aan een pretpark, een paintballmiddag of een grappig voorval tijdens een sportwedstrijd. De luisteraars begrijpen je het best als je alles vertelt in de volgorde waarin het gebeurd is. Dat noem je de **chronologische volgorde**.

Zo beschrijf je een gebeurtenis

- Stel jezelf vooraf de **5w+h-vragen**:
  - *Wat is er gebeurd?*
  - *Wanneer gebeurde het?*
  - *Wie waren erbij betrokken?*
  - *Waar is het gebeurd?*
  - *Waarom (of waardoor) gebeurde het?*
  - *Hoe gebeurde het?*
- Schrijf de antwoorden op deze vragen op een hulpbriefje.
- Vertel vervolgens je verhaal in de chronologische volgorde. Gebruik **signaalwoorden** waarmee je die volgorde aangeeft, zoals *eerst, daarna, vervolgens, toen, dan, verder, ten slotte:*
  - *Vorige week ben ik met een vriendin naar een concert van Nick & Simon geweest. Voor het concert gingen we eerst iets eten. Daarna gingen we naar de zaal. Daar stond een enorme rij bij de kaartjescontrole. Dat was wel een tegenvaller, want we wilden zo snel mogelijk naar binnen. Eenmaal in de zaal moesten we nog een half uur wachten en vervolgens kwam er eerst een voorprogramma. Om negen uur begonnen Nick & Simon eindelijk met hun concert. Vanaf dat moment hebben we alleen maar genoten.*
- Spreek rustig en goed verstaanbaar.

Opdracht 1

Je gaat kijken naar een fragment uit het *Jeugdjournaal*. Lees de vragen die je moet beantwoorden voordat je gaat kijken.

1. Beantwoord de 5w+h-vragen bij dit fragment.
2. Welke vragen vind je makkelijk te beantwoorden en welke moeilijk?
3. Hoe komt het dat de ene vraag makkelijker te beantwoorden is dan de andere?
4. Werk in een tweetal. De een vertelt de gebeurtenis na, de ander controleert of alles verteld wordt.

Opdracht
2

Werk in een tweetal.
1. Bekijk de afbeeldingen A t/m D en kies er elk een uit om over te vertellen.
2. Beantwoord voor jezelf de 5w+h-vragen over de gebeurtenis die je wilt beschrijven en bedenk hoe je het verhaal gaat vertellen.
3. De een vertelt de ander het verhaal dat hij bedacht heeft. De ander probeert de 5w+h-vragen te beantwoorden.
4. Bespreek kort hoe het ging en wissel dan van beurt.

Opdracht
3

Werk in een viertal. Jullie gaan voor de regionale omroep een nieuwsitem maken. Dit item laten jullie zien aan de klas.
1. Kies een van de volgende situaties:
   – Een leerling van jullie school zit in de finale van een landelijke talentenjacht.
   – Een beroemde zanger(es) is gesignaleerd in de plaatselijke supermarkt.
   – Een jongen van 13 jaar heeft een hond uit een brandend huis gered.
2. Beantwoord de 5w+h-vragen over de gebeurtenis.
3. Verdeel de rollen: een presentator, een verslaggever, een ooggetuige (iemand die de gebeurtenis van dichtbij heeft meegemaakt en door de verslaggever wordt geïnterviewd) en een observant.
4. Maak een kort nieuwsbericht over de gebeurtenis. Let op het volgende:
   – Zorg voor een goede opening en afsluiting door de verslaggever.
   – Laat de verslaggever verschillende soorten vragen (open en gesloten) aan de ooggetuige stellen.
5. Oefen het nieuwsitem met het interview een paar keer en bespreek hoe het gaat. De observant geeft commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Ik kan/weet
• signaalwoorden gebruiken om de volgorde van gebeurtenissen aan te duiden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een omschrijving of definitie*.

Startopdracht

Je docent leest omschrijvingen van prijzen en onderscheidingen voor. Probeer zo snel mogelijk te raden welke prijs beschreven wordt. Bijvoorbeeld:
– omschrijving: *Nederlandse televisieprijs voor de beste reclamespot*
– antwoord: *Gouden Loekie*

Theorie

video-uitleg

Woordraadstrategie: *zoek een omschrijving of definitie*

Een onbekend woord in een tekst kun je soms begrijpen doordat er een **omschrijving** van dat woord bij staat. Zo'n omschrijving vind je ook in het woordenboek:
– *conservatorium = school waar je opgeleid wordt tot beroepsmusicus*

Een **definitie** is een heel nauwkeurige omschrijving van een woord of begrip. In leerboeken staan vaak definities:
– *parallellogram = een vierhoek met twee paren evenwijdige zijden*

Opdracht 1

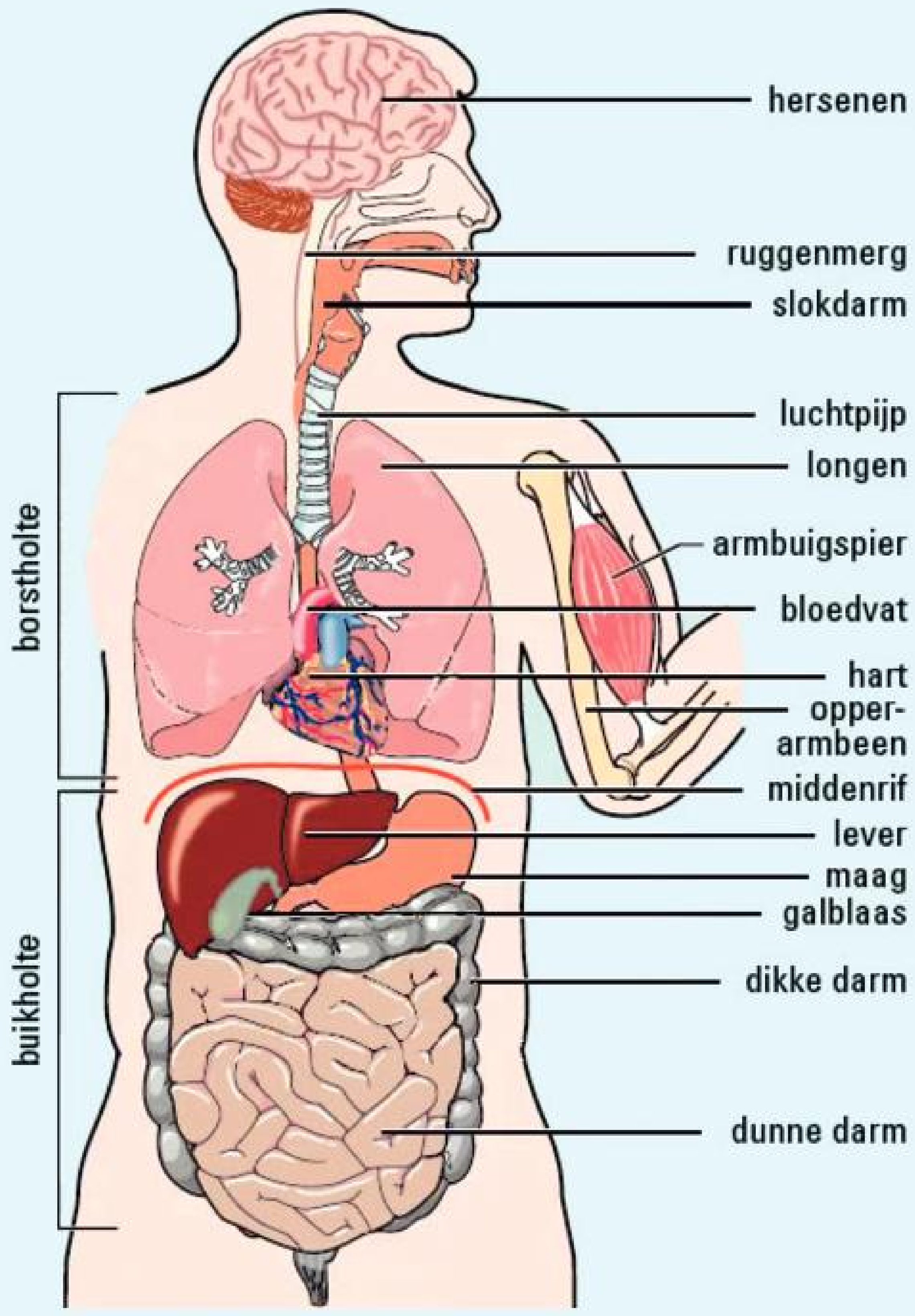
Lees tekst 1.
1 Noteer de woorden 1 t/m 4 uit de tekst onder elkaar.
2 Zoek in de context van elk van die woorden naar een omschrijving of definitie en schrijf deze achter de woorden.
3 Welk(e) woord(en) uit de tekst vind je het meest nauwkeurig omschreven?

Tekst 1

Hoe werkt je lichaam?

Als je tegen de wind in fietst, ga je hijgen. Je haalt sneller adem en je hart gaat tekeer. Dan merk je goed dat er binnen in je lichaam (1) organen aan het werk zijn. Organen zijn delen van het lichaam met een eigen taak. De meeste organen liggen in je romp. Het (2) middenrif, een dik vlies, verdeelt de romp in de buikholte en borstholte.
Je organen zijn opgebouwd uit (3) cellen, de kleinste bouwstenen van je lichaam. Je spieren zijn opgebouwd uit spiercellen en je botten zijn opgebouwd uit beencellen. Sommige organen werken samen aan een grotere taak. Al je botten zorgen samen voor de stevigheid van je lichaam. Spieren werken samen als je beweegt. Organen die samenwerken aan dezelfde grotere taak vormen een (4) orgaanstelsel.

Naar: Nectar. 4e editie vmbo-kgt deel 2 leerboek, p. 53, Noordhoff Uitgevers, Groningen 2013

Opdracht
2

1 Neem de woorden *a* t/m *j* over in je schrift.
2 Noteer achter elk woord de juiste omschrijving uit de rechter rij.
3 Kies drie woorden met bijbehorende omschrijvingen en maak daarmee een samenhangende tekst van ongeveer vijftig woorden.

a aanfluiting – *aanplakbiljet*
b adembenemend – *aantrekkelijk; mooi*
c affiche – *afgang; iets wat schandalig slecht is*
d afgunst – *creatief; kunstzinnig*
e amusant – *heel boeiend, mooi of spannend*
f animo – *in de handen klappen ter goedkeuring of uit bewondering*
g applaudisseren – *jaloezie*
h artistiek – *niet-openbaar optreden, als proef*
i attractief – *vermakelijk; grappig*
j auditie – *zin om aan iets deel te nemen*

Opdracht
3

Lees tekst 2.
1 Noteer de woorden 1 t/m 10 uit de tekst onder elkaar.
2 Schrijf achter elk woord een omschrijving of synoniem uit de tekst. Zoek in de context van de onderstreepte woorden.
3 Formuleer een definitie van Cruijffiaans.

Tekst 2

Johan Cruijff: 'Ieder nadeel heb zijn voordeel'

Johan Cruijff (1947-2016) is als voetballer (1) legendarisch te noemen. Hij is zo beroemd, dat er zowel in Nederland als in diverse andere landen nog steeds over hem gesproken wordt als de beste Nederlandse voetballer ooit.
Hij groeide op in de wijk Betondorp, vlak bij het (2) toenmalige stadion De Meer. In die tijd was dat het Ajaxstadion, nu speelt die club in de Amsterdam ArenA. Samen met zijn tweeënhalf jaar oudere broer Henny voetbalde de kleine Johan veel op straat. Later speelden ze ook samen in de jeugd van Ajax.
Zijn schoolcarrière verliep niet erg succesvol. Jopie, zoals hij door zijn moeder werd genoemd, (3) doubleerde nogal eens. Op de ulo, de vroegere mavo, bleef hij tweemaal zitten. Na enkele jaren verliet hij de school zonder diploma.
Op 15 november 1964 maakte Cruijff zijn (4) debuut in het eerste van Ajax; hij scoorde het enige doelpunt van de Amsterdammers. Na dit eerste optreden schreven de (5) journalisten over een nieuwe ster aan het firmament. Verslaggevers van alle kranten wilden hem interviewen.
In 1971-1972 beleefde Cruijff met Ajax een van de meest succesvolle seizoenen uit de geschiedenis van de club. Ajax werd kampioen, won de beker en de

Europacup. Het elftal speelde de sterren van de hemel; de speler met rugnummer 14, Cruijff, was zonder twijfel de ster van het veld.
De (6) voormalige aanvaller van onder meer Ajax, FC Barcelona, Feyenoord en het Nederlands elftal beschikte vroeger over de juiste (7) capaciteiten. Zijn bekwaamheden op en rond het voetbalveld worden nog altijd geroemd. (8) Behendig jongleerde hij met de bal; ook kon hij handig en op het juiste moment van zijn tegenstander wegdraaien, zodat zijn teamgenoten hem konden aanspelen.

→

Behalve als voetballegende is Cruijff minstens zo bekend geworden door zijn taalgebruik. Hij heeft de Nederlandse taal verrijkt met (9) markante uitspraken, die vaak onnavolgbaar zijn. Dit unieke, opmerkelijke taalgebruik noemt men wel Cruijffiaans. Zijn (10) quotes zijn beslist niet altijd correct Nederlands, maar zeker de moeite waard om goed over na te denken, bijvoorbeeld: 'Voordat ik een fout maak, maak ik die fout niet', 'Als wij de bal hebben, kunnen hun niet scoren' en 'Italianen kennen niet van je winnen, maar je ken wel van ze verliezen'.

Opdracht

4

Hieronder staan tien uitdrukkingen.

1 Noteer de uitdrukkingen *a* t/m *j* onder elkaar in je schrift.
2 Zoek de betekenis van de uitdrukkingen in de rechter rij en schrijf die erachter.
3 Maak met twee van de uitdrukkingen een zin waaruit de betekenis blijkt.

a de gedoodverfde winnaar	– *alles overtreffen*
b goede wijn behoeft geen krans	– *als eerste ergens aan beginnen*
c de kroon spannen	– *de beste speler zijn*
d een nieuwe ster aan het firmament	– *de favoriet*
e onbekend maakt onbemind	– *de openbare aandacht op iets vestigen*
f de puntjes op de i zetten	– *goede waar (of personen) hoef je niet aan te prijzen*
g de/het spits afbijten	– *iemand die plotseling veel succes heeft*
h de ster van het veld zijn	– *iets helemaal 'af' maken; de laatste foutjes verbeteren*
i de sterren van de hemel spelen	– *iets wat je niet kent, waardeer je niet*
j iets voor het voetlicht brengen	– *voortreffelijk presteren*

Opdracht

5

Werken met het woordenboek

In een woordenboek vind je informatie over woorden, zoals de betekenis, de uitspraak en de woordsoort. Een woordenboek is altijd alfabetisch geordend op **trefwoorden**: gekleurde of dikgedrukte woorden. Boven of onder aan de pagina's staan **gidswoorden** om het opzoeken te vergemakkelijken: het eerste en/of het laatste trefwoord van de pagina.

1 Bekijk de afbeelding.
2 Waarom staat *beroepen* rechtsboven op de pagina?
3 Onder welk trefwoord kun je de betekenis vinden van *gouden bergen beloven*?
4 Noteer de betekenis van *gouden bergen beloven*.
5 Welke drie betekenissen vind je onder het trefwoord *beroep*?
6 Bij veel omschrijvingen staat het teken ~ (dit heet een *tilde*). Wat betekent dat?
7 Bedenk een alfabetisch lijstje met zeven trefwoorden die na het woord *stel* komen, maar voor het woord *ster*. Controleer daarna je lijstje met behulp van een woordenboek.

>beroepen

be·re·ke·ning *v -en* **1** het berekenen (1); **2** overweging, inzicht: *volgens menselijke ~*; **3** het alleen uit zijn op eigen voordeel: *hij handelde niet uit ~*
berg *m -en* **1** min of meer opzichzelfstaande verheffing vd oppervlakte vd aarde: *gouden ~en beloven* mooie, bedrieglijke beloften doen; **2** grote hoop, hoeveelheid: *een ~ bezwaren*
berg·ach·tig *bn* bezet met bergen
berg·af, berg·af·waarts *bw* **1** langs de berghelling naar omlaag; **2** achteruit: *het gaat ~ met hem*
ber·gen *borg, h geborgen* **1** in veiligheid brengen; **2** (goederen of lading van) gestrande schepen, neergestorte vliegtuigen enz. in veiligheid brengen; **3** naar een plaats brengen en daar bewaren
berg·eng·te *v -n, -s* smalle bergpas
ber·ger *m,v -s* iem die beroepshalve bergt (2)
berg·hut *v(m) -ten* hut die bergbeklimmers als onderdak kunnen gebruiken
ber·ging *v -en* **1** het bergen; **2** bergplaats
berg·kam *m -men* de lijn waarin de hoogste toppen ve bergketen liggen
berg·ke·ten *v(m) -s* reeks bergen
berg·meu·bel *o -s* (lage) losse kast
berg·op, berg·op·waarts *bw* langs de berghelling omhoog
berg·pas *m -sen* doorgang tussen bergen
berg·plaats *v(m) -en* plaats om iets op te bergen, te bewaren
berg·rug *m -gen* bovenrand ve berg(keten)
be·richt *o -en* inlichting, mededeling, m.n. schriftelijk
be·rich·ten *-richtte, h -richt* laten weten; melden, mededelen
be·richt·ge·ving *v* verslag, verslaggeving
be·rij·den *-reed, h -reden* rijden op
be·rij·der *m, v -s* iem die op iets rijdt
be·rij·ming *v* **1** het op rijm zetten vd Psalmen, zodat ze kunnen worden gezongen; **2** -en manier waarop dit is gedaan
be·rin *v -nen* wijfjesbeer
be·ris·pen *-rispte, h -rispt* bestraffend toespreken; terechtwijzen
berk *m -en* katjesdragende loofboom
berm *m -en; -pje* strook grond langs wegen
ber·mu·da *v(m) –'s* broekje met tot aan de knie reikende pijpen
be·roe·men, zich *-roemde z, h z -roemd* trots spreken over: zich ~ op iets
be·roemd *bn zeer* vermaard, roemrijk bekend
be·roemd·heid **1** *v* het beroemd-zijn; **2** *m, v -heden* beroemd persoon
be·roep *o -en* **1** het te hulp roepen: *een ~ op* iem doen; **2** werkkring, ambacht: *het ~ van* advocaat; **3** *(jur)* het zich wenden tot een hogere rechtbank om herziening ve vonnis: *in hoger ~ gaan*
be·roe·pen-*~riep, h -roepen* **1** aan iem of iets een bep. recht ontlenen: *zich ~ op iem of iets*; **2** *(prot)* uitnodigen predikant te worden in een gemeente

Opdracht
6

Het woordenboekspel

- Vorm groepen van zes of zeven leerlingen. Per groep is een woordenboek nodig, een stapel papiertjes en voor elke deelnemer een pen. Om de beurt is een van de groepsleden spelleider. Als iedereen spelleider is geweest, is het spel afgelopen.
- Speel het spel:
  1. De spelleider kiest een woord uit het woordenboek dat geen van de deelnemers kent.
  2. Alle spelers schrijven een door hen bedachte omschrijving of definitie van het woord op een briefje, die past bij het woord en die klinkt als een woordenboekomschrijving; de spelleider neemt de betekenis uit het woordenboek op een briefje over.
  3. Alle briefjes worden ingeleverd bij de spelleider. Deze leest in willekeurige volgorde alle omschrijvingen voor. Daarna leest hij ze nogmaals voor. Vervolgens kiest elke speler welke omschrijving volgens hem of haar de juiste is.
  4. Spelers die in een beurt voor de juiste definitie kiezen, krijgen hiervoor een punt. Als iemand kiest voor een verzonnen definitie, dan gaat het punt naar degene die de definitie verzonnen heeft. De spelleider krijgt geen punten.
  5. Als alle groepsleden een keer spelleider zijn geweest, worden alle punten opgeteld. De speler met de meeste punten heeft gewonnen.

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een omschrijving of definitie. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica
zinsdelen

Je leert over het onderwerp van een zin.

Startopdracht

1 In de zinnen *a* t/m *d* ontbreekt steeds een zinsdeel. Bedenk zelf wat er op de puntjes kan worden ingevuld.
- *a* … zullen morgen om drie uur arriveren met het vliegtuig.
- *b* Over een week presenteert … de resultaten van het onderzoek.
- *c* Op het schoolfeest zal … tot sluitingstijd blijven.
- *d* Helaas zakten … afgelopen jaar voor het examen.

2 Wat is de overeenkomst tussen de ontbrekende zinsdelen?

Theorie

video-uitleg

Onderwerp

Zinnen bestaan uit zinsdelen. Het **onderwerp** (ow) is zo'n zinsdeel. Vrijwel elke zin heeft een onderwerp.

Zo vind je het onderwerp
Er zijn twee manieren om het onderwerp te vinden.
Manier 1:
1. Zoek de persoonsvorm (pv).
2. Zet streepjes tussen de zinsdelen van de zin.
3. Stel de vraag *Wie / Wat + persoonsvorm?*
4. Het antwoord op die vraag is het onderwerp.

Manier 2:
1. Zoek de persoonsvorm.
2. Zet streepjes tussen de zinsdelen van de zin.
3. Verander de persoonsvorm van getal: enkelvoud wordt meervoud of meervoud wordt enkelvoud.
4. Het zinsdeel dat mee verandert, is het onderwerp.

Tip: het onderwerp begint nooit met een voorzetsel (*aan, achter, bij, in, langs, met, naast, onder, op, over, voor* enzovoorts).

Opdracht
1

Neem de zinnen over, onderstreep de persoonsvorm en zet streepjes tussen de zinsdelen. Stel daarna de vraag: *Wie / Wat + persoonsvorm?* en noteer het onderwerp.

1 Met zijn prachtige stem won de zanger het Eurovisiesongfestival.
2 Bij de Koninklijke Landmacht worden veel vacatures aangeboden.
3 Handige keukenhulpjes zijn onmisbaar voor de kok.
4 Veel stadsmensen genieten van het rustige leven op het platteland.
5 Waarom houdt bijna iedereen zich aan de regels in het verkeer?
6 Natuurlijk moet je je afspraak bij de tandarts niet vergeten!

Opdracht
2

Neem de zinnen over, onderstreep de persoonsvorm en zet streepjes tussen de zinsdelen. Verander daarna de persoonsvorm van getal. Het zinsdeel dat mee verandert, is het onderwerp. Noteer ook het onderwerp.

Voorbeeld:
– Na het optreden / ontving / de operaster / een prachtig boeket bloemen.
*– Na het optreden / **ontvingen / de operasterren /** een prachtig boeket bloemen.*
→ de operaster = onderwerp

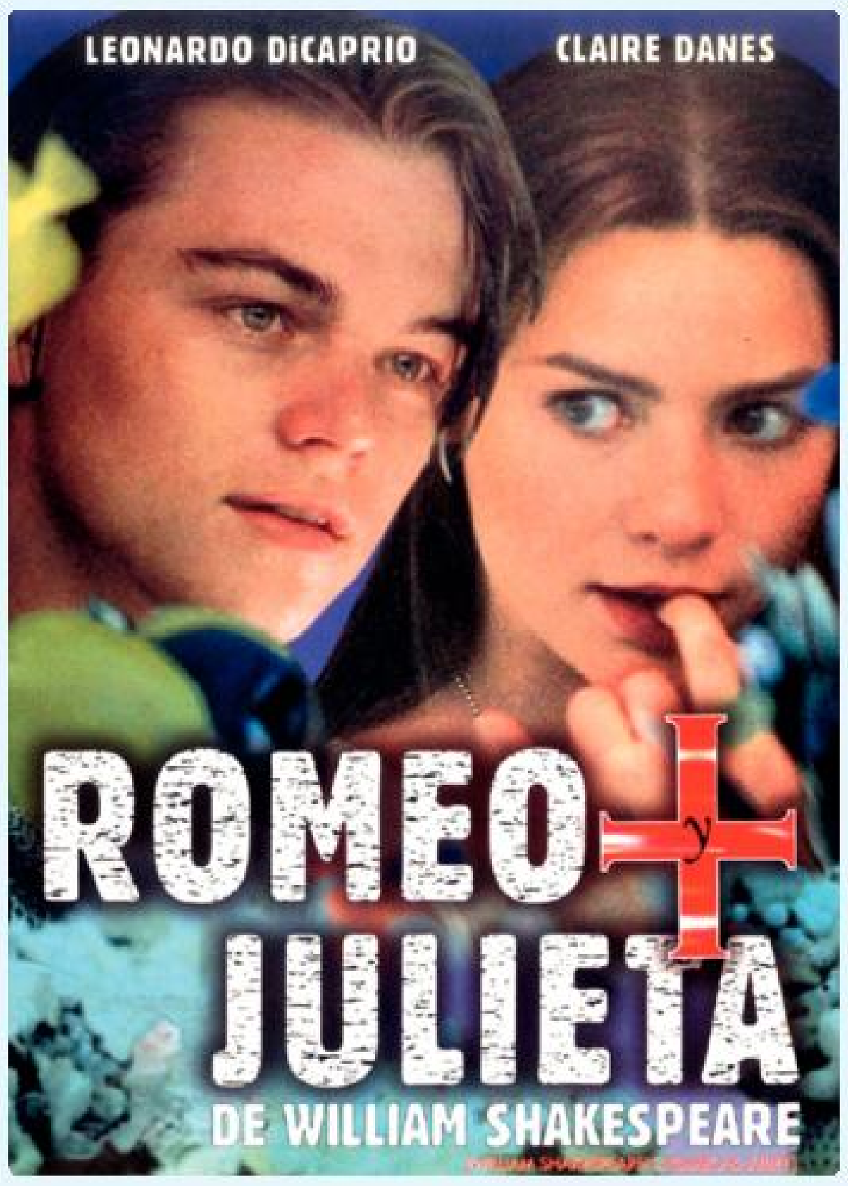
1 De hevigheid van een aardbeving kunnen wij meten op de schaal van Richter.
2 Aardbevingen worden dikwijls gevolgd door meerdere naschokken.
3 Met een seismometer bepalen deskundigen de locatie van een aardbeving.
4 Helaas laat een beving zich moeilijk voorspellen.

Opdracht
3

Noteer de persoonsvorm en het onderwerp van de zinnen uit de tekst.

Klassiekers

(1) Klassiekers vinden we op allerlei terreinen: in films, literatuur, sport en techniek. (2) Een klassieker heeft een bepaalde status verworven vanwege grote populariteit, invloed of kwaliteit.
(3) Wie kent niet het beroemde verhaal *Romeo en Julia*? (4) Nog altijd is dit stuk over een onmogelijke liefde buitengewoon populair. (5) Deze tragedie uit de zestiende eeuw blijft ons boeien en ontroeren. (6) De Engelse schrijver William Shakespeare schreef met deze geschiedenis de allerbekendste klassieker over de liefde.

Opdracht
4

Neem de zinnen over, onderstreep de persoonsvorm, zet streepjes tussen de zinsdelen en noteer het onderwerp.
1 Wie van jullie klas wil morgen als eerste het werkstuk presenteren?
2 Wat wordt vandaag getoetst door de docent?
3 Welke leerling heeft geoefend met de digitale lesstof?
4 Wanneer zet de docent de cijfers van het laatste proefwerk in het systeem?

Opdracht
5 ✱

Neem de zinnen over, onderstreep de persoonsvorm en noteer het onderwerp.
1 In tropische landen zoals Indonesië wordt rijst verbouwd.
2 Wie heeft toegezegd de racefiets in de schuur te zetten?
3 Tot onze teleurstelling heeft de regen in de caravan lekkage veroorzaakt.
4 Welke schaatsafstand is deze keer favoriet bij de Olympische Spelen?

Ik kan/weet
• het onderwerp van een zin vinden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over bijvoeglijke naamwoorden.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding van Dagobert Duck. Beschrijf deze stripfiguur (uiterlijk en karakter) door zo veel mogelijk woorden te bedenken die je in de zin hieronder op de puntjes kunt invullen.
Dit is een … eend.

Theorie

video-uitleg

Bijvoeglijk naamwoord

Een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) vertelt iets over een zelfstandig naamwoord. Je zegt bijvoorbeeld: *Wat een leuk idee!* Het bijvoeglijk naamwoord *leuk* vertelt iets over het zelfstandig naamwoord *idee*.
Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** zegt van welke stof iets gemaakt is: *gouden oorbellen, een plastic zonnebril*.

Zo herken je een bijvoeglijk naamwoord
- Een bijvoeglijk naamwoord staat meestal vóór het zelfstandig naamwoord: *een mooie, heel beroemde film (zn)*.
- Soms staat het bijvoeglijk naamwoord achter het zelfstandig naamwoord: *De film is mooi en heel beroemd*.
- Een bijvoeglijk naamwoord heeft vaak een korte vorm (zonder -*e*) en een lange vorm (met een -*e*): *mooi – mooie; lief – lieve; stoer – stoere; ovaal – ovale*.
- Een bijvoeglijk naamwoord kent meestal de 'trappen van vergelijking': stellende trap (*fijn*) – vergrotende trap (*fijner*) – overtreffende trap (*fijnst*).
- Een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord heeft maar één vorm en eindigt meestal op -*en*: *zilveren, stenen*, maar niet altijd *(een nylon tas)*. Het staat altijd vóór het zelfstandig naamwoord en het heeft géén trappen van vergelijking.

Sommige bijvoeglijke naamwoorden zijn gemaakt van een werkwoord.
Voorbeelden: *het kussende paar, het gekuste meisje, een gebroken hart*.

Opdracht
1

Noteer de bijvoeglijke naamwoorden uit de zinnen en onderstreep daarna de stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden.

1. Die modebewuste meisjes dragen bijna altijd hippe kleding.
2. Onlangs heeft Bob een zilveren piercing laten zetten.
3. Zelfgemaakte tasjes zijn goedkoper en bovendien heel origineel.
4. Het populairste kledingstuk is al jaren de gebleekte spijkerbroek.
5. Eindelijk heeft de verlegen jongen een stoerder kapsel laten knippen.
6. Op haar zijden blouse draagt Tessa een plastic broche.

Opdracht
2

1 Reclamemakers maken veel gebruik van bijvoeglijke naamwoorden. Onderstreep in de reclameslogans *a* t/m *f* de bijvoeglijke naamwoorden.

a HEMA. De normaalste zaak van de wereld.
b *Trouw.* Misschien wel de beste krant van Nederland.
c Rivella, een beetje vreemd, maar wel lekker.
d Autodrop. Zo lekker, het zou verboden moeten worden!
e Kruidvat, steeds verrassend, altijd voordelig.
f Mona. Daar word je blij van!

2 Bedenk zelf een reclameslogan voor je favoriete kledingmerk.
3 Zoek voor de volgende les twee reclameslogans op (in een krant of folder).

Opdracht
3

1 Soms moet je het bijvoeglijk naamwoord verbuigen: een *lekker* drankje, het *lekkere* drankje. Noteer voor *a t/m f* de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord.
2 Kijk goed naar de antwoorden. Wat zijn de regels voor de korte en lange vorm?

a grappig	de … mop	een … mop
b fantastisch	de … winnaar	een … winnaar
c zeldzaam	de … aankoop	een … aankoop
d goedkoop	het … cadeau	een … cadeau
e tof	het … idee	een … idee
f antiek	het … beeld	een … beeld

Opdracht
4

Noteer van de zinnen: zelfstandig naamwoord (zn), bepaald lidwoord (blw), onbepaald lidwoord (olw) en bijvoeglijk naamwoord (bn).
1 Het gelukkige echtpaar gaf elkaar een prachtige, diamanten ring.
2 Met vermakelijke grappen liet de Twentse cabaretier het publiek lachen.
3 De spectaculaire wedstrijd zorgde voor grote vreugde bij de enthousiaste fans.
4 Tot onze schrik viel de stenen fruitschaal op de granieten vloer in stukken.
5 Grote horloges zijn opvallender dan kleine modellen.
6 Verse eieren zijn vandaag bij de boerderijwinkel in de aanbieding.

Opdracht
5 ✱

1 Vul de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord in.
– De … *(verwoesten)* storm richtte veel schade aan bij de … *(schrikken)* bewoners. De … *(lijden)* schade zou vergoed worden, maar deze vergoeding was … *(teleurstellen)*.
2 Noteer van onderstaande werkwoorden twee bijvoeglijke naamwoorden die verschillend zijn van betekenis. Maak daarna zinnen met deze bijvoeglijke naamwoorden. Je maakt dus acht zinnen.
– *redden, winnen, schrijven, verrassen.*

Ik kan/weet • (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden herkennen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over verwijzen naar *de-* en *het*-woorden.

Startopdracht

Werk in tweetallen.
Wat betekenen de onderstaande woorden? Gebruik zo nodig een onlinewoordenboek.

1 de bal
2 het bal
3 de patroon
4 het patroon
5 de portier
6 het portier

Theorie

video-uitleg

Verwijzen naar *de*- en *het*-woorden

Een zelfstandig naamwoord is een ***de*-woord** of een ***het*-woord**. *De*-woorden zijn **mannelijk** (m) of **vrouwelijk** (v), *het*-woorden zijn **onzijdig** (o). Dat noem je het **woordgeslacht**. Je kunt het woordgeslacht opzoeken in een (online)woordenboek:

– *kano, de (m) = mannelijk*
– *regering, de (v) = vrouwelijk*
– *cadeau, het (o) = onzijdig*

Let op: verkleinwoorden zijn altijd onzijdig: *kanootje, het (o)*

Zo gebruik je de informatie over het woordgeslacht

Bij mannelijke en vrouwelijke woorden gebruik je *deze* en *die*:

– *de kano, deze kano, die kano*
– *de regering, deze regering, die regering*

Voor onzijdige woorden gebruik je *dit* en *dat*:

– *het cadeau, dit cadeau, dat cadeau; het kanootje, dit kanootje, dat kanootje*

Als het lidwoord *een* gebruikt wordt, kun je aan een bijvoeglijk naamwoord zien of je met een *de*-woord of een *het*-woord te maken hebt:

– *de stoere held – een stoere held*, maar: *het bekende lied – een bekend lied*

Bij *een stoere held* zie je aan het woord *stoere* (met -e) dat *held* een *de*-woord is. Bij *een bekend lied* heeft *bekend* geen -*e*, dus *lied* is een *het*-woord.

Verwijswoorden wijzen meestal terug naar een woord dat eerder genoemd is. Naar *de*-woorden verwijs je met *deze* en *die*, naar *het*-woorden met *dit* en *dat*.

– *De **wedstrijdbal** van vandaag, die wordt aangeboden door Bas Autowas …*
– *Het nieuwe **zwembad** dat morgen geopend wordt …*

Ook naar een hele zin kun je met *dat* verwijzen:

– ***Lycurgus heeft de finale verloren** en dat vinden de supporters erg jammer.*

Opdracht 1

Zoek het geslacht van de onderstaande zelfstandige naamwoorden op in een (online)woordenboek. Noteer daarachter het lidwoord dat bij het woord hoort: *de* of *het*.

bataljon – dienst – discipline – fundament – gemeente – mechaniek – mediatheek – mozaïek – raad – universiteit – voogdij – waterschap

Opdracht
2

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *deze*, *die*, *dit* en *dat*.
1. De aanvoerder, … de zilveren bokaal omhooghield, kwam het podium op.
2. Het shirt … daar hangt, vind ik wel mooi, maar … hier staat me absoluut niet.
3. Max kreeg straf voor een filmpje van een docent, … hij op internet plaatste.
4. Deze oude tas van mij mag je wel gebruiken, maar … nieuwe leen ik niet uit.
5. Vreemd dat dit stripblad, … altijd goed werd verkocht, failliet is gegaan.
6. Toen Marieke de trui met *University of Florence* zag, kocht ze … meteen.

Opdracht
3

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *deze*, *die*, *dit* en *dat*. Aan de bijvoeglijke naamwoorden zie je of je naar een *de*-woord of naar een *het*-woord verwijst.
1. De gemeente legt hier een nieuw fietspad aan, … de veiligheid moet vergroten.
2. Erin heeft een slepend conflict met de trainer, … is ontstaan na de finale.
3. Club 8 is een gezellige disco, … veel leerlingen geregeld bezoeken.
4. Op de markt kocht Loes een heerlijk ijsje, … ze al slenterend oplikte.
5. Met *Hold my hand* had Jess Glynne een hit, … wekenlang in de Top 40 stond.
6. We speelden een puike wedstrijd, … we met 2-0 wisten te winnen.

Opdracht
4

1. Maak vier zinnen waarin je de verwijswoorden *deze*, *die*, *dit* en *dat* gebruikt: elk woord in een andere zin.
2. Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Laat je klasgenoot van elke zin de woorden noteren waarnaar jouw verwijswoord terugwijst.

Opdracht
5 ✱

Tekst 1 is geschreven door Kasper. De tekst bevat zes onjuiste verwijswoorden. Ook zijn er fouten gemaakt in het gebruik van de hoofdletters en de leestekens. Schrijf de tekst over en verbeter alle fouten.

Tekst 1

Mijn vakantie in Frankrijk

Deze zomer heb ik gekampeerd in Frankrijk. Waar ik het heel leuk heb gehad. We zaten op een camping bij Saulieu. Het heet *Le perron*, Er is van alles te doen.
Zo is er elke donderdag een voetbaltoernooi. Ons team heeft die een keer gewonnen ook is er een tennisbaan dat iedereen kan gebruiken, en een baan voor *jeu de boules*, een frans spel, wat nog best moeilijk is Je moet ijzeren ballen dicht bij een klein houten balletje gooien.
Verder is er natuurlijk een zwembad, maar die is ’s middags tussen 12 en 2 dicht. Wat een beetje jammer is.
Eén keer per week is er ’s avonds in de kantine Karaoke. Ik hoorde daar een heel mooi Frans liedje. maar ik kon die natuurlijk niet meezingen.

Ik hoop dat we snel weer naar *Le perron* gaan. Want het is er fantastisch.

Ik kan/weet
- informatie over het woordgeslacht gebruiken om de verwijswoorden *deze*, *die*, *dit* en *dat* correct te gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over spelling in het woordenboek.

Startopdracht

In het woordenboek kun je van alles vinden over spelling. Bekijk de tekst met drie woorden uit een woordenboek.

1 Wat betekenen de onderstrepingen in *acteren*, *befaamd* en *diva*?
2 Wat betekent het teken ≈ bij de uitleg van *acteren* en *befaamd*?
3 Waarom staat er *bn.* achter *befaamd*?
4 Wat betekenen de korte streepjes in *-er, -st* bij *befaamd*?

acteren acteerde, heeft geacteerd 1 onov. ww. • zich in de handeling van zijn rol verplaatsen, die uitbeelden, ≈ toneelspelen (1); 2 onov. ww. • doen alsof, een rol spelen, ≈ toneelspelen (2); 3 onov. ww. • een prestatie leveren, ≈ optreden; sport *op het middenveld acteren, daar spelen*

befaamd bn.; -er, -st • een grote roep hebbend, ≈ *bekend, vermaard: een befaamd artiest; befaamd om …, door …*

diva *v -'s* • gevierde zangeres of actrice; – ook als tweede lid in samenst. als de volgende, waarin het eerste lid een kunstuiting noemt: *dansdiva, jazzdiva, operadiva, rockdiva, souldiva*

Theorie

video-uitleg

Spelling in het woordenboek

Weet je niet hoe je een woord schrijft? Dan kun je de spelling opzoeken in een (online)**woordenboek** of in de Woordenlijst Nederlandse Taal, ook wel bekend als het Groene Boekje.

Je kunt het woordenboek onder andere gebruiken voor:

- moeilijke Nederlandse woorden: *verrukkelijke, peper-en-zoutstel, distantiëren;*
- woorden uit andere talen: *bavarois, accuraat, überhaupt, downloaden;*
- woorden met een hoofdletter (of juist niet): *Pasen, kerst, West-Fries, april;*
- werkwoordsvormen: *slibben – slibde – geslibd; timen – timede – getimed;*
- meervoudsvormen van zelfstandige naamwoorden: *porie – poriën; categorie – categorieën; ruzie – ruzies; gameboy – gameboys; buggy – buggy's;*
- trappen van vergelijking: *ver – verder – verst; chic – chiquer – chicst;*
- verkleinwoorden: *baby – baby'tje; taxi – taxietje;*
- bijvoeglijke naamwoorden: *officiële, precieze, aluminium.*

Opdracht **1**

Onderstreep het correct gespelde woord. Gebruik zo nodig je woordenboek.

1 applaudiseren / applaudisseren
2 attractief / atractief
3 barbecue / barbeque
4 collegeaal / collegiaal
5 consciëntieus / conscientiëus
6 Eerste Kerstdag / eerste kerstdag
7 electrisch / elektrisch
8 interview / intervieuw
9 onmiddelijk / onmiddellijk
10 stiekem / stiekum

Opdracht
2

Noteer van de woorden tussen haakjes de correcte vorm.

1 Gisteren … (hockeyen) en … (softballen) de meiden van 1b tijdens de gymnastiekles.
2 De … (officieel) uitslag van de toets krijgen jullie na de herfstvakantie.
3 Mijn … (Noord-Holland) neef heeft verkering met een … (Limburg) meisje.
4 Zijn … (Spanje) tomaten … (duur) dan … (Italië)?
5 De website van onze school is afgelopen weekend helemaal … (updaten).
6 In Noord- en Oost-Europa wordt door veel mensen … (Rusland) gesproken.

Opdracht
3

Noteer de vergrotende en de overtreffende trap van de woorden.

1 doof
2 enthousiast
3 goed
4 graag
5 kwaad
6 lief
7 praktisch
8 veel
9 verbaasd
10 weinig
11 wijs
12 zwaar

Opdracht
4

De volgende woorden hebben een lastige meervoudsvorm. Noteer deze vorm. Als er twee meervoudsvormen zijn, noteer je ze allebei.

1 blad
2 datum
3 fantasie
4 handvat
5 medium
6 motor
7 luiwammes
8 museum
9 pad
10 portier
11 smid
12 stad

Opdracht
5 ✱

De tekst bevat een aantal fout gespelde woorden. Bepaal welke woorden fout zijn en noteer ze in de correcte versie.

> De dennen stonden in de ronte als een Indiaanse tent. We vleiden ons neer op de zachte naalden en keken naar de grote Beer. 'Ik word later poeët', melde ik met een wijds gebaar. 'Ik ga verzen maken.'
> *Naar: http://grootdictee.ntr.nl*

Opdracht
6

Oefenen met *i*, *ie* en *y*

Neem de woorden met de puntjes over en vul *i*, *ie* of *y* in. Gebruik bij twijfel het woordenboek.

1 De s…mpath…ke muz…kant ontving voor zijn artist…ke prestat… een staande ovat….
2 Wiskundige begrippen als m…ll…meter en h…perbool kent Mark op zijn duimpje.
3 In zijn r…ante woning heeft de beroemde ps…chiater een enorme b…bl…otheek laten maken.
4 In die nieuwe enc…cloped… kun je veel informat… vinden over Eg…pt…sche p…ram…des.
5 Groenten als broccol… en sperz…bonen zitten boordevol v…tam…nen.
6 De jur… zag dat ik mijn hobb… serieus nam bij de bereiding van de …oghurttaart.

Ik kan/weet
- opzoeken in een woordenboek of -lijst hoe je woorden spelt. 1F
- woorden met *i*, *ie* en *y* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Je leert over de verleden tijd van zwakke werkwoorden.

Startopdracht

Lees het raadsel en beantwoord deze vraag: wat is het verschil in betekenis tussen zin *a* en zin *b*?
Raadsel: Wie kan er hoger springen dan een berg?
a De meeste mensen raden de oplossing van dit raadsel niet.
b De meeste mensen raadden de oplossing van dit raadsel niet.

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm in de verleden tijd (pvvt): zwakke werkwoorden

Er zijn sterke en zwakke werkwoorden. De meeste werkwoorden zijn zwak. In de verleden tijd veranderen **zwakke werkwoorden** niet van klank: *stap – stapte; betaal – betaalde*.
Sterke werkwoorden veranderen in de verleden tijd wel van klank: *drijf – dreef; vind – vond*. Deze spelling komt aan bod in hoofdstuk 3.

Zo schrijf je de persoonsvorm van zwakke werkwoorden in de verleden tijd
Enkelvoud: ik-vorm tt + *de* of *te*: *smeerde*, *antwoordde*, *maakte*, *verlichtte*
Meervoud: ik-vorm tt + *den* of *ten*: *smeerden*, *antwoordden*, *maakten*, *verlichtten*

Om te bepalen of je *-te(n)* of *-de(n)* schrijft, kijk je naar de laatste letter voor de uitgang *-en* van een werkwoord. Als dat een medeklinker uit **'t (e)x-f(o)ksch(aa)p** is, dan schrijf je *-te(n)*. Anders schrijf je *-de(n)*.
Voorbeeld:
– *lusten → ik lustte*; *keffen → het hondje kefte*; *morsen → de kleuters morsten;*
– *branden → de kaars brandde*; *plagen → zij plaagden*; *huren → wij huurden*.

Zie ook het schema werkwoordspelling op blz. 276.

Opdracht
1

Neem het schema over. Noteer in de eerste kolom onder elkaar de volgende werkwoorden: *acteren – beslissen – bloeden – grijnzen – groeien – haasten – koppen – kuchen – proeven – schminken – spelen – surfen*.
Noteer vervolgens de persoonvormen op de juiste plaats in het schema.

Hele werkwoord	Verleden tijd enkelvoud	Verleden tijd meervoud
acteren		
beslissen		
bloeden		

Opdracht
2

Noteer de persoonsvormen in de verleden tijd.

1 De bruidsjurk van Yolanthe … (slepen) over de grond.
2 In een mum van tijd … (blussen) de brandweer het vuurtje in het stadion.
3 … (Stemmen) jij ook op Frank bij de verkiezing van klassenvertegenwoordiger?
4 De politicus … (dubben) de hele nacht over de juistheid van zijn beslissing.
5 Na die bewonderende blik van Sander … (blozen) Emma tot over haar oren.
6 ‘Zijn we er al bijna?’, … (puffen) de jongens halverwege de toren.
7 Die mannen … (proberen) met een vals briefje van € 50 te betalen.
8 In de manegebak … (draven) Anky’s lievelingspaarden.

Opdracht
3

Onderstreep de juiste vorm van de persoonsvorm in de verleden tijd.

1 Door een defecte wekker **miste / mistte** ik bijna de bus naar school.
2 Na het rokerige feestje **luchte / luchtte** Jantien haar kamer.
3 De agenten **bevrijden / bevrijdden** het jankende hondje uit de snikhete auto.
4 Geduldig **wachten / wachtten** de klanten in een lange rij voor de kassa.
5 **Bestelde / Besteldde** die snackverslaafde zojuist vier frikandellen tegelijk?
6 De NS-omroepster **melde / meldde** een vertraging van vijf minuten.

Opdracht
4

Noteer de verleden tijd enkelvoud van deze niet-bestaande zwakke werkwoorden.

1 balokken
2 belaven
3 brunzen
4 fluffen
5 kranden
6 plochen
7 spraxen
8 vergossen
9 zwoften

Opdracht
5

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige of verleden tijd.

1 Hansje Brinker … (dichten) vroeger met zijn vinger een gaatje in de dijk.
2 Mijn neefje van zeven … (geloven) nu al niet meer in Sinterklaas.
3 In 2015 … (sprinten) Dafne in 21,63 seconden naar het goud op de 200 meter.
4 Die auteur … (publiceren) volgende week zijn eerste thriller.
5 Met één klik … (vergroten) Chiel zojuist de foto op zijn beeldscherm.
6 Uit welk kasteel … (ontsnappen) Hugo de Groot in 1621 in een boekenkist?
7 Sara … (mixen) bloem, melk en eieren tot een luchtig pannenkoekenbeslag.
8 In het vroegere Wilde Westen … (plegen) de Daltons menige bankroof.

Opdracht
6 ✱

1 Hieronder staan twaalf werkwoorden. Negen daarvan passen in de zinnen *a* t/m *f*. Vul in elke zin een passend werkwoord in de verleden tijd in.
applaudisseren – belanden –beloven – domineren –onderstrepen – oogsten – promoten – roddelen – ruïneren – spellen – vergapen – vrezen
a De toeristen ... zich aan de pracht en praal van het keizerlijke paleis.
b Die zanger … zijn nieuwe cd door steeds maar weer de titel te noemen.
c Het publiek … luid toen de band een toegift ….
d Sjinkie … bijna elke shorttrackwedstrijd en … daarmee zijn topvorm.
e Mijn zusje … veel lof met haar zelfgemaakte chocoladetaartjes.
f Wij … voor bonje met de buren, toen onze honden hun rozentuin ….
2 Maak met elk werkwoord dat je bij 1 niet hebt gebruikt, zelf een zin in de verleden tijd.

Ik kan/weet
• de verleden tijd van zwakke werkwoorden correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Een eigen glossy

Je hebt er vast weleens een in de winkel of op een koffietafel zien liggen: zo'n glossy over een bekend persoon, zoals LINDA. van Linda de Mol of MATTHIJS van Matthijs van Nieuwkerk.

Het is nu aan jullie! In groepjes maken jullie een eigen miniglossy over een beroemdheid naar keuze. Dat kan een Hollywoodster zijn, een knappe zanger of zangeres, maar ook de plaatselijke oliebollenbakker van het jaar. Of durven jullie jezelf met alle ins en outs in de schijnwerpers te zetten?

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- een gebeurtenis beschrijven;
- de 5w+h-vragen beantwoorden;
- een artikel met verschillende, goed op elkaar aansluitende alinea's schrijven.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan globaal en zoekend lezen om informatie uit een tekst te halen. 1F • Ik kan het deelonderwerp van een alinea (of alinea's) bepalen. 1F
Schrijven	• Ik kan een alinea met een kernzin schrijven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan verschillende luisterstrategieën toepassen om informatie uit teksten te halen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan signaalwoorden gebruiken om de volgorde van gebeurtenissen aan te duiden. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een omschrijving of definitie. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het onderwerp van een zin vinden. 1F
Grammatica woordsoorten	• Ik kan (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden herkennen. 1F
Formuleren	• Ik kan informatie over het woordgeslacht gebruiken om de verwijswoorden *deze*, *die*, *dit* en *dat* correct te gebruiken. 2F
Spelling	• Ik kan opzoeken in een woordenboek of -lijst hoe je woorden spelt. 1F • Ik kan woorden met *-i, ie* en *-y* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan de verleden tijd van zwakke werkwoorden correct spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 3

Feest

Oeteldonk

Sommige plaatsen in Nederland hebben een bijnaam. Amsterdam wordt bijvoorbeeld Mokum genoemd en de bijnaam van Delft is Prinsenstad. Een paar dagen per jaar, tijdens carnaval, krijgen veel plaatsen in Nederland een speciale naam. Zo heten Den Bosch en Tilburg dan opeens Oeteldonk en Kruikenzeikersstad. Bedenk samen met een klasgenoot een carnavalsnaam die past bij jouw woonplaats.

Beau ter Ham

Voornamen hebben vaak een betekenis: *Margreet* betekent *parel* en *Roy* betekent *koning*. Een voornaam is soms een verbastering: de naam is dan een beetje veranderd. Zo is *Jan* ontstaan uit Johannes en *Maartje* uit Maria. In Nederland zijn niet alle voornamen toegestaan. Ouders mogen hun kind bijvoorbeeld niet *Q* of *Tsjakkalotje* noemen.
Wat betekent jouw voornaam? Wat waren dit jaar de populairste babynamen? Staat jouw naam ertussen?

Bekijk het lijstje met websites over voornamen.

Bedankt, Napoleon!

We hebben allemaal een officiële achternaam. Dat hebben we te danken aan Napoleon. Nadat hij Nederland veroverd had, besloot hij in 1811 dat alle Nederlanders een achternaam moesten dragen. Als je nog geen achternaam had, mocht je die zelf bedenken. Daarom zijn veel achternamen afgeleid van een beroep, woonplaats, uiterlijk of karakter. Denk maar aan Rosa Smid, Piet van Aken of Kees Onrust.
Zoek uit waarvan jouw achternaam afgeleid is.

Bekijk het filmpje over achternamen.

Lezen

Je leert over inleiding, slot en hoofdgedachte.

Startopdracht

Lees tekst 1, een alinea uit een langere tekst.

1 Kan deze alinea de eerste alinea van de tekst zijn? Waarom (niet)?

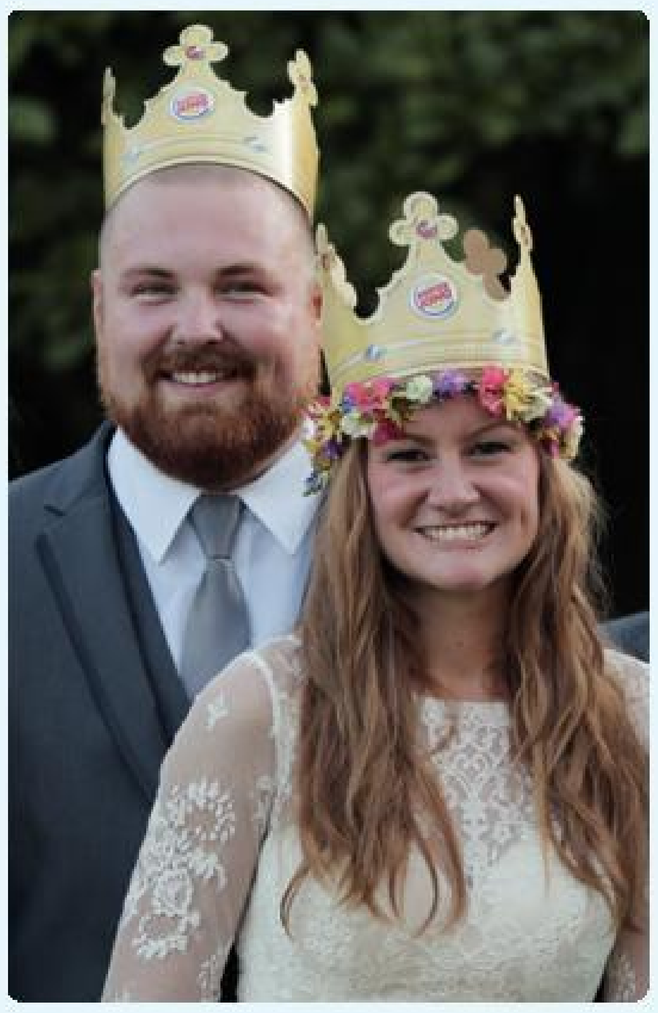
2 Kan deze alinea de slotalinea van de tekst zijn? Waarom (niet)?

Tekst 1

Smakelijk echtpaar

Het stel kent elkaar van kleins af aan. Sinds de basisschool werden Joel en Ashley al plagerig Burger-King genoemd. Die bijnaam is net als hun liefde gebleven. Ashley koos er daarom ook voor om eerst de naam van haar man en daarna haar meisjesnaam te nemen. Burger-King is veel leuker dan alleen King of King-Burger – namen die ze ook had kunnen (blijven) gebruiken.

Naar: Clifton de Vries, www.snack-nieuws.nl, op 11 augustus 2015

Theorie

video-uitleg

Inleiding, slot en hoofdgedachte

Het eerste deel van een tekst is de **inleiding**. Hierin wordt duidelijk gemaakt wat het onderwerp van de tekst is. Vaak gebeurt dat met een voorbeeld, een (grappig) verhaaltje (**anekdote**) of een bijzondere situatie. Daarmee wordt de lezer nieuwsgierig naar de rest van de tekst.

Het laatste deel van een tekst is het **slot**. Daar vind je bijvoorbeeld een conclusie of een korte samenvatting. In het slot wordt ook wel naar de toekomst gekeken of er wordt aangehaakt bij de inleiding, zodat het verhaal mooi 'rond' is.
Bij nieuwsberichten ontbreekt vaak het slot. In deze berichten staat het belangrijkste altijd in het begin van de tekst. Het deel daarna geeft extra informatie. Bij informatieve teksten, zoals in naslagwerken en op internet, ontbreken inleiding en slot bijna altijd.

De **hoofdgedachte** van een tekst is één volledige zin, die het belangrijkste samenvat wat in de tekst over het onderwerp gezegd wordt. Bij het onderwerp 'nieuwjaar' kan de hoofdgedachte zijn: *Wereldwijd bestaan er veel verschillende nieuwjaarstradities.*
De hoofdgedachte staat meestal in de inleiding of in het slot. Het kan zijn dat je de hoofdgedachte daar letterlijk vindt, maar soms moet je zelf een zin formuleren. Die zin moet antwoord geven op de vraag: wat is het belangrijkste wat in de tekst over het onderwerp wordt gezegd?

Om te bepalen wat de hoofdgedachte van een tekst is, moet je de tekst **precies** lezen. Je leest de tekst dan nauwkeurig van het begin tot het eind.

Opdracht

1

Lees tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding van de tekst? Licht je antwoord toe.
3 Hoe maakt de schrijver de lezer nieuwsgierig naar de rest van de tekst?
4 Bedenk een passend kopje boven het tekstgedeelte van alinea 2.
5 '[…] gaan de wenkbrauwen van enkele scholieren omhoog.' (al. 2) Wat bedoelt de schrijver daarmee?
6 Wat is de reden voor het optreden van DJ Quintino op de Hoornse school?
7 Deze tekst heeft geen 'echte' slotalinea. Mag dat?
8 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A ☐ Het antipestbeleid van de Hoornse school Oscar Romero is zo goed, dat de school een bijzondere prijs gewonnen heeft.
B ☐ Op een vrijdagmorgen kwam er een geheime bezoeker op het Oscar Romero in Hoorn.
C ☐ Op het Oscar Romero in Hoorn heeft DJ Quintino in de vrijdagochtendpauze een verrassingsoptreden gegeven.
D ☐ Rianne Vloon heeft een schrijfwedstrijd gewonnen die een grote elektronicawinkel had georganiseerd.
9 Wat is de meest bijzondere gebeurtenis die jij op school hebt meegemaakt?

Tekst 2

Pauzefeest

[1] Beukende beats, een heuse lichtshow en een deinende meute: nee, dit is geen zaterdagavond in de disco. Dit is een vrijdagse ochtendpauze op de Hoornse middelbare school Oscar Romero. Soms gebeurt er op school namelijk weleens iets wat je helemaal niet verwacht.

[2] Als er rond half elf een zwarte, peperdure Audi met donkere ramen het schoolplein opdraait, gaan de wenkbrauwen van enkele scholieren omhoog. Wie zou dat zijn? En loopt daar nu een beveiliger rond? 'Ik denk dat ze een film gaan opnemen of zo', mompelt een van de buiten zittende scholieren. 'De aula is ook al helemaal afgesloten en geblindeerd. Ik hoop trouwens niet dat ik gelijk heb. Eigenlijk hoop ik op iets waar ik zelf ook nog wat aan heb.'

[3] Zijn hoop is niet vergeefs. In de Audi zit namelijk niemand minder dan DJ Quintino, een befaamde diskjockey, die zijn draaikunsten wereldwijd vertoont. Zijn komst heeft het Oscar Romero te danken aan het schrijftalent van Rianne Vloon (17). Zij gaf op Facebook gehoor aan de oproep van een grote elektronicawinkel om uit te leggen waarom 'juist jouw school dit optreden verdient'. Volgens Rianne is het antipestbeleid van haar school zó goed, dat de Helderse dj naar Hoorn moest komen. 'Ik werd gepest in de eerste klas en heb toen veel steun gekregen vanuit de school. Dat heb ik opgeschreven', zegt de glunderende Rianne vlak voor het optreden. De aula is nog leeg en zij is zojuist met een smoesje uit haar lokaal gelokt. 'Ik heb niemand verteld dat ik meedeed namens de school, dus iedereen zal wel verbaasd zijn.'

[4] Om elf uur schalt een mededeling door de school: alle 1600 leerlingen naar de aula! Rianne krijgt applaus voor haar

inzending en dan gebeurt het: doek omlaag, lichten aan, muziek hard door de speakers en ineens is die 'saaie' aula een disco. Eerst is er een moment van complete verbazing, maar al snel gaan de smartphones massaal de lucht in. De vloer trilt, de handjes gaan omhoog en iedereen swingt er lustig op los. Het weekend is nog niet eens begonnen, maar het kan nu al niet meer stuk.

Naar: Jeroen Haarsma, Noordhollands Dagblad, 29 augustus 2015

Opdracht 2

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Ben jij weleens bij een huwelijk aanwezig geweest? Wat heeft de meeste indruk op je gemaakt?

3 Waarom is alinea 1 een goede inleiding?

4 Boven de alinea's 2 t/m 7 passen de volgende kopjes: *Alles kan – De 'trouwdag' – Echte ceremonie – Ontstaan – Serieus bedrijf – Sprookje.* Zoek bij elke alinea het passende kopje.

5 '[...] zijn bij het geheel inbegrepen.' (al. 1) Wat bedoelt de auteur daarmee?

6 De woorden *a* t/m *j* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a ceremonie (al. 1)	– *als je dat wilt*
b jacquet (al. 1)	– *bijna niet; nauwelijks*
c desgewenst (al. 1)	– *jasje met schuin aflopende voorkanten en een lange achterkant*
d volmondig (al. 2)	– *met overtuiging*
e spontaan (al. 3)	– *niet lang durend*
f broodwinning (al. 4)	– *plechtige gebeurtenis met vaste regels*
g uiteenlopende (al. 4)	– *regelen; sturen*
h kortstondig (al. 4)	– *verschillende*
i regisseren (al. 7)	– *werk waarmee je geld verdient om van te leven*
j amper (al. 7)	– *zonder voorbereiding*

7 'Veel bezoekers van de vrijmarkt bleven staan om getuige te zijn.' (al. 3) Wat betekent 'om getuige te zijn' hier?

8 Verklaar de naam van Jona's onderneming, *Wed and Walk*.

9 Waarom is het voor Jona en haar klanten belangrijk dat ze een vaste, eigen plek heeft voor de huwelijksceremonie? (al. 4)

10 '[...] er zijn veel redenen om bij Jona "een liefdevolle herinnering" te boeken.' (al. 6) Welke redenen worden in de tekst genoemd?

11 'Er zijn geen voorwaarden.' (al. 6) Geef vier voorbeelden van wat er allemaal mag bij Jona.

12 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?

A ☐ Bij *Wed and Walk* in Amsterdam kun je een huwelijk van één dag sluiten, met alles erop en eraan.
B ☐ Een huwelijksceremonie bij *Wed and Walk* duurt ongeveer vijftien minuten.
C ☐ Veel stelletjes vinden het geweldig 'ja' tegen elkaar te zeggen, ook al is het niet echt.
D ☐ *Wed and Walk* ontwikkelde zich van een grap op Koninginnedag tot een echte onderneming.

Opdracht 3 ✱

1 Hoe kun je van tekst 3 het verband tussen de eerste zin van alinea 3 en de rest van de alinea het beste benoemen?

A ☐ De eerste zin is een bewering; de rest van de alinea bevat een toelichting.
B ☐ De eerste zin is een standpunt; de rest van de alinea bevat argumenten.
C ☐ De eerste zin is een vraag; de rest van de alinea geeft antwoorden.
D ☐ De eerste zin noemt een voordeel; de rest van de alinea bevat nadelen.

2 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst: amuseren, informeren, overtuigen of activeren? Licht je antwoord toe.

Tekst 3

Trouwen voor één dag

[1] Wil je weleens weten hoe het is om te trouwen? Dan kun je bij Jona Rens terecht. Jona is directeur van haar eigen 'liefdeskapel' in de Amsterdamse wijk de Pijp. Daar kun je een huwelijksceremonie beleven met alles erop en eraan, want een sprookjesjurk, jacquet, ringen, een foto en een (plastic) bruidsboeket zijn bij het geheel inbegrepen. Ook een koets of zangers kunnen desgewenst geregeld worden. Het verschil met een 'echt' huwelijk is dat je na de feestelijke dag niet meer aan je partner 'vastzit', want officieel ben je niet getrouwd.

[2] Op de dag zelf mogen jij en je partner als aanstaand bruidspaar kiezen uit kleding in allerlei verschillende stijlen en maten. Alleen voor je schoenen moet je zelf zorgen. Vervolgens gaan jullie de rode loper op, waar jullie eindigen onder een mooi versierde rozenboog. Uiteraard is er geen echte ambtenaar aanwezig om de 'officiële ceremonie' te voltrekken, maar wel een ceremoniemeester die ervoor zorgt dat jullie helemaal in de stemming komen en volmondig 'ja' tegen elkaar kunnen zeggen. Als je wilt, kun je zelfs je eigen muziek meenemen en lieve woorden aan elkaar voorlezen. De ceremonie duurt ongeveer vijftien minuten.

[3] Elf jaar geleden begon het allemaal spontaan. Jona: 'Ik stond met een vriendin op Koninginnedag op de vrijmarkt. We hadden een paar bruidsjurken en een bak vol plastic ringetjes. Daar wilde ik iets mee, maar ik wist niet precies wat. Toen liep er een vriend met zijn nieuwe vriendin langs onze kraam. Tegelijkertijd riepen mijn vriendin en ik: 'We gaan jullie trouwen.' Veel bezoekers van de vrijmarkt bleven staan om getuige te zijn. De rest van de dag stonden de mensen in de rij om ook zo'n ceremonie mee te maken.'

[4] Wat begon als een koninginnedagact werd uiteindelijk Jona's broodwinning. Uiteenlopende stellen huurden haar in en gingen met haar hulp een kortstondig huwelijk aan. Zo is bijna vanzelf de onderneming *Wed and Walk* ontstaan. 'Eerst huurde ik een mooie plek en konden mensen zich inschrijven voor de dag die ik had vastgelegd. Maar de datum bleek belangrijker dan de plek. 'We willen niet op 12 november, want we hebben elkaar op de vijftiende ontmoet', hoorde ik dan. Daarom ben ik zo blij met onze vaste plek. Nu kan ik op elke gewenste dag een huwelijk sluiten.'

[5] Naast 'Trouwen voor één dag' verzorgt *Wed and Walk* ook echte bruiloften. Soms krijgt zo'n eendagshuwelijk namelijk een serieus vervolg, als geliefden elkaar tijdens de proefceremonie bij Jona 'echt' ten huwelijk vragen. 'En er zijn mensen die op maandagochtend gratis en heel zakelijk trouwen in het gemeentehuis en bij ons een aangeklede ceremonie beleven.'

[6] Voor de lol een keer 'ja' zeggen, je geliefde een gekke verrassing bezorgen of even oefenen voor later – er zijn veel redenen om bij Jona 'een liefdevolle herinnering' te boeken. Er zijn geen voorwaarden. Zo mag werkelijk iedereen met elkaar trouwen. 'We hebben soms ook adoptiekinderen met hun nieuwe ouders: die trouwen met z'n drieën of vieren. Dat is zo ontroerend: ze laten dan heel bewust aan elkaar weten dat ze ervoor kiezen samen een gezin te vormen.' Ook leeftijd doet er niet toe. 'Straks komt er een jongetje van negen dat met zijn buurmeisje gaat trouwen.' Zelfs trouwen met je huisdier of met een voorwerp is toegestaan. 'Ik heb ooit eens iemand getrouwd met een kunstwerk', zegt Jona.

[7] En wat nu als je partner geen gevoelens durft te tonen? 'Dan zorg ik ervoor dat hij betoverd wordt.' Met haar theaterachtergrond verandert ze zelfs de koelste kikker in een prins. 'Ongemerkt blijf ik de hele ceremonie regisseren, vanaf het moment dat de bruid zich achter het gordijn verkleedt tot aan de kus. Trouwens, de geliefden zien me nog amper staan. Dat je op een afgesproken tijdstip en plek 'ja' tegen elkaar zegt, doet iets heel speciaals met je.'

Naar: Nancy Ubert, Noordhollands Dagblad, 5 februari 2014

Opdracht
4

Lees tekst 4.

1 De tekst gaat over Valentijnsdag. Hoe vier jij Valentijnsdag?

2 Op welke manier maakt de schrijver in de inleiding de lezer nieuwsgierig naar de rest van de tekst?

3 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a geestelijke (al. 3)	– *ervoor moeten boeten*
b legende (al. 3)	– *gewoon geworden*
c duur komen te staan (al. 3)	– *handel (om geld te verdienen)*
d openlijk (al. 4)	– *iemand in dienst van de kerk*
e uiten (al. 4)	– *mensen die verhuizen naar een ander land*
f emigranten (al. 4)	– *niet geheim*
g commercie (al. 4)	– *verhaal over een heilige waarin wonderen voorkomen*
h ingeburgerd (al. 5)	– *zeggen of laten blijken wat je denkt of voelt*

4 Waarom wilde Keizer Claudius vooral mannen in zijn leger?

5 '[…] want volgens hem stond de liefde boven de wet.' (al. 3) Wat betekent dat?

6 '[…], maar op 14 februari werd hierop een uitzondering gemaakt.' (al. 4) Waarnaar verwijst *hierop*?

7 Zet de gebeurtenissen uit de tekst in de volgorde waarin ze gebeurd zijn. Noteer tijdstip/jaartal en gebeurtenis.

8 Uit welke alinea('s) bestaat het slot van de tekst? Licht je antwoord toe.

9 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?

A ☐ Valentijnsdag is de internationale dag van de liefde, die genoemd is naar een katholieke geestelijke.

B ☐ Valentijnsdag is genoemd naar een katholieke geestelijke die leefde in de tijd van de Romeinse keizer Claudius II.

C ☐ Valentijnsdag is waarschijnlijk genoemd naar een katholieke geestelijke en wordt in ons land nog maar kort gevierd.

D ☐ Valentijnsdag was in de middeleeuwen vooral populair in Frankrijk, Engeland en Amerika.

Opdracht
5 ✱

Lees tekst 4 nog een keer.

1 'Misschien wordt met deze heren wel dezelfde Valentijn bedoeld, […].' (al. 2) Hoe kan dat?

2 Het middenstuk van de tekst bestaat uit twee delen. Tussen welke twee alinea's ligt de grens? Licht je antwoord toe.

Tekst 4

Valentijnsdag

[1] Op 14 februari is het Valentijnsdag. Op deze feestelijke dag van de liefde geef je een boeket, een valentijnskaart of een klein cadeautje aan iemand die je heel speciaal vindt. De traditie is al heel oud en begint misschien wel bij de heilige Valentijn uit de derde eeuw. Maar wie was nu die Valentijn? En wat heeft hij met de liefde te maken?

[2] Wie Valentijn was, weet niemand helemaal zeker, maar in ieder geval was hij een katholieke heilige. In de vijfde eeuw verklaarde paus Gelasius I dat 14 februari de gedenkdag zou worden voor de heilige Valentijn. Welke Valentijn hij bedoelde, wordt niet vermeld. De grote kanshebbers zijn Valentino, de bisschop van Terni, een plaats in de Italiaanse provincie Umbrië, of Valentino, een priester in Rome. Misschien wordt met deze heren wel dezelfde Valentijn bedoeld; dat maakt het verhaal iets eenvoudiger. Overigens is Sint Valentijn in 1969 van de heiligenkalender afgevoerd, maar populair bleef hij gelukkig wel.

[3] Waarom werd deze katholieke geestelijke zo verbonden met de liefde? Dat wordt duidelijk in een legende over hem. Valentijn leefde in de regeerperiode (268-270) van de Romeinse keizer Claudius II. Die had een groot en sterk leger nodig om zijn rijk te beschermen. Hij geloofde dat een sterk leger vooral moest bestaan uit ongehuwde mannen. Gehuwde mannen werden alleen maar afgeleid door hun vrouwen en dat kon Claudius niet gebruiken. Daarom verbood hij soldaten om te trouwen. Valentijn sloot toch huwelijken van soldaten, ondanks dit verbod, want volgens hem stond de liefde boven de wet. Het kwam hem duur te staan. De boze Claudius liet hem martelen en ter dood brengen. Het jaartal van zijn sterfdag is onbekend, maar de datum was 14 februari.

[4] Valentijn was in de middeleeuwen populair, alleen in Nederland zag men niet zoveel in deze heilige en zijn liefdesboodschap. Valentijnsdag werd vooral gevierd in Frankrijk en Engeland. Het was in die tijd niet gebruikelijk om openlijk je liefde aan iemand te uiten, maar op 14 februari werd hierop een uitzondering gemaakt. Iedereen kon dan zijn geliefde ongestraft verrassen met een cadeau of brief. Engelse emigranten brachten Valentijnsdag in de zeventiende eeuw naar Amerika en daar werd de dag ongekend populair. De commercie en de filmindustrie in Hollywood deden later de rest. Het gevolg is dat er in Amerika nu rond 14 februari miljoenen cadeautjes verkocht worden, waaronder ongeveer 36 miljoen dozen chocolade.

[5] Door al deze aandacht werd Valentijnsdag eind twintigste eeuw ook met hernieuwd enthousiasme in Europa gevierd en dit keer deed ons land ook mee. Inmiddels is de traditie hier zo ingeburgerd dat we met elkaar zo'n dertig miljoen berichtjes en valentijnskaartjes versturen. Dat laatste mag soms gratis van PostNL, maar je moet dan wel een echte kus met lippenstift op het postzegelvakje van de envelop of kaart plaatsen.

[6] Over het ontstaan van Valentijnsdag hebben we dus alleen maar een vermoeden. Wel is duidelijk dat het – in tegenstelling tot in andere landen – behoorlijk lang geduurd heeft voordat we de dag in Nederland zijn gaan vieren. Maar nu dat eenmaal zo is, doet een groot deel van onze landgenoten er volop aan mee.

Naar: www.eenspeciaalmoment.nl, op 4 september 2015

Ik kan/weet
- precies lezen om de hoofdgedachte van een tekst te bepalen. 2F
- de inleiding en het slot van een tekst herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een diapresentatie maken.

Startopdracht

Sven houdt een spreekbeurt over de kermis. Ter ondersteuning maakt hij zes dia's. Hieronder zie je er twee. Welke dia kan Sven het beste gebruiken? Licht je antwoord toe.

1

Kermis

- geschiedenis
- attracties
- veiligheid

2

Van oorsprong is een kermis een jaarmarkt ter gelegenheid van de wijdingsdag van de plaatselijke parochiekerk. Kermis is dan ook een verbastering van kerkmis. In stedelijke gebieden verloor de kermis vaak zijn band met het religieuze feest dat eraan ten grondslag lag, maar in vele dorpen gaan beide nog hand in hand. Kermis wordt gedurende enige dagen gevierd en het heeft zich ontwikkeld tot een commercieel evenement. Vroeger was de kermis vaak een van de weinige uitgaansmogelijkheden.

Theorie

video-uitleg

Een diapresentatie maken

Als je een onderwerp aantrekkelijk en overzichtelijk wilt presenteren, kun je een diapresentatie maken, bijvoorbeeld met PowerPoint of Prezi. Tijdens je verhaal laat je dia's zien. Daarop staan de belangrijkste punten in **steekwoorden** of in korte vragen.
De diapresentatie ondersteunt je verhaal. Jij bent als spreker belangrijker dan de dia's.

Zo maak je een diapresentatie

- Verdeel je onderwerp in deelonderwerpen (minimaal drie, maximaal zes) en noteer die in steekwoorden. Zie ook de paragraaf Spreken en gesprekken van dit hoofdstuk.
- Schrijf op de eerste dia de titel en je naam.
- Zet op dia 2 de deelonderwerpen onder elkaar, zodat er een overzicht ontstaat.
- Ontwerp dan voor elk deelonderwerp een aparte dia.
- Schrijf als laatste de einddia met een slot en de zin 'Zijn er vragen?'
- Print de dia's en gebruik de print tijdens je presentatie als geheugensteuntje.

Zo maak je een goede dia

- Schrijf in steekwoorden of gebruik korte vragen.
- Gebruik een goed leesbaar lettertype.
- Maak de dia niet te vol en niet te druk (niet meer dan vijf dots).
- Gebruik afbeeldingen.
- Houd tekst en afbeelding gescheiden.

Opdracht
1

De leerlingenvereniging van jouw school houdt in de aula een presentatie over het komende schoolfeest. Bekijk de dia's A t/m F: deels onvolledige dia's in willekeurige volgorde. Welke volgorde van de dia's zou jij kiezen? Licht je antwoord toe.

A
Vondel Lyceum
Thema?
- themakeuze
- versiering
- ...
- ...

B
Vondel Lyceum
Vondelfestijn
leerlingenvereniging:
Eva
Frank
Sanne
Thomas

C
Vondel Lyceum
Wie wil helpen?
morgen 1e en 2e pauze
in lokaal 20

D
Vondel Lyceum
Gevraagd: assistentie
- thema
- ...
- financiën

E
Vondel Lyceum
Financiën
- sponsors
- reclame
- ...
- ...

F
Vondel Lyceum
Muziek en ...
- ...
- dj
- optredens leerlingen
- ...

Opdracht
2

Bekijk nogmaals de dia's van opdracht 1.
1 Wat is het doel van de presentatie?
2 Welke noodzakelijke informatie ontbreekt?
3 Vul de onvolledige dia's aan.
4 Welke dia zou jij op een andere manier gepresenteerd hebben? Licht je antwoord toe.

Opdracht
3

Jullie gaan in tweetallen een korte diapresentatie van zes dia's voorbereiden over een rage; denk aan tv-programma's, muziek of mode.
1 Volg de instructies voor het maken van een diapresentatie.
2 Zoek illustraties die bij jullie onderwerp passen.
3 Maak de diapresentatie compleet.
4 Print de dia's.
5 Laat jullie dia's zien aan een ander duo en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.
6 Verbeter eventueel jullie dia's.

Ik kan/weet
- een korte diapresentatie maken. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert een presentatie beoordelen.

Startopdracht

Bekijk het fragment met cabaretière Sanne Wallis de Vries. Houdt ze een goede spreekbeurt? Waarom (niet)?

Theorie

video-uitleg

Een presentatie beoordelen

Bij sommige sprekers gaat het luisteren bijna vanzelf. Dat komt doordat een goede spreker zijn luisteraars op allerlei manieren helpt.

Een goede spreker …
- zegt in het begin wat het onderwerp is en hoe de presentatie is opgebouwd: *Mijn moeder komt oorspronkelijk uit Ierland, waar ze elk jaar op 17 maart Saint Patrick's Day vieren. Ik wil jullie graag iets vertellen over dit feest. Ik begin met het ontstaan van het feest. Vervolgens vertel ik hoe het feest tegenwoordig gevierd wordt en welke symbolen er bij het feest horen. Tot slot ga ik het nog hebben over andere plaatsen in de wereld waar het feest gevierd wordt.*
- geeft duidelijk aan wanneer hij overgaat op een ander deel van zijn presentatie: *Saint Patrick's Day is dus een typisch Iers volksfeest. Maar ook op veel andere plaatsen in de wereld wordt Saint Patrick herdacht. In Amerika bijvoorbeeld …*
- gebruikt woorden die de luisteraars begrijpen.
- spreekt rustig, duidelijk en niet steeds op één toon.
- staat rechtop en kijkt het publiek voortdurend aan.
- maakt zo nu en dan een grapje.

Opdracht **1**

Bekijk het fragment met Sanne Wallis de Vries nog een keer. Lees eerst de vragen, zodat je weet waarop je moet letten tijdens het kijken.

1 Hoe begint Sanne Wallis de Vries haar spreekbeurt?
2 Vind je dit een goed begin van een spreekbeurt? Waarom (niet)?
3 Noteer twee deelonderwerpen van de spreekbeurt die duidelijk aangekondigd worden.
4 Wat vind je van de manier waarop ze deze deelonderwerpen aankondigt?
5 Waarom zullen mensen deze 'spreekbeurt' grappig vinden?
6 Met welke woorden eindigt de spreekbeurt?
7 Houdt de spreekster uit het fragment zich aan de overige punten uit de theorie? Vul het schema in:

Een goede spreker:	De spreker uit het fragment doet dit:
gebruikt begrijpelijke woorden.	wel / niet, want …
spreekt rustig, duidelijk en geanimeerd.	wel / niet, want …
staat rechtop en maakt contact.	wel / niet, want …
maakt zo nu en dan een grapje.	wel / niet, want …

Opdracht
2

Bekijk het fragment uit *SpangaS*.

1 Waar gaat de spreekbeurt van Tessel over?
2 Noem de twee deelonderwerpen van de spreekbeurt van Tessel.
3 Hoe maakt Tessel een overgang van het ene deelonderwerp naar het andere?
4 Wat vind je van het taalgebruik (de verbale communicatie) van Tessel?
5 Wat vind je van de houding (de non-verbale communicatie) van Tessel?
6 Noteer twee dingen die Tessel doet om het publiek bij haar presentatie te betrekken.
7 Bekijk de spreekbeurt nogmaals. Houdt de spreekster uit het fragment zich aan de theorie? Vul het schema in:

Een goede spreker:	**De spreker uit het fragment doet dit:**
geeft onderwerp en opbouw van de presentatie aan.	wel / niet, want …
geeft aan wanneer hij overgaat op een ander deel van zijn presentatie.	wel / niet, want …
gebruikt begrijpelijke woorden.	wel / niet, want …
spreekt rustig, duidelijk en geanimeerd.	wel / niet, want …
staat rechtop en maakt contact.	wel / niet, want …
maakt zo nu en dan een grapje.	wel / niet, want …

Opdracht
3

Bekijk het fragment over verschillende benamingen voor patat frites.

1 Wat is het verschil tussen ‘patat’ en ‘frites’?
2 Waarom klopt het volgens deze spreker niet om dunne frites ‘Franse frites’ te noemen?
3 De spreker noemt ‘Vlaamse frites’ een loze kreet. Wat bedoelt hij daarmee?
4 Wat is raspatat?
5 Houdt de spreker zich aan de punten uit de theorie? Neem het schema uit opdracht 2 over en vul het in.

Opdracht
4

Bekijk het fragment met topkok Pierre Wind.

1 Waar gaat het fragment over?
2 Welke drie boeken gaat Pierre Wind lezen?
3 Noteer twee dingen waarvoor je boeken kunt gebruiken volgens Pierre Wind.
4 Houdt Pierre Wind zich aan de punten uit de theorie? Neem het schema uit opdracht 2 over en vul het in.

Opdracht
5

1 Vergelijk de sprekers uit opdracht 3 en 4. Welke spreker heeft jouw voorkeur? Waarom?
2 Vergelijk de schema’s die je hebt ingevuld. Welke spreker zou je op grond van de schema’s als beste moeten aanwijzen? Komt dat overeen met je antwoord op vraag 1?

Ik kan/weet • een presentatie beoordelen. 1F

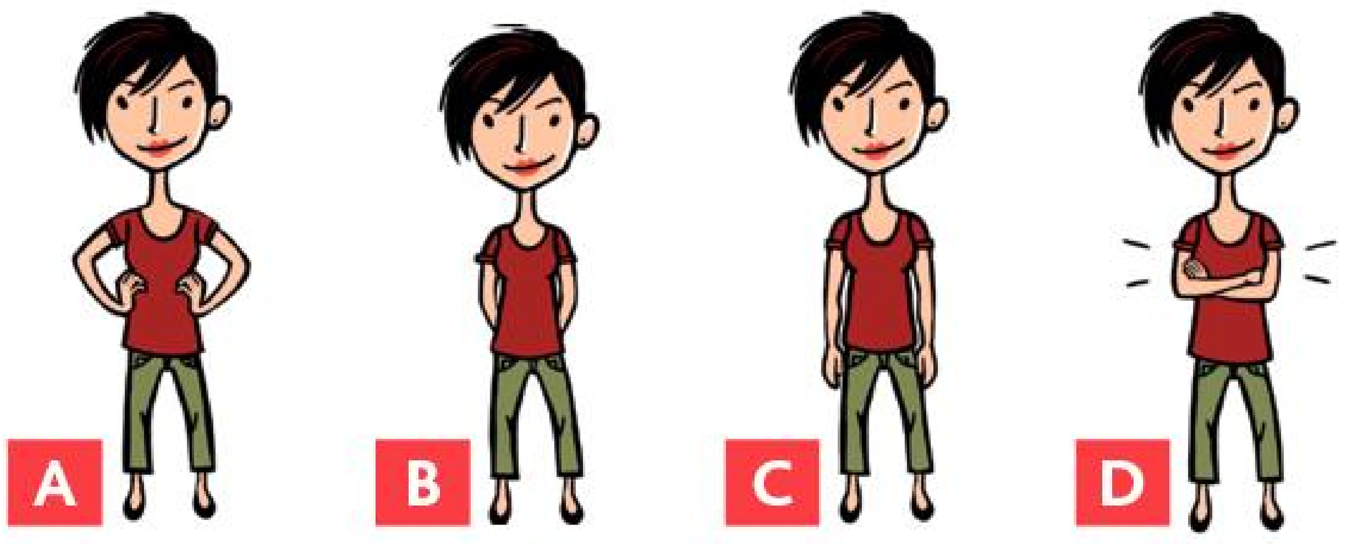
Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert presenteren.

Startopdracht

Bekijk de afbeeldingen. Welke van deze vier houdingen kun je het beste als starthouding kiezen als je een presentatie moet houden? Leg uit waarom je dat denkt.

Theorie

video-uitleg

Presenteren

Bij een **presentatie** vertel je iets aan een publiek. Je presenteert bijvoorbeeld een werkstuk, geeft een demonstratie of prijst een product aan.
In de **inleiding** van een presentatie vertel je waarover je verhaal gaat en noem je kort de deelonderwerpen. In het **middenstuk** geef je per deelonderwerp alle informatie die je kwijt wilt. In het **slot** rond je duidelijk af, zodat de luisteraars weten dat je presentatie afgelopen is. Je eindigt met een leuke slotzin en je vraagt daarna of je publiek vragen heeft.

Zo bereid je een presentatie voor

1. Kies een onderwerp dat je leuk vindt of waarvan je veel weet.
2. Maak een **woordveld**: noteer je onderwerp en schrijf eromheen allerlei woorden die met dat onderwerp te maken hebben. Kies minimaal drie punten waarover je meer wilt vertellen: dit zijn je deelonderwerpen.
3. Bepaal per deelonderwerp wat je wilt vertellen en zoek zo nodig extra informatie. Zet de deelonderwerpen in steekwoorden op een **spiekbriefje**. Gebruik eventueel per deelonderwerp een klein kaartje.
4. Bedenk hoe je je presentatie wilt beginnen en afsluiten. Denk na over een leuke introductie en een goede slotzin. Je kunt natuurlijk ook een diapresentatie maken (zie de paragraaf Schrijven van dit hoofdstuk).
5. Oefen je presentatie hardop.

Zo geef je een presentatie

- Spreek rustig en duidelijk, maar niet saai.
- Kijk de klas rond; richt je blik niet op één persoon.
- Sta rechtop; stop je handen niet in je zakken.
- Lees je presentatie niet voor; gebruik het spiekbriefje als geheugensteuntje.
- Maak je presentatie interessanter voor je publiek door dingen te laten zien.
- Vraag aan het eind of je publiek vragen heeft en zo ja, beantwoord ze dan.

Opdracht **1**

Werk in tweetallen. Jullie gaan een spiekbriefje voor een presentatie maken.
1 Bedenk zelf een onderwerp of overleg met je docent.
2 Maak een woordveld.
3 Kies drie deelonderwerpen en werk deze verder uit.
4 Bedenk een leuke inleiding en afsluiting.
5 Maak nu elk een spiekbriefje.
6 Vergelijk de spiekbriefjes met elkaar. Welk spiekbriefje is beter en waarom?
7 Maak samen een nieuw spiekbriefje waarin je de beste onderdelen van elkaars spiekbriefjes combineert.

Opdracht **2**

Je gaat een presentatie houden over Koningsdag, gebaseerd op de informatie uit tekst 1.
1 Bereid de presentatie voor volgens het stappenplan.
2 Vorm een viertal en houd om de beurt de presentatie.
3 Geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Tekst 1

Koningsdag

De meeste westerse landen hebben een belangrijke nationale feestdag. Frankrijk viert het begin van de Franse Revolutie, Duitsland de eenwording van Oost- en West-Duitsland en België de onafhankelijkheid van de Belgische staat. Nederland heeft gek genoeg niet zo'n soort feest. Ons land heeft echter wel een ander nationaal feest, waar veel buitenlanders met jaloezie naar kijken: Koningsdag.
In feite vieren we op Koningsdag de verjaardag van onze koning Willem-Alexander. Maar in de loop der jaren is de dag waarop de verjaardag van de vorst(in) gevierd wordt, toch vooral een dag geworden waarop het volk feestviert en veel vrijheid krijgt om te doen wat op andere dagen verboden is.
Zo worden in veel plaatsen vrijmarkten gehouden. Dat wil zeggen dat iedereen die het geluk heeft binnen de vastgestelde grenzen een plekje te 'bezetten', het recht heeft om zijn spullen te verkopen. Veel mensen grijpen deze kans om van hun overbodige spullen af te komen graag aan. En het mooie is: zolang je niet commercieel bezig bent, heb je geen vergunning nodig! Verder worden op veel plaatsen openluchtfeesten georganiseerd, die vaak vrij toegankelijk zijn.
Vooral Amsterdam staat bekend om zijn vrijmarkt en het grote feest dat er elk jaar georganiseerd wordt. Ieder jaar trekt onze hoofdstad zo'n half miljoen bezoekers. Natuurlijk zijn dit niet alleen Amsterdammers: een groot deel van de bezoekers komt uit de rest van het land. Er zijn ook altijd veel buitenlanders die willen ervaren hoe Nederlanders Koningsdag vieren.
Berucht is ook de zogenaamde 'Koningsnacht', de nacht voor het echte feest. Omdat bijna iedereen vrij is op Koningsdag, maken veel mensen van de gelegenheid gebruik om de avond ervoor uit te gaan en tot diep in de nacht feest te vieren. Er is geen reden om vroeg naar huis te gaan: iedereen kan uitslapen.

Naar: www.wikipedia.nl, op 2 oktober 2015

Ik kan/weet • een korte voorbereide presentatie geven. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een voorbeeld.*

Startopdracht

Lees tekst 1 en bekijk de afbeelding.
1 Wat is een *metropool*? Hoe weet je dat?
2 Wat is een *evenement*? Hoe weet je dat?

Tekst 1

Elke metropool publiceert geregeld een kalender van evenementen die er plaatsvinden. Daarop staat per dag, week of maand een overzicht van alle festivals, concerten en volksfeesten die in die periode gehouden worden.

AMSTERDAM

EVENEMENTEN
Jazzyday
NeighbourFood Market
Survivalgame
en nog veel meer…

NEW YORK

EVENTS
Indian Summer
Winter Village
Comedy Festival
and so on…

PARIS

EVENEMENTS
Nuit blanche
Fête des vendanges
Jazz au bord de la Seine
et plus…

Theorie

video-uitleg

Woordraadstrategie: *zoek een voorbeeld*

In teksten staan soms voorbeelden om moeilijke woorden uit te leggen. Dan weet je meteen wat de schrijver bedoelt. Een **voorbeeld** wordt vaak gebruikt:
- na een **signaalwoord** als *(bij)voorbeeld, zoals, denk maar aan …, neem, zo:*
  - *Op nationale feestdagen, zoals Koningsdag en Bevrijdingsdag, hangen veel Nederlanders de vlag uit.*
- na een dubbele punt:
  - *Via internet kun je heel wat feestartikelen kopen: slingers, ballonnen, hoedjes en confetti.*
- voorafgaand aan een moeilijk woord of begrip:
  - *De Dag van de Leraar, de Secretaressedag en de Dag van de Verpleging zijn dagen waarop we een beroepsgroep in het zonnetje zetten.*

Opdracht
1

Lees tekst 2.
1 Neem de woorden *1* t/m *10* over in je schrift.
2 Zoek in de tekst naar voorbeelden bij die woorden. Schrijf bij elk woord ten minste twee voorbeelden op.
3 Zoek nu in de rechter rij bij elk woord de betekenis die het in deze tekst heeft.

1 ongemanierdheid – *delen van een maaltijd; spijzen*
2 romans – *eetgerei*
3 deugden – *goede eigenschappen*

4	gulzig	– *onfatsoenlijkheid*
5	onbeschaafd	– *ongemanierd*
6	tafelschikking	– *plaatsing van personen tijdens een maaltijd*
7	hiërarchisch	– *schoon; bevorderlijk voor de gezondheid*
8	bestek	– *veel en snel etend*
9	gerechten	– *verzonnen verhalen*
10	hygiënisch	– *volgens een rangorde*

4 Welke voorbeelden worden aangekondigd met een signaalwoord? Vul de ontbrekende woorden in:

begrip:	**signaalwoord:**
a romans	zoals
b onbeschaafd	…
c …	…
d gerechten	…

5 Welke van de genoemde tafelmanieren gelden nu nog steeds?

Tekst 2

Feestmaaltijd in de middeleeuwen

Bij middeleeuwse feesten denken we vaak aan overdadige smulpartijen, (1) ongemanierdheid en gebrek aan hygiëne. Maar vanaf de twaalfde eeuw gingen edelen zich ook aan tafel 'netjes' gedragen. Zo was het verboden jezelf te krabben en je neus te snuiten; boeren, je neus ophalen en spugen mochten alleen nog als je het keurig netjes deed. Dit soort adviezen over tafelmanieren vonden edelen in de destijds populaire (2) romans over moedige en beschaafde ridders, zoals de verhalen over Walewein en Ferguut.
In de middeleeuwen waren de belangrijkste (3) deugden zelfbeheersing en beleefdheid; je mocht niet (4) gulzig zijn: je mocht geen grote porties opscheppen, geen grote happen nemen en vooral niet te snel eten. Het getuigde van fatsoen als je je tafelgenoten het lekkerste eten aanbood. Natuurlijk mochten ook gesprekken niet (5) onbeschaafd zijn. Het was bijvoorbeeld zeer onbeleefd iemand te onderbreken, met een volle mond of hard en met veel gebaren te spreken. En omdat dronken mensen hun goede manieren al snel vergeten, moest je matig zijn met alcohol.
Het waren niet alleen goede manieren waaraan men zich diende te houden, ook de (6) tafelschikking was aan strakke regels gebonden. De maatschappij was destijds (7) hiërarchisch ingedeeld. Zo stonden boven aan de sociale ladder de koning en de adel, onderaan boeren en bedienden. De gasten werden op volgorde van belangrijkheid aan tafel geplaatst. Aan de ene kant van de feestzaal stond een tafel op een verhoging. Daar zaten de gastheer en de voornaamste gasten. Hoe rijker de gast, hoe dichter hij bij de gastheer zat. De minder voorname gasten zaten aan de andere tafels. Alle gasten zaten aan één kant van de tafel, zodat bediendes alle ruimte hadden voor het opdienen. Aan het hof van de koning bestond de bediening uit jongens van adel, die zo beleefdheid en respect leerden tonen.
Welk (8) bestek gebruikte de middeleeuwer? De vork bestond in de middeleeuwen nog niet. Middeleeuwers aten met hun vingers, nadat alles eerst in stukjes

→

was gesneden. Daarvoor gebruikten de gasten een mes, dat ze zelf moesten meebrengen. Bij bijzondere gelegenheden sneed een bediende het eten voor. Omdat de meeste (9) gerechten, denk aan vlees- en vispasteien en stoofpotten, met de handen gegeten werden, moest je ervoor zorgen dat je handen schoon bleven. Tijdens de maaltijd je oren of nagels schoonmaken of in je neus peuteren vond men ook toen al verre van (10) hygiënisch. Iedereen waste zijn handen voor en na elk gerecht met geurig waswater dat bedienden over de handen van de gasten schonken.

Goede manieren, vooral aan tafel, onderscheidden beschaafde mensen van de dieren en armen, zo meende de adel.

Naar: Pelle Stampe, historianet.nl, op 6 augustus 2015

Opdracht 2

Zelfbeheersing en beleefdheid zijn voorbeelden van deugden. Deugden is de **verzamelnaam** voor die voorbeelden. Als de verzamelnaam een onbekend woord is, dan kun je gebruikmaken van je kennis van de andere woorden (de context) om de betekenis af te leiden.

1. Neem de tabel over en noteer in kolom 1, 2 en 3 voorbeelden die bij de verzamelnamen horen. Kies uit: *carnaval – Dag van de Duitse Eenheid – dies – Holifeest – Independence Day – Jom Kippoer – Koninkrijksdag – koperen bruiloft – lustrum – Quatorze Juillet – Suikerfeest – zilveren ambtsjubileum*.
2. Vul de rijtjes in kolom 1 en 3 aan met nog twee voorbeelden.
3. Bedenk een verzamelnaam voor kolom 4 en vul deze kolom aan met nog twee voorbeelden.
4. Bedenk een verzamelnaam voor een vijfde kolom en vul vier voorbeelden in. Denk aan een sport of een andere hobby. Laat je klasgenoten raden naar de verzamelnaam.

1 nationale feestdagen	**2 religieuze feesten**	**3 jubilea**	**4 …**	**5 …**
…	…	…	*slinger*	…
…	…	…	*lampion*	…
…	…	…	*confetti*	…
…	…	…	*ballon*	…

Opdracht 3

In het linker rijtje staan enkele uitdrukkingen die te maken hebben met *feest*.

1. Noteer de uitdrukkingen *a* t/m *j*.
2. Zoek de betekenis in de rechter rij en schrijf die erachter.
3. Maak met drie van de uitdrukkingen een zin waaruit de betekenis blijkt.

a Abraham/Sara zien	– *alles doen wat iemand vraagt*
b een beestje na een feestje hebben	– *de persoon ter ere van wie een feest gevierd wordt*
c de bloemetjes buitenzetten	– *de saaiheid doorbreken*
d een boterbriefje halen	– *een feestje vieren*
e er feestelijk voor bedanken	– *gaan trouwen*
f het feestvarken	– *hoofdpijn (een kater) hebben na te veel drinken*
g in de zevende hemel	– *niet willen doen*
h leven in de brouwerij brengen	– *teleurgesteld zijn*
i naar iemands pijpen dansen	– *vijftig jaar worden*
j van een koude kermis thuiskomen	– *volkomen gelukkig*

Opdracht 4

1 Schrijf een verhaaltje of gedichtje met nonsenswoorden. Uit de voorbeelden in de context moet duidelijk worden wat de woorden betekenen.
2 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot en probeer te raden wat de ander bedoelt met de gekozen nonsenswoorden.

Opdracht 5

1 Onderstaande drie uitdrukkingen betekenen hetzelfde. Wat is de betekenis?
   a als Pasen en Pinksteren op één dag vallen
   b als Pasen op een vrijdag valt
   c met sint-juttemis
2 Bedenk een nieuwe uitdrukking met dezelfde betekenis als die van *a*, *b* en *c*.

Opdracht 6

Spreekwoorden en uitdrukkingen moet je meestal niet letterlijk nemen. Er wordt daarin vaak een vergelijking gemaakt met iets uit de werkelijkheid. We noemen dat **figuurlijk taalgebruik**. Bijvoorbeeld: als je van iemand zegt dat hij kookt van woede, kookt hij niet echt, maar is hij razend.

1 Bekijk de afbeeldingen A t/m F.
   a Noteer de spreekwoorden of uitdrukkingen die je op de afbeeldingen ziet.
   b Schrijf per afbeelding op wat het spreekwoord of de uitdrukking betekent.
   c Maak met twee van de uitdrukkingen een zin waaruit de betekenis blijkt.
2 Je kunt een spreekwoord of uitdrukking ook uitbeelden. Maak groepjes van twee of drie leerlingen en beeld voor de klas de letterlijke betekenis ervan uit. De andere klasgenoten moeten raden welk spreekwoord of welke uitdrukking wordt uitgebeeld.

A

B

C

D

E

F

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een voorbeeld. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica zinsdelen

Je leert over het werkwoordelijk gezegde.

Startopdracht

Bekijk het filmpje.

1. Neem onderstaande zin over en onderstreep de zelfstandige naamwoorden.
   Als achter vliegen vliegen vliegen, vliegen vliegen vliegen achterna.
2. Tot welke woordsoort horen de andere woorden *vliegen*?
3. Bedenk nu zelf een zin waarbij een woord minimaal twee keer achter elkaar staat.

Theorie

video-uitleg

Werkwoordelijk gezegde

Zinnen bestaan uit zinsdelen. Het onderwerp (ow) ken je al. Een ander zinsdeel is het **werkwoordelijk gezegde** (wg), dat bestaat uit alle werkwoorden van de zin. Het werkwoordelijk gezegde zegt wat het onderwerp *doet*.

Zo vind je het werkwoordelijk gezegde
Het werkwoordelijk gezegde bestaat uit de persoonsvorm plus de andere werkwoorden, als die er zijn. In de voorbeeldzinnen is de persoonsvorm onderstreept.
– ***Zullen*** */ we (ow) / morgen / samen / een cadeau /* ***kopen*** */ in de stad?*
wg = zullen kopen
– *Peter (ow) /* ***nodigt*** */ familie en vrienden /* ***uit*** */ voor zijn verjaardag.*
wg = nodigt uit (want het hele werkwoord is *uitnodigen*)

Als de woordjes *te* of *aan het* vóór een werkwoord staan, horen *te* en *aan het* bij het werkwoordelijk gezegde.
– *Mijn zusjes (ow) /* ***zitten*** */ hun huiswerk /* ***te maken***.
wg = zitten te maken
– ***Zijn*** */ die scholieren (ow) / over hun docent /* ***aan het roddelen****?*
wg = zijn aan het roddelen

Opdracht 1

Neem de zinnen over, onderstreep de pv en zet streepjes tussen de zd. Noteer daarna het ow en het wg.

1. Zonder twijfel heeft Bas de meeste records verbroken op de jaarlijkse sportdag.
2. De docenten hebben voor hun jarige collega het lokaal met vlaggetjes versierd.
3. Is je kleine zusje helemaal alleen naar de stad gekomen?
4. Binnenkort zal de gemeente het stadspark grondig gaan vernieuwen.

Opdracht 2

Neem de zinnen over, onderstreep de pv en zet streepjes tussen de zd. Noteer daarna het ow en het wg.

1. Topverdieners weigerden salaris in te leveren tijdens de crisis.
2. Jullie gebrek aan medewerking stelt me echt teleur.
3. Maak jij je veters goed vast voor de wandeling?
4. De ambitieuze atleet is alle dagen aan het trainen voor het NK.

Opdracht
3

Noteer van de zinnen uit de tekst de pv, het ow en het wg. Zet zo nodig in gedachten streepjes tussen de zd.

Trouwen in een Rolls-Royce

(1) Veel mensen willen hun trouwdag uitbundig vieren. (2) Bruid en bruidegom sparen soms jaren voor de mooiste dag van hun leven. (3) Ze kiezen hun trouwkleding natuurlijk met zorg uit. (4) Ook over een romantische locatie hebben de geliefden nagedacht. (5) Op de dag zelf zou het kersverse paar graag rondrijden in een speciale trouwauto. (6) Dikwijls staat een 'klassieker' op het verlanglijstje. (7) Wat denk je van een Rolls-Royce of een Citroën DS? (8) Een bloemist versiert de auto met bloemstukken. (9) Hij stemt de kleuren hiervan af op de kleding van het bruidspaar en het bruidsboeket. (10) De ware autoliefhebber waardeert deze opsmuk echter minder.

Opdracht
4

1 Maak de zinnen compleet door op de puntjes een zinsdeel in te vullen.
2 Onderstreep daarna het wg en omcirkel het ow.
a … stapt … op
b … maken … schoon …
c … waren … aan het + ww …
d Maakt … kennis …?
e … zat … te + ww …
f … willen … gaan + ww …

Opdracht
5

Soms is het werkwoordelijk gezegde een **werkwoordelijke uitdrukking**. Deze uitdrukking heeft een figuurlijke betekenis.

Voorbeeld:
*Bram **sloeg** het advies van zijn baas **in de wind**.*
'In de wind slaan' is een uitdrukking voor 'negeren' (niet luisteren).
→ wg = sloeg in de wind

1 Noteer van de zinnen pv, ow en wg.
2 Geef de betekenis van de werkwoordelijke uitdrukkingen.
a Tijdens het verhoor voelden de agenten de arrestant flink aan de tand.
b Met een spiekbriefje val je al snel door de mand tijdens de toetsweek.
c Lauren probeerde haar moeder tevergeefs bij de neus te nemen.
d De hulpverlener steekt het geschrokken slachtoffer een hart onder de riem.
e Mag een voetbaltrainer eigenlijk uit zijn slof schieten?
f Bij een korfbalwedstrijd valt de bal soms wel zestig keer door de mand.

Ik kan/weet
• het werkwoordelijk gezegde van een zin vinden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over zelfstandige werkwoorden en hulpwerkwoorden.

Startopdracht

Hieronder staan twee zinnen met meerdere werkwoorden. Laat van elke zin steeds de persoonsvorm weg tot je nog maar één werkwoord overhoudt. De werkwoorden mag je vervoegen. Welk werkwoord houd je over?

Voorbeeld:
*– Sandra **moet** haar Franse woordjes **gaan leren**. → Sandra **gaat** haar Franse woordjes **leren**. → Sandra **leert** haar Franse woordjes.*

1 De schilder zou het raam donkergroen hebben geverfd.
2 Nikai heeft zijn spreekbeurt over ruimtevaart zorgvuldig kunnen voorbereiden.

Theorie

video-uitleg

Zelfstandig werkwoord en hulpwerkwoord

Als in een zin met een werkwoordelijk gezegde maar één werkwoord staat, dan is dat een **zelfstandig werkwoord** (zww). Het geeft aan wat het onderwerp ‘doet’, bijvoorbeeld: *studeren, tennissen, tuinieren, kwispelen, krijgen* of *vallen*.
Hulpwerkwoorden (hww) komen voor in elke zin met meer dan één werkwoord. Ze ‘helpen’ om het gezegde te maken; denk aan: *hebben, zijn, worden, zullen, kunnen* en *mogen*.

Zo herken je het zelfstandig werkwoord en hulpwerkwoord
- In een zin staat altijd maar één zelfstandig werkwoord.
- Als in een zin slechts één werkwoord (= de persoonsvorm) staat, is dat een **zelfstandig werkwoord**:
  – *Bij de bakker **koop** (zww) je lekkere gebakjes.*
- Als er meer werkwoorden in de zin staan, staat het zelfstandig werkwoord meestal achter in de zin. Alle overige werkwoorden, dus ook de persoonsvorm, zijn hulpwerkwoord (hww):
  – *Bij de bakker kun (hww) je lekkere gebakjes **kopen** (zww).*
  – *Bij de bakker zou (hww) je lekkere gebakjes kunnen (hww) **kopen** (zww).*

Opdracht
1

Noteer van de zinnen alle werkwoorden en omcirkel het zelfstandig werkwoord.
1 Els wil graag een keer gaan bungeejumpen.
2 Voor een Elfstedentocht moet het echt veel harder gaan vriezen.
3 Had je mijn fietssleutel niet beter in je portemonnee kunnen bewaren?
4 De buurvrouw zal echt wel voor je plantjes willen zorgen tijdens de vakantie.
5 In de nieuwe pizzeria zou Pieter heerlijk gegeten hebben.
6 De volgende keer moet Luuk de afwas zorgvuldiger doen.

Opdracht
2

1 Noteer van de zinnen de persoonsvorm.
2 Noteer per zin de zelfstandige werkwoorden en de hulpwerkwoorden (als die er zijn).
a Op Koningsdag vieren wij in Nederland de verjaardag van de koning.
b In veel andere landen wordt jaarlijks de onafhankelijkheid van het land herdacht.
c In Groenland heeft men de langste dag van het jaar tot feestdag uitgeroepen.
d In al deze gevallen kunnen we spreken van een nationale feestdag.

Opdracht
3

Onderstaande zinnen bevatten één werkwoord, het zelfstandig werkwoord. Breid de zin uit door één of meer hulpwerkwoorden toe te voegen. Kies uit: *zijn, worden, zullen, hebben, kunnen, moeten, mogen, willen, laten*.

Voorbeeld:
– Jasper uit 2c bestelt (zww) elke dag een tosti in de kantine.
– Jasper uit 2c zou elke dag een tosti in de kantine willen bestellen (zww).
Of:
– Jasper uit 2c heeft elke dag een tosti in de kantine besteld (zww).

1 Joost van den Vondel behoort tot de grote dichters uit de Gouden Eeuw.
2 Vanmorgen won de favoriete Nederlandse coureur de Grand Prix van Monaco.
3 Wanneer betaalt de Belastingdienst de toeslagen uit?
4 Deze website maakt gebruik van cookies na instemming van de bezoeker.

Opdracht
4

Je kent nu zes woordsoorten. Neem de onderstreepte woorden over en zet de juiste afkorting erachter: zn, blw, olw, bn, zww of hww. Zet een kruisje achter het woord als het niet tot een van deze woordsoorten behoort.
1 Jeffrey en Wesley zullen wel verlof krijgen voor de bruiloft.
2 Heb je al nagedacht over een verrassende bijdrage voor het familiefeest?
3 De strenge docent keurde het opstel opnieuw af.
4 Tijdens de finale toonden de tegenstanders veel moed.
5 Je zult het niet geloven!
6 Een van de sollicitanten verloor zijn geduld in de stille wachtkamer.

Opdracht
5 ✱

Een **aanwijzend voornaamwoord** (aanw.vnw) is een woord dat iets of iemand aanwijst, zoals *deze* en *dit*. Een **vragend voornaamwoord** (vr.vnw) vraagt naar iets of iemand, zoals *wie* of *wat*.
– *Deze familie schijnt erg rijk te zijn.*
– *Wie zorgt vanavond voor het eten?*
Neem de zinnen over en zet achter elk woord de juiste woordsoort. Kies uit: zn, blw, olw, bn, zww, hww, aanw.vnw of vr.vnw. Zet een kruisje achter het woord als het niet tot een van deze woordsoorten behoort.
1 Met ijzeren discipline werkt Todora aan dit kunstwerk voor haar beste vriendin.
2 Je kunt deze rommel beter verstoppen in dat kastje.
3 Welk muziekstuk ga jij spelen voor dit publiek?
4 Zulke gemotiveerde leerlingen verdienen een herkansing.

Ik kan/weet
• zelfstandige werkwoorden en hulpwerkwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over verbanden tussen zinnen.

Startopdracht

Lees de twee zinnen hieronder. Voeg de zinnen samen met behulp van een verbindingswoord. Probeer zo veel mogelijk verschillende verbindingswoorden te gebruiken. Wie de meeste verschillende zinnen kan maken, heeft gewonnen.
- Je mag de volgorde van de twee zinnen en van de woorden in de zin veranderen.
- Elk verbindingswoord mag je maar één keer gebruiken.

– *Ik kleed me heel mooi aan.*
– *Ik ga naar een feest.*

Theorie

video-uitleg

Verbanden tussen zinnen

De zinnen van een tekst houden **verband** met elkaar. Een tekst wordt duidelijker als de schrijver/spreker dat verband duidelijk aangeeft.

Je kunt verbanden leggen door **signaalwoorden** te gebruiken. Hieronder staan enkele verbanden in een schema. Bij elk verband vind je een aantal veelvoorkomende signaalwoorden.

Verband	Signaalwoorden
opsomming	om te beginnen, ook, bovendien, en, daarnaast, vervolgens, verder, ten slotte
tegenstelling	maar, toch, echter, desondanks, aan de ene kant … aan de andere kant, daar staat tegenover
tijd (chronologie)	eerst, daarna, dan, toen, eens, vroeger, nu, ooit, later, voordat, nadat, uiteindelijk
oorzaak-gevolg	daardoor, doordat, als gevolg van
reden	daarom, dus, omdat, want, namelijk, immers
toelichting (voorbeeld)	zo, bijvoorbeeld, neem nou, zoals
conclusie/samenvatting	kortom, dus, daarom, al met al, samengevat
voorwaarde	als (… dan), indien, tenzij, wanneer

Opdracht
1

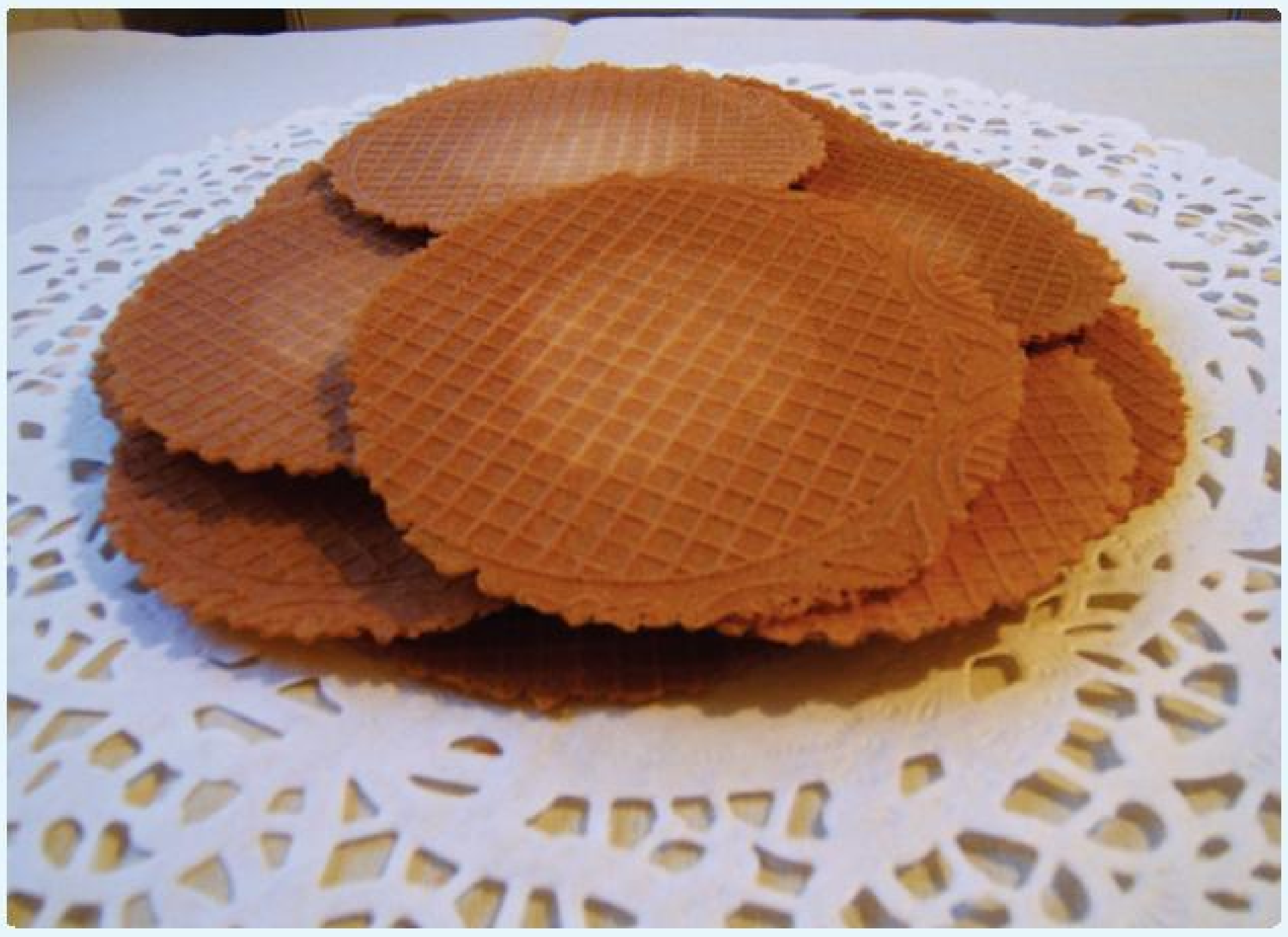
Noteer het verband tussen de twee zinnen of de twee delen van de zin. Zet daarachter het signaalwoord waaraan je dat verband herkent.

1. Tijdens de speurtocht regende het zo nu en dan. Daardoor werd ons papier nat.
2. Er zijn veel leuke familiefeesten, zoals sinterklaas, bruiloften en verjaardagen.
3. Nathan is gek op oliebollen. Er zitten namelijk krenten en rozijnen in.
4. Vroeger deden we niet aan cadeautjes met kerst, maar nu wel. (2x)
5. Steven mag zelf vuurwerk afsteken, als hij maar een veiligheidsbril draagt.
6. Met Pasen gaan heel wat mensen naar de kerk. Ook gaan ze op familiebezoek.

Opdracht
2

Lees tekst 1, waarin Floris uit 1 havo zijn favoriete feest beschrijft.
1 Noteer de tijdsaanduidingen uit de tekst.
2 Welke van die tijdsaanduidingen zijn signaalwoorden?
3 Noteer de overige signaalwoorden. Zet erachter welk verband ze aangeven.

Tekst 1
Oudejaarsavond

Al weken van tevoren verheug ik me op oudejaarsavond. We hebben dan al even kerstvakantie. Als er sneeuw ligt, maken we sneeuwforten en bestoken we elkaar met sneeuwballen. Buiten is het koud, maar binnen is het warm en gezellig. De lampjes in de kerstboom branden en we doen spelletjes, zoals sjoelen en monopoly.
Op oudejaarsdag bakken we eerst oliebollen en appelflappen, want die vindt mijn vader zo lekker. Ook maken we met een wafelijzer 'knijpertjes', die we vullen met slagroom. Daarna gaan we met mijn vader ons vuurwerk ophalen.
Dat vuurwerk vind ik het mooiste aan oudjaar. Overdag schieten we stiekem al wat rotjes af, maar 's nachts om 12 uur wordt het nog veel leuker, omdat mijn vader dan vuurpijlen afsteekt. Mijn nieuwe jaar begint dus altijd goed.

Opdracht
3

In tekst 2 zijn de signaalwoorden weggelaten. Vul de ontbrekende signaalwoorden in. Soms zijn er meer mogelijkheden. Gebruik zo veel mogelijk verschillende woorden uit het schema in de theorie.

Tekst 2
Oranjefeest

In ons dorp is elk jaar een Oranjefeest. Het wordt gehouden in september (1) … net als iedereen ga ik er (2) … heen, (3) … er van alles te beleven is. (4) … is er altijd een kermis met vele attracties, (5) … botsautootjes, een reuzenrad (6) … een zweefmolen. (7) … is er een schiettent, waar je prijzen kunt winnen. (8) … is niet iedereen blij met het feest. Tijdens de feestdagen zijn de gewone winkels (9) … gesloten. De plaatselijke winkeliers verdienen (10) … minder dan anders. (11) … de jongeren vermaken zich prima (12) … de kinderen (13) …, (14) … die mogen lekker springen op een reusachtig springkussen.

Opdracht
4*

1 Schrijf een tekstje van ongeveer 100 woorden over jouw favoriete feest of over een ander onderwerp van jouw keuze. Breng met signaalwoorden verband aan tussen de zinnen. In je tekst moeten minstens vier verschillende verbanden voorkomen.
2 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot. Noteer uit elkaars tekst de signaalwoorden en zet erachter welk verband ze aangeven.

Ik kan/weet
- signaalwoorden gebruiken om verbanden tussen zinnen aan te geven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over meervouden op *-en*.

Startopdracht

1. Noteer het meervoud van de volgende woorden.
2. Verdeel de meervoudsvormen in vijf duo's. Waarom horen deze woorden volgens jou bij elkaar?
   appelflap – danspas – feestneus – geluidsbox – partytent – slagroomsoes – toespraak – toverstaf – verjaardagsbrief – waterpistool

Theorie

video-uitleg

Meervouden op -*en*

Veel zelfstandige naamwoorden hebben een meervoud op *-en:*
– *feest → feesten; uitnodiging → uitnodigingen; verjaardag → verjaardagen*

Zo maak je een meervoud op -*en*
Zet *-en* achter het enkelvoud: *taart → taarten; fooi → fooien; merk → merken*
Soms moet je ook:
- de laatste letter verdubbelen: *vlag → vlaggen; blik → blikken; bel → bellen*
- een *a, e, o* of *u* weglaten: *jaar → jaren; steen → stenen; boot → boten*
- een *-f* veranderen in een *-v-*: *schijf → schijven*
- een *-s* veranderen in een *-z-*: *muis → muizen*

Zo maak je het meervoud van woorden op -*ee* en -*ie*
- Als het enkelvoud eindigt op *-ee*, maak je het meervoud met *-ën*:
  – *idee → ideeën; fee → feeën; trofee → trofeeën*
- Als het enkelvoud eindigt op *-ie*, maak je het meervoud met *-ën* of met *-n*. Dit is afhankelijk van de klemtoon:
  – als de klemtoon op *-ie* valt, dan voeg je *-ën* toe: *theorie → theorieën*
  – als de klemtoon op een andere lettergreep valt, dan krijgt de laatste e een trema en voeg je alleen *-n* toe: *olie → oliën*

Zoek de juiste spelling zo nodig op in het woordenboek.

Opdracht 1

Neem het schema over. Noteer het meervoud van de volgende woorden op de juiste plaats in het schema.
aperitief – appelbol – baan – bibliotheek – bies – biljet – boef – boon – brief – duif – feestdag – golf – handtas – hoes – klok – saus – snotneus – spinnenweb – stoel – streek – trouwerij – uur – verrassing – versiering – vleermuis

alleen -*en*	laatste letter verdubbelen	*a, e, o* of *u* weghalen	-*f* wordt -*v*-	-*s* wordt -*z*-
…	…	…	…	…
…	…	…	…	…

Opdracht 2

1 Noteer het meervoud van de volgende woorden:
moskee – orchidee – pygmee – ree – slee – twee – weegbree – zee

2 Maak twee kolommen: een met 'klemtoon op *-ie*' en een met 'klemtoon op een andere lettergreep'. Noteer de volgende woorden in de juiste kolom en zet er de meervoudsvorm (met *-n*) achter. Beide kolommen worden even lang.
academie – allergie – bacterie – braderie – categorie – ceremonie – fantasie – fobie – genie – industrie – knie – kolonie – lelie – monopolie – porie – provincie

3 Enkele woorden die bij 2 genoemd zijn, hebben niet alleen een meervoud op *-n*, maar ook op *-s*. Noteer die meervouden op *-s*. Wat valt je op?

Opdracht 3 ✱

De volgende woorden hebben een lastig meervoud. Neem de woorden over en noteer de meervoudsvorm erachter. Gebruik zo nodig het woordenboek.

1 biervat
2 dreumes
3 fotograaf
4 gelegenheid
5 handvat
6 havik
7 jeugdlid
8 kievit
9 kind
10 koe
11 lied
12 schip
13 stad
14 timmerman
15 vlo

Opdracht 4

Lees tekst 1.
Werk in tweetallen. Voeg twee regels aan dit rijmpje toe. Bedenk aan welke voorwaarden een woord moet voldoen om gebruikt te kunnen worden.

Tekst 1

Men spreekt van één lot en verschillende loten,
maar 't meervoud van pot is natuurlijk geen poten.
Zo zegt men ook altijd: één vat en twee vaten,
maar zou je ook zeggen: één kat en twee katen?

Naar: https://novembris.wordpress.com, op 4 januari 2016

Opdracht 5

Oefenen met *au* en *ou*

Het Nederlands heeft veel woorden met *au* of *ou*. In woorden uit het Frans klinkt die *au* of *eau* als *oo* (*bureau*) en de *ou* als *oe* (*douane*). Neem de woorden met de puntjes over en vul *au* of *ou* in.

1 In dit geb…w mag je geen k…wgum k…wen, zelfs niet in de ...la.
2 In ...gustus kreeg de …teur een prijs voor zijn boek over boskab…ters.
3 Tijdens de p…ze van het concert stroopte een j…rnalist zijn m…wen op, klom het podium op en zong het eerste c…plet van het Wilhelmus.
4 Wij waren niet enth…siast over het nieuwe rest…rant: de soep was l…w en fl…w, de biefstuk was taai, de r…wkost was niet vers en het was er k…d.
5 De d…ane onderzocht de g…den s…venirs die wij cade… gekregen hadden.
6 Voor de tr…werij van mijn zusje wil ik nog g…w een bl…we jurk kopen.

Ik kan/weet

- meervouden die eindigen op *-en* correct spellen. 1F
- meervouden van woorden die eindigen op *-ee* en *-ie* correct spellen. 3F
- woorden met *au* en *ou* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Je leert over de verleden tijd van sterke werkwoorden.

Startopdracht

Lees tekst 1. De tekst gaat over problemen met het maken van de verleden tijd van werkwoorden.

1. Noteer alle juiste en alle foute combinaties van het hele werkwoord en persoonsvorm verleden tijd uit de tekst.
2. Verbeter de fouten.

Tekst 1

Wat hoort er bij zoeken? Jazeker, ik zocht,
en zeg je bij vloeken dus logisch: ik vlocht?
Welnee, beste mensen, want vlocht komt van vlechten.
En toch is ik hocht niet afkomstig van hechten.
En bij lopen hoort liep, maar bij kopen geen kiep.
En evenmin zegt men bij slopen ik sliep.
Want sliep moet je weten, dat komt weer van slapen.
Maar fout is natuurlijk ik riep bij het rapen.
Want riep komt van roepen. Ik hoop dat je 't weet
en dat je die kronkels beslist niet vergeet.

Naar: https://novembris.wordpress.com, op 4 januari 2016

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm verleden tijd (pvvt): sterke werkwoorden

Bij **sterke werkwoorden** verandert de klank in de verleden tijd:
– *bied* → *bood, denk* → *dacht, zwemmen* → *zwommen, blazen* → *bliezen*
Je schrijft de persoonsvorm van sterke werkwoorden in de verleden tijd (pvtt) zo kort en eenvoudig mogelijk.

Zo schrijf je de persoonsvorm van sterke werkwoorden in de verleden tijd

- Gebruik de verlengproef om erachter te komen of een woord op een -*d* of een -*t* eindigt:
  – *bijten* → *(ik) beet* (want*: wij beten)*
  – *vinden* → *(hij) vond* (want*: zij vonden)*

Let op: een persoonsvorm verleden tijd eindigt nooit op -*dt*.

- Schrijf het woord zo kort en eenvoudig mogelijk. Gebruik nooit twee dezelfde klinkers of medeklinkers achter elkaar (dus ook geen -*dd*- of -*tt*-), behalve als dat voor de uitspraak nodig is:
  – *treden* → *traden; bestrijden* → *bestreden; glijden* → *gleden*
  – *gieten* → *goten; ontbijten* → *ontbeten; smelten* → *smolten*
  – *schrikken* → *schrokken; beginnen* → *begonnen*

Zie ook het schema werkwoordspelling op blz. 276.

Opdracht 1

Noteer de persoonsvorm van de volgende zinnen in de verleden tijd.

1. Gisteren … (rijden) de trein volgens schema; Quinta … (komen) daardoor gelukkig op tijd voor de auditie.
2. De journalist … (houden) zich aan zijn afspraak: hij … (brengen) een souvenir voor zijn tachtigjarige oma mee uit Zuid-Afrika.
3. In Afrika … (zien) wij iets unieks: een luipaard … (verslinden) een leeuw.

4 Tijdens zijn debuut in het eerste elftal … (mogen) Yassine een penalty nemen; zijn team … (winnen) daardoor de wedstrijd.
5 De voetballers … (eten) na de wedstrijd eerst samen een patatje in de kantine; daarna … (vertrekken) ze pas naar de kleedkamer.
6 De legendarische voetballer … (geven) commentaar op de wedstrijd van het Nederlands elftal; zijn woorden … (klinken) logisch.

Opdracht 2

Lees tekst 2.
1 Maak twee kolommen: een voor sterke werkwoorden en een voor zwakke.
2 Noteer in de juiste kolom de persoonsvorm in de verleden tijd die past op de plaats van de puntjes. Beide kolommen worden even lang.

Tekst 2

Tijl Uilenspiegel en de gierige buurman

De buurman van Tijl Uilenspiegel, die een echte vrek (1) … (zijn), had een varken geslacht. In het dorp was het de gewoonte om de helft van elk geslacht dier met anderen te delen. Deze gierigaard (2) … (willen) dat natuurlijk niet en (3) … (vragen) de slimme Tijl Uilenspiegel om raad. Tijl (4) … (adviseren) hem het varken buiten te hangen en 's nachts, als iedereen (5) … (slapen), op te staan, het beest binnen te halen en de volgende dag aan iedereen te vertellen dat het gestolen was. Dat (6) … (lijken) Tijls buurman een goed idee. Maar toen hij 's nachts zijn varken naar binnen wilde halen, was het verdwenen: Tijl was hem vóór geweest! De man (7) … (zoeken) overal, maar (8) … (aantreffen) nergens ook maar een stukje van het beest …. Bij het krieken van de dag (9) … (aankloppen) hij bij Tijl … en (10) … (vertellen) hem wat er was voorgevallen, terwijl de tranen over zijn wangen (11) … (biggelen). Tijl (12) … (overladen) zijn buurman met complimenten over dit toneelspel en (13) … (aanmoedigen) hem … zijn verdriet op deze manier aan anderen over te brengen. Hoewel de vrek enorm zijn best (14) … (doen) om Tijl uit te leggen dat hij geen komedie (15) … (spelen) en dat het vlees werkelijk gestolen was, (16) … (blijven) Tijl glimlachen en (17) … (zeggen) voortdurend dat de buurman geweldig (18) … (acteren). In plaats van een half varken was de vrek nu een héél varken kwijt. Toen Tijl later de ware toedracht (19) … (rondvertellen), (20) … (vinden) alle dorpsbewoners dat de man zijn verdiende loon had gekregen.

Naar: www.beleven.org, op 28 december 2015

Opdracht 3 ✱

De volgende werkwoorden kunnen zowel sterk als zwak vervoegd worden: *scheppen, voorzeggen, waaien, willen* en *zweren*.
1 Noteer de persoonsvorm enkelvoud in de verleden tijd van beide vervoegingen.
2 Bij welke werkwoorden is er betekenisverschil tussen de twee verledentijdsvormen? Maak met beide vormen een zin waaruit de betekenis blijkt.

Ik kan/weet • de verleden tijd van sterke werkwoorden correct spellen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Waar is dat feestje?

Lasergamen in een kasteel, een foute party organiseren, meedoen aan *Wie is de mol?* Wat voor uitje zou jij willen met de hele klas? Ieder heeft zijn eigen ideeën en smaak ... Dat kan nog lastig worden!

Om een goede keuze te kunnen maken, moeten jullie alle ideeën goed op een rijtje zetten. Jullie gaan in een groepje een korte diapresentatie maken over jullie ideale feestje. Zorg ervoor dat jullie alles tot in detail hebben uitgezocht, zodat jullie daarna een spetterende presentatie kunnen geven. Lukt het jullie om de klas ervan te overtuigen iets totaal nieuws en onbekends te gaan doen of hebben de meesten toch zin om juist een traditioneel klassenfeest te organiseren?

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- duidelijk en gestructureerd presenteren;
- een goede diapresentatie maken.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan precies lezen om de hoofdgedachte van een tekst te bepalen. 2F • Ik kan de inleiding en het slot van een tekst herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan een korte diapresentatie maken. 1F
Kijken en luisteren	• Ik kan een presentatie beoordelen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan een korte voorbereide presentatie geven. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een voorbeeld. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het werkwoordelijk gezegde van een zin vinden. 1F
Grammatica woordsoorten	• Ik kan zelfstandige werkwoorden en hulpwerkwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik kan signaalwoorden gebruiken om verbanden tussen zinnen aan te geven. 2F
Spelling	• Ik kan meervouden die eindigen op *-en* correct spellen. 1F • meervouden van woorden die eindigen op *-ee* en *-ie* correct spellen. 3F • Ik kan woorden met *au* en *ou* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan de verleden tijd van sterke werkwoorden correct spellen. 1F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 4

Vrije tijd

Nieuwe woorden

Ieder jaar komen er duizenden nieuwe woorden bij. Veel nieuwe woorden verzinnen we zelf, zoals *jegging* (een jeanslegging). Zulke woorden noem je **neologismen**. Neologismen zijn vaak minder nieuw dan ze lijken, omdat dan twee al bestaande woorden worden samengevoegd, bijvoorbeeld *beurtbalkje* of *fotobom*. Misschien zijn deze woorden inmiddels alweer verdwenen uit de taal of zijn we vergeten dat ze ooit neologismen waren, zoals *e-mail* of *selfie*.

Goal!

Als je een doelpunt maakt, roep je dan *goal* of *doelpunt*? En zou je eerder *penalty* of *strafschop* zeggen? En sla je bij tennis of volleybal weleens een *ace*?
We gebruiken vaak woorden uit een andere taal. Dat noemen we **leenwoorden**.
Zoek samen met een klasgenoot nog vijf leenwoorden die je gebruikt bij sport. Noteer van elk woord de betekenis of de omschrijving.

Maak de quiz over leenwoorden.

Woord van het Jaar

Elk jaar zijn er verkiezingen voor het Woord van het Jaar. Dat woord is meestal een neologisme. Zoek samen met een klasgenoot welk woord er vorig jaar is gekozen. Was het een neologisme, een leenwoord of allebei? Had jij weleens van dat woord gehoord?
Bedenk zelf vijf nieuwe neologismen. Wat is jullie favoriete woord?

Lezen

Je leert over tekstverbanden en signaalwoorden.

Startopdracht

1 Lees tekst 1. Vind je de tekst prettig lezen? Waarom (niet)?
2 Lees tekst 2. Vind je die prettiger om te lezen? Waardoor komt dat, denk je?

Tekst 1

Zo maak je een game

Er is een idee voor een game. De tekenaars maken figuren die bij het spel passen. Je ziet een klein beetje hoe de game eruit gaat zien. Er wordt een kartonnen bordspel van de game gemaakt. De programmeurs en de geluidstechnici gaan aan de slag. De testers komen aan de beurt. Zij spelen alle levels wel honderd keer om zelfs de kleinste foutjes te ontdekken.

Naar: Arwen Kleyngeld, Zo zit dat, 2014, nummer 6

Tekst 2

Zo maak je een game

Het begint met een idee voor een game. Eerst maken de tekenaars figuren die bij het spel passen. Zo zie je een klein beetje hoe de game eruit gaat zien. Daarna wordt er een kartonnen bordspel van de game gemaakt. Vervolgens gaan de programmeurs en de geluidstechnici aan de slag. Als laatste komen de testers aan de beurt. Zij spelen alle levels wel honderd keer om zelfs de kleinste foutjes te ontdekken.

Naar: Arwen Kleyngeld, Zo zit dat, 2014, nummer 6

Theorie

video-uitleg

Tekstverbanden en signaalwoorden

In een goede tekst hangen woorden, zinnen en alinea's met elkaar samen. Die samenhang heet het verband in de tekst. Door te letten op verbanden in de tekst, kun je de tekst beter begrijpen. Je kunt verbanden vaak herkennen aan **signaalwoorden**.

Er bestaan verschillende **tekstverbanden:**

Tekstverband	**Signaalwoorden**
Een **chronologisch** verband beschrijft gebeurtenissen in de juiste tijdsvolgorde.	*vroeger, later, nu, eerst, daarna, vervolgens, nadat, terwijl, dadelijk, intussen, binnenkort – ook jaartallen en data*
In een **opsommend** verband worden dingen achter elkaar opgenoemd.	*ten eerste, ten tweede, om te beginnen, bovendien, ook (nog), verder, ten slotte, en, niet alleen … (maar) ook – ook liggende streepjes (–), getallen (1, 2, 3) of 'dots' (•)*
In een **tegenstellend** verband worden tegenovergestelde zaken genoemd.	*maar, tegenover, daarentegen, toch, echter, hoewel, ofschoon, ondanks dat, aan de ene kant … aan de andere kant*
In een **toelichtend** verband wordt extra informatie gegeven bij een onderwerp, vaak in de vorm van een voorbeeld.	*bijvoorbeeld, zo, als, zoals, denk aan, neem nou*

Opdracht
1

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Heb jij ook een bijzondere hobby? Welke?
3 In alinea 1 staan twee opsommingen. Aan welk signaalwoord herken je ze?
4 Welke vier dingen doet Maikel van Hoof als hij op de kermis bij de Turbopolyp aankomt? (al. 2)
5 Aan welke woorden herken je de volgorde waarin Maikel dit doet?
6 Zoek in de tekst nog een voorbeeld van een opsomming. Noteer dit voorbeeld.
7 Wat bedoelt Maikel met 'een spektakel'? (al. 3)
8 'Mijn ex beweerde dat ze ook een Polypfan was, maar toen puntje bij paaltje kwam, durfde ze er niet in.' (al. 4) Van welk verband is 'maar' een signaalwoord?
9 Wat bedoelt Maikel eigenlijk met de zin in vraag 8? Maak de zin af: *Mijn ex beweerde dat ze ook een Polypfan was, maar …*
10 'Als je verkering met iemand hebt, moet je wel dezelfde dingen leuk vinden.' (al. 4) Ben je dat met Maikel eens?

Tekst 3

Hobby XL

[1] Maikel van Hoof is fan van de kermis, in het bijzonder van de Turbopolyp oftewel Octopus. 'Als jong mannetje namen mijn ouders mijn broer en mij al mee naar de kermis. Ik genoot van de lichtjes, de geluiden, de geur van suikerspinnen en oliebollen. Het sfeertje is zo speciaal.

[2] Van april tot oktober bezoek ik zo veel mogelijk kermissen. Het liefst alleen, zodat ik met niemand rekening hoef te houden. Als ik bij de Turbopolyp aankom, maak ik eerst altijd een praatje met Hans van Tol, de eigenaar en mijn idool. Daarna koop ik tien penningen; vervolgens neem ik plaats in de gondel en tot slot maak ik gauw de beugel vast: hoe eerder we vol zitten, hoe eerder we draaien. Heerlijk, je hoeft alleen maar te zitten, de rest gaat vanzelf.

[3] Ik luister goed naar de muziek die Hans draait en naar hoe hij er met bepaalde teksten een spektakel van maakt: 'Let it go, nice and slow!' Met een echo klinkt dat geweldig. Thuis oefen ik zelf met het geven van zulke showtjes. Ik heb er met technisch Lego de kermis nagebouwd, met attracties als de Turbopolyp, de Booster Maxxx en de Autoscooter. Ze hebben lichtjes en kunnen echt bewegen.

[4] Vorig jaar heb ik mijn verkering uitgemaakt. We waren een jaar samen. Mijn ex beweerde dat ze ook een Polypfan was, maar toen puntje bij paaltje kwam, durfde ze er niet in. Zij bleef kijken, maar al na mijn tweede rit werd ze ongeduldig: 'Maikel, hoelang blijf je nog zitten?' Mijn record is veertig keer na elkaar, dus ik zei dat ze alvast maar een broodje braadworst moest halen. Als je verkering met iemand hebt, moet je wel dezelfde dingen leuk vinden.'

Naar: Charlotte van Drimmelen, Psychologie Magazine, september 2014

Opdracht 2

Lees tekst 4 en de tekst in het kader.

1 Waar gaan de teksten over?

2 Wat vind je van de hobby van Jantien?

3 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a herkauwen (al. 2)	– *een groot verschil*
b tuigje (al. 2)	– *met grote kracht slaan/duwen*
c schoft (al. 2)	– *riempje*
d Spaanse pas (al. 4)	– *schouder van een groot viervoetig dier*
e een verschil van dag en nacht (al. 5)	– *stap waarbij een dier zijn voorpoot hoog optilt en naar voren strekt*
f jolig (al. 5)	– *voedsel nog een keer verwerken*
g met beleid (al. 6)	– *voorzichtig*
h beuken (al. 6)	– *vrolijk; uitbundig*

4 Waarom is Jantien met haar bijzondere hobby begonnen?

5 Welke twee verschillen tussen paarden en koeien noemt Jantien in alinea 2?

6 Geef op basis van alinea 2 aan wat er in het schema bij *a* en *b* moet worden ingevuld.

Jantien moet haar zadel goed vastmaken aan de staart van de koe.
want
a
want
b

7 Welke drie signaalwoorden voor chronologisch verband herken je in alinea 3?

8 Welke tekstverbanden herken je in alinea 4? Noteer achter elk tekstverband het signaalwoord waaraan je het tekstverband herkent.

9 Waaraan kun je zien dat Mo erg dol op Jantien is? (al. 5)

10 Waarom denkt Jantien dat koerijden niet zielig is voor een koe? (al. 6) Noem drie redenen.

11 'Als je het met beleid doet, […].' (al. 6) In welke alinea van de tekst vind je daar een voorbeeld van? Licht je antwoord toe.

12 Waarom vindt veearts Toon Meesters koerijden niet zielig voor een koe? (kadertekst)

13 In welk opzicht denken veearts Toon Meesters en Jantien hetzelfde over koeien en koerijden?

Opdracht 3 ✱

1 Wat is de functie van de kadertekst bij tekst 4?

2 Wat is het belangrijkste doel van beide teksten? Licht je antwoord toe.

Tekst 4

Een echte cowgirl

[1] Wat doe je als je van je ouders geen paard mag? Dan train je een koe. Tenminste, dat is wat Jantien uit het Zeeuwse plaatsje Nieuw- en Sint Joosland heeft gedaan. Al bijna drie jaar is ze aan het trainen en anderhalf jaar geleden begon ze met rijden. Nu heeft ze vijf eigen koeien. Die zijn superenthousiast.

[2] 'Ik mocht van mijn ouders geen paard en we hebben twee stallen vol koeien', vertelt Jantien als ze met de tweeënhalf jaar oude koe Roos naar de stal loopt. 'Daarom ben ik koe gaan rijden.' Voordat Jantien in het zadel springt, borstelt ze Roos zorgvuldig. 'Anders kan ze schuurplekken krijgen', legt Jantien uit. Roos staat geduldig te herkauwen als ze wordt opgezadeld. 'Dit zadel is wel wat platter dan een paardenzadel, omdat de rug van een koe breder is dan die van een paard', laat Jantien zien. Met een tuigje maakt ze het vast onder de staart. 'Een koe heeft geen schoft, zoals een paard wel heeft,' wijst ze, 'dus als ik het zadel niet vastmaak, glijd ik zo naar voren als ze gaat grazen.'

[3] Alles wat Jantien weet over koerijden, heeft ze zichzelf geleerd. 'Ik had een paar paardrijlessen gehad toen ik hiermee begon, maar er is bijna niemand anders die zo op koeien rijdt. Het is een kwestie van oefenen, oefenen, oefenen, kijken wat een koe wil en bedenken wat je zelf zou willen als je een koe was. Eerst leer ik ze meelopen en wat kleine dingetjes doen. Dan laat ik ze twee tot drie maanden tot rust komen, kijk ik niet naar ze om. Als ze daarna nog steeds naar me toe komen, weet ik dat ze het leuk vinden. Doen ze dat niet, dan laat ik ze staan.'

[4] Met Jantien op haar rug kan Roos draven, galopperen, Spaanse pas, springen, grondwerk en meer. 'Maar vandaag niet, want door de regen is het weiland te nat', baalt Jantien. 'Laatst mocht ik met Roos op een paardendressuurshow rijden. Eerst keken mensen raar op, maar toen ze zagen wat ze allemaal kon, was het 'wauw'. Dus dit jaar mag ik weer meedoen.' Regelmatig ziet ze voorbijgangers stoppen als ze in de wei aan het trainen is. Ze lacht: 'Dan hoor je ze ruziën over hoe hun camera werkt.'

[5] Als Roos is uitgeposeerd voor de foto's, haalt Jantien Mo van stal. Een verschil van dag en nacht met de rustige Roos. 'Mo is nu een jaar en drie maanden en een jolige puber vol energie. Toen ze vijf maanden was, kroop ze al onder het schrikdraad door om bij mij te zijn', vertelt ze, terwijl Mo zachtjes tegen haar rug duwt en aan haar lange haar en jas knabbelt. 'Met haar kan ik ook voetballen en ze kan dingen oprapen.

Soms iets te goed: in de zomer ging ze er met mijn vest vandoor.' Eén keer is Jantien van Roos' rug gevallen. 'Ze schrok zo erg van een haas die uit het gras sprong, dat ze alle kanten op vloog. Toen ze merkte dat ik viel, stopte ze meteen.'

[6] Is het niet zielig voor een koe als iemand op haar rug gaat zitten? Jantien vindt van niet. 'Ik rijd maximaal een half uurtje op Roos. Een paard en een ezel zijn er ook niet voor gemaakt en daar rijden mensen ook op. Als je het met beleid doet en kijkt wat ze aankunnen, vind ik dat het gewoon kan. Als ze het niet leuk vinden, laten ze het echt wel weten en dan ga ik er niet mee door. Maar Roos, Mo en Caro beuken alles aan de kant zodra ze mij zien.'

Naar: Charlotte Goldhoorn, 7Days, 9 januari 2015

Zielig?
Sommige mensen vinden het zielig voor de koe dat Jantien op haar rijdt. Maar is het dat ook? 'Nee, hier is niks zieligs aan', vindt veearts Toon Meesters uit Roosendaal. 'Ik vind dit juist prachtig om te zien. De band tussen koe en ruiter moet enorm sterk zijn om erop te kunnen rijden. Als een koe het niet wil, dan gebeurt het ook niet . Jantien weegt vijftig kilo en zo'n koe wel zeshonderd. Het zadel verdeelt het gewicht ook nog eens en de rug is een heel sterk onderdeel. Die kan dat makkelijk aan. Maar het vertrouwen moet er wel zijn. Hier zit uren aan vriendschap en samenwerking in. Als zij dit kan, kan ze heel goed met dieren omgaan.'

Opdracht
4

Lees tekst 5.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Ben jij weleens in een Escape Room geweest? Hoe vond je dat?
3 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding? Licht je antwoord toe.
4 Zoek bij elke alinea in het middenstuk het kopje dat het beste past. Kies uit: *Goede tip – Omgekeerde wereld – Samenwerking – Toekomstbeeld – Topbelevenis – Verslavend – Videospelletjes*.
5 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a grimmige (al. 1)	– *erg bijzonder; nog niet eerder voorgekomen*
b bladdert af (al. 1)	– *goede tip*
c weldenkend (al. 2)	– *laat met kleine schilfertjes los*
d ongekend (al. 2)	– *onderdeel*
e aspect (al. 5)	– *onprettige; griezelige*
f aanrader (al. 5)	– *opwindend gevoel na een spannende gebeurtenis*
g hype (al. 6)	– *rage*
h adrenalinekick (kader)	– *verstandig*

6 De auteur gebruikt in alinea 1 bepaalde woorden om een spannende sfeer op te roepen. Noteer er minstens vijf.
7 In alinea 2 staat een tegenstelling. Noteer het signaalwoord waaraan je dit verband herkent.
8 Om welke tegenstelling gaat het in alinea 2?
9 'Toch is het idee niet heel nieuw, […].' (al. 3) Waarom gebruikt de schrijver hier het woordje 'Toch'?
10 Welk verband bestaat er tussen de eerste en de tweede zin van alinea 3?
11 Wat is er volgens gamedeskundige Niels 't Hooft zo bijzonder aan het spel Escape Rooms? (al. 3)
12 Welke verklaring geeft Niels 't Hooft voor de populariteit van Escape Rooms? (al. 4)
13 'Dat sociale aspect heb je niet bij videogames.' (al. 5) Leg op basis van de rest van de alinea uit wat bedoeld wordt met het sociale aspect van Escape Rooms.
14 Waarom is alinea 6 een goede slotalinea?
15 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A ☐ De eerste Escape Room in Nederland dateert uit 2013, maar hij bestond al eerder in Japan en Hongarije.
B ☐ Escape Rooms, kamers waaruit je (als spel) binnen een uur moet ontsnappen, zijn een enorm succes.
C ☐ Het is lastig te voorspellen hoelang Escape Rooms populair blijven en hoeveel er nog bij komen.
D ☐ Tien jaar terug waren er al videospelletjes waarbij je precies hetzelfde moest doen als nu bij het spel Escape Room.

Opdracht
5 ✱

1 Waarom staat in tekst 5 het verhaal van Eli in een kader en niet in de hoofdtekst?
2 Wat is de kernzin van alinea 6? Licht je antwoord toe.

Tekst 5

Help, ik wil eruit!

[1] In de wachtkamer heerst al een grimmige sfeer. De verf op het plafond bladdert af en aan de muur hangen schilderijtjes van angstige kinderen. Verderop in het donker is de deur, waardoor je over enkele minuten naar binnen moet. Achter de deur klinken raadselachtige geluiden: geboor, gegil, gestommel … Even later stap je de kamer binnen, die blauw staat van de mist. Met een klap valt de deur achter je in het slot. Een geheimzinnige stem vult de kamer. 'Je hebt één uur om te ontsnappen. Succes.'

[2] Tot voor kort zou geen enkel weldenkend mens zich vrijwillig laten opsluiten in een griezelige kamer, laat staan er geld voor betalen. Maar met de komst van Escape Rooms denken mensen daar wel anders over. Het spel, waarbij je met een groep puzzels oplost om binnen een uur uit een kamer te ontsnappen, is ongekend populair.

[3] Toch is het idee niet heel nieuw, legt gamedeskundige Niels 't Hooft uit. 'Tien jaar geleden waren er al videospelletjes waarbij je precies hetzelfde moest doen.' Het is volgens hem wel uniek dat een online game naar de 'echte wereld' wordt gebracht. 'Normaal gebeurt het andersom. Een kartbaan wordt omgezet in *Super Mario Kart*, en een *first-person shooter* is eigenlijk niets meer dan paintball. Met de Escape Rooms is een game nu voor het eerst ook offline een succes.'

[4] De eerste Escape Rooms doken op in Japan en Hongarije, in 2013 kreeg Nederland z'n eerste exemplaar. Nu staat de teller al op 118. Dat Escape Rooms zo'n succes zijn, verbaast 't Hooft niets. 'Je gaat op avontuur. Een uur lang ben je maar met één ding bezig: hoe kom ik hieruit? Wetenschappers noemen het ook wel een 'toverkring': je stapt in een soort magisch gebied, waarin andere regels gelden dan normaal. Dat vindt iedereen geweldig. Alle mensen die het spel spelen, geloven dat ze echt zitten opgesloten.'

[5] Bij zijn bezoeken aan Escape Rooms merkte 't Hooft dat de groepsleden automatisch een bepaalde rol gaan spelen: er zijn leiders, volgers, denkers en doeners, die met elkaar aan een oplossing werken. Dat sociale aspect heb je niet bij videogames.' Voor groepsuitjes, met bijvoorbeeld klas- of teamgenoten, zijn Escape Rooms dan ook een aanrader. 'Je leert elkaar echt kennen.'

[6] Hoelang de hype doorgaat en hoeveel Escape Rooms er nog bij komen, vindt 't Hooft lastig te voorspellen. 'Als je eenmaal zo'n kamer hebt gespeeld, hoef je er niet nog eens heen. Aan de andere kant: het is verslavend. Ik zou best elke maand naar een nieuwe Escape Room willen gaan, alleen is het lastig om telkens een groep vrienden op de been te krijgen. Hij ziet wel mogelijkheden om Escape Rooms te verbeteren. 'In Amsterdam heb je nu ook een 'break-in room', waarbij je met een groep een kluis moet zien binnen te komen. Dat is slim bedacht. Of je kunt het met *Wie is de Mol?* combineren: dat iemand tegenwerkt. Wat dat betreft, is er nog genoeg te verzinnen.'

Naar: Menno Woudt, 7Days, 18 september 2015

Eli (18): 'Het was vooral super stressvol, dat weet ik nog wel. Ik was met mijn broer en zijn vriendin naar een Escape Room in Den Haag. Je stapt die kamer binnen en de deur gaat op slot. Vanaf dat moment zit je echt in een andere wereld en ben je alleen maar bezig met willen ontsnappen. Het is net als met lasergamen: je bent met een groep vrienden totaal gefocust op één ding. De puzzels waren niet heel lastig: je moet vooral logisch denken. Binnen veertig minuten waren we buiten. Ik zou graag nog een keer gaan. Je krijgt er zo'n adrenalinekick van!'

Ik kan/weet
- tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
- chronologische, opsommende, tegenstellende en toelichtende verbanden in een tekst herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een verslag schrijven.

Startopdracht

1 Neem het volgende lijstje over op een los blad papier:

Wie?	…	*Wanneer?*	's avonds laat
Wat?	een harde klap	*Waardoor?*	…
Waar?	…	*Hoe?*	…

2 Bedenk antwoorden op de niet ingevulde vragen en noteer ze.
3 Wissel je blaadje uit met dat van een klasgenoot en schrijf een kort verhaal waarin je alle gegevens van het blaadje verwerkt.
4 Lees je verhaaltje voor aan je klasgenoot.

Theorie

video-uitleg

Een verslag schrijven

In een verslag geef je informatie over iets wat je hebt gezien, meegemaakt of onderzocht. Je vertelt de lezer alles wat hij moet weten. Dat doe je door in het verslag antwoord te geven op de **5w+h-vragen**: *wie, wat, waar, wanneer, waarom (waardoor)* en *hoe*.
Er zijn twee soorten verslagen:
- een **zakelijk verslag** (over bijvoorbeeld een biologieproef). Hierin schrijf je alleen over dingen die gebeurd zijn (**feiten**);
- een **persoonlijk verslag** (over bijvoorbeeld de voetbalwedstrijd waarin je voetbalteam kampioen werd). Hierin beschrijf je feiten, persoonlijke ervaringen en gevoelens.

Zo schrijf je een verslag
- Bedenk wat je gaat beschrijven: geef antwoord op de 5w+h-vragen.
- Zet alle informatie in een logische volgorde.
- Verdeel de informatie in alinea's.
- Besteed in een persoonlijk verslag aandacht aan wat je zelf van de gebeurtenis vond.
- Noteer, indien van toepassing, het materiaal dat je gebruikt hebt.

Opdracht
1

Lees tekst 1.
Stel je voor dat je afgelopen weekend met je vriend(in) de haargel uit de tekst gemaakt hebt.
1 Noteer de 5w+h-vragen en beantwoord ze aan de hand van tekst 1.
2 Bepaal in welke volgorde je de antwoorden op vraag 1 in een zakelijk verslag zou verwerken door ze te voorzien van nummers: 1, 2, 3 enz.
3 Vergelijk de door jou gekozen volgorde met die van een klasgenoot en bespreek de verschillen. Pas eventueel de volgorde aan.
4 Werk je antwoorden uit tot een zakelijk verslag.

Tekst 1

Haargel maken

Nodig: 1 gr gelvormer PN 73; 0,4 ml kleurstof (E102, E122-124, E132); 0,4 ml conserveermiddel (parabeen, E214-219) (alle te koop bij goede drogisterijen); 0,4 ml parfumolie; spatel; water; potje met deksel.
Werkwijze:
- Doe in de pot 200 ml water.
- Giet nu het buisje met parfumolie in de pot en roer.
- Voeg dan voorzichtig het conserveermiddel en de kleurstof toe.
- Voeg de gelvormer toe.
- Schroef de deksel stevig op de pot. Schud met twee duimen op de pot tot alle klontjes zijn verdwenen.
- Laat de gel nu rustig staan.
- Na een paar uur is de gel klaar.

Naar: www.thuisexperimenteren.nl, op 26 september 2015

Opdracht
2

Lees tekst 2.
1. Noteer de 5w+h-vragen en beantwoord ze aan de hand van tekst 2.
2. Beantwoord de 5w+h-vragen als speler van de Vikingen.
3. Schrijf een persoonlijk verslag als speler van de Vikingen.

Tekst 2

Verslag Vikingen - Batavieren

Vandaag moesten we voetballen tegen de Vikingen. Na een lange busreis van ruim een uur kwamen we misselijk van de hitte in de bus aan bij hun clubhuis. We hebben ons gauw verkleed, want de wedstrijd begon al snel. De scheidsrechter (van de Vikingen, natuurlijk!) was heel erg partijdig. In de eerste helft werden twee doelpunten van ons afgekeurd wegens buitenspel. Ook kregen zij een onterechte penalty. Zo stonden zij na de eerste helft met 1-0 voor. Onze trainer zei tijdens de rust dat we heel kalm moesten blijven en lekker moesten doorvoetballen. De tweede helft was rampzalig: onze spits kreeg een rode kaart vanwege hard tackelen, terwijl die alleen de bal speelde, en onze keeper raakte gewond toen de spits van de tegenpartij hard inkwam; onze reserve, die geen keeper is, moest in het doel staan. Ja, dan kan ik ook winnen! De ballen vlogen ons om de oren. De eindstand was 5-0. Balend gingen we met de bus naar huis. Dat nooit meer!

Opdracht
3

1. Denk aan een spannende of bijzondere gebeurtenis, die je kort geleden hebt meegemaakt.
2. Noteer de 5w+h-vragen en beantwoord ze.
3. Schrijf hierover een persoonlijk verslag in ongeveer 150 woorden.
4. Wissel je verslag uit met dat van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.
5. Verbeter eventueel je verslag.

Ik kan/weet
- een kort persoonlijk verslag schrijven aan de hand van de 5w+h-vragen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert een instructie uitvoeren.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.
1 Wat is er op de afbeelding te zien?
2 Welke stappen op de afbeelding vind je duidelijker, stap 1 t/m 3 of stap 4 t/m 6? Licht je antwoord toe.
3 Maak tekeningen bij stap 1 t/m 3.
4 Maak korte teksten bij stap 4 t/m 6.

Theorie

video-uitleg

Een instructie uitvoeren

Als je iets gaat koken, repareren of installeren, krijg je vaak een **instructie**. De instructie laat je stap voor stap zien wanneer en hoe je iets moet doen. Je herkent een instructie meestal aan **doe-woorden**, zoals *neem* en *plaats*:
– *Neem* een halve liter bouillon.
– *Plaats* vervolgens de batterij terug.
Bij recepten of reparaties worden de benodigdheden vaak apart opgesomd als *ingrediënten* of *Dit heb je nodig*.

Zo voer je een instructie uit
- Kijk en/of luister goed.
- Let op doe-woorden (zoals *neem* en *plaats*).
- Let op signaalwoorden (zoals *stap 1* of *vervolgens*).
- Voer de stappen uit in de volgorde waarin ze verteld of beschreven worden.
- Stel als dat kan direct een vraag, als je een stap niet begrijpt.

Opdracht 1

Je gaat naar een instructie kijken.
1 Wat is het onderwerp van de instructie?
2 Aan het begin van het fragment wordt duidelijk gemaakt wat je nodig hebt bij deze instructie. Hoe wordt dat gedaan?

Lees vraag 3 t/m 5. Bekijk het fragment nog een keer.
3 Uit hoeveel stappen bestaat de instructie?
4 Noteer vier doe-woorden uit de instructie.
5 Noteer twee signaalwoorden die worden gebruikt.

Opdracht 2

Je gaat twee instructies bekijken over wat je moet doen bij brand. Bekijk de eerste instructie.

1 Voor wie is de instructie bedoeld, denk je? Noem twee dingen waaraan je dat ziet.
2 Het filmpje begint met dingen die je **niet** moet doen bij brand. Noem twee dingen.

Lees vraag 3 t/m 5. Bekijk de eerste instructie nog een keer.

3 Uit hoeveel stappen bestaat de instructie voor wat je **wel** moet doen bij brand? Noteer de stappen.
4 Moet je de stappen in een bepaalde volgorde uitvoeren? Licht je antwoord toe.
5 Helpt het eerste deel van het fragment om de instructie te begrijpen? Licht je antwoord toe.

Lees vraag 6 t/m 8. Bekijk de tweede instructie.

6 Voor wie is de instructie bedoeld, denk je? Noem twee dingen waaraan je dat ziet.
7 Wat is de functie van de beelden bij de instructie?
A ☐ De beelden ondersteunen de gesproken tekst.
B ☐ De beelden worden gebruikt om de aandacht van de lezer te trekken.
C ☐ De beelden worden gebruikt om de kijkers te amuseren.
D ☐ De beelden zijn noodzakelijk om de instructie te begrijpen.
8 Noteer de stappen uit de instructie in je eigen woorden. Begin iedere stap met een doe-woord.

Vergelijk de twee instructies met elkaar.

9 Welke instructie vind je de beste? Noem drie dingen waarom je dat vindt.

Opdracht 3

Bekijk de afbeelding.

1 Voer de instructie uit samen met een klasgenoot.
2 Wat gebeurt er als jullie alles goed hebben gedaan?

Opdracht 4

Je gaat naar een instructie luisteren.

1 Voer de instructie uit.
2 Vergelijk je eindresultaat met dat van een klasgenoot.

Ik kan/weet
- een instructie uitvoeren. 1F

Maak de extra opdrachten online.

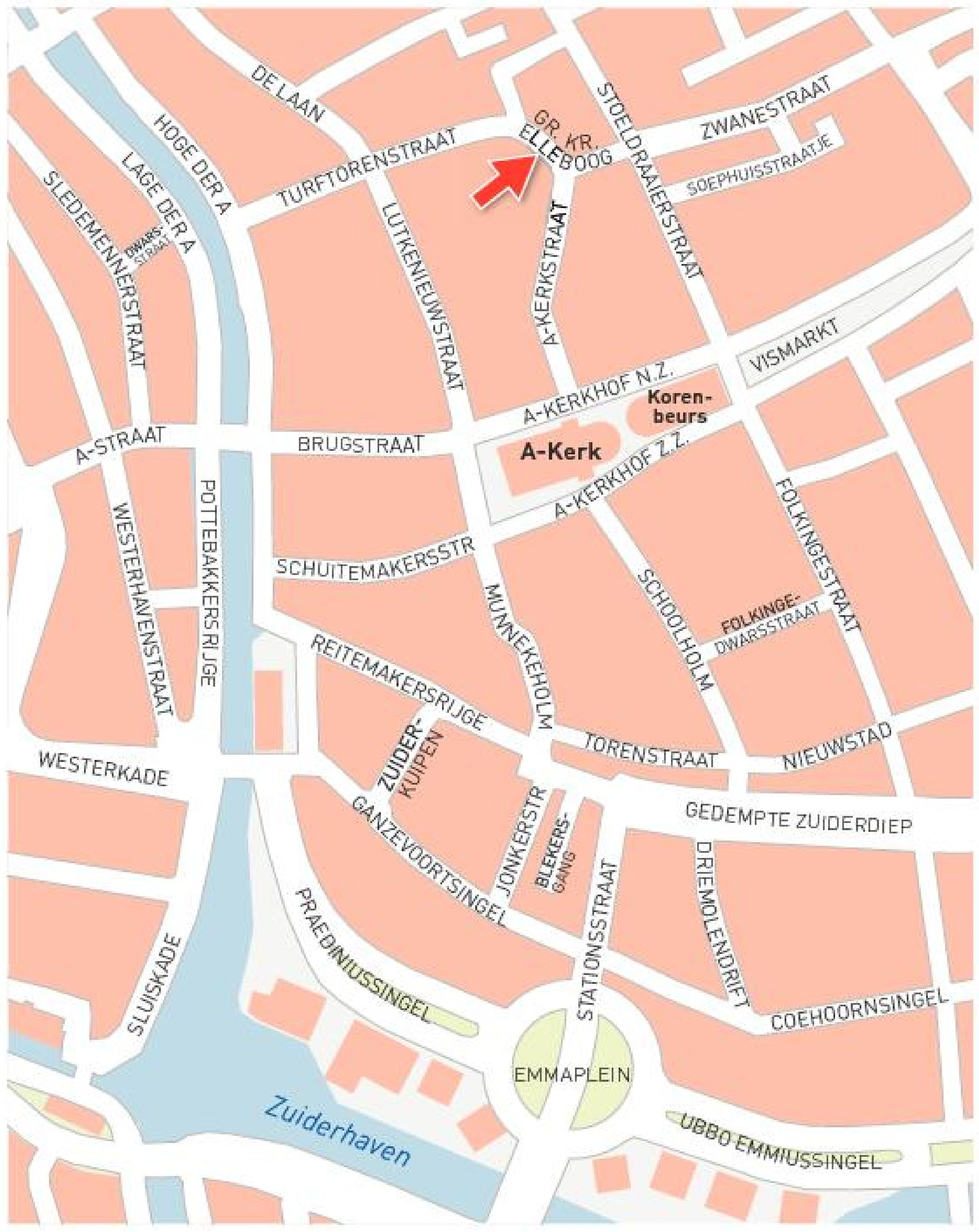
Spreken en gesprekken

Je leert een instructie geven.

Startopdracht

Werk samen met een klasgenoot. Bekijk de kaart. Jullie staan op de Grote Kromme Elleboog.

1 Kies een bestemming. Je klasgenoot weet niet welke bestemming je hebt gekozen.
2 Leg de weg uit. Je klasgenoot luistert naar de instructie en voert deze uit op de kaart.
3 Komt je klasgenoot op de plaats van bestemming aan?
4 Wissel van rol.
5 Wat was goed en wat kon beter aan de instructie? Geef elkaar een *tip* en een *top*.

Theorie

video-uitleg

Een instructie geven

Als je een instructie geeft, vertel je stap voor stap aan iemand wanneer en hoe hij iets moet doen. Bij een instructie gebruik je vaak **doe-woorden**, zoals *gebruik* of *neem*. Let goed op of je instructie wordt begrepen. Vaak kun je dingen voordoen.

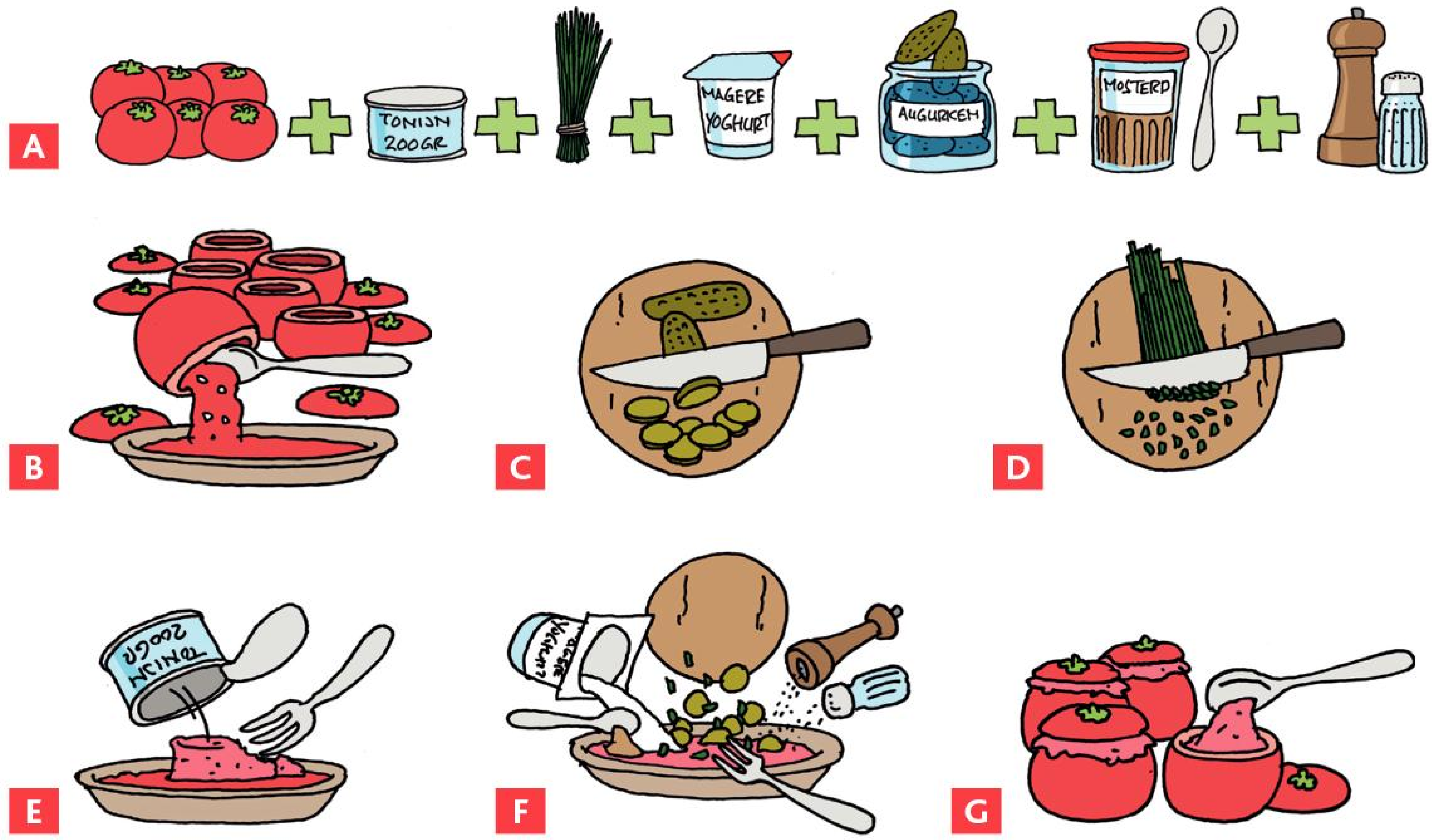
Zo geef je een instructie

- Vertel waarover je een instructie gaat geven.
- Leg stap voor stap en in een logische volgorde uit wat er moet gebeuren.
- Laat zo mogelijk zien hoe de instructie moet worden uitgevoerd.
- Gebruik doe-woorden en signaalwoorden.
- Spreek rustig en goed verstaanbaar.

Opdracht **1**

Vorm tweetallen en bekijk de afbeeldingen A t/m G.

1 Wat is het onderwerp van de instructie?
2 Wat is het doel van afbeelding A?
3 Je gaat zo aan je klasgenoot instructies geven voor het maken van gevulde tomaten. Noteer alvast steekwoorden bij iedere afbeelding.
4 Geef de instructie. Begin steeds met een doe-woord en gebruik signaalwoorden.
5 Ging het goed? Bepaal samen wat er beter kan. Wissel van rol en doe de instructie nog een keer.

Opdracht
2

Werk in tweetallen.

1 Verdeel de rollen: een van jullie is de instructeur en de ander is de tekenaar.
2 De instructeur bedenkt een voorwerp dat de tekenaar moet tekenen. Bijvoorbeeld: *een huis, een auto, een vlaggenmast*. De tekenaar weet niet wat het voorwerp is.
3 Pak pen en papier en ga zo zitten dat je niet op elkaars papier kunt kijken.
4 De instructeur vertelt stap voor stap aan de tekenaar hoe het voorwerp getekend moet worden.
5 De tekenaar voert de instructies zo precies mogelijk uit. De instructeur tekent zelf ook mee.
6 Vergelijk jullie tekeningen:
   – Welke overeenkomsten en verschillen zijn er?
   – Als jullie tekeningen van elkaar verschillen, hoe komt dat dan?
   – Wat was goed aan de instructie en wat kan beter?

Opdracht
3

1 Schrijf een instructietekst voor een ochtendritueel. Gebruik de volgende doe-woorden: *droog – loop – maak – open – pak – stap – was – zet*. De woorden staan in willekeurige volgorde.

Werk in tweetallen.

2 Een van jullie spreekt de instructietekst uit, de ander beeldt deze instructies uit.
3 Hadden jullie dezelfde handelingen bij de doe-woorden bedacht?
4 Wissel van rol. Bedenk eventueel zelf een ander onderwerp voor de instructie.
5 Bespreek wat er beter kan.

Ik kan/weet • een instructie geven. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een tegenstelling*.

Startopdracht

Werk in tweetallen. Lees de woorden hieronder.
amateur – camper – conditie – dieet – doping – finish – fitness – individueel – maximaal – mentaliteit – ontspanning – picknick – prestatie – record – supporter – uitslag – wintersport

1. Kies om de beurt een woord dat je kent en leg aan je klasgenoot uit wat het woord betekent. Leg elk drie woorden uit.
2. Van welke woorden kun je de betekenis uitleggen door een tegenstelling van het woord te noemen?

Theorie

video-uitleg

Woordraadstrategie: *zoek een tegenstelling*

De betekenis van een moeilijk woord kun je soms vinden doordat er een **tegenstelling** van dat woord in de tekst staat:
– *De wiskundetoetsen voor havo en vwo zijn identiek, maar de beoordeling is verschillend.*

Een tegenstelling kun je herkennen aan de vorm.
- Soms bestaat de tegenstelling uit het basiswoord plus een voorvoegsel als *a-*, *on-*, *in-*, *il-*, *im-*, *ir-* (= niet-):
  – *symmetrisch* ↔ *asymmetrisch; zorgvuldig* ↔ *onzorgvuldig; actief* ↔ *inactief*
- Soms wordt de tegenstelling gevormd door het voorvoegsel te vervangen:
  – *ingang* ↔ *uitgang; optimist* ↔ *pessimist*

De tegenstelling kan ook een heel ander woord zijn:
– *netjes* ↔ *slordig; slim* ↔ *dom; globaal* ↔ *gedetailleerd*

Een tegenstelling volgt vaak na een **signaalwoord**, zoals *maar, anderzijds, daarentegen, echter, evenwel, hoewel, aan de andere kant, tegenover.*

Opdracht 1

Neem de tabel over.

1. Noteer in de eerste kolom de volgende tien woorden: *aanvallen – boeiend – emigreren – goedkeuren – ingewikkeld – inschakelen – legaal – productief – toekomst – vertrouwen.*
2. Noteer de tegenstelling van elk woord in de juiste kolom.

	basiswoord plus een voorvoegsel	**vervang het voorvoegsel**	**een heel ander woord**
aanvallen	–	–	*verdedigen*
boeiend			
...			

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Noteer de onderstreepte woorden onder elkaar.
2 Zoek in de tekst naar tegenstellingen van die woorden.
3 Noteer nu de betekenis van de onderstreepte woorden. Maak daarbij gebruik van de tegenstellingen die je hebt gevonden.
4 Noteer alle signaalwoorden voor een tegenstelling uit de tekst.

Tekst 1

Fit lijf, helder hoofd

[1] Engelse woordjes stampen? Ga lekker lopen met je boek of tablet! Uit het hoofd leren gaat dan gemakkelijker. In het algemeen geldt namelijk dat bewegen beter voor je brein is dan stilzitten. Daarover lijken (1) leken en deskundigen het weleens. (2) Recente studies wijzen ook in die richting. De opvatting is echter niet nieuw. Het is immers een oude wijsheid dat (3) mentale gezondheid samengaat met een goede fysieke conditie: een gezonde geest huist in een gezond lichaam.

[2] Maar de mening dat veel bewegen slimmer maakt, is een (4) misvatting. Wel verbetert lichamelijk bezig zijn de hersenwerking bij geestelijke activiteiten zoals leren en lastige vraagstukken oplossen. Op testjes die de breinactiviteit onderzoeken, scoren mensen die veel bewegen beter dan (5) inactieve personen. Dat verband is het sterkst bij jongeren tussen vijf en twaalf jaar oud.

[3] Een voorbeeld van zo'n test: een kind moet zo snel mogelijk de inktkleur noemen van een woord dat zelf een andere kleur aanduidt. Het kind ziet bijvoorbeeld het woord 'rood' geschreven in blauwe inkt. Het duurt even voor de jonge hersenen de belangrijke informatie (de blauwe inkt) van de (6) irrelevante (het woord 'rood') onderscheiden. De kinderen moeten dus (7) essentiële zaken en bijzaken van elkaar scheiden.

[4] In een onderzoek van een Amerikaanse universiteit deden (8) fitte tienjarigen zo'n testje behoorlijk goed. Luie leeftijdgenoten met weinig conditie presteerden daarentegen vrij matig. Metingen van de hersenactiviteit laten zien dat de hersenen van 'beweeglijke' kinderen meer aandacht geven aan de opdracht. Daardoor kunnen die kinderen sneller een correct antwoord geven. Fitte kinderen hebben meestal fittere hersenen.

Naar: www.eoswetenschap.eu, op 3 november 2014

Opdracht
3

Kies drie van de acht onderstreepte woorden uit tekst 1. Maak met elk woord een zin waaruit de betekenis van het woord duidelijk wordt. Gebruik in je zin een tegenstelling en een signaalwoord.

Voorbeeld: leken – De leken wisten niet hoe die machine werkte, de deskundigen ***daarentegen*** *hadden geen probleem met de bediening.*

Opdracht 4

Bijvoeglijke naamwoorden kun je versterken door er een woorddeel voor te plaatsen:
- … *mooi* ↔ … *lelijk* wordt: *bloedmooi* ↔ *aartslelijk; foeilelijk*
- … *nuchter* ↔ … *dronken* wordt: *broodnuchter* ↔ *stomdronken*

1 Versterk de bijvoeglijke naamwoorden *a* t/m *l*.
2 Noteer daarachter een versterkte tegenstelling.

a dood
b droog
c duur
d gezond
e heet
f jong
g mager
h nijdig
i rijk
j wit
k zacht
l zwaar

Opdracht 5

Onderstaande uitdrukkingen bestaan uit twee woorden met een tegengestelde betekenis.

1 Vul de uitdrukkingen aan.
2 Zoek de betekenis op van de uitdrukkingen die je niet kent.
3 Beeld twee van deze uitdrukkingen uit in een tekening. Laat een klasgenoot raden welke uitdrukking je hebt uitgebeeld.

a door dik en …
b lief en …
c met vallen en …
d plussen en …
e op leven en …
f tussen hoop en …
g van de wieg tot het …
h van top tot …
i vroeg of …
j water en …
k zonder kop of …
l zwart-op-…

Opdracht 6

Er zijn woorden die in zichzelf een soort tegenstelling vormen:
– *achterstevoren, kwaadaardig, broekrok*.
Bedenk samen met een klasgenoot nog vier van zulke woorden.

Opdracht 7

Lees tekst 2.

1 Schrijf de woorden 1 t/m 16 uit de tekst onder elkaar. Noteer de betekenis achter de woorden. Gebruik de woordraadstrategieën.
2 Welke signaalwoorden voor een tegenstelling vind je in de tekst?
3 De woorden *a* t/m *i* staan onderstreept in de tekst. Noteer de woorden onder elkaar. Zoek bij elk woord de juiste betekenis uit de rechter rij.

a unieke (al. 1)	– *belangrijk*
b rooskleurige (al. 1)	– *enige in zijn soort*
c wezenlijk (al. 2)	– *enthousiaste*
d accommodatie (al. 3)	– *ruimte en voorzieningen voor een bepaald doel*
e inspireren (al. 4)	– *ideeën geven om iets te doen*
f karakteristiek (al. 4)	– *kenmerkend*
g geestdriftige (al. 5)	– *maar alleen als*
h mits (al. 5)	– *veelbelovende*
i ambitie (al. 5)	– *wil om iets te bereiken*

Tekst 2

Nieuwe voetbalhelden: Daphne en Paulina

[1] Als profvoetballer in een volgepakt stadion de sterren van de hemel spelen – het lijkt onwaarschijnlijk, een jongensdroom. Maar sinds kort is een (1) carrière als topvoetballer ook (2) realistisch voor meisjes. Getalenteerde speelsters krijgen in Amsterdam een unieke kans om zich te ontwikkelen en te proeven hoe het is om bij Ajax te spelen. Paulina Quaye is een van deze (3) begaafde voetbalmeiden. Samen met Daphne Koster, aanvoerster van de Ajax Vrouwen, ziet ze een rooskleurige toekomst voor het Nederlandse vrouwenvoetbal.

[2] Het begin van de voetballoopbaan van Koster en Quaye verliep (4) identiek. Beiden voetbalden al van kleins af aan op straat en (5) belandden bij hun verenigingen in een jongensteam. Er is evenwel ook een wezenlijk verschil. Koster (32 jaar): 'Ik ben al meteen bij de jongens terechtgekomen en heb mijn hele jeugd bij hen gespeeld. Dat was natuurlijk niet ideaal.' De zestienjarige Quaye daarentegen volgt sinds dit seizoen een goed georganiseerd opleidingsprogramma voor meisjes, met (6) optimale voorzieningen.

[3] De speelsters trainen bijvoorbeeld zes keer per week, doen een schoolopleiding en wonen op fietsafstand van de trainingsaccommodatie en de school. Ze krijgen bovendien (7) fysieke begeleiding van een trainer en een (8) diëtiste, die hun voedingspatroon in de gaten houdt. Mentaal worden ze bijgestaan door een sportpsycholoog. De voetbalsters hebben toestemming om af en toe bij Ajax mee te trainen, waardoor ze ervaring opdoen. Ze zijn zelfs (9) gerechtigd om wedstrijden in de Belgisch-Nederlandse competitie te spelen. Alles is prima voor elkaar.

[4] Naast de (10) opleidingsfaciliteiten verandert ook het beeld dat mensen hebben van vrouwenvoetbal. Waar Koster in haar jonge jaren mannelijke topspelers als (11) idolen had, laat Quay zich inspireren door de vrouwen op het veld: 'Op mijn elfde zag ik Loes

Geurts keepen; zij is sindsdien mijn grote voorbeeld. Ik hoop op een dag net als zij in het Nederlands elftal te keepen.' Precies deze gedachte is volgens Koster karakteristiek voor het veranderende (12) imago in Nederland. 'Vijftien jaar geleden werd het nog onwaarschijnlijk geacht dat vrouwen niet alleen als (13) amateur, maar ook als prof zouden voetballen. Dat begint nu echter (14) vanzelfsprekend te worden. We worden steeds bekender en zijn voor voetballende meiden een rolmodel. Dat is erg positief voor het vrouwenvoetbal.'

[5] De geestdriftige verdedigster van Ajax en Oranje verwacht dat vrouwenvoetbal de titel van snelst groeiende meidensport gaat (15) waarmaken. 'Er voetballen hier nu ruim 130.000 speelsters. Dat aantal kan oplopen tot zeker 300.000, mits de KNVB en de clubs eraan blijven werken. Met Oranje haalden we de halve finale van het EK – dat is een prikkel die het vrouwenvoetbal nodig heeft. Nederland heeft de ambitie om het EK in 2017 naar ons land te halen. Dat zou een volgende (16) stimulans kunnen zijn. Op die manier kunnen steeds meer meiden hun 'jongensdroom' realiseren.'

Naar: salmankhawaja.wordpress.com/topsport.amsterdam, op 22 januari 2014

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een tegenstelling. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst

Grammatica
zinsdelen

Je leert over het lijdend voorwerp.

Startopdracht

Lees de zinnen *a* t/m *c*. De zinnen zijn niet compleet.

1 Maak de zinnen af. Vul ze aan met maximaal drie woorden.
2 Onderstreep in elke zin het onderwerp.
a De scheidsrechter krijgt.
b Het jongetje pakt.
c De kunstenaar fotografeerde.

Theorie

video-uitleg

Lijdend voorwerp

Het **lijdend voorwerp** (lv) komt voor in zinnen waarin iets/iemand wat 'overkomt' of 'ondergaat'. Het lijdend voorwerp is de persoon die iets 'overkomt' of het voorwerp dat iets 'ondergaat'.

Zo vind je het lijdend voorwerp

1 Noteer onderwerp en werkwoordelijk gezegde.
2 Stel de vraag *Wat/Wie + werkwoordelijk gezegde + onderwerp?*
Het antwoord op die vraag is het lijdend voorwerp.

Voorbeeld:
– *Vanwege het slechte weer hebben we het tuinfeest uitgesteld.*
1 ow: we – wg: hebben uitgesteld
2 Vraag: *Wat hebben we uitgesteld?*
Antwoord: *het tuinfeest; dus: lv = het tuinfeest*

Tip: het lijdend voorwerp begint nooit met een voorzetsel (*aan, achter, bij, in, langs, met, naast, onder, op, over, voor* enzovoorts).

Opdracht
1

1 Noteer van de zinnen pv, ow en wg. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen.
2 Noteer de vraag die je moet stellen om het lijdend voorwerp te vinden. Zet het antwoord (het lijdend voorwerp) erachter.
a Veel jongeren lezen graag de spannende boeken van Carry Slee.
b Waarom laat de presentator van deze talkshow zijn gasten nooit uitpraten?
c In veel culturen laten mensen ter versiering hun lichaam tatoeëren.
d De meeste soorten koekjes bevatten te veel zout.
e Vonden Amerikaanse onderzoekers eind 19e eeuw de eerste T-rexbotten?
f In een pantserwagen voerden de agenten enkele demonstranten af.

Opdracht
2

Noteer van de zinnen pv, ow, wg en lv. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen.
Let op: niet elke zin bevat een lijdend voorwerp.

1 Die leuke broek heeft Moira bij ZARA of H&M gekocht.
2 Soms rijdt mijn broer met zijn scooter door een rood verkeerslicht.
3 Welk reclamespotje heeft vorig jaar eigenlijk de Gouden Loeki gewonnen?
4 In deze scheurkalender kun je elke dag een leuk weetje lezen.
5 Apa Sherpa stond al 21 keer op de top van de Mount Everest (8848 meter).
6 Tot ontzetting van de toeschouwers schoot de voetballer de bal in het eigen doel.

Opdracht
3

1 Bedenk vijf zinnen van vijf of meer woorden. Twee of drie zinnen moeten een lijdend voorwerp bevatten.
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Zeg er niet bij hoeveel zinnen met een lijdend voorwerp je hebt gemaakt. Je klasgenoot noteert de (twee of drie) lijdende voorwerpen. Bespreek daarna de antwoorden.

Opdracht
4

Maak zinnen met de gegeven zinsdelen in de volgorde zoals die is aangegeven. Zet een streep onder het lijdend voorwerp.

Voorbeeld:
Vorige week – pv/wg – ow – lv –wg.
Vorige week – heeft (pv/wg) – ons team (ow) – <u>een lastige uitwedstrijd</u> (lv) – gewonnen (wg).

1 Onze leraar Engels (ow) – pv/wg – lv.
2 ow – moet (pv/wg) – lv – over een maand – wg.
3 Wil (pv/wg) – ow – lv – wg?
4 lv – kun (pv/wg) – ow – bij elke bioscoop – wg.
5 Vanochtend – pv/wg – ow – lv.
6 pv/wg – ow – vaak – lv – wg – aan haar Finse vriendin?

Opdracht
5 ✱

Er zijn drie typen werkwoorden:
Type 1: werkwoorden met altijd een lijdend voorwerp: *opeten, uitschelden*
Type 2: werkwoorden met soms een lijdend voorwerp: *lopen, schrijven*
Type 3: werkwoorden zonder lijdend voorwerp: *slapen, lachen*

1 Maak met *lopen* en *schrijven* elk twee zinnen: een met een lijdend voorwerp en een zonder een lijdend voorwerp. Elke zin heeft vier of meer woorden.
2 Bedenk bij type 2 nog twee werkwoorden. Maak met elk werkwoord een zin met een lijdend voorwerp en een zin zonder lijdend voorwerp. Elke zin heeft vier of meer woorden.
3 Bedenk bij type 1 en 3 nog een werkwoord. Maak met elk van deze werkwoorden een zin van zes of meer woorden.
4 Verdeel de zelfgemaakte zinnen bij vraag 2 en 3 in zinsdelen en noteer pv, ow, wg en lv (indien aanwezig).

Ik kan/weet
• het lijdend voorwerp van een zin vinden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over aanwijzende en vragende voornaamwoorden.

Startopdracht

Werk in tweetallen.

1 Verdeel de onderstaande woorden in twee groepen: welke woorden horen volgens jullie bij elkaar? Er zijn verschillende goede oplossingen.
deze – wie – waar – daar – dit – welk – die – wat – dat

2 Leg uit hoe jullie tot jullie verdeling zijn gekomen.

Theorie

video-uitleg

Aanwijzend en vragend voornaamwoord

Aanwijzend voornaamwoord

Een **aanwijzend voornaamwoord** (aanw.vnw) wijst een mens, een dier of een ding aan: *deze* vrouw, *dat* paard, *die* fiets. Dit zijn aanwijzende voornaamwoorden: *deze, die, dat, dit, zulk(e), zo'n, dergelijk(e), zelf, hetzelfde, dezelfde*.
Een aanwijzend voornaamwoord kan voor een zelfstandig naamwoord staan, maar het kan ook alleen staan. Als het alleen staat, kun je het zelfstandig naamwoord er soms wel achter denken:
– *Deze rode fiets vind ik mooier dan zo'n zwarte (fiets). Vind jij dat ook?*

Let op:
- De woorden *dat* en *die* behoren tot meerdere woordsoorten. *Dat* en *die* zijn alleen aanwijzend voornaamwoord als je ze kunt vervangen door *dit* en *deze*.
- Woorden die een plaats of een richting aangeven (*daar, daarheen, daarover, daarlangs*) zijn geen aanwijzend voornaamwoord.

Vragend voornaamwoord

Er zijn vier **vragende voornaamwoorden** (vr.vnw): *wie, wat, welk(e), wat voor (een)*. Ze staan meestal aan het begin van een vraag:
– *Wie van jullie wil even een boodschap voor me doen?*
– *Naar welk land gaat je vriendin op vakantie?*
Soms staat een vragend voornaamwoord aan het begin van een zin die gemaakt is van een vraag:
– *Hij vroeg wie van ons even een boodschap voor hem wilde doen.*

Let op:
- *Wie* en *wat* zijn geen vragend voornaamwoord als ze terugwijzen naar een eerder genoemd woord:
  – *Die leuke jongen over wie je me zojuist vertelde, loopt daarginds.*
- Woorden als *waar*, *waarheen*, *wanneer* en *hoe* zijn geen vragende voornaamwoorden.

Opdracht
1

Zoek de aanwijzende en vragende voornaamwoorden, noteer ze en zet de woordsoort erachter: aanw.vnw of vr.vnw.

1 Met zulke praatjes hoef je bij die man echt niet aan te komen.
2 Weet je al welke klasgenoten je uitnodigt voor dat feest?

3 Mijn broer heeft geen idee wie zijn kapotte cd-speler kan maken.
4 Iedereen eet liever de hamburgers van McDonald's dan deze vette.
5 Heb je voor dit verslag hetzelfde boek gelezen als Jeanine?
6 Ze snapt niet wat ze anderen aandoet met dergelijke roddels.

Opdracht
2

Vul op de puntjes een aanwijzend of een vragend voornaamwoord in. Zet de woordsoort erachter. Je mag elk woord maar één keer gebruiken.

1 Ik hou niet van … grapjes, omdat … discriminerend zijn.
2 Karin heeft … moeilijke tekst vast niet … geschreven.
3 Weet jij … … prachtige schilderij gemaakt heeft?
4 Els wil niet zeggen … jongen ze het leukst vindt; … vind ik flauw.
5 Hé, Job heeft net … trui als jij. Ja hoor, het is precies ….
6 Ik vraag me af … jij van Ferry's opmerkingen vindt. Zouden … bedreigingen niet bestraft moeten worden?

Opdracht
3 ✱

Die en *dat* zijn niet altijd aanwijzend voornaamwoord en *wie* en *wat* zijn niet altijd vragend voornaamwoord. Neem de woorden over en zet erachter: aanw.vnw, geen aanw.vnw, vr.vnw of geen vr.vnw.

1 Wat je vorige week beweerde, is nog onwaarschijnlijker dan dat verhaal, dat je ons nu vertelt.
2 Morgen wordt bekendgemaakt wie de hoofdprijs heeft gewonnen.
3 Die jongen zoekt een vriendin op wie hij echt kan rekenen.
4 Wie van jullie weet wie *De hongerspelen* geschreven heeft?

Opdracht
4

Neem de onderstreepte woorden uit tekst 1 over. Zet de woordsoort erachter: blw, olw, zn, bn, zww, hww, aanw.vnw en vr.vnw. Zet een kruisje achter het woord als het niet tot een van deze woordsoorten behoort.

Tekst 1
Marathon

(1) Wat is een marathon? (2) Dat is een hardloopwedstrijd over 42,195 kilometer. (3) De eerste marathon werd in 490 v.Chr. gelopen door een Griekse soldaat. (4) Deze soldaat moest van Marathon naar Athene rennen om de overwinning van de Atheners op de Perzen te melden. (5) Toen hij zijn tocht volbracht had, sprak hij tot de mannen aan wie hij de boodschap moest brengen, deze woorden: 'Verheug u, wij hebben gewonnen.' (6) Daarna viel de boodschapper dood neer: hij had een zonnesteek opgelopen. (7) Het is jammer dat aan de waarheid van zo'n mooi verhaal wordt getwijfeld. (8) In 1896 werden in Griekenland de eerste Olympische Spelen gehouden. (9) Daar stond de marathon op het programma. (10) In 2014 verbeterde Dennis Kimetto in Berlijn het wereldrecord. (11) In welke tijd? (12) Hij deed over de afstand 2.02.57: gemiddeld liep hij 20,59 kilometer per uur. (13) Dat haal jij niet eens als je naar school fietst.

Ik kan/weet
- aanwijzende en vragende voornaamwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert verwijzen naar mannelijke, vrouwelijke en onzijdige woordern.

Startopdracht

Lees tekst 1.
1 Vind je de tekst prettig lezen? Waarom (niet)?
2 Welk woord wordt vaak herhaald?
3 Door welke drie woorden kun je dat woord in de tekst vervangen?

Tekst 1

Wereldrecord neustypen

Neustypen: zo snel mogelijk typen met je neus. Mohammed Khurshid Hussain ging de uitdaging aan. Mohammed moest zo snel mogelijk 103 woorden typen, waarbij Mohammed Mohammeds handen op Mohammeds rug moest houden. Als dit Mohammed binnen 1 minuut en 33 seconden lukte, had Mohammed het wereldrecord verbroken. En het lukte Mohammed met twee vingers in de neus (figuurlijk gesproken). Mohammeds tijd was 47,44 seconden.

Naar: www.panorama.nl, op 10 april 2015

Theorie

video-uitleg

Verwijswoorden

Om te voorkomen dat je in een tekst een zelfstandig naamwoord steeds herhaalt, gebruik je verwijswoorden. Een **verwijswoord** wijst terug naar een woord dat eerder genoemd is.

Welk verwijswoord je gebruikt, hangt af van het **woordgeslacht** van het zelfstandig naamwoord waarnaar het verwijswoord terugwijst. Het woordgeslacht van een zelfstandig naamwoord is **mannelijk** (m), **vrouwelijk** (v) of **onzijdig** (o). Mannelijke en vrouwelijke woorden hebben het lidwoord *de*, onzijdige woorden hebben het lidwoord *het*.
Je kunt het woordgeslacht opzoeken in een (online)woordenboek.

Naar zelfstandige naamwoorden	verwijs je met:	en:
in het enkelvoud, mannelijk	*hij, hem, zijn*	*deze, die*
in het enkelvoud, vrouwelijk	*zij, ze, haar*	*deze, die*
in het enkelvoud, onzijdig	*het, zijn*	*dit, dat*
in het meervoud	*zij, ze, hen, hun*	*deze, die*

Voorbeelden:
– *De **bibliotheek** (v) heeft al haar (→ bibliotheek) leden een brief gestuurd.*
– *Omdat dit **gebouw** (o) oud is, wordt het (→ gebouw) gerestaureerd.*

Opdracht
1

Onderstreep het juiste verwijswoord. Gebruik zo nodig een woordenboek om het geslacht van de woorden op te zoeken.

1 Omdat de universiteit minder geld krijgt, neemt **hij / ze** minder studenten aan.
2 De feestcommissie vindt dat het bestuur **haar / hem** niet serieus neemt.
3 Ik heb in mijn tuin een vijver aangelegd, maar **hij / het / ze** loopt steeds leeg.
4 Als de buizerd naar voedsel zoekt, zie je **haar / hem** hoog in de lucht cirkelen.
5 Dit product is zo populair dat **het / hij / ze** nauwelijks nog te krijgen is.
6 Wanneer dit aanbod je niet bevalt, kun je **hem / het** beter niet accepteren.

Opdracht
2

Onderstreep het juiste verwijswoord.

1 Heeft deze onderneming **haar / zijn** werknemers een bonus gegeven?
2 Vanwege de kunstroof heeft het museum **haar / zijn** deuren moeten sluiten.
3 Op 3 januari zal de vereniging **haar / hun / zijn** leden een receptie aanbieden.
4 Waarom gaat deze international **haar / zijn** Nederlandse vestiging sluiten?
5 Mijn familie heeft **haar / hun / zijn** bezittingen in Spanje van de hand gedaan.
6 Dit land stuurt **haar / zijn** militairen naar brandhaarden overal op de wereld.

Opdracht
3

Gebruik de onderstaande woorden in een zin, waarin je met een van de woorden *hij, hem, het, zijn, zij, ze, haar, hen, hun* terugwijst naar het woord.

> *Voorbeeld:*
> – *tijdschrift* – Dit *tijdschrift* is opgeheven, omdat het veel abonnees verloren heeft.

1 discotheek
2 krant
3 leerlingenraad
4 politieagenten
5 sinterklaasfeest
6 volleybalwedstrijd

Opdracht
4

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *hij, hem, het, zijn, zij, ze, haar, hen, hun, deze, die, dit* en *dat*.

1 Dat artikel over inbraken vind ik wel interessant, maar … hier over economie niet.
2 Wil het leger extra geld, omdat … steeds vaker vredesmissies moet uitvoeren?
3 Met … vriendinnen deelt Esther veel van … geheimen, maar toch kan … niet alles aan … vertellen.
4 Werkgevers mogen … personeel niet zonder goede reden ontslaan.
5 Toen meneer De Hoogh op vakantie … buren tegenkwam, is … meteen met … uit eten gegaan.
6 De politie zoekt naar een crimineel … uit de gevangenis ontsnapt is.

Opdracht
5 *

1 Schrijf een tekstje van ongeveer 100 woorden, waarin je minimaal zes verschillende verwijswoorden gebruikt.
2 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot. Noteer uit elkaars tekst de verwijswoorden. Zet achter elk verwijswoord naar welke woorden het verwijst.

Ik kan/weet • verwijswoorden correct gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over meervouden op *-s*.

Startopdracht

Bekijk de woordparen *a* t/m *e*.

1 De woordparen *a* t/m *e* rijmen niet. Wat zou je moeten veranderen aan de woorden uit het rechter rijtje om ze te laten rijmen op de woorden uit het linker rijtje?

2 Bedenk bij elk woordpaar een woord dat op een van de woorden rijmt.

a fietstas – pasta's
b poolvos – salvo's
c bonus – menu's
d ibis – combi's
e pias – pizzeria's

Theorie

video-uitleg

Meervouden op *-s*

Veel zelfstandige naamwoorden hebben een meervoud op *-en*, maar er zijn ook zelfstandige naamwoorden met een meervoud op *-s*.

Zo maak je een meervoud op *-s*:

- Je schrijft een *-s* achter het enkelvoud:
  - *bezem → bezems; café → cafés; decoratie → decoraties; race → races*
- Je schrijft *-'s* (apostrof + s) achter het enkelvoud:
  - *bij woorden op -a, -i, -o, -u of -y: pyjama → pyjama's; kiwi → kiwi's; jojo → jojo's; sudoku → sudoku's; lolly → lolly's*
  - *bij afkortingen: pc's, havo's, tv's, WK's*

Let op: bij woorden die eindigen op twee of drie klinkers die samen één klank vormen, schrijf je in het meervoud de *-s* aan het woord vast:
– *milieu → milieus, etui → etuis, gameboy → gameboys.*
Maar: *cavia's* en *radio's,* want hier klinken de klinkers niet samen: *ca-vi-a, ra-di-o.*

Opdracht **1**

1 Noteer het meervoud van de cursieve woorden in twee rijtjes:
– rij 1 (links): de meervouden met een *-s*
– rij 2 (rechts): de meervouden op *'s*
bureau – kilo – autorally – oudtante – ski – explosie – kangoeroe – toeristenmenu – ekster – extra – nieuwsfoto – neusspray

2 De eerste letters van de rijtjes vormen van boven naar beneden twee woorden die je kunt samenvoegen tot één woord. Noteer dat woord.

Opdracht **2**

Noteer de juiste meervoudsvormen. Kies uit *-s* en *-'s*.

1 accu	**4** display	**7** niveau
2 auto	**5** hobby	**8** reçu
3 cd	**6** kano	**9** taxi

Opdracht
3

Noteer de juiste meervoudsvormen. Er zijn nu ook woorden bij met een meervoud op *-en*, *-ën* en *-eren.*

1 amfibie
2 diskjockey
3 herfstblad
4 hippie
5 lomperik
6 olievat
7 passagier
8 slaaf
9 zebra

Opdracht
4

1 Noteer de juiste meervoudsvormen van de woorden *a* t/m *t* en verdeel ze in duo's. Elk duo bestaat uit twee woorden waarvan het meervoud op dezelfde manier gevormd is en waarvan het enkelvoud een overeenkomst vertoont.
2 Schrijf bij elk duo de regel voor meervoudsvorming op.

a boterham
b damschijf
c dreumes
d EK
e fornuis
f kaars
g kanarie
h kers
i kievitsei
j kleinigheid
k kleinkind
l koekblik
m luiwammes
n mogelijkheid
o perzik
p pizza
q postduif
r treincoupé
s viezerik
t zwemvlies

Opdracht
5 ✱

1 Onderstreep de juiste meervoudsvorm.
2 Bedenk een regel voor de meervoudsvorming van woorden op *-al*.

a diefstals / diefstallen
b festivals / festivallen
c geluksgetals / geluksgetallen
d golfbals / golfballen
e musicals / musicallen
f professionals / professionallen

Opdracht
6

Oefenen met *ei* en *ij*

Neem de woorden met de puntjes over en vul *ei* of *ij* in.

1 Op het rangeerterr…n werden de gestrande r…zigers verbl…d met een ontb…t.
2 Je l…dt minder p…n als je de pl…ster geregeld verw…dert en de wond r…nigt.
3 Veel jongeren tw…felen t…dens de pubert…t over hun identit…t.
4 Een mooi karw…: maak een br… van and…vie en ol…ven. Wordt dit wel een lekkern…?
5 De kwalit…t van de schilder…en op de v…ling was hoog.
6 Mijn oma br…t vl…tig aan een wintertrui met op b…de kanten een hert met een groot gew….

Ik kan/weet
- meervouden die eindigen op *-s* correct spellen. 2F
- woorden met *ei* en *ij* correct spellen 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Spel

Je leert over voltooide en onvoltooide deelwoorden.

Startopdracht

Lees de zinnen *a* t/m *d*.
Wie zijn er klaar en wie niet? Waaraan zie je dat?

a Sam en Duco gaan fietsend naar de training.
b Sabine en Clarine zijn naar de training gefietst.
c Misha en Jari hebben tot 's avonds laat gekletst.
d Philipine en Eva lopen kletsend door de winkelstraat.

Theorie

video-uitleg

Voltooid en onvoltooid deelwoord

Het **voltooid deelwoord** (vd) geeft vaak aan dat een handeling is afgerond (= voltooid). Het voltooid deelwoord maakt meestal deel uit van het gezegde. Er staat dan altijd een vorm bij van *hebben*, *zijn* of *worden*:

- *Tijdens de vakantie* ***heeft*** *Julia bij een boerderij gekampeerd.*
- *Vorig jaar* ***is*** *Mehmet naar Turkije gevlogen.*
- *Op het scoutingkamp* ***worden*** *veel activiteiten georganiseerd.*

Het **onvoltooid deelwoord** (od) geeft aan dat een handeling aan de gang is (= onvoltooid).

- *Boas reist zeilend de wereld over.*
- *Vrolijk lachend stapten de kinderen uit de bus.*

Zo schrijf je het voltooid deelwoord

- Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden eindigt vaak op -*en*.
  - *Wij hebben heerlijke couscous gegeten (eten).*
  - *De intercity is om 15.05 uur op station Amersfoort aangekomen (aankomen).*
- Het voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden eindigt op -*d* of -*t*. De juiste letter bepaal je net als in de verleden tijd met **'t (e)x-foksch(aa)p**. Kijk naar de letter die in de infinitief voor de uitgang -*en* staat:
  - *klaverjassen → pvvt: klaverjaste → Guido heeft zaterdagavond geklaverjast.*
  - *verwaarlozen → pvvt: verwaarloosde → Marijke heeft haar konijn verwaarloosd.*

Zo schrijf je het onvoltooid deelwoord

- Het onvoltooid deelwoord spel je als infinitief + *d*: *juichen* + *d* → *juichend*

Opdracht **1**

Noteer het voltooid deelwoord van de volgende werkwoorden.

1 belonen
2 bloeden
3 boren
4 draven
5 duwen
6 dwalen
7 kuchen
8 kussen
9 leggen
10 maaien
11 mixen
12 puffen
13 raken
14 schrobben
15 stoppen
16 vrezen
17 wachten
18 zemen

Opdracht
2

Noteer welke werkwoordsvorm op de puntjes moet worden ingevuld: vd of od.
Zet daarachter het woord in de juiste spelling.

1 Rustig op de bus … (wachten) heeft Nico zijn nieuwe gadget … (testen).
2 Zenuwachtig om zich heen … (kijken) is Ingrid de kamer van de directeur … (inlopen).
3 … (Zoeken) naar een tekstbestand op zijn laptop heeft Jasper per ongeluk enkele andere bestanden … (wissen).
4 … (Vluchten) voor de onweersbui is Barbara op het festival haar vriendinnen … (verliezen).
5 … (Boren) in mijn holle kies heeft mijn tandarts een zenuw … (raken).
6 Angstig … (dromen) over heksen en demonen heeft Menno het bedlampje van zijn nachtkastje … (stoten).

Opdracht
3

Noteer van elke zin welke vorm van het werkwoord op de puntjes moet worden ingevuld: pvtt of vd.
Noteer daarachter de juiste spelling van het werkwoord tussen haakjes.

1 Op dat drukke kruispunt … (gebeuren) bijna iedere week een ongeluk.
2 Heeft Amber de winkeldiefstal tegenover de politie … (ontkennen)?
3 Vorige week zijn alweer drie oude dametjes in het winkelcentrum … (beroven).
4 De plaatsing van detectiepoortjes op sommige scholen … (verbazen) mij niet.
5 De conciërge … (verwijderen) de papierbakken op de oprit van de school.
6 Heb jij dit jaar weer dierenplaatjes … (verzamelen)?

Opdracht
4

Maak met elk van de onderstaande werkwoordsvormen twee zinnen; een waarin deze vorm pvtt is en een waarin deze vorm vd is.

1 gebruikt
2 vergist
3 bedankt
4 ontploft

Opdracht
5 ✱

Maak met elk van de onderstaande werkwoordsvormen een zin.

1 verplichtte / verplicht / verplichte
2 kleedde / gekleed / geklede
3 hechtte / gehecht / gehechte
4 redde / gered / geredde

Ik kan/weet • onvoltooide en onvoltooide deelwoorden correct spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Komt voor de bakker!

Je kent het vast wel, een high tea: schalen vol zoete en hartige lekkernijen met een grote mok thee. Wat dacht je van brownies, muffins, cupcakes, bonbons, sandwiches met zelfgemaakte mayonaise en hartige taart?

Samen met je klasgenoten ga je een high tea organiseren. Jullie maken alles zelf. De recepten komen niet uit een gewoon kookboek, maar uit een kookprogramma. De kookvideo's gaan jullie zelf maken: in drietallen gaan jullie, als echte tv-chefs, demonstreren hoe je een heerlijk gerecht klaarmaakt. Als kers op de taart gaan andere klasgenoten de instructies uit jullie kookvideo uitproberen. Zullen ze er wat van bakken?

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- instructie uitvoeren;
- instructie geven;
- signaalwoorden en verwijzingen gebruiken.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je allemaal geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F • Ik kan chronologische, opsommende, tegenstellende en toelichtende verbanden in een tekst herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan een kort persoonlijk verslag schrijven aan de hand van de 5w+h-vragen. 1F
Kijken en luisteren	• Ik kan een instructie uitvoeren 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan een instructie geven 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een tegenstelling. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het lijdend voorwerp van een zin vinden. 1F
Grammatica woordsoorten	• Ik kan aanwijzende en vragende voornaamwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik kan verwijswoorden correct gebruiken. 2F
Spelling	• Ik kan meervouden die eindigen op *-s* correct spellen. 2F • Ik kan woorden met *ei* en *ij* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan onvoltooide en onvoltooide deelwoorden correct spellen. 3F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

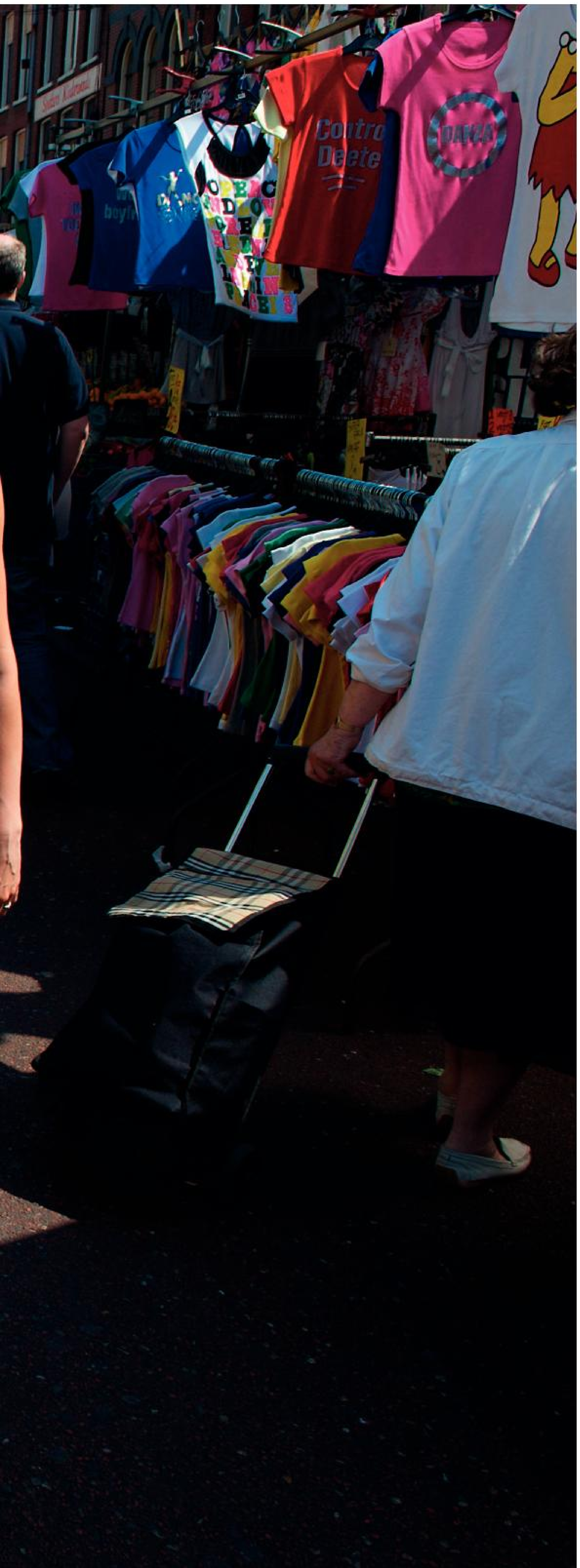
Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 5

Te koop

Beeldtaal

Een beeld zegt meer dan duizend woorden. Vaak kun je met **pictogrammen**, zoals een **icoon** of een **symbool**, goed duidelijk maken wat je bedoelt. Iconen zijn makkelijk te begrijpen, want ze lijken op hun betekenis, zoals een sneeuwvlokje dat waarschuwt voor de kou. Een symbool lijkt juist *niet* op zijn betekenis, bijvoorbeeld een voorrangsbord of een wifiteken. Je komt beeldtaal vaak tegen in het verkeer of op het vliegveld. Hoe komt dat, denk je?

Rebus

Een **rebus** is een woordpuzzel waarbij de oplossing wordt uitgebeeld door tekeningen. Vaak moet je letters toevoegen (+), verwijderen (-) of vervangen (=) om de oplossing te vinden. Vroeger werden rebussen wel gebruikt om familienamen aan te duiden op een wapen of schild. Zo verwees een gravende mol naar de naam Graafland en stond een kat die naar een muis loert, voor de naam Cortvriendt. Maak een rebus van jouw familienaam. Gebruik eventueel meer plaatjes.

Koop mij!

Bedrijven willen natuurlijk graag dat je hun producten koopt: een nieuwe spijkerbroek, dure schoenen, telefoons, hamburgers, frisdrank, noem maar op. Om goed herkenbaar te zijn, gebruiken bedrijven een soort beeldtaal: **logo's**. Die bestaan vaak uit een combinatie van beeld en letters in opvallende kleuren. Loop maar eens door een winkelstraat of een supermarkt. Je komt ze overal tegen.

Maak de opdracht over logo's.

Lezen

Je leert over tekstdoelen.

Startopdracht

Er was eens een tv-reclame waarin een bekende schrijver voor een volle zaal met een ademloos luisterend publiek uit de telefoongids voorlas. Waarom was dat bijzonder?

Theorie

video-uitleg

Het doel van een tekst

Elke schrijver heeft een doel met zijn tekst. Er zijn vier **tekstdoelen: amuseren, informeren**, **overtuigen** en **activeren**. Om het tekstdoel te bepalen, moet je vaststellen wat het belangrijkste is wat de schrijver met zijn tekst wil bereiken.

Tekstdoel	De schrijver wil	Voorbeelden van tekstsoorten
amuseren	dat je je vermaakt	roman, rap, strip, cartoon, kort verhaal, mop, column
informeren	dat je iets te weten komt	gebruiksaanwijzing, instructie, verslag, studieboek, nieuwsbericht, tweet, (achtergrond)artikel, folder
overtuigen	dat je zijn mening overneemt	ingezonden brief, betoog, column, recensie
activeren	dat je iets wel of niet gaat doen	reclamefolder, advertentie, uitnodiging, affiche, flyer

Opdracht **1**

Geef van elke tekst(soort) aan wat het belangrijkste doel is.
a bijsluiter bij medicijnen – *b* cabarettekst – *c* concertagenda – *d* filmbespreking – *e* gedicht – *f* handleiding – *g* nieuwsbrief – *h* antwoordenvelop – *i* recept – *j* sinterklaasrijm – *k* stemoproep – *l* supermarktkrantje – *m* tien goede redenen om lid te worden van de sportschool – *n* trouwkaart – *o* verkoopbrief

Opdracht **2**

Lees tekst 1.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Houd jij rekening met het milieu? Wat doe je bijvoorbeeld juist wel of niet?
3 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a schap (al. 1)	– *andere mogelijkheid*
b verfomfaaide (al. 1)	– *bij de eerste blik*
c op het eerste gezicht (al. 2)	– *eerste keer*
d primeur (al. 2)	– *geschikt om lang te bestaan*
e project (al. 3)	– *hergebruik*
f recycling (al. 5)	– *plan; idee*
g duurzaam (al. 6)	– *plank*
h alternatief (al. 6)	– *rommelige*

4 Waarom heet de tijdelijke supermarkt 'Plastic Soupermarkt'? (al. 1)
5 Welke drie tekstverbanden herken je in alinea 2? Noteer ze en schrijf erachter aan welke signaalwoorden je ze herkent.
6 '[...] dat de producten al aan hun tweede leven begonnen zijn.' (al. 2) Wat bedoelt de schrijfster met 'hun tweede leven'?
7 Waarom hebben Lou McCurdy en Chloë Hanks de Plastic Soupermarket gemaakt? (al. 3)
8 'Hoe brengen we daar volgens McCurdy verandering in?' (al. 5) Wat is het antwoord op deze vraag?
9 Waarom is alinea 6 een goede slotalinea?
10 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst: amuseren, informeren, overtuigen of activeren? Licht je antwoord toe.

Tekst 1

Shoppen tussen het afval

[1] In Amsterdam is tijdelijk – ter gelegenheid van SAIL – een bijzondere supermarkt te vinden. De schappen zijn netjes gevuld, maar van dichtbij maken de producten een wat verfomfaaide indruk. Dat is ook niet zo gek, want alle producten zijn uit het Amsterdamse IJ gevist. Welkom in de Plastic Soupermarket!

[2] De Plastic Soupermarket ziet er op het eerste gezicht uit als alle andere buurtwinkels, vol strakke schappen met aantrekkelijke kleuren en verleidende teksten als 'New!' en 'Top Deal!' Maar wie dichterbij komt, ziet dat de producten al aan hun tweede leven begonnen zijn. Vrijwilligers van de Plastic Soup Foundation en Stichting Noordzee hebben de troep uit het water geschept en schoongemaakt. Daarna hebben Lou McCurdy en Chloë Hanks van het Britse kunstenaarsduo Dirty Beach alles van etiketten voorzien en de winkel ingericht met schappen van Ekoplaza. In 2013 maakte Dirty Beach de eerste supermarkt van strandafval in Groot-Brittannië. De kunstenaars zijn nog nooit met hun idee de Noordzee overgestoken: Nederland heeft nu de primeur.

[3] 'De verpakkingen lijken erg op de spullen die je normaal in de supermarkt vindt', vertelt McCurdy. 'We hebben alles op categorie gesorteerd: blikjes energiedrank, fruitdrankjes in plastic flesjes, schoonmaakproducten, wegwerpbekers, plastic zakken … We hebben ook snoeppotten vol drugsafval, die hebben we Sea Weed genoemd. Zo krijgen mensen een goed idee wat voor spullen er met onze rivieren meestromen en in de oceaan terechtkomen. Het is een project om mensen op een leuke manier bewust en betrokken te maken.'

[4] Is de troep in Nederland anders dan die in Groot-Brittannië? McCurdy loopt naar een schap

vol Capri-Sunachtige drinkzakjes. 'Deze hebben wij ook wel, maar niet zo veel.' Ze wijst naar rechts. 'De fietszadels!' Haar blik dwaalt verder. 'En ik heb nog nooit zulke gigantische zakken chips gezien. Het lijkt alsof er kleinere zakjes in kunnen – dus nog meer plastic. Weet je, zelfs als je op het meest afgelegen eiland ter wereld bent, kun je nog een supermarkt als deze vullen. Overal is plastic.'

[5] Hoe brengen we daar volgens McCurdy verandering in? 'Dit is vooral plastic dat één keer gebruikt is. Daar zouden we mee kunnen stoppen. Recycling is niet het antwoord, dus we moeten minder gebruiken en vaker plastic weigeren.'

[6] Aan het eind van onze rondgang door de winkel komen we bij de kassa. De producten uit de schappen zijn niet te koop, maar bij de balie worden wel duurzame alternatieven aangeboden, zoals herbruikbare waterflesjes en tandenborstels van bamboe. Je krijgt er alleen geen plastic tasje bij …

Naar: Charlotte Goldhoorn, 7Days, 28 augustus 2015

Opdracht
3

Lees tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Is de kantine bij jou op school 'gezond', denk je? Licht je antwoord toe.
3 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a zich er met een jantje-van-leiden vanaf maken (al. 1)	– *aanwijzing voor te volgen gedrag*
b grif (al. 2)	– *geraamte*
c over de toonbank gaan (al. 2)	– *meer dan nodig*
d instelling (al. 3)	– *mentaliteit; houding*
e karkas (al. 3)	– *niet je best doen*
f overdadig (al. 4)	– *overheersen*
g de boventoon voeren (al. 5)	– *snel*
h richtlijn (al. 6)	– *verkocht worden*

4 Welke tegenstelling herken je in alinea 1?
5 'Ik vermoed dat die vanwege het commerciële belang op veel scholen nu ook nog worden verkocht.' (al. 2) Welk commercieel belang heeft een school om frikandel- en saucijzenbroodjes aan te bieden?
6 Geef op basis van alinea 3 aan wat er in het schema bij *a* en *b* moet worden ingevuld.

Ik vind dat scholen voor 100% gezonde voeding moeten gaan.

want

a

want

b

7 Noem vier redenen waarom het een goed idee is om warme gebraden kippenpootjes in schoolkantines aan te bieden.
8 'Lekkere soepen met een mooie aankleding?' (al. 4) Wat zou de schrijver bedoelen met 'een mooie aankleding'?
9 'Dat geldt ook voor een stuk pizza.' (al. 5) Wat bedoelt de schrijver daarmee?
10 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A ☐ Er zijn voor schoolkantines voldoende gezonde, aantrekkelijke en goedkopere alternatieven te bedenken voor minder gezonde snacks.
B ☐ Leerlingen komen ongetwijfeld naar de kantine voor lekkere soep en een stuk pizza.
C ☐ Schoolkantines kunnen echt wel 100% gezonde voeding aanbieden, inclusief snacks, maar dan moeten ze dat wel willen.
D ☐ Ten minste 75% van de producten die in schoolkantines verkocht worden, moeten basisproducten zijn uit de Schijf van Vijf.
11 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst: amuseren, informeren, overtuigen of activeren? Licht je antwoord toe.

Opdracht
4 ✱

Wat is in tekst 2 de functie van de tabel (het voedingswaardenoverzicht)?

Tekst 2

Snacks op school? Dat kan best!

[1] Volgens de Richtlijnen Goede Voeding van de Gezondheidsraad krijgt een schoolkantine niet zomaar het stempel 'gezond'. Ten minste 75% van de producten die er verkocht worden, moeten basisproducten zijn uit de Schijf van Vijf* en hoogstens 25% mag bestaan uit extra's (lees: ongezonde snacks). Veel scholen doen goed hun best op dit gebied, maar er zijn er ook die zich er met een jantje-van-leiden vanaf maken. Hun gedrag lijkt wel een beetje op dat van luie leerlingen: waarom zou je je best doen voor een 10 als een 5,5 voldoende is?

[2] In mijn schooltijd had ik in de pauze graag een kippenpootje gegeten op school, of een gezonde, zelfgemaakte pizza. Die werden echter niet aangeboden. Frikandelbroodjes en saucijzenbroodjes waren wel snacks die grif over de toonbank gingen. Ik vermoed dat die vanwege het commerciële belang op veel scholen nu ook nog worden verkocht. Anders gaan de leerlingen daar tijdens hun pauzes buiten de school naar op zoek.

[3] Ik vind dat scholen voor het best haalbare resultaat moeten gaan: 100% gezonde voeding. Dat is namelijk niet moeilijk, maar gewoon een kwestie van instelling! Er zijn immers voldoende gezonde, lekkere en goedkopere alternatieven te bedenken voor die 25% minder gezonde snacks, bijvoorbeeld het kippenpootje waarover ik het al eerder had. Een ongebraden kip kost in de winkel € 4,00. Een kip bestaat uit acht eetbare delen en een karkas om soep van te trekken. De kipfilets zijn ook te gebruiken voor een verse salade. Een deel heeft als kostprijs € 0,50 en de filets daarvan zijn bij losse verkoop ook nog op te delen. Lekker toch? En zeg nou zelf: voor een lekker warm gebraden stuk kip in de pauze moet je als leerling niet bij de gemiddelde supermarkt zijn.

[4] Lekkere soepen met een mooie aankleding? Ook deze zijn vers en gezond te maken: zonder overdadig veel zout en zonder E-nummers**, maar wel met echte groente en zelf klaargemaakte kip. Daar komen leerlingen heus wel voor naar de kantine.

[5] Dat geldt ook voor een stuk pizza. De kostprijs van een pizza is ongeveer € 1,50; die van een punt nog geen € 0,20. Ongezond? Pizza's waarbij de kaas en vleeswaren niet de boventoon voeren en die in combinatie met een verse salade worden gegeten, zijn nog altijd gezonder dan een frikandel- of saucijzenbroodje. Kijk maar even in de tabel.

[6] Wat ik eigenlijk wil zeggen, is dat het bij een gezonde schoolkantine niet gaat om het voldoen aan een richtlijn: scholen moeten zo'n kantine ook willen. Als een school enthousiast is, zijn er nog maar twee dingen nodig: goede apparatuur en kennis om gezonde voeding te bereiden. Op die gebieden is tegenwoordig zo ontzettend veel aanbod – daar hoeft het echt niet op stuk te lopen!

Frikandelbroodje	425 calorieën	27,5 gr vet	33 gr koolhydraten	11 gr eiwit
Eigen gemaakte pizza	175 calorieën	4,4 gr vet	24 gr koolhydraten	9 gr eiwit
Kippenvleugel	81 calorieën	5,4 gr vet	0 gr koolhydraten	7,46 gr eiwit

Voedingswaardenoverzicht (bron: fatsecret Nederland)

* De Schijf van Vijf bestaat uit vijf vakken: (1) groente en fruit; (2) aardappelen, brood, rijst en pasta; (3) zuivel, vlees, vis en vervangers; (4) halvarine, margarine en olie; (5) water.

** E-nummers zijn stoffen die aan voedingsmiddelen worden toegevoegd om ze te verbeteren en ze langer te kunnen bewaren.

Naar: Casper Meenink, http://www.metos.nl, op 26 september 2014

Opdracht 5

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Koop jij vaak iets in de uitverkoop? Wat koop je dan vooral en waarom?

3 De woorden *a* t/m *g* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a gezwicht (al. 1)	– *bedriegen; foppen*
b aangetoond (al. 3)	– *bewezen*
c lasten (al. 3)	– *bezweken; toch gedaan hoewel je niet wilde*
d investeren (al. 3)	– *gedachten over wat het beste is*
e afwegingen (al. 4)	– *geld inzetten met als doel geld te verdienen*
f status (al. 4)	– *kosten*
g om de tuin leiden (al. 6)	– *maatschappelijk aanzien*

4 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding van de tekst? Licht je antwoord toe.

5 In alinea 3 staat iets over het 'economische gedrag' van de mens. Leid uit de rest van alinea 3 af wat dat is.

6 In alinea 3 worden drie voorbeelden opgesomd. Waarvan zijn het voorbeelden?

7 Welke tegenstelling herken je tussen alinea 3 en alinea 4?

8 Noteer uit alinea 4 een woordgroep die ongeveer hetzelfde betekent als 'steeds'.

9 'Toch kozen de meeste van de proefpersonen voor de grote schaal.' (al. 5) Waarom gebruikt de auteur hier het woordje 'Toch'?

10 'Er zijn meer manieren waarop we ons door cijfers om de tuin laten leiden.' (al. 6) Welke verklaringen worden daarvoor genoemd? Kies twee antwoorden uit:
- A ☐ Heel vaak doen we volkomen onlogische aankopen.
- B ☐ Iets lijkt soms heel veel of heel goedkoop, maar dat is niet zo.
- C ☐ Soms maken we een totaal verkeerde schatting.
- D ☐ We vergeten meestal even goed te rekenen.

11 Heeft deze tekst een goed slot? Licht je antwoord toe.

12 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
- A ☐ Hoe langer we moeten wachten, hoe eerder we met iets tevreden zijn.
- B ☐ Mensen gebruiken maar in weinig gevallen hun gezonde verstand bij het doen van aankopen.
- C ☐ Vaak vinden mensen het heerlijk als ze iets vinden waarvan ze niet wisten dat ze het nodig hadden.
- D ☐ Weinig mensen kunnen weerstand bieden aan de verleidingen van de uitverkoop.

13 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst: amuseren, informeren, overtuigen of activeren? Licht je antwoord toe.

Opdracht 6 ✱

Bekijk tekst 3 nog een keer.
Welke bewering over deze tekst is waar?
- A ☐ De tekst bevat een bewering en een aantal voorbeelden bij die bewering.
- B ☐ De tekst bevat een mening en een aantal argumenten bij die mening.
- C ☐ De tekst bevat een vraag en de antwoorden op die vraag.
- D ☐ De tekst bevat voor- en nadelen van een bepaalde situatie.

Licht je antwoord toe.

Tekst 3

Verleidelijke uitverkoop

[1] En, heb je nog iets gekocht in de uitverkoop? Ben je toch weer gezwicht voor de verleiding om in die overvolle bakken te wroeten op zoek naar een shirtje voor de helft van de prijs? Ben je dus ook nu weer thuisgekomen met spullen waarmee je even heel blij was, maar waarvan je je nu realiseert dat je ze niet nodig hebt?

[2] Troost je dan met de gedachte dat je niet de enige bent die geen weerstand kan bieden aan de grote posters op de winkelruiten met teksten als 'SALE' en '60% korting!'. Maar weinigen kunnen er gewoon langslopen met de gedachte 'Ik heb niets nodig en kan mijn geld wel beter besteden'. Mensen gebruiken namelijk maar in weinig gevallen hun gezonde verstand bij het doen van aankopen.

[3] Diverse psychologen hebben overtuigend aangetoond dat de mens zich in zijn economische gedrag onbewust door allerlei emoties laat leiden en daardoor soms belangrijke beslissingen neemt die financieel even onlogisch als onverstandig zijn. Zo namen tot voor kort veel mensen een hypotheek die zo hoog was dat ze bij financiële tegenslag – bijvoorbeeld ontslag, ziekte of echtscheiding – de lasten niet meer kunnen dragen. Bovendien worden er nog steeds dure verzekeringen afgesloten, die eigenlijk niet nodig zijn om een klein risico te dekken. Verder zijn er mensen die zonder enig verstand van zaken hun spaargeld investeren in bedrijven of aandelen.

[4] Veel consumenten nemen ook aan de lopende band minder belangrijke beslissingen die onnodig veel geld kosten. Ze schaffen spullen aan die ze helemaal niet nodig hebben, of die ze voor minder geld zouden kunnen huren of lenen. Ze kopen dure producten die niet vanzelfsprekend beter zijn dan goedkopere varianten. Bij die keuzes laten ze zich niet leiden door verstandige afwegingen van nut, prijs en kwaliteit, maar door hebberigheid of statusgevoeligheid.

[5] Ons economische handelen wordt ook aangestuurd door zaken waarvan we ons niet eens bewust zijn, volgens Amerikaanse psychologen. Zij vroegen proefpersonen om met gesloten ogen een rood snoepje te pakken uit een kleine of een grote schaal met witte snoepjes. Ze lieten daarbij weten dat in de kleine schaal 9 witte snoepjes lagen en maar 1 rode. De grote schaal bevatte 95 witte snoepjes

en 5 rode. Ze zeiden erbij dat de kleine schaal 10 procent kans op succes bood en de grote schaal 5 procent. Toch kozen de meeste proefpersonen voor de grote schaal. Ze lieten zich niet leiden door hun verstand, maar door 'de macht van het aantal', aldus de onderzoekers. Hun 'geestesoog' werd verblind door het hoge getal van 100 snoepjes in de grote schaal en vertaalde dat in grotere succeskansen.

[6] Er zijn meer manieren waarop we ons door cijfers om de tuin laten leiden. Als we snel moeten kiezen tussen een beloning van 300 eurocent of 3 euro, dan kiezen we al gauw voor de 300 cent, omdat dat meer lijkt. Als een T-shirt 19,99 euro kost, denken we 'iets meer dan 19'. Maar als een ander T-shirt 20,01 euro kost, dan zien we de prijs als 'ruim 20'. Die 2 cent verschil is in onze beleving groter en het eerste T-shirt veel voordeliger dan de tweede.

[7] Bij prijsverlagingen en kortingen werkt het al even onlogisch. 'Drie voor de prijs van twee' lijkt ons een betere deal dan 'twee voor de prijs van één'. Want in het eerste geval krijg je drie flessen shampoo! Er is geen hogere wiskunde voor nodig om uit te rekenen dat twee voor de prijs van één meer korting geeft, maar het vereist wel wat denkwerk en daarvan komt het vaak niet.

[8] Tel al deze zaken bij elkaar op en je begrijpt meteen waarom je bent gezwicht voor de uitverkoop. Die volgepropte winkels met koopjes; dat gegoochel met lagere prijzen en kortingspercentages; dat onmiddellijke gevoel van genot als je iets hebt gevonden waarvan je niet wist dat je het nodig had: de verborgen verleidingen zijn al met al te groot om er weerstand aan te kunnen bieden.

Naar: José van der Sman, archief.elsevier.nl, op 21 oktober 2015

Ik kan/weet
- tekstdoelen herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een advertentie opstellen.

Startopdracht

Bij de supermarkt zie je drie advertenties waarin een fiets wordt aangeboden. Lees advertentie A, B en C. Op welke advertentie zou jij reageren? Licht je antwoord toe.

Tekst A

Te koop: Omafiets Lowlander

stalen frame
stalen voorvork
ledverlichting voor en achter
bagagedrager met klapstandaard
snelbinders, bel
slot met extra kabel
kleur zwart
Nauwelijks gebruikt
€ 75,-
06-9871235

Tekst B

Aangeboden hippe omafiets

€ 80
Fantastische omafiets
Z.g.a.n.
indy08@gmail.com

Tekst C

Wie wil 'm?

Ik (Yoerie) heb een mooie witte omafiets met bruin zadel en bruine handgrepen over, want ik heb een nieuwe transportfiets gekregen voor mijn verjaardag. Je mag hem komen bekijken en er een proefritje op maken. Vertel me dan wat je ervoor wilt betalen. Bel me eerst op 06-4439075

Theorie

video-uitleg

Een advertentie opstellen

Je schrijft een **advertentie** als je mensen bijvoorbeeld wilt overhalen iets van je te kopen. Advertenties kun je op internet zetten, in de krant plaatsen of bij de supermarkt ophangen. Denk goed na over de plek waar je eventuele kopers het beste kunt bereiken.

Zo stel je een advertentie op

- Zet boven de advertentie als kop: *Te koop* of *Gevraagd* of *Ruilen* enz.
- Noem dan wat je aanbiedt, vraagt of wilt ruilen.
- Geef kort extra informatie: een beschrijving, opvallende kenmerken.
- Gebruik wervende taal, bijvoorbeeld *Nergens goedkoper!*
- Noem eventueel de prijs.
- Gebruik zo nodig bekende afkortingen als *z.g.a.n.* (zo goed als nieuw), *i.z.g.st.* (in zeer goede staat), *prijs n.o.t.k.* (prijs nader overeen te komen).
- Vermeld je (voor)naam en je telefoonnummer en eventueel je adres en/of je e-mailadres.

Opdracht
1

Kijk nog eens naar de advertenties van opdracht 1.

1 Geef in onderstaande tabel met *ja*, *matig* of *nee* aan of de informatie die in de linker kolom genoemd wordt in de advertenties staat.
2 Welke advertentie sluit het beste aan bij de theorie? Waarom?
3 Is jouw antwoord op vraag 2 hetzelfde als je antwoord op de vraag in de startopdracht? Waarom (niet)?

	advertentie A	**advertentie B**	**advertentie C**
kop			
product			
beschrijving			
prijs			
afkortingen			
naam, tel.nr, (e-mail)adres			

Opdracht
2

Werk in tweetallen. Jullie willen samen wat bijverdienen. Bedenk waar jullie goed in zijn en waar anderen iets aan hebben, bijvoorbeeld een hond uitlaten, oppassen, training geven of koekjes bakken. Stel samen een advertentie op voor een kaartje bij de supermarkt.

1 Bepaal samen wat jullie gaan aanbieden, de prijs, een paar wervende woorden en de overige informatie die in de advertentie moet staan.
2 Stel de advertentie op. Gebruik niet meer dan zestig woorden.
3 Wissel de advertentie uit met die van een ander duo en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Opdracht
3

Je hebt vorige week nieuwe zaalsportschoenen gekocht van een duur merk. Tijdens je eerste training merk je dat ze net te klein zijn. Je wilt ze verkopen voor een goede prijs, zodat je nieuwe kunt kopen van hetzelfde merk, maar dan een maat groter. Je gaat twee advertenties maken om een zo groot mogelijk publiek te bereiken, een voor de plaatselijke krant en een voor een publicatiebord.

1 Schrijf in steekwoorden op wat er in beide advertenties moet komen.
2 Stel een advertentie op voor de plaatselijke krant. Hou het kort.
3 Stel een advertentie op voor het publicatiebord van de supermarkt, de sportschool of jouw school. Deze mag maximaal A5-formaat hebben.
4 Wissel je advertenties uit met die van een klasgenoot en beoordeel elkaars advertenties aan de hand van het feedbackformulier.
5 Verbeter eventueel je advertenties.

Ik kan/weet
- een advertentie opstellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over doelen van programma's.

Startopdracht

Bekijk het filmpje.
1 Wat voor soort filmpje is dit?
2 Wat is de bedoeling van dit soort filmpjes?
3 Is het nodig om te weten wat de bedoeling van een filmpje of een programma is? Waarom (niet)?

Theorie

video-uitleg

Het doel van een programma

Je hebt geleerd dat teksten een **doel** hebben. Dat geldt ook voor radio- en televisieprogramma's en voor filmpjes op internet.

Programmadoel	De maker wil	Soort programma
amuseren	je vermaken	muziekprogramma, soap, quiz, realityprogramma, film, tekenfilm
informeren	je iets laten weten of je iets leren	journaaluitzending, nieuwsprogramma, sportprogramma, documentaire, praatprogramma, kookprogramma, consumentenprogramma, instructiefilmpje
activeren	je overhalen om iets wel of niet te doen	reclamespotje, uitzending politieke partij, goededoelenactie

Opdracht
1

Geef bij elke beschrijving aan welk doel er het beste bij past:
1 Een televisieprogramma waarin verschillende merken hamburgers getest worden en waarin aandacht besteed wordt aan klachten over een bepaalde internetprovider.
2 Een filmpje op sociale media over een nieuwe game.
3 Een televisieprogramma waarin twee teams met elkaar gaan debatteren over verschillende stellingen. Een jury bepaalt welk team het beste is.
4 Een filmpje waarin een bekende Nederlander aandacht vraagt voor een goed doel.
5 Een radioprogramma waarin veel aandacht is voor grappige nieuwsberichten en waarin grapjes worden gemaakt.
6 Een filmpje waarin wordt uitgelegd hoe je een cake bakt.

Opdracht
2

Luister naar het fragment uit *De Taalstaat*, een radioprogramma over taal.
1 Wat is het onderwerp van dit fragment?
2 Wat is het doel van dit programma? Licht je antwoord toe.
3 Wat is de herkomst van het woord 'hagelslag'?
4 Waar komt de uitdrukking 'op de valreep' vandaan?
5 Noteer de letterlijke en de figuurlijke betekenis van 'op de valreep'.

Opdracht
3

Bekijk het fragment waarin Marco Borsato als ambassadeur van War Child op bezoek is bij een gevluchte Syrische familie in Libanon.

1 Het fragment is opgebouwd uit beelden van verschillende situaties. Noem drie situaties die in beeld gebracht worden.
2 De beelden worden afgewisseld met tekst. Wat is de relatie tussen de tekst en het beeld?
3 Wie of wat speelt volgens jou de grootste rol in het filmpje? Licht je antwoord toe.
4 Marco Borsato is ambassadeur van War Child. Wat houdt dat in?
5 Waarom zou War Child ervoor kiezen om bekende Nederlanders in te zetten als ambassadeur?

Bekijk het filmpje nogmaals. Let nu vooral op de muziek.

6 Noteer op welke momenten er muziek te horen is.
7 Beschrijf de muziek die je hoort. Gebruik woorden als *hard, zacht, hoog, laag, melodieus, dreigend* enz.
8 Past de muziek bij de beelden? Licht je antwoord toe.
9 Voor welke kijkers is dit filmpje bedoeld? Licht je antwoord toe.
10 Wat is het doel van dit filmpje? Licht je antwoord toe.
11 Zal het doel bereikt worden? Waarom (niet)?

Opdracht
4

Bekijk het fragment over de oude spoorlijn tussen Nieuw-Amsterdam en Schoonebeek. Het fragment is onderdeel van een serie van ProRail waarin veelgestelde vragen (FAQ's) van kijkers beantwoord worden.

1 Welke vraag wordt in dit fragment beantwoord? Licht je antwoord toe.
2 Wat is het doel van deze serie van ProRail? Licht je antwoord toe.
3 Welk doel heeft dit fragment nog meer? Licht je antwoord toe.
4 Hoe kan het dat bepaalde spoorlijnen niet meer gebruikt worden?
5 Wat gebeurt er met spoorlijnen die niet meer gebruikt worden?
6 Als je een spoorlijn koopt, koop je 'eigenlijk alles wat je zou verwachten bij een spoorlijn'. Wat koop je dan allemaal?
7 In het fragment wordt een aantal dingen genoemd die je kunt doen met een ongebruikte spoorlijn. Noteer er vier.
8 Wat zou een 'bijensnelweg' zijn?
9 Bedenk zelf nog twee andere dingen die je zou kunnen doen met een ongebruikte spoorlijn.
10 Hoeveel moet de spoorlijn kosten?
11 Je hebt bij vraag 2 en 3 twee programmadoelen genoteerd. Bij welk van deze doelen past de manier van presenteren het beste? Licht je antwoord toe.
12 Noteer twee dingen die de presentator anders zou kunnen doen om meer aan te sluiten bij het andere doel van het filmpje.

Ik kan/weet
- het doel van programma's en filmpjes bepalen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert enthousiast spreken.

Startopdracht

Bekijk het fragment waarin een presentator van het programma *Het Klokhuis* vertelt over de Rotterdamse haven.

1 Noteer drie dingen die je opvallen aan de verbale en non-verbale communicatie van de spreker.
2 Vind je deze spreker overtuigend? Waarom (niet)?

Theorie

video-uitleg

Enthousiast spreken

Als je iets wilt verkopen of je wilt dat anderen meedoen aan iets wat je organiseert, dan moet je **enthousiast spreken**. Het doel is immers om iemand over te halen om iets van je te kopen of mee te doen met de actie.

Zo spreek je enthousiast
- Straal uit dat je het product of de actie zelf echt fantastisch vindt; dan kom je **overtuigend** over.
- Spreek verstaanbaar en op een opgewekte toon.
- Kijk je publiek aan en glimlach veel.
- Gebruik wervende bijvoeglijke naamwoorden als *geweldig, fantastisch, ongelofelijk, super.*
- Gebruik een **slogan** (een slagzin) die past bij het product of de actie.

Zo haal je iemand over
- Bedenk vooraf **argumenten** waarom mensen juist dit product moeten kopen of lid moeten worden van deze vereniging: wat zijn de unieke eigenschappen van het product waarover je praat, waarom is deze sportclub zo leuk?
- Trek de aandacht van je luisteraars met woorden als *Nergens goedkoper, Spaar ze allemaal*, *Drie halen, twee betalen*, *Doneer nu, zodat …* of *Doe ook mee!*
- Laat het product zien.

Opdracht **1**

1 Noteer drie reclameslogans die je uit je hoofd weet.
2 Hoe kan het dat je deze slogans onthouden hebt?
3 Inventariseer met de hele klas welke slogans opgeschreven zijn.
4 Bespreek met elkaar welke overeenkomsten er bestaan tussen de slogans die opgeschreven zijn.
5 Noteer de kenmerken van een goede slogan.

Opdracht
2

Werk in een tweetal. Jullie gaan samen een korte presentatie voorbereiden. Het onderwerp van de presentatie is: jullie woonplaats als vakantiebestemming.

1 Noteer samen minimaal drie dingen die jullie woonplaats speciaal maken.
2 Bedenk bij elke 'toeristische trekpleister' een aantal wervende bijvoeglijke naamwoorden.
3 Bedenk een pakkende slogan voor jullie woonplaats.
4 Schrijf nu een korte promotietekst. Zorg voor een goede inleiding en afsluiting en verwerk de antwoorden die je op de vragen 1, 2 en 3 gegeven hebt.
5 Presenteer om de beurt de promotietekst aan een ander tweetal. Het andere tweetal beoordeelt de presentaties aan de hand van het feedbackformulier.
6 Noteer het compliment en de tip die jij gekregen hebt.

Opdracht
3

Werk in een viertal. Jullie gaan een korte presentatie voorbereiden voor het tv-programma *Het beste idee van Nederland*.

1 Bedenk eerst een product dat een (veelvoorkomend) probleem zal oplossen. Kies eventueel een van de volgende mogelijkheden: een lichtgevende boekenlegger, een pen met autocorrectie en automatische woordaanvulling tijdens het schrijven, een vochtafstotende boekenkaft.
2 Bedenk een goede opening voor jullie presentatie.
3 Bedenk minstens drie argumenten waarom jullie product gekozen moet worden.
4 Bedenk een goede slogan voor het product.
5 Ieder groepslid bereidt een presentatie over jullie idee voor. Denk erom dat je de punten uit de theorie verwerkt.
6 De docent laat uit iedere groep één persoon presenteren. De overige leerlingen beoordelen de presentaties aan de hand van het feedbackformulier.
7 Bespreek met de klas de presentaties.

Ik kan/weet
- enthousiast presenteren. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een bekend woorddeel.*

Startopdracht

Lees tekst 1.
1. Van de onderstreepte woorden uit de tekst ken je vast een deel van het woord. Neem de woorden over en noteer de betekenis van het hele woord erachter.
2. Een eurocentmuntje is een muntje van 1 eurocent. Bedenk samen met een klasgenoot namen voor andere euromunten.
3. Maak met de klas een lijst van de beste benamingen.

Tekst 1

Wisselgeld: een eurocentmuntje

Bij contante betaling mogen winkeliers het totaalbedrag afronden op 0 of 5 eurocent. Zij moeten wel duidelijk aangeven met raam- of kassastickers dat ze de afrondingsregel toepassen.
Als je een betaalmiddel zoals een pinpas of een creditcard gebruikt, is afronden verboden.

De munten van 1 en 2 eurocent blijven wettig betaalmiddel. Je kunt met deze munten afrekenen. Als een winkelier vooraf duidelijk gemaakt heeft dat hij afrondt, dan hoeft hij geen munten van 1 en 2 eurocent wisselgeld te overhandigen.

Naar: www.rijksoverheid.nl, op 19 oktober 2015

Theorie

video-uitleg

Woordraadstrategie: *zoek een bekend woorddeel*

De betekenis van een onbekend woord kun je soms raden doordat je een of meer **delen van het woord** herkent. Dat kan vooral bij samenstellingen en afleidingen.
- **Samenstellingen** zijn woorden die bestaan uit twee of meer andere woorden:
  - *koopovereenkomst:* je kent het woord *koop; overeenkomen* betekent *het eens worden;* een *koopovereenkomst* is een *afspraak over een koop.*
  - *onderhandelingstactiek:* je kent het woord *onderhandelen;* uit de sport ken je misschien het woord *tactiek;* een *onderhandelingstactiek* is een *doelbewuste manier om het met elkaar eens te worden.*
- **Afleidingen** zijn woorden met een voorvoegsel (bijvoorbeeld *de(s)-, on-*) en/of een achtervoegsel (bijvoorbeeld *-loos, -baar*):
  - *desinteresse:* je kent het woord *interesse;* het voorvoegsel *de(s)-* geeft vaak het tegenovergestelde aan: *desinteresse* betekent *ongeïnteresseerdheid*
  - *onhandig: niet handig;*
  - *besluiteloos: zonder te kunnen besluiten, onzeker; -loos* wil zeggen 'zonder'
  - *draagbaar: wat je kunt tillen; -baar* wil zeggen 'mogelijk'

Je begrijpt (een deel van) een woord soms door je kennis van een **andere taal**:
- *lastminutereis*: je kent de Engelse woorden *last* (*laatste*) en *minute* (*minuut*); een *lastminutereis* is een reis die op het laatste moment wordt geboekt.

Opdracht
1

Lees tekst 2.

1 Neem onderstaande tabel over en zoek in de tekst voor elk van de vijf kolommen twee voorbeelden. Noteer ze in de tabel.

samenstellingen		**afleidingen**		
alle delen Nederlands … …	(met deel) uit andere taal … …	met voorvoegsel … …	met achtervoegsel … …	met voor- en achtervoegsel … …

2 Noteer de woorden 1 t/m 15 uit de tekst onder elkaar. De betekenis van die woorden kun je uit de tekst afleiden. Let vooral op woorddelen. Gebruik ook de andere woordraadstrategieën: zoek synoniemen, omschrijvingen, voorbeelden en tegenstellingen. Schrijf de betekenis achter de woorden.

Tekst 2

Uitverkoop

Het kopen van kleding en schoenen is een dure en voor velen een geliefde (1) bezigheid, vooral als je een (2) trendvolger bent. Wie zo geduldig is om wat langer te wachten, koopt zijn of haar kleding en schoenen in de (3) uitverkoop.
De uitverkoop is een (4) benaming voor een periode waarbinnen producten met korting worden verkocht. De prijzen liggen dan tussen de 10 en 70% lager dan tijdens de (5) reguliere verkoopperiodes. De uitverkoop is vooral (6) populair in de (7) modebranche. Een bekendere (8) term voor uitverkoop is *sale*, zoals de (9) *zomersale* en de *wintersale*. Andere benamingen zijn *opruiming* of *seizoensopruiming*.
Vroeger mocht in Nederland alleen op vaste momenten een uitverkoop plaatsvinden, maar tegenwoordig zijn er geen vaste (10) data meer. Winkels houden opruiming wanneer het modeseizoen al een tijdje bezig is; zo vindt de wintersale plaats in december en januari en de zomersale in juni en juli. Tijdens de eerstgenoemde periode worden onder meer T-shirts, jurkjes, korte broeken en slippers tegen (11) belachelijk lage prijzen verkocht. In de wintersale vind je winterjassen, dassen, mutsen, truien en snowboots die bijna niets kosten.
Waarom houden winkels uitverkoop? Winkeliers kopen voor of tijdens het seizoen modeartikelen in. Hun doel is de ingekochte goederen met winst te verkopen. Aan het begin van het seizoen, wanneer klanten hun (12) garderobekast willen vullen met nieuwe kleren, gaat dit vaak eenvoudig. Maar tegen het einde van het seizoen lukt dit over het algemeen niet meer tegen reguliere prijzen. Omdat de (13) opslag van moeilijk verkoopbare artikelen duur is en omdat de mode het jaar erop meestal weer helemaal anders is, verkopen winkeliers deze (14) winkeldochters met korting. Vaak werkt de term uitverkoop ook als lokkertje voor (15) potentiële klanten: doordat zij de kans zien om voordelig spullen te kopen, komen ze sneller naar de winkel toe. Eenmaal in de winkel schaffen deze bezoekers mogelijk ook andere artikelen aan, die niet in de uitverkoop zijn.

Naar: mens-en-samenleving.infonu.nl, op 19 oktober 2015

Opdracht
2

Werk in tweetallen. Maak twee kolommen: een voor samenstellingen en een voor afleidingen. Bedenk voor beide kolommen zo veel mogelijk woorden met een vorm van *kopen*. Bijvoorbeeld: *koopcontract* (samenstelling); *verkopen* (afleiding).

Opdracht
3

1 Maak met elk van de volgende woorden een samenstelling: *gedrag, gewicht, schuld, systeem* en *verschil*.
2 Geef elk van de volgende woorden een passend voor- of achtervoegsel: *controleren, gewicht, infecteren, schuld* en *verdragen*. Je mag de werkwoorden vervoegen.
3 Maak met elk van de volgende woorden een nieuw woord door het te voorzien van een voor- en achtervoegsel: *baat, gevoel, gif, schuld* en *waard*.
4 Maak van elk van de volgende woorden een samenstelling door er een woorddeel uit een andere taal aan toe te voegen: *baan, bericht, film* en *muziek*.

Opdracht
4

Er zijn veel uitdrukkingen die gaan over kopen en verkopen.
1 Neem de uitdrukkingen *a* t/m *j* over.
2 Zoek de betekenis van die uitdrukkingen in de rechter rij en schrijf die erachter.
3 Kies drie van de uitdrukkingen en maak met elk daarvan een zin waaruit de betekenis duidelijk blijkt

a aan de man brengen	– *het overal verkondigen of vertonen*
b aan de straatstenen niet kwijtraken	– *iets kopen wat moeilijk te krijgen is*
c als warme broodjes over de toonbank gaan	– *je geld niet uitgeven voor je het hebt verdiend*
d de huid van de beer niet verkopen voor hij geschoten is	– *kopen zonder meteen te betalen*
e iets op de kop tikken	– *met mooie praatjes bedriegen*
f knollen voor citroenen verkopen	– *niet gemakkelijk opgeven*
g met iets te koop lopen	– *onverkoopbaar zijn*
h op de pof kopen	– *verkopen*
i voor een appel en een ei	– *voor een heel lage prijs*
j zijn huid duur verkopen	– *zeer vlot verkopen*

Opdracht
5

Lees tekst 3.
1 Wat betekent *een gat in je hand hebben* (titel)?
2 Noteer uit tekst 3 drie samenstellingen en drie afleidingen die niet eerder in deze paragraaf genoemd zijn.
3 Noteer de vijf onderstreepte uitdrukkingen uit de tekst onder elkaar. De betekenis van die woorden kun je bijna allemaal uit de tekst afleiden. Noteer die betekenis. Let vooral op bekende woorddelen.
4 De tip *koop pas iets nieuws als je het nodig hebt* lijkt op de uitdrukking *men moet geen oude schoenen weggooien eer men nieuwe heeft*. Toch betekent die uitdrukking iets anders. Wat is de betekenis?

Tekst 3

Een gat in je hand

Er is niks mis met een gezellig dagje shoppen. Maar als je héle leven draait om het doen van aankopen, heb je een probleem.
Er zijn verschillende redenen waarom sommige mensen alsmaar spulletjes 'moeten' kopen. De een wil zich graag beter voelen door zichzelf cadeautjes te geven, zeker als er voor zijn gevoel iets naars gebeurd is. Hij koopt om zich te troosten. Een ander koopt 'gewoon' allerlei dingen die hij 'toevallig' ziet en wordt winkels ingetrokken door uitverkoopposters. Dan heb je nog de verzamelaar. Die koopt heel bewust veel van dezelfde producten, zoals eierdopjes of kikkerfiguren, of hij gaat steeds naar dezelfde winkel en besteedt daar veel geld met als doel zijn verzameling uit te breiden. Hierbij kun je denken aan voetbal- en dierenplaatjes die in supermarkten bij het afrekenen uitgedeeld worden.
Er zijn ook mensen die last hebben van koopdrang: zij kampen vaak met een laag zelfbeeld en proberen dit op te krikken met hun aankopen. Ze vinden het gezellig om met verkopers een praatje te maken en voelen zich door hen geaccepteerd. Zo'n drang tot kopen kan zich al vroeg ontwikkelen.
We leven in een jachtige tijd en ouders werken vaak hele dagen. Sommige ouders voelen zich schuldig tegenover hun kinderen en geven hun kinderen cadeautjes. Deze kinderen krijgen hiermee het signaal dat materie ze gelukkig kan

maken. Hierdoor kunnen zij ook op latere leeftijd zelf hun geluk gaan afdwingen met spulletjes.
Ga je gezellig met vrienden of vriendinnen een middagje shoppen? Dan luidt de beste tip: koop pas iets nieuws als je het nodig hebt en bedenk voor elke aankoop: heb ik dit echt nodig?

Naar: www.gezondheidsnet.nl, op 6 december 2015

Opdracht **6**

Kettingwoorden
Vul in de hokjes een woord in dat met het linker woord en met het rechter woord een samenstelling vormt. Als je het goed hebt gedaan, vormen de eerste letters van de ingevulde woorden een woord uit deze paragraaf.
Voorbeeld: ijs - - - - watervrees; invullen: koud → ijskoud + koudwatervrees

1						l	e	s				w	e	r	k		
2					d	r	u	k					v	i	s		
3					m	u	n	t					p	o	t		
4		f	r	i	t	u	u	r				m	e	s	t	e	n
5					w	o	o	n				d	e	e	l		
6						t	e	l					k	o	z	ij	n
7	k	o	e	k	o	e	k	s					s	l	a	g	
8						d	o	m				b	e	l			
9			a	c	h	t	e	r					h	e	e	n	
10					t	a	n	d					b	o	e	k	

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een bekend woorddeel. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica
zinsdelen

Je leert over het meewerkend voorwerp.

Startopdracht

Lees de zinnen. Onderstreep in elke zin wie of wat de *ontvanger* of *luisteraar* is.
1 Vlak voor sluitingstijd verkocht de juwelier nog een dure ring aan een klant.
2 De artiest toonde zijn kunsten aan een enthousiast publiek.
3 Binnenkort zal de gemeente de verouderde wijk een opknapbeurt geven.
4 De ober heeft voor Xavier een glas verse jus d'orange ingeschonken.

Theorie

video-uitleg

Meewerkend voorwerp

In zinnen met een lijdend voorwerp kan ook een **meewerkend voorwerp** (mv) staan. Het meewerkend voorwerp geeft aan voor wie iets bestemd is. Het komt voor bij werkwoorden die iets te maken hebben met 'vertellen' (*meedelen, uitleggen, zeggen*) of met 'geven' (*overhandigen, lenen, toesturen*):
– *Marijn / heeft / zijn oude laptop /* ***aan Jari*** *(mv) / gegeven.*

Een meewerkend voorwerp kan beginnen met *aan* (of *voor*), maar dat hoeft niet. Als het niet met *aan* begint, kun je *aan* ervoor zetten. Als *aan* in de zin staat, moet je het weg kunnen laten. Soms moet je dan wel de woordvolgorde veranderen:
– *Marijn / heeft /* ***Jari*** *(mv) / zijn oude laptop / gegeven.*

Als het meewerkend voorwerp met *voor* begint, is het onderwerp meestal iemand die iets voor een ander doet; die ander is het meewerkend voorwerp. Let op: je kunt *voor* niet zo gemakkelijk weglaten als *aan*:
– *Karen / zal /* ***voor Fleur*** *(mv) / een potje nagellak / kopen.*

Zo vind je het meewerkend voorwerp
1 Noteer onderwerp, werkwoordelijk gezegde en lijdend voorwerp.
2 Stel de vraag: *Aan/Voor wie + werkwoordelijk gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp?* Het antwoord (als er een antwoord is) is het meewerkend voorwerp.
3 Controleer ten slotte of je *aan (voor)* kunt weglaten of toevoegen.

Voorbeeld:
– Ik heb jou gisteren de foto laten zien.
1 ow: ik – wg: heb laten zien – lv: de foto
2 Vraag: *Aan wie + werkwoordelijk gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp?* Antwoord: *jou*
3 Controle: *Ik heb (aan) jou gisteren de foto laten zien.* Je kunt *aan* toevoegen; dus: *mv = jou.*

Opdracht
1

Noteer van de zinnen pv, ow, wg, lv en mv. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen. Elke zin bevat alle zinsdelen.
1 De verdwaalde toerist vroeg de weg aan de politieagent.
2 Alle aanwezigen zongen voor de jarige een vrolijk welkomstlied.
3 De stad Amersfoort doneert de speeltuinvereniging jaarlijks subsidie.

4 Zal de oud-kampioen vanavond de nieuwe winnaar een medaille opspelden?
5 Elke woensdag geeft Nienke de plantjes op haar kamer water.
6 Wie zal jullie dit voorstel gaan toelichten?

Opdracht
2

Noteer van de zinnen pv, ow, wg, lv en mv. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen. Niet elke zin bevat alle zinsdelen.

1 Julius schreef lange liefdesbrieven aan Ellen tijdens de kerstvakantie.
2 De presentator kondigde het publiek op hilarische wijze de quiz aan.
3 Met zijn griezelige masker liet Pieter Mees enorm schrikken.
4 De recensies beloven de bioscoopgangers een ontroerende film.
5 Op de kermis worden de kinderen een hele middag vermaakt.
6 De winkelier stond voor zijn toonbank een verkoopgesprek te voeren.

Opdracht
3

Hieronder staan vier zinsdelen (1 t/m 4). Maak met elk zinsdeel drie zinnen: een zin waarin het zinsdeel ow is, een zin waarin het zinsdeel lv is en een zin waarin het zinsdeel mv is.

Voorbeeld:
het Japanse restaurant
- *Het Japanse restaurant (ow) trekt veel bezoekers.*
- *In het weekend bezoeken wij graag het Japanse restaurant (lv).*
- *Binnenkort reikt de jury een prijs uit aan het Japanse restaurant (mv).*

1 de trouwe klant
2 een sponsoractie
3 Joris en Boris
4 het pasgeboren girafje

Opdracht
4

1 Maak zinnen met de gegeven zinsdelen in de volgorde zoals die is aangegeven. Gebruik zo veel mogelijk verschillende woorden.
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot en controleer elkaars zinnen.
a ow – pv/wg – lv – mv
b ow – pv/wg – mv – lv – wg
c pv/wg – ow – mv – lv – wg?
d mv – pv/wg – ow – lv – wg

Opdracht
5 ✱

Hieronder staan twee rijtjes. Het eerste rijtje bevat voorbeelden van zinsdelen, het tweede rijtje vermeldt grammaticale functies. Welke grammaticale functie kan het betreffende zinsdeel zijn? Noteer bij elk nummer de juiste letter/letters. De letters mogen meer dan één keer worden gebruikt.

1 voor zijn moeder
2 de bos rozen
3 heeft
4 eergisteren
5 Denise
6 is gearriveerd

a onderwerp
b werkwoordelijk gezegde
c meewerkend voorwerp
d persoonsvorm
e lijdend voorwerp
f ander zinsdeel

Ik kan/weet
- het meewerkend voorwerp van een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica woordsoorten

Je leert over voorzetsels.

Startopdracht

Lees de zin: *De ondernemende peuter kroop … de tafel.*

1 Welke van de volgende woorden kun je invullen op de puntjes?
naar – achter – op – aan – voor – na – onder – tussen – vanwege – om – naast – tijdens

2 Maak met twee van de overgebleven woorden een zin.

Theorie

video-uitleg

Voorzetsel

Een **voorzetsel** (vz) geeft vaak plaats, tijd of reden/oorzaak aan.
- plaats: *aan het water; te Schiedam; bij de bushalte; op de zolder;*
- tijd: *na de vakantie; tijdens de wandeling; gedurende de lente;*
- reden/oorzaak: *vanwege de file; door het succes.*

Soms is een voorzetsel deel van een vaste combinatie:
op iemands hulp rekenen; in verband met.

Let op: delen van scheidbare werkwoorden *(aankijken, namaken, uitzwaaien)* noem je geen voorzetsel. Deze woordjes horen bij het werkwoord.
– *De intercity / komt / over drie minuten / aan.* (*aan* is geen voorzetsel: het hoort bij het werkwoord *aankomen*)
– *De turner / hing / kaarsrecht / aan de ringen.* (*aan* is wel voorzetsel)

Zo herken je een voorzetsel
- Een voorzetsel staat meestal vóór een lidwoord of een voornaamwoord: *in de trommel, tussen die papieren, naast mij, over welke brug?*
- Als een voorzetsel áchter een zelfstandig naamwoord staat, geeft het vaak een richting aan: *het bos in, de helling op, die kant uit.*

Soms ontbreekt het lidwoord: *op bed, aan tafel, in Noorwegen, wegens drukte.*

Opdracht **1**

Onderstreep de voorzetsels in de zinnen.

1 Schoonspringen, een bijzondere vorm van watersport, is in het begin van de 20^{e} eeuw een olympische sport geworden.
2 Dankzij Daphne en Edwin Jongejans werd deze sport populair onder onze bevolking.
3 Vanaf een plank spring je zo mooi (schoon) mogelijk het water in.
4 De hoogte van de plank varieert van 3 tot wel 10 meter.
5 Hoogtevrees komt bij de deelnemers tijdens de sprong zelden voor.
6 Bij synchroonzwemmen, een andere vorm van watersport, voeren de zwemmers deels onder water hun figuren uit op muziek.

Opdracht **2**

1 Vul in de zinnen *a* t/m *f* een geschikt voorzetsel in op de puntjes.
2 Soms is het ingevulde voorzetsel onderdeel van een uitdrukking. Noteer deze uitdrukkingen.

3 Bedenk zelf nog drie uitdrukkingen met een vast voorzetsel.
a Sommige mensen verdiepen zich … hun vakantie … de cultuur … het land.
b Door middel … brochures hebben ze zich voorbereid … de bestemming.
c De vakantiegangers verheugen zich … de … hen geselecteerde bezienswaardigheden.
d … behulp … een navigatiesysteem vinden ze altijd de betreffende locaties.
e Een aantal … hen geeft graag geld uit … leuke, goedkope souvenirs.
f … aanleiding ... hun ervaringen vertellen ze thuis … vrienden … de reis.

Opdracht 3

Je kent nu negen woordsoorten. Noteer de onderstreepte woorden uit de tekst en zet de juiste afkorting erachter: zn, blw, olw, bn, zww, hww, aanw.vnw, vr.vnw en vz.

Selfies!

(1) Bijna iedereen heeft er last van: de selfiekriebels! (2) Een selfie is een zelfportret dat je maakt met een smartphone of camera. (3) Je kunt er zelfs een speciale selfiestick voor gebruiken. (4) Het leuke van een selfie is dat jij zelf bepaalt wat het eindresultaat is. (5) Je bent dus niet afhankelijk van iemand anders die een foto van jou maakt, maar kunt net zo lang klikken tot je een foto hebt die helemaal naar je zin is. (6) Wie vindt dit niet ideaal? (7) Bovendien vinden mensen selfies leuk om naar te kijken. (8) Wetenschappers hebben ontdekt dat we liever naar gezichten dan naar spullen of landschappen kijken. (9) En dat heeft dan weer alles met ogen te maken: daar kun je zo lekker in verdrinken …

Naar: Anne-Mar, Dwars (Visie), nr. 42

Opdracht 4

1 Maak zinnen met de gegeven woordsoorten in de volgorde zoals die is aangegeven. Gebruik zo veel mogelijk verschillende woorden.
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot en controleer elkaars zinnen.
a zn – pv/ww – olw – bn – zn – ww
b vz – vr.vnw – zn – pv/ww – zn – ww?
c pv/ww – aanw.vnw – bn – zn – vz – zn?
d blw – bn – zn – vz – blw – zn – pv/ww

Opdracht 5 *

Schrijf een tekstje van ongeveer 100 woorden over de meivakantie. Je mag geen voorzetsels gebruiken.
Tip: als je een zin bedenkt met een voorzetsel, dan kun je de zin veranderen:
We zouden eigenlijk naar het circus gaan → We zouden eigenlijk het circus bezoeken.

Ik kan/weet
- voorzetsels herkennen en gebruiken.
- onderscheid maken tussen voorzetsels en delen van scheidbare werkwoorden.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over de trappen van vergelijking en *als* en *dan*.

Startopdracht

Wat is het betekenisverschil tussen zin *a* en zin *b*?

a Wiskunde is makkelijker dan je denkt.

b Wiskunde is makkelijker als je denkt.

Theorie

video-uitleg

Trappen van vergelijking

Er zijn drie trappen van vergelijking:
- de stellende trap: *hard*;
- de vergrotende trap, op -*er*: *harder*;
- de overtreffende trap, op -*st(e)*: *hardst(e)*.
  – *Jochem is sterk* (stellende trap), *maar zijn broer Mart is sterker* (vergrotende trap) *en zijn vader is het sterkst* (overtreffende trap).

Let op:
- Een woord dat op een -*r* eindigt, krijgt in de vergrotende trap -*der*: *zwaar – zwaarder*.
- Een woord dat op een -*s* eindigt, krijgt in de overtreffende trap alleen een -*t*: *boos – boost*.
- Een woord dat op -*st* eindigt, krijgt in de overtreffende trap geen -*st*, maar *meest* ervoor: *woest – meest woest*.
- De volgende woorden hebben een afwijkende vergrotende en overtreffende trap: *goed – beter – best; graag – liever – liefst; veel – meer – meest; weinig – minder – minst*.

'... als mij' of '... dan ik'?
- Je gebruikt *als* na de stellende trap en *dan* na de vergrotende trap.
- Na *als/dan* gebruik je *ik* of *mij, jij* of *jou, hij* of *hem, zij* of *haar, wij* of *ons, zij* of *hen* of *hun*. De juiste vorm bepaal je door de zin langer te maken: vul de zin (in je hoofd) aan met de persoonsvorm.
  – *Niels is net zo aardig als **zij** (is), maar aardiger dan **ik** (ben).*

Opdracht
1

Neem de rijtjes over en maak ze af: vul de drie vormen in van de twaalf woorden die hieronder staan. Gebruik de regels uit de theorie. Pas op dat je in de overtreffende trap niet twee keer overtreft: ***meest** vreemd**st*** is fout.

1	beroemd	**5**	fors	**9**	triest
2	breekbaar	**6**	gewiekst	**10**	vals
3	creatief	**7**	onjuist	**11**	verwend
4	dwaas	**8**	raar	**12**	zuur

stellende trap	vergrotende trap	overtreffende trap
groot	*groter*	*grootst*
...	...	...

Opdracht
2

Vul op de puntjes *als* of *dan* in.
1 Is een Ferrari duurder of goedkoper … een Fiat?
2 Ga jij even vaak shoppen … Cynthia en Iris?
3 Mijn kamer in ons nieuwe huis is niet zo gezellig … die in het vorige.
4 De gymdocent praat harder … de muziekleraar.
5 Marije vindt het in de brugklas minstens zo leuk … in groep 8.
6 Danst Melchior volgens jou beter of minder goed … Alex?

Opdracht
3

Onderstreep het juiste woord.
1 Josefiens broer gaat vaker naar de film **als / dan haar / zij**.
2 Ik vind dat ik vergeleken met Bas wel sneller kan werken **als / dan hem / hij**.
3 De meeste jongeren geven niet zo veel geld aan make-up uit **als / dan jij / jou**.
4 Melle zei dat hij niet zo veel voor zijn telefoon had betaald **als / dan ons / wij**.
5 Volgens Diana koopt haar zus meer nieuwe kleren **als / dan haar / zij**.
6 Patricia kan lang niet zo goed hockeyen **als / dan ik / mij**.

Opdracht
4 ✱

1 In de onderstaande zinnen zie je *dan mij* en *als haar* staan. Leg uit waarom *mij* en *haar* hier correct gebruikt zijn.
- Onze nieuwe trainer vindt jou een betere keeper dan *mij*.
- Hoewel Bo meer met mij omgaat dan met Els, vindt ze mij niet zo leuk als *haar*.

2 Maak correcte zinnen: een met *als jij*, een met *als hij* en een met *dan wij*.
3 Maak correcte zinnen: een met *als jou*, een met *dan hem* en een met *dan ons*.
4 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Controleer elkaars zinnen.

Opdracht
5

Niet alle bijvoeglijke woorden die op *-er* eindigen, zijn een vergrotende trap en ook niet alle woorden op *-st* zijn een overtreffende trap. Neem de drie kolommen over en verdeel de woorden.
best – beter – bewust – hoogst – liever – lost – mager – meest – nijver – noest – onjuist – ouder – sober – teder – verrast – vroeger

stellende trap	vergrotende trap	overtreffende trap
…	…	…

Opdracht
6

Bij de volgende overtreffende trappen zijn er steeds twee mogelijkheden voor de stellende trap en de vergrotende trap. Noteer die.

stellende trap	vergrotende trap	overtreffende trap
…	…	*barst*
…	…	*malst*
…	…	*verst*
…	…	*grootst*
…	…	*helst*

Ik kan/weet
- de trappen van vergelijking correct gebruiken in combinatie met *als* en *dan*.

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over de spelling van bijvoeglijke naamwoorden.

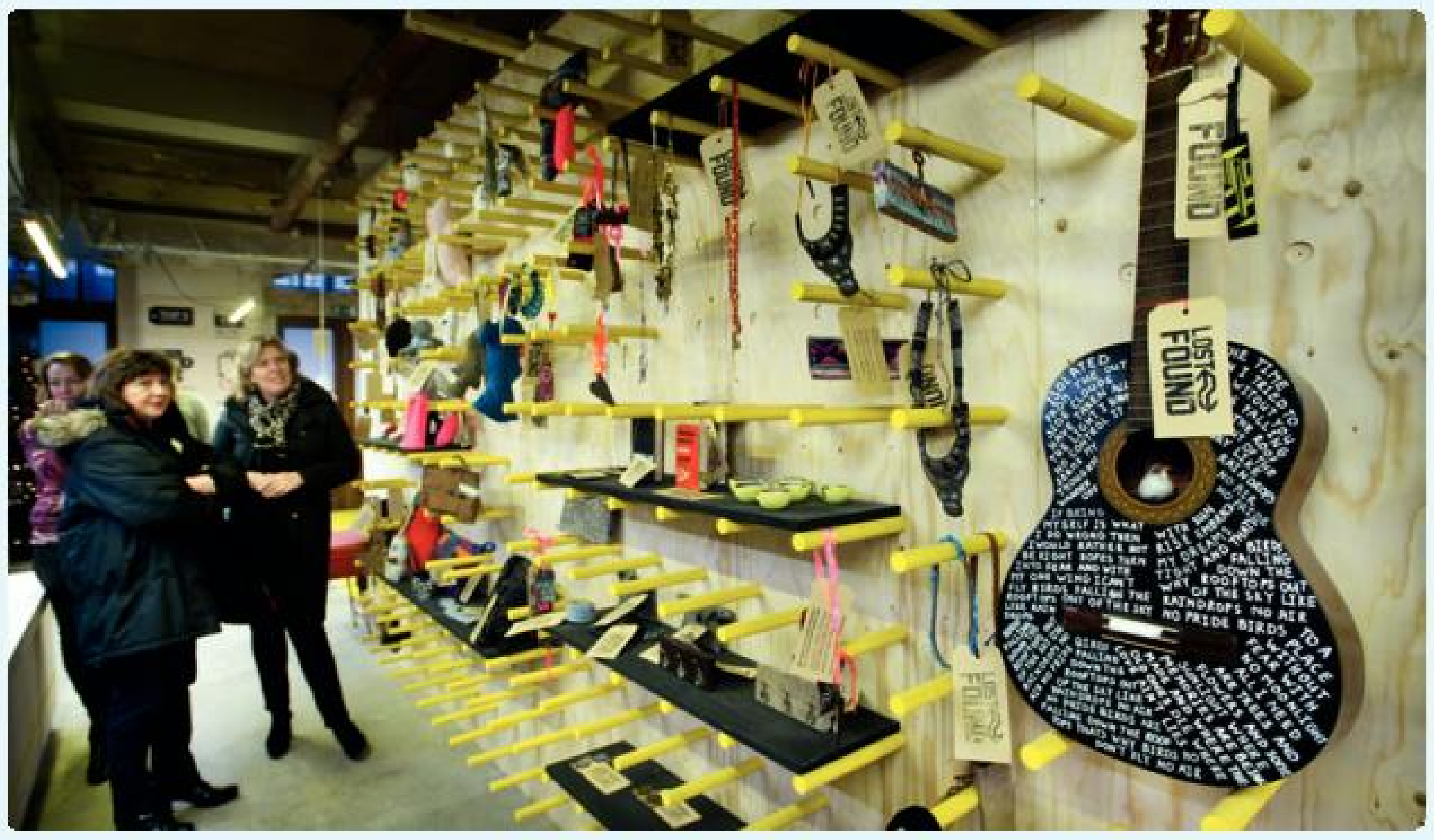
Startopdracht

Lees tekst 1.
De onderstreepte woorden zijn bijvoeglijke naamwoorden. Verdeel ze in duo's.
Geef per duo aan waarom de woorden bij elkaar passen.

Tekst 1

Spoorloze spullen op het spoor

De NS heeft een grote voorraad met gevonden voorwerpen. Het gaat niet alleen om kleine dingen, zoals een kapotte ov-chipkaart. Mensen raken ook metalen objecten kwijt, waaronder elektrische apparaten. Een conductrice vertelt dat zij al van alles is tegengekomen, zoals een gouden kettinkje en een rode iPad. Volgens de officiële regel biedt de NS deze items na een jaar aan commerciële kopers te koop aan. Slechts zelden leidt dit na twaalf maanden nog tot boze reacties van de eigenaren. Zij hebben gewoon dikke pech!

Theorie

video-uitleg

Bijvoeglijk naamwoord

De meeste **bijvoeglijke naamwoorden** hebben een korte vorm en een lange vorm (met een -*e*):
– *mooi* → *mooie; dof* → *doffe; laag* → *lage*.
Je zegt: *Die tas is mooi. Dat is een mooie tas.*

Manieren om de lange vorm van een bijvoeglijk naamwoord te maken

- Zet een -*e* achter het woord:
  – *klein* → *kleine; sterk* → *sterke; nieuw* → *nieuwe.*
- Verdubbel de laatste letter en zet een -*e* achter het woord:
  – *fris* → *frisse; glad* → *gladde; wit* → *witte.*
- Haal een *a, e, o* of *u* weg en zet een -*e* achter het woord:
  – *traag* → *trage; leeg* → *lege; dood* → *dode; zuur* → *zure.*
- Verander een -*f* in een -*v*- of een -*s* in een -*z*- en zet een -*e* achter het woord:
  – *lief* → *lieve; naïef* → *naïeve; grijs* → *grijze; vlekkeloos* → *vlekkeloze.*

Sommige bijvoeglijke naamwoorden schrijf je met een trema (twee puntjes boven een klinker): *financieel* → *financiële; industrieel* → *industriële*. Daarmee geef je aan dat bij die klinker een nieuwe lettergreep begint. Zo voorkom je dat het woord verkeerd wordt uitgesproken.

Stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden zeggen van welk materiaal (welke stof) iets is gemaakt. Ze hebben maar één vorm en eindigen meestal op -*en* (*een houten pollepel, een zilveren ring*), maar niet altijd (*een nylon tas, een aluminium pan*).

Opdracht
1

Noteer de lange vorm van de bijvoeglijke naamwoorden.

1 anderhalf
2 centraal
3 doof
4 essentieel
5 peperduur
6 potentieel
7 recent
8 reukloos
9 snel
10 tof
11 voordelig
12 wijs

Opdracht
2

Maak van de woorden tussen haakjes een passend bijvoeglijk naamwoord.

1 Gisteren heeft Cleo op de rommelmarkt een (koper) kandelaar gekocht.
2 De trend is om je haar met (fel) kleuren te verven.
3 Veel jongeren houden van de (mysterieus) avonturen van Harry Potter.
4 Onze oma heeft voor al haar kleinkinderen (wol) truien gebreid.
5 Ouders kopen voor hun kleine kinderen vaak (plastic) borden om van te eten.
6 Samen met mijn broertje kijk ik de (heel) zaterdagmorgen naar tekenfilmpjes.

Opdracht
3

Vul op de puntjes de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord in. Gebruik ieder woord maar één keer. Kies uit: *arm – gewetenloos – moeilijk – nat – poeslief – prachtig – religieus – schatrijk – stokdoof – sympathiek*.

1 Voor het huwelijksfeest heeft Margriet een … cadeau gekocht.
2 Voor het winnen van de prijs moest Nico een … puzzel oplossen.
3 Het geven van een bos bloemen is een … gebaar.
4 Mijn … tante is erg geholpen met haar nieuwe gehoorapparaat.
5 Vanwege de regen heeft Dini de hele morgen in … kleren rondgelopen.
6 Die … oplichter heeft veel geld van oude mensen gestolen.

Opdracht
4 ✱

Maak drie zinnen met minimaal vier bijvoeglijke naamwoorden. De bijvoeglijke naamwoorden mogen niet volgens dezelfde spellingsregel geschreven zijn. Gebruik in iedere zin één stoffelijk bijvoeglijk naamwoord.

Opdracht
5

Oefenen met *ch*, *g* en *gg*

De g-klank wordt in het Nederlands als *ch*, *g* of *gg* gespeld. In woorden uit een andere taal klinkt de *g* soms anders (*rouge*, *goodwill*, *einzelgänger*). De *ch* klinkt soms als *sj* (*chocola*) en komt vaak voor in het achtervoegsel *-isch(e)*.
Neem de woorden met de puntjes over en vul *ch*, *g* of *gg* in.

1 Alle toes…ouwers jui…ten na het optreden van de gebo…elde acrobaat.
2 De storm had een gi…antis…e rava…e aangeri…t: in de salon was al het glaswerk aan di…elen gevallen.
3 De Belgis…e ar…itect heeft een s…itterende gara…e voor ons bedrijf ontworpen.
4 Nieuws…ieri… keken wij naar de …oo…elaar die de su…estie wekte een briefje van honderd in een ka…el te verbranden.
5 We …ie…elden om de eendjes die wa…elend het door ons meegebra...te ro…ebrood oppikten.
6 Een di…itaal toetsenbord moet je nooit met ...emische producten reini…en.

Ik kan/weet
- (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden correct spellen. 2F
- woorden met *g*, *gg* en *ch* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Spel

Je leert over de spelling van deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord.

Startopdracht

Lees de zinnen *a* en *b*. In iedere zin staan twee vormen van hetzelfde werkwoord. Leg uit waarom ze verschillend gespeld zijn.
a Abel vergrootte nogmaals de al eerder vergrote foto op zijn beeldscherm.
b Theresa beantwoordde de mailtjes over de beantwoorde brieven.

Theorie

video-uitleg

Deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord

Van voltooide en onvoltooide deelwoorden kun je een **bijvoeglijk naamwoord** maken.

- Soms moet je een -*e* achter het woord zetten. Spel het bijvoeglijk naamwoord zo kort en eenvoudig mogelijk:

– *passen*	– *gepast (vd)*	– *een gepast (bn) truitje*
	– *passend (od)*	– *het passende (bn) kozijn*
– *verwoesten*	– *verwoest (vd)*	– *het verwoeste (bn) huis (niet: verwoestte)*
	– *verwoestend (od)*	– *een verwoestend (bn) vuur*
– *branden*	– *verbrand (vd)*	– *de verbrande (bn) hand (niet: verbrandde)*
	– *brandend (od)*	– *een brandend (bn) haardvuur*
– *vergroten*	– *vergroot (vd)*	– *de vergrote (bn) kamer (niet: vergrootte)*
	– *vergrotend (od)*	– *een vergrotend (bn) effect*

- Soms moet je voor de uitspraak -tt- of -dd- schrijven:

– *bezetten*	– *bezet (vd)*	– *een bezette (bn) stoel (niet: bezete)*
– *bekladden*	– *beklad (vd)*	– *het bekladde (bn) behang (niet: beklade)*

Let op: voltooide deelwoorden die op -*en* eindigen, veranderen niet als je ze als bijvoeglijk naamwoord gebruikt. De -*n* blijft dus staan:
– *verliezen – verloren (vd) – de verloren (bn) zoon*
– *bakken – gebakken (vd) – het gebakken (bn) ei*

Opdracht
1

Noteer van elk bijvoeglijk naamwoord of het van een voltooid deelwoord (vd) of van een onvoltooid deelwoord (od) is gemaakt.

1 de wandelende kinderen
2 de gelakte nagels
3 een teleurstellend resultaat
4 de voorbereidende actie
5 de gewonnen wedstrijd
6 een gerepareerd toestel
7 een gekreukt overhemd
8 de fietsende scholieren
9 de gewassen auto
10 een dansend meisje
11 de gedroomde finale
12 de gevonden oplossing

Opdracht
2

Vul op de puntjes de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord in dat gemaakt is van het werkwoord (vd of od).

1 betalen	de … klant	de … rekening
2 coachen	de … trainer	de … speler
3 vieren	de … verjaardag	de … supporters
4 verliezen	de … wedstrijd	de … quizkandidaat
5 schrijven	het … boek	de … vrouw
6 poetsen	de … man	de … schoen

Opdracht
3

Vul op de puntjes de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord in.

1 Met meer dan 1,8 miljard streams en veel … (verkopen) cd's is rapper Drake de meest … (beluisteren) artiest.
2 Clips met … (dansen) artiesten zijn voor jongeren vaak een … (inspireren) voorbeeld.
3 De … (stelen) smartphones werden door de … (opletten) agent in beslag genomen.
4 De in opspraak … (raken) politicus bekende dat hij vroeger als student in een … (kraken) pand heeft gewoond.
5 De … (wuiven) prinses keek vrolijk naar de … (lachen) menigte.
6 Ondanks een … (annuleren) toernooi schaatsten veel mensen op de … (bevriezen) rivieren.

Opdracht
4

Vul op de puntjes de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord in.

1 Niemand herkende de als Pippi Langkous … (verkleden) meisjes.
2 De vorige maand … (oprichten) vereniging telt al meer dan honderd leden.
3 Op de pas … (witten) muur maakte mijn neefje een prachtige tekening.
4 Het op de Polderbaan … (landen) vliegtuig was een half uur te vroeg.
5 Dankzij die … (verbreden) tunnel gebeuren er minder ongelukken.
6 Jaagt de politie nog steeds op de … (vluchten) bankrover?

Opdracht
5

Noteer het juist gespelde woord en zet erachter om welke vorm het gaat: pvvt of bn.

1 De enthousiast **begroete / begroette** logés voelden zich snel op hun gemak.
2 Carola **zwichte / zwichtte** voor de lage prijs van die nieuwe laarzen.
3 De hele buurt rook naar de **verbrande / verbrandde** autobanden.
4 Gisteravond **verwachte / verwachtte** ik een mailtje van mijn nichtje uit Aruba.
5 Genoten de gasten van de door Jonnie **bereide / bereidde** maaltijd?
6 Het op de flyer **vermelde / vermeldde** mailadres was helaas niet correct.

Opdracht
6 ✱

Maak met ieder werkwoord een zin waarin het als pvvt of als bijvoeglijk naamwoord voorkomt.

1 verroesten
2 ontleden
3 verachten
4 starten
5 vergoeden
6 besteden

Ik kan/weet
• voltooide en onvoltooide deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord correct spellen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Wat kun je doen met een miljoen?

Als je een miljoen wint, zijn de mogelijkheden oneindig: een mooie wereldreis maken, een snelle auto kopen, nooit meer werken. Geld doneren aan een school kan natuurlijk ook, maar komt dat geld dan wel goed terecht?

Een gelukkige loterijwinnaar heeft een grote pot geld gedoneerd aan jouw school. De school heeft besloten jouw klas 20.000 euro te geven om aan de school te besteden. Eindelijk! Dit is dé kans om die saaie kantine te versieren met een mooi kunstwerk of om een deel van het schoolplein om te bouwen tot een voetbalveld. Wat zou jij graag willen aanpakken? Overtuig je klasgenoten met een spetterende presentatie.

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- enthousiast en overtuigend spreken.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan tekstdoelen herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan een advertentie opstellen. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan het doel van programma's en filmpjes bepalen. 2F
Spreken en gesprekken	• Ik kan enthousiast presenteren. 2F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een bekend woorddeel. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het meewerkend voorwerp van een zin vinden.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan voorzetsels herkennen en gebruiken. • Ik kan onderscheid maken tussen voorzetsels en delen van scheidbare werkwoorden.
Formuleren	• Ik kan de trappen van vergelijking correct gebruiken in combinatie met *als* en *dan*.
Spelling	• Ik kan (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden correct spellen. 2F • Ik kan woorden met *g*, *gg* en *ch* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan voltooide en onvoltooide deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord correct spellen. 1F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Hoofdstuk 6

Gezond

De koe doet boe

Woorden zoals *boe*, *kukeleku* en *woef* klinken net zo als het geluid zelf. Zulke woorden heten **onomatopeeën**. Het kunnen woorden zijn die bij dieren horen, maar ook woorden zoals *bons, tik* en *gorgelen*. Toch doen kikkers niet in alle talen *kwak kwak*. In het Engels zeggen ze *ribbit ribbit*, in het Pools *kum kum* en in het Turks *vrak vrak*.
Zoek zelf voor drie verschillende talen op welke geluiden honden, paarden, hanen en varkens maken.

Zo gezond als een...

Voel jij je vandaag *zo gezond als een vis* of *zo ziek als een hond*? Waar komen deze **vergelijkingen** eigenlijk vandaan? Vroeger hadden onze trouwe viervoeters een slechte naam. We praten daarom nog steeds over *hondenweer* en *iemand als een hond behandelen*. Bedenk nog tien vergelijkingen met een dier (zo ... als ...) en zoek op hoe ze aan hun betekenis zijn gekomen.

Eten of gegeten worden

Dieren kunnen heel goed met elkaar communiceren. Honden blaffen bij gevaar en konijnen stampen met hun achterpoten om andere konijnen te waarschuwen. Ook meerkatten waarschuwen elkaar voor roofdieren, maar hun waarschuwingsroep voor een slang klinkt anders dan die voor een arend. Bijen communiceren weer heel anders: als ze ergens eten hebben gevonden, maken ze een soort dansje om dat aan de andere bijen te vertellen. Die weten dan precies waar ze heen moeten vliegen. Zoek van drie andere dieren uit hoe ze met elkaar communiceren.

Lezen

Je leert over afbeeldingen bij teksten.

Startopdracht

Werk in tweetallen.

1 Wat voor illustratie vinden jullie bij de volgende teksten passen?
a een ingewikkeld verhaal over de werking van vitamine C in je lichaam
b een tekst over de caloriebehoefte van vrouwen en mannen in diverse leeftijdscategorieën
c een tekst waarin uitgelegd wordt wat de snelste route naar het zwembad is
d een verslag van een sportwedstrijd

2 Hebben jullie steeds voor dezelfde soort afbeelding gekozen? Waarom (niet)?

Theorie

video-uitleg

Tekst en beeld

Vaak staan er **illustraties** bij een tekst, zoals foto's, tekeningen, schema's, (land)kaartjes en tabellen. De schrijver kan met een illustratie verschillende doelen hebben. Hij wil:

- de tekst **verfraaien**. Hij kiest een illustratie die bij de tekst past.
- de **aandacht trekken**. Hij kiest voor een opvallende afbeelding bij de tekst.
- informatie uit de tekst **verduidelijken.** Hij zet bijvoorbeeld informatie uit de tekst overzichtelijk in een schema of tabel.
- informatie uit de tekst **aanvullen**. Hij laat bijvoorbeeld op een kaartje zien waar de plek ligt die in de tekst genoemd wordt.

Opdracht
1

Lees tekst 1.

1 'Het is een vervelende regel die bijna altijd opgaat.' (al. 1) Wat is die regel?

2 'Maar er is hoop!' (al. 2) De schrijver vindt dat …
A omdat cacao-extract nare ziektes kan voorkomen.
B omdat chocolade kan helpen tegen ernstige ziektes.
C omdat er steeds meer bewijs is dat chocolade erg gezond is.
D omdat het toch mogelijk lijkt dat iets lekkers ook gezond is.

3 Welk tekstverband herken je tussen de tweede en derde zin van alinea 2?

4 Aan welk signaalwoord herken je dat verband?

5 'Ook hier is de wetenschap mij goed gezind […].' (al. 3) Wat betekent 'de wetenschap is mij goed gezind'?
A Wetenschappers zeggen dingen die gezond voor mij zijn.
B Wetenschappers zeggen dingen die ongezond voor mij zijn.
C Wetenschappers zeggen dingen die negatief voor mij zijn.
D Wetenschappers zeggen dingen die positief voor mij zijn.

6 'Ook hier is de wetenschap mij goed gezind […].' (al. 3) Waarom gebruikt de schrijver hier het woordje 'Ook'?

7 'Zo gaat het eigenlijk altijd met dit soort dingen.' (al. 4) Waarnaar verwijst 'Zo'?

8 'Maar op een pil zit ik niet te wachten.' (al. 5) Waarom zit de schrijver niet op een pil te wachten?

9 Deze tekst heeft drie doelen: activeren, amuseren en informeren. Wat is daarvan het belangrijkste doel? Licht je antwoord toe.
10 Wat is het doel van de afbeelding bij de tekst? Licht je antwoord toe.

Tekst 1

Waar blijven mijn anti-griep-chips?

[1] Het is een vervelende regel die bijna altijd opgaat. Als iets lekker is, is het meestal ook ongezond. Kijk, ik houd best van salades en kruidenthee, maar die halen het niet bij ongezonde snacks. Omdat ik toch op mijn gezondheid wil letten, moet ik me dus eigenlijk altijd inhouden als iemand trakteert op taart of als er schalen met bitterballen rondgaan op een feestje.
[2] Maar er is hoop! Er is steeds meer bewijs dat chocolade erg gezond is. Zo schrijft een groep wetenschappers dat chocola kan helpen tegen ernstige ziektes. Flink wat cacao-extract zou ervoor kunnen zorgen dat je minder snel geestelijk aftakelt of aan een andere nare aandoening ten prooi valt. Het is dus mogelijk om gezond te blijven en toch iets lekkers te eten. Dat lijkt me ideaal.
[3] Maar word je daar dan niet superdik van? Nou, dat valt best mee. Ook hier is de wetenschap mij goed gezind: mensen die regelmatig chocola eten, zijn juist dunner. Je moet dan wel gaan voor heel donkere varianten met weinig suiker. Dat is dan weer jammer. Ook mag je elke dag maar een paar kleine brokjes opknabbelen. Dat is dubbel jammer.
[4] Zo gaat het eigenlijk altijd met dit soort dingen. Op het eerste gezicht lijkt iets geweldig nieuws, maar als je dan goed doorleest, valt het toch weer tegen. De meeste repen helpen dan ook helemaal niet tegen ziektes. De cacao wordt in fabrieken zo verwerkt, dat bijna alle goede stofjes eruit gehaald worden. Je kunt hooguit die goede stofjes in een pil stoppen.

[5] Maar op een pil zit ik niet te wachten. Ik wil gewoon een brok witte chocola die me gezond houdt en me niet dik maakt. Kom op, wetenschappers en uitvinders, doe een beetje je best. Patat waar je een goede conditie van krijgt, moet toch niet zo moeilijk zijn? Ik wil pizza voor sterke botten! Bitterballen tegen verkoudheid! En waar blijven mijn anti-griep-chips!?

Naar: Sytse, 7Days, 25 september 2015

Opdracht
2

Lees tekst 2.
1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Wat vind je ervan dat je bij concerten oordopjes moet dragen om je gehoor te beschermen? Licht je antwoord toe.
3 De woorden *a* t/m *i* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a fenomeen (al. 1) – *bekend worden*
b onderschatten (al. 1) – *iedere keer weer*
c letsel (al. 2) – *iemand die een ruimte beheert en er geld aan verdient*
d symptomen (al. 2) – *last hebben van*
e openbaren (al. 3) – *lichamelijke schade*
f kampen met (al. 4) – *overeenkomst; afspraak*
g uitbater (al. 6) – *te makkelijk over iets denken*
h convenant (al. 7) – *verschijnsel*
i consequent (al. 8) – *ziekteverschijnselen*

4 ‘De achteruitgang van het gehoor is een sluipend proces.’ (al. 3) Wat bedoelt de schrijver met ‘een sluipend proces’?

5 Geef op basis van alinea 5 aan wat in het schema van oorzaak en gevolg bij *a*, *b*, *c* en *d* moet worden ingevuld.

a → *b* → *c* → *d* → *e er ontstaan oorsuizingen (tinnitus)*

6 Is Wouter Dreschler (al. 6) voor of tegen een wettelijk vastgesteld maximumvolume in uitgaansgelegenheden? Licht je antwoord toe.

7 ‘Om gehoorschade te voorkomen … in de vorm van een convenant.’ (al. 7) Helpen de afspraken in dat convenant? Waarom (niet)?

8 ‘Daarom wordt het dragen van oordoppen aangeraden, bij voorkeur op maat gemaakt door een audicien.’ (al. 8) Wat is een audicien?

9 Welke tips om gehoorschade bij een concert te voorkomen staan er in alinea 9?

10 Bij deze tekst staan twee afbeeldingen: een plaatje van een oor en de tabel ‘Hoe hard is geluid?’ Noteer van elke afbeelding het doel en licht je keuze toe.

11 Welk geluid is het minst ‘veilig’ voor je gehoor: een voorbijrazende trein of een laagvliegend vliegtuig? Licht je antwoord toe.

12 Lees de kadertekst. Wat vind je van Aly’s reactie? Licht je antwoord toe.

Opdracht 3

Lees tekst 2 nog een keer.

1 Het woordje ‘dus’ in de eerste zin van alinea 9 duidt op een conclusie. Uit welk tekstgedeelte wordt die conclusie getrokken? Noem de alineanummers en licht je antwoord toe.

2 Welke bewering over deze tekst is waar?
A In deze tekst herken je vooral een mening en argumenten.
B In deze tekst herken je vooral een probleem, oorzaak en gevolgen.
C In deze tekst herken je vooral een volgorde van verleden/heden(/toekomst).
D In deze tekst herken je vooral een vraag en verschillende antwoorden.
Licht je antwoord toe.

Tekst 2

Piepende en fluitende oren

[1] Voor veel concertbezoekers is het een bekend fenomeen. Bij het verlaten van de zaal suizen de oren nog flink na, maar na een nacht slaap is de piep, ruis of fluittoon weer verdwenen. Toch is dit een signaal dat je niet mag onderschatten.

[2] Volgens audioloog Jan de Laat, specialist op het gebied van gehoor en geluid bij het Leids Universitair Medisch Centrum, is oorsuizen een waarschuwing dat je te ver bent gegaan. Hij ziet elk jaar veel bezoekers van concerten en ander vermaak die blijvend letsel overhielden aan te harde muziek. Vaak met dramatische gevolgen, zoals overgevoeligheid voor geluid, een constante piep of doofheid, en in het ergste geval een combinatie van deze symptomen. Er zijn geen operaties of medicijnen die helpen. De schade is niet te genezen.

[3] De achteruitgang van het gehoor is een sluipend proces. De schade is al geleden wanneer deze zich openbaart, bijvoorbeeld door constante oorsuizingen, ook wel tinnitus genoemd. Volgens de Keel-, Neus- en Oorvereniging hebben één miljoen Nederlanders tinnitus, van wie 100.000 er zeer veel hinder van ondervinden.
[4] Na een analyse van ruim 300.000 online afgenomen hoortesten maakte de Nationale Hoorstichting onlangs bekend dat een op de vier jongeren (van 12 tot 25 jaar) die aan de test deelnamen, blijkt te kampen met gehoorverlies. Een verontrustend hoog aantal. In 2012 legde danceplatform Club Judge, op verzoek van de Nationale Hoorstichting, 130.000 bezoekers van een muziekevenement een vragenlijst voor, waaruit bleek dat 93 procent na afloop last had van het gehoor.
[5] Hoe ontstaat tinnitus? In het slakkenhuis van het binnenoor zitten haartjes die reageren op geluidstrillingen. Deze trillingen worden omgezet in elektrische signalen, die via de gehoorzenuw naar de hersenen worden gestuurd. Door harde muziek kunnen de haartjes breken. De haartjes blijven deels functioneren en sturen voor de buitenwereld niet-waarneembare geluiden naar de hersenen.
[6] Wat opviel in de enquête van de Hoorstichting, was dat 82 procent van de ondervraagden erop vertrouwde dat de overheid, uitbater of organisator gehoorbeschermende maatregelen had getroffen. Dat is echter lang niet altijd het geval. In de wet is geen grens aan het maximumvolume in uitgaansgelegenheden gesteld. 'Het door wetgeving maximeren van hard geluid zou een zegen zijn voor ieders gehoor', zegt Wouter Dreschler, hoogleraar audiologie in het Academisch Medisch Centrum in Amsterdam. 'Gemeenten kunnen regels stellen en alleen vergunningen uitgeven als die regels worden nageleefd.'
[7] Om gehoorschade te voorkomen, maakten poppodia en organisatoren van concerten en festivals in 2014 afspraken met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, in de vorm van een convenant. Een van de punten is het hanteren van een gemiddeld geluidsniveau van 103 decibel, vergelijkbaar met dat van een kettingzaag of laagvliegende helikopter.
[8] Is geluid van die sterkte veilig om uren naar te luisteren? Volgens de Nationale Hoorstichting niet. Ook 103 decibel kan binnen enkele minuten schade aanrichten. Daarom wordt het dragen van oordoppen aangeraden, bij voorkeur op maat gemaakt door een audicien. Dat vraagt wel een eenmalige investering van rond de 120 euro, maar als je ze eenmaal hebt, bieden zulke doppen – mits consequent gebruikt – uitstekende bescherming.
[9] Wie een concert bezoekt, dient dus zelf te zorgen voor de bescherming van zijn gehoor. Naast het gebruik van oordoppen kun je ook de adviezen opvolgen van een app die het omgevingsgeluid meet, zoals *SafeNoise*. Verder is het aan te raden om altijd weg te blijven bij luidsprekers en de duur van het lawaai te beperken door luisterpauzes te nemen op een stille plek.

Naar: Niels Oostrum, Elsevier, 8 augustus 2015

Hoe hard is geluid?

25 decibel	wind door de bomen
60 decibel	vaatwasser
85 decibel	drukke autoweg
90 decibel	voorbijrazende trein
95 decibel	drilboor
105 decibel	kettingzaag
110 decibel	laagvliegend vliegtuig
120 decibel	brandweersirene
140 decibel	geweerschot

Bron: Nationale Hoorstichting

Als Aly Bremer (15) over het onderzoek van de Nationale Hoorstichting hoort, zegt hij dat hij het allemaal wel gelooft. De scholier heeft het liefst de hele dag zijn koptelefoontje op. 'Muziek is mijn leven. Ik doe mijn oortjes echt niet uit!' Sinds hij zijn iPod heeft gekregen op zijn achtste, doet hij niets liever dan luisteren naar dance, pop en house. 'Als het nodig is, zijn er tegenwoordig toch supersonische gehoorapparaten!'

Naar: Noordhollands Dagblad, 11 april 2015

Opdracht
4

Lees tekst 3.
1 Waar gaat de tekst over?
2 Heb je zelf weleens in een ijsbad gezeten? Zo ja, hoe was dat? Zo nee, zou je het durven?

Het middenstuk van de tekst kan in vier opeenvolgende delen worden verdeeld. Boven deze vier delen passen achtereenvolgens de kopjes:
deel 1: Steeds populairder
deel 2: Gezonder?
deel 3: Behandeling met kou
deel 4: Val je af van kou?

3 Geef per deel aan bij welke alinea het begint.
4 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a zweren bij (al. 1)	– *aanpassing*
b heilzaam (al. 1)	– *beïnvloeden*
c zich blootstellen aan (al. 2)	– *bestand zijn tegen*
d trotseren (al. 4)	– *(bewust) in aanraking komen met*
e baat (al. 4)	– *gezond*
f sturen (al. 5)	– *nog maar pas begonnen zijn*
g gewenning (al. 8)	– *sterk geloven in*
h in de kinderschoenen staan (al. 9)	– *voordeel*

5 'Ook steeds meer "gewone mensen" zien meer heil in het ijsbad.' (al. 2) Wat bedoelt de auteur met deze zin?
6 'Peter Pickkers en Matthijs Kox, wetenschappers aan het Radboudumc te Nijmegen, willen niet zo ver gaan.' (al. 5) Waarom niet?
7 Waarom noemt de auteur een cryosauna een 'omgekeerde' sauna? (al. 6)
8 Welk tekstverband herken je vooral in alinea 7? Noteer ook de signaalwoorden waaraan je het tekstverband herkent.
9 In alinea 6 staan enkele voordelen van koudetherapie. Welke daarvan speelt volgens Nicollé Vaasen (al. 7) vooral een rol bij de populariteit van cryosauna's?
10 Maak op basis van alinea 8 een oorzaak-gevolgschema (met drie vakjes).
11 Is alinea 9 een goede slotalinea? Licht je antwoord toe.
12 Wat is het doel van de afbeelding bij de tekst? Licht je antwoord toe.

Opdracht
5 ✪

1 Citeer de zin die de hoofdgedachte van tekst 3 bevat. Noteer alleen de eerste twee en de laatste twee woorden.
2 Voor welke groep lezers is tekst 3 geschreven? Licht je antwoord toe.

Tekst 3
Ha lekker, een ijsbad!

[1] Het Nederlands hockeyteam zweert erbij. Na een wedstrijd stappen de spelers in een ijsbad. Dat is niet prettig, maar wel heilzaam. Het ijs zou ervoor zorgen dat hun spieren sneller herstellen. Of dat zo is, weten we niet zeker, maar onderzoeken wijzen uit dat spierpijn 24 uur na een inspanning minder is na het nemen van een ijsbad dan wanneer je niets doet.

[2] Het zijn niet alleen sporters die zich blootstellen aan kou. Ook steeds meer 'gewone mensen' zien heil in het ijsbad. Dat komt vooral door *The Iceman* Wim Hof. Hij werd wereldberoemd doordat hij een halve marathon op blote voeten over de Noordpool liep, onder ijs door zwom, in korte broek een berg beklom en bijna twee uur in ijs kan staan.

[3] In eerste instantie werd de 55-jarige Hof als een soort circusartiest beschouwd. Hij lijkt echter steeds meer een hoger doel te hebben: de menselijke gezondheid verbeteren. Volgens Hof kunnen we allemaal – als we ons goed trainen – met weinig moeite in een ijskoud bad. De workshops die hij in Amsterdam geeft, zijn drukbezocht en hij wordt vaak ingehuurd om trainingen te geven bij bedrijven. Overal is men enthousiast. Dat is ook niet gek, want het geeft een kick als je in je zwembroek of bikini tussen de ijsblokjes hebt durven zitten.
[4] Maar helpt het als je de kou kunt trotseren? Word je er gezonder van? Ja, zegt Hof. Door de juiste training en oefeningen maak je je lichaam sterker en beter bestand tegen ziektes. Hij is ervan overtuigd dat mensen baat kunnen hebben bij zijn methode.
[5] Peter Pickkers en Matthijs Kox, wetenschappers aan het Radboud UMC te Nijmegen, willen niet zo ver gaan. Wel tonen zij met recent onderzoek aan dat de mens zijn eigen immuunsysteem* kan sturen. Een door Wim Hof getrainde groep mannen en een andere groep werden geïnjecteerd met een bestanddeel van een dode bacterie. De 'Hofgroep' kreeg veel minder last van verkoudheidsverschijnselen dan de andere groep. Pickkers: 'De proefpersonen die de technieken van Wim Hof gebruikten, maakten meer adrenaline aan en dat onderdrukte een reactie op de bacterie.' De onderzoekers willen nog niet zeggen wat dit voor een ziekte als bijvoorbeeld reuma betekent. Dat moet nog verder onderzocht worden. Kox: 'In ons experiment ging het om jonge mannen in goede conditie. Het is de vraag wat het effect is op mensen die ziek zijn.'
[6] Zomaar een beautyfarm opzoeken om in een ijsbad te stappen gebeurt bijna niet in Nederland. Maar koudetherapie is wordt een trend, met name de cryosauna. Dit is een 'omgekeerde' sauna, waar de lucht wordt afgekoeld tot tussen de 110°C en de 190°C onder nul (behandeltijd 1-3 minuten). Voorstanders stellen dat de cryosauna niet alleen zorgt voor verbetering van het immuunsysteem en herstel na een sportprestatie, maar ook voor huidverjonging, verlichting van pijn bij reuma, gewichtsverlies en een betere nachtrust.

[7] Cryosauna's zijn in Nederland nog heel nieuw. Nicollé Vaasen begon er een jaar geleden mee en is dolenthousiast. 'Laatst heb ik een klant behandeld die een ernstige huidziekte had. Na een serie bezoeken aan de cryosauna had hij nog maar een paar kleine plekjes.' Vaasen is ervan overtuigd dat koudetherapie in Nederland zal toenemen. 'Ik merk dat steeds meer mensen interesse tonen, al zal dat ook komen omdat je van het bezoek aan een cryosauna afvalt.'
[8] Aan de universiteit van Maastricht onderzoekt Wouter van Marken Lichtenbelt of kou effect heeft op gewichtsverlies. Hij wil weten in hoeverre een bepaalde vetsoort in ons lichaam bij extreme kou wordt geactiveerd en hoe dat proces gewichtsverlies kan stimuleren. 'Het is inmiddels zeker dat gewenning aan kou zorgt voor een toename van dat vet. Verder onderzoek geeft hopelijk meer duidelijkheid.'
[9] De behandeling met ijsbaden en -sauna's staat in de kinderschoenen. Het is nog niet bewezen dat kou werkelijk goed is voor ons immuunsysteem, ziektes of gewichtsverlies, maar dat de wetenschap er iets in ziet, is duidelijk. De eerste onderzoeksresultaten stemmen voorzichtig positief. Wie weet is het een kwestie van tijd voordat je net zo makkelijk een ijskoud bad neemt als een warme douche.

* immuunsysteem = afweersysteem van je lichaam

Naar: Femke Sterken, Libelle, nr. 6, 2015

Ik kan/weet
- uitleggen waarom een afbeelding bij een tekst staat. 1F
- informatie uit afbeeldingen (kaartje, schema, tabel) halen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een flyer maken.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding. Dit is een flyer die je op school gekregen hebt.

1. Wat is het doel van deze flyer?
2. Vind je deze flyer geschikt voor dat doel? Waarom (niet)?
3. Wat zou jij hebben toegevoegd of weggelaten om het doel te bereiken?

HEEL HOLLAND FIETST

Op de tweede zondag van juni organiseren wij een gezinsfietstocht.

De tocht is ongeveer 30 km lang en voert jong en oud langs een mooie route.

De start is om 10.00u bij het gemeentehuis.
Wil je meefietsen?
Geef je dan uiterlijk 30 april op bij
Wim Welten, Kerkstraat 3.

De kosten bedragen € 2,- p/p
Gepast geld in envelop in de brievenbus deponeren.

Deelname is op eigen risico.

--------------------hierlangs afknippen------------------

Heel Holland Fietst – gezinsfietstocht
Naam: ……………………..…… aantal pers.………
Adres: …………………………………………

Theorie

video-uitleg

Een flyer maken

Flyers worden vaak uitgedeeld op straat, bijvoorbeeld om reclame te maken voor een nieuwe winkel in de buurt of om mensen uit te nodigen voor een open dag. Een goede flyer valt op door beeld- en kleurgebruik en soms door een afwijkende vorm. De illustraties trekken de aandacht, maken de boodschap van de flyer snel duidelijk en/of roepen een bepaalde sfeer op. De tekst is kort maar krachtig.

Zo maak je een flyer

- Bedenk wat je over het onderwerp wilt zeggen. Gebruik hiervoor de 5w+h-vragen.
- Bedenk een passende titel of originele slogan. Bijvoorbeeld: *Gezond eten, gewoon doen!*
- Schrijf je tekst kort en krachtig op, zodat je boodschap in één oogopslag duidelijk is.
- Zoek of maak een illustratie die bij de tekst past.
- Zorg voor een aantrekkelijke lay-out.

Opdracht 1

Bekijk de flyer en lees tekst 1.

1. Wat kondigt de flyer aan?
2. Zijn alle 5w+h-vragen met deze flyer te beantwoorden? Licht je antwoord toe.

3 Tekst 1 is een deel van het persbericht dat vlak voor de opening van deze winkel verscheen. Wat voegt het persbericht toe aan de flyer?
4 Vind je dit een aantrekkelijke flyer? Waarom (niet)?

Tekst 1

Weiteveen – In de nieuwe winkel Kado & Zo van woonzorgcentrum Veltman in Weiteveen zijn allerlei artikelen te koop. Die zijn gemaakt door de bewoners van Veltman. De opbrengst van de verkoop wordt gebruikt voor nieuwe materialen.
Veltman is een woonzorgcentrum voor mensen met psychiatrische, maatschappelijke en sociale problemen. Met liefdevolle zorg en individuele begeleiding helpen de medewerkers hen om zo veel mogelijk zelfstandig te functioneren.
Kado & Zo is onderdeel van de dagbesteding van Veltman. 'Iedere dag werken bewoners in ons activiteitencentrum en in de winkel met veel enthousiasme aan nieuwe producten', vertelt de bedrijfsleider van Kado & Zo. 'Ze maken ook graag dingen op bestelling; zo krijg je een uniek en heel persoonlijk cadeau. Verder zorgen de bewoners ervoor dat er altijd koffie en iets lekkers in de winkel klaarstaat!'

Naar: www.weiteveen.info, op 30 oktober 2015

Opdracht
2

Jouw klas heeft het idee opgevat een kookclub op te richten. De bedoeling is dat jullie elke tweede vrijdag van de maand gezonde, eenvoudige maaltijden leren bereiden die je thuis gemakkelijk kunt namaken. De bekende kok Anton Wind heeft aangeboden de lessen op vrijdagmiddag van 16.00-18.30 uur te verzorgen. Na de kookles eten jullie gezamenlijk de gerechten die jullie die middag gemaakt hebben.
Ieder van jullie ontwerpt een flyer.

1 Stel de 5w+h-vragen en beantwoord ze op een kladblaadje.
2 Formuleer in korte zinnen de tekst voor de flyer.
3 Bedenk een passende titel of originele slogan waardoor potentiële deelnemers enthousiast raken.
4 Zoek of maak een passende illustratie.
5 Maak nu een aantrekkelijke flyer met tekst en illustratie. Zet de slogan op een opvallende plaats.
6 Wissel je flyer uit met die van een klasgenoot. Geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier en verbeter eventueel jouw flyer.

Ik kan/weet • een aantrekkelijke flyer maken. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert een discussie beoordelen.

Startopdracht

1 Waarover en met wie voer jij weleens een discussie?
2 Noteer twee dingen die je nooit moet doen in een discussie.

Theorie

video-uitleg

Een discussie beoordelen

Tijdens een **discussie** praten mensen over een bepaald onderwerp, meestal onder leiding van een gespreksleider, de **voorzitter**. De deelnemers aan een discussie vertellen allemaal wat ze van het onderwerp vinden. Iedere deelnemer geeft zijn **standpunt** en zijn **argumenten** ervoor: hij geeft aan waarom hij die mening over het onderwerp heeft. Daarnaast leggen de deelnemers uit waarom ze het wel of niet met een andere deelnemer eens zijn.

Zo kijk en luister je naar een discussie
Let op de volgende zaken:
- Laat de voorzitter alle deelnemers evenveel aan het woord komen?
- Blijft de voorzitter neutraal en laat hij dus zijn mening achterwege?
- Grijpt de voorzitter in als de deelnemers zich niet goed gedragen?
- Leggen de deelnemers hun mening en argumenten duidelijk uit?
- Geven de deelnemers aan de discussie echt antwoord op vragen die aan hen gesteld worden?
- Nemen de deelnemers de argumenten van de andere sprekers serieus en gaan ze erop in?
- Hoe gedragen de deelnemers zich tegenover elkaar? Tonen ze interesse in elkaars standpunten en mening? Laten ze de anderen uitpraten?

Opdracht
1

Bekijk het fragment, een discussie tussen vier jongeren over de stelling: ‘Je hebt je gezondheid zelf in de hand.’ Lees de vragen door voordat je gaat kijken, zodat je weet waarop je moet letten.

1 De eerste spreekster, Rosa, zegt dat ze het ‘absoluut’ eens is met de stelling. Wat zegt ze meteen daarna?
2 Wat kun je volgens Rosa doen om je gezondheid zelf te verbeteren?
3 De gespreksleider vraagt aan Rosa: ‘Dus als je ziek bent, is dat gewoon je eigen schuld?’ Is dit een open of gesloten vraag?
4 Wat is het antwoord van Rosa op deze vraag?
5 Bert, de tweede spreker, is het oneens met de stelling. Welke twee redenen heeft hij hiervoor?
6 Rosa geeft vervolgens aan dat ze zelf astma heeft. Waarom noemt ze dit en welk argument verbindt ze hieraan?
7 Welk argument vind je sterker: dat van Bert of dat van Rosa? Licht je antwoord toe.
8 De derde spreker, Arslan, liet in het begin merken dat hij geen duidelijke keuze kon maken. Wat is zijn mening over de stelling?

9 De gespreksleider vraagt aan Arslan of hij het als zijn plicht ziet om goed voor zichzelf te zorgen. Wat is het antwoord van Arslan?
10 Arslan zegt dat hij goed voor zichzelf zorgt. Klopt dat? Licht je antwoord toe.
11 Beoordeel de gespreksleider en de discussiedeelnemers aan de hand van het feedbackformulier.

Opdracht 2

Bekijk het fragment uit het jongerendiscussieprogramma *De Uitlaatklep*. In dit fragment discussiëren jongeren over de jeugdhulpverlening. Het fragment begint met een filmpje dat door de jongeren zelf gemaakt is.

1 De presentatrice geeft aan dat de situatie in het filmpje wel wat overdreven wordt. Wat is de reactie van de eerste spreekster, José, hierop?
2 Waarom kan José haar verhaal niet afmaken?
3 Waarmee los je volgens Sanne (de tweede spreekster) problemen niet op?
4 Sanne is van mening dat het beter zou zijn als er geen jeugdzorg was. Waarom bestaat jeugdzorg volgens haar nog?
5 Hoe kun je aan de presentatrice merken dat ze verbaasd is dat Sanne vindt dat er beter geen jeugdzorg kan zijn?
6 'Jongens, jullie snappen toch wat ik bedoel!' roept de presentatrice even later. Waarom zegt ze dit?
7 Volgens een van de jongens wil de presentatrice gewoon als antwoord dat de jongeren naar jeugdzorg zouden gaan. Denk je dat dit klopt? Licht je antwoord toe.
8 Tanja komt als maatschappelijk werkster wekelijks op verschillende scholen. Wat werkt volgens haar goed?
9 Als de presentatrice vraagt of de aanpak van Tanja wel zou werken, geeft Douwe antwoord. Waarom denkt hij dat deze aanpak wel kan werken?
10 Wat vind je van de manier waarop de presentatrice de discussie leidt? Licht je antwoord toe.

Opdracht 3

Bekijk het fragment uit het programma *Hollandse Zaken*, waarin gediscussieerd wordt over de nadelen van altijd maar online zijn. De presentator heeft eerder in het programma verteld over het FOMO-syndroom. Het fragment begint bij Floor, die zich afvraagt of dat een bestaand syndroom is.

1 Wat is het FOMO-syndroom?
2 Heeft Floor last van dit syndroom? Licht je antwoord toe.
3 Als er een telefoon afgaat, moeten veel mensen daar erg om lachen. Waarom vinden ze het grappig?
4 Welke twee tips heeft Ferry Haan voor ouders en opvoeders?
5 Lichelle probeert duidelijk te maken dat het niet zo erg is als Ferry Haan zegt. Welk argument heeft ze hiervoor?
6 Wat is de reactie van Ferry Haan op dit argument?
7 Waarom heeft de moeder van Lichelle de tip van Ferry Haan nooit uitgeprobeerd?
8 Beoordeel de presentator (als voorzitter) en de discussiedeelnemers aan de hand van het feedbackformulier.

Ik kan/weet
- een oordeel geven over (deelnemers aan) discussies. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert overleggen.

Startopdracht

Je hebt vast weleens moeten overleggen, bijvoorbeeld over een groepsopdracht voor school, of over de opstelling van je voetbalteam, of over hoe laat je thuis moet zijn.

1 Waarover heb jij weleens overlegd?
2 Hoe is dat overleg verlopen?
3 Wat is het doel van een overleg?
4 Wat is het verschil tussen een overleg en een discussie?

Theorie

video-uitleg

Overleggen

Als je met andere mensen samenwerkt, moet je **overleggen**. Je luistert dan goed naar elkaar en laat elkaar uitspreken.
Een overleg kan verschillende doelen hebben: elkaars mening leren kennen; informatie met elkaar delen of een probleem oplossen. Je kunt ook overleggen om samen te beslissen wie welke taak op zich neemt en wanneer het werk af moet zijn. Dan spreek je van een **werkoverleg**.

Zo voer je een werkoverleg
- Maak met elkaar een lijstje van de dingen die moeten gebeuren.
- Geef allemaal aan welke taak je wilt uitvoeren. Geef ook een reden waarom je juist dat wilt doen.
- Als meerdere personen hetzelfde willen doen, kies dan de geschiktste persoon of trek lootjes.
- Als niemand een bepaalde taak wil doen, beslis dan met elkaar wie die taak toch moet uitvoeren. Dit kan bijvoorbeeld degene zijn die ook de leukste taak mag doen.
- Zorg ervoor dat iedereen uiteindelijk ongeveer evenveel moet doen.
- Bespreek wanneer de taken klaar moeten zijn.
- Schrijf alle gemaakte afspraken op.

Opdracht **1**

Geef van de volgende beweringen aan of ze geschikt zijn om te gebruiken in een overleg over een groepsopdracht op school. Leg je antwoorden uit.

1 'Oké, dan offer ik me wel weer op. Ik moet toch altijd alle rotklusjes opknappen.'
2 'Als iedereen dat zo vervelend vindt, wil ik het wel doen. Ik heb tenslotte verder alleen maar leuke klusjes.'
3 'Ach, wat een gezeur, het komt allemaal heus wel goed.'
4 'Ik wil gewoon snel klaar zijn. Ik heb het heel erg druk met andere vakken en dit cijfer is voor mij niet zo belangrijk.'
5 'Misschien moeten we eerst eens kijken waar iedereen goed in is.'
6 'Laten we nou echt duidelijke afspraken op papier zetten, zodat iedereen weet waar hij aan toe is.'

Opdracht 2

Je gaat kijken naar een fragment waarin drie leerlingen (Lisa, Jorrit en Mark) met elkaar overleggen over een opdracht voor Nederlands. Lees de vragen door voordat je gaat kijken, zodat je weet waarop je moet letten.

1 Lisa neemt de leiding in het overleg. Wat vind je van de manier waarop ze dat doet?
2 Lisa en Mark hebben het idee dat Jorrit niets wil doen. Waarom denken ze dat?
3 Wat vind je van de manier waarop ze Jorrit daarop aanspreken?
4 Noteer de opmerking die Jorrit maakt als Mark zegt dat zij dus alles moeten doen. Wat kun je uit deze opmerking afleiden over de reden waarom Jorrit niets wil doen?
5 Hoe lost Lisa dit probleem op? Vind je dit een goede oplossing?
6 Wat hadden Lisa en Mark kunnen doen om Jorrit bij het overleg te betrekken?
7 Lisa wil vervolgens kiezen voor *De Griezelbus*. Welke reden heeft ze hiervoor?
8 Waarom wil Mark niet dat ze dit boek kiezen? Maakt hij dit op een goede manier duidelijk? Licht je antwoord toe.
9 Bespreek je antwoorden met een klasgenoot. Maak samen een lijstje met tips voor een goed overleg over een opdracht voor school.

Opdracht 3

Werk in viertallen.
Jullie moeten met een groep van vier een onderdeel van de gymles verzorgen: je moet een instructie geven en er bij de uitvoering op letten of alles goed gaat.

1 Overleg met elkaar over de volgende zaken:
- onderdeel: Kiezen jullie een balsport, een toestel, dans of iets anders?
- instructie: Welke regels moeten er uitgelegd worden? Moet er iets voorgedaan worden? Staan de regels ergens of moeten die nog opgeschreven worden?
- voorbereiding: Wat moet er klaargezet en geregeld worden?
- uitvoering: Wat moet er tijdens de les precies gedaan worden?
- kwaliteiten: Waar zijn jullie persoonlijk goed in?

2 Verdeel de taken.
3 Maak een planning.
4 Controleer aan de hand van de theorie of je overal aan gedacht hebt en zet alle afspraken op papier.
5 Wissel jullie plan uit met dat van een ander viertal. Bekijk of de anderen overal aan gedacht hebben en of het plan uitvoerbaar is. Vul het feedbackformulier in.
6 Bespreek het commentaar dat jullie van de andere groep hebben gekregen. Stel eventueel het plan bij.

Ik kan/weet
- deelnemen aan een werkoverleg. 2F

Maak de extra opdrachten online.

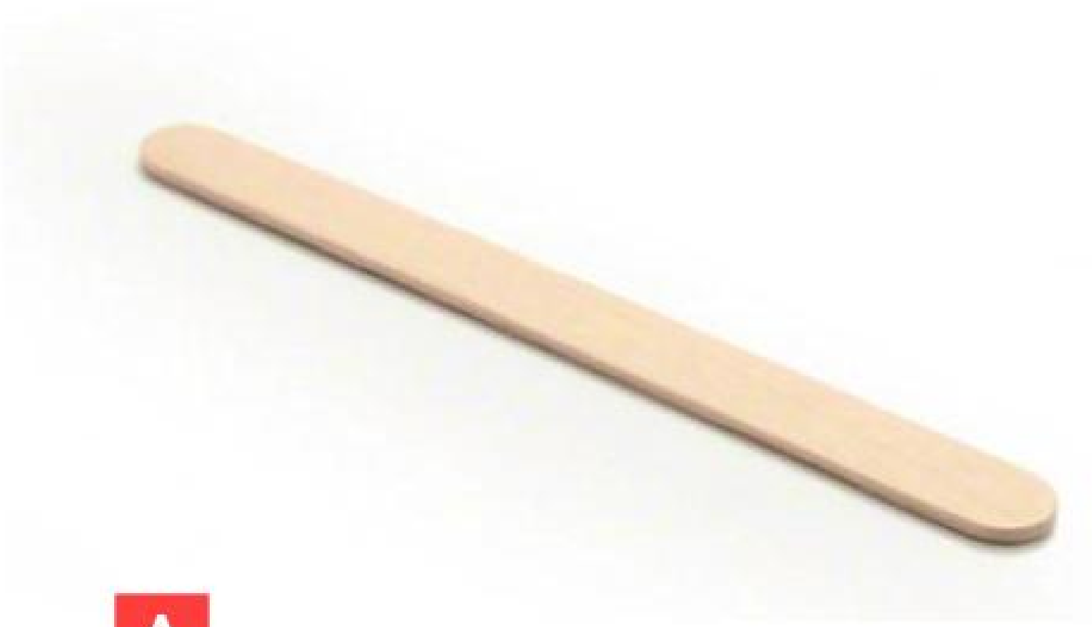
Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *bekijk de afbeelding*.

Startopdracht

Stel, je hebt last van hoestbuien. Je gaat naar de huisarts om je te laten onderzoeken. Hij gebruikt een oorspiegel om in je oor te kijken, een spatel om je keel te bekijken en een stethoscoop om naar je longen te luisteren.

1 Bekijk de afbeeldingen en noteer per letter welk instrument is afgebeeld.
2 Bij welke omschrijving heeft de afbeelding je goed geholpen?

A

B

C

Theorie

video-uitleg

Woordraadstrategie: *bekijk de afbeelding*

Bij veel teksten staat een **illustratie** of **afbeelding** (een tekening, een foto, een diagram, een grafiek). Vaak staat die er om de tekst te verfraaien of om extra informatie te geven, zoals je bij *Lezen* hebt geleerd. Soms kan de afbeelding je ook helpen om een onbekend of moeilijk woord uit de tekst te begrijpen.

Opdracht 1

Lees tekst 1 en bekijk de afbeeldingen.

1 De woorden *a* t/m *k* staan onderstreept in de tekst. Schrijf ze onder elkaar. Zoek bij elk woord de juiste betekenis uit de rechter rij. Gebruik ook de afbeeldingen.

a zich bewust zijn van – *aanricht*
b herkomst – *afkomst; oorsprong*
c gewas – *beeld*
d teweegbrengt – *goed weten*
e enquête – *invoeren*
f biologisch – *kwestie; onderwerp*
g fairtrade – *milieuvriendelijk*
h issue – *onderzoek met vragen*
i belastend – *plant*
j importeren – *schadelijk*
k weergave – *uit eerlijke handel verkregen*

2 Bij welke woorden heb je de afbeeldingen gebruikt om de betekenis te vinden?
3 Afbeeldingen kunnen verschillende doelen hebben: de aandacht trekken, de informatie uit de tekst aanvullen, de informatie uit de tekst verduidelijken of de tekst verfraaien. Hebben de afbeeldingen bij tekst 1 hetzelfde doel? Licht je antwoord toe.

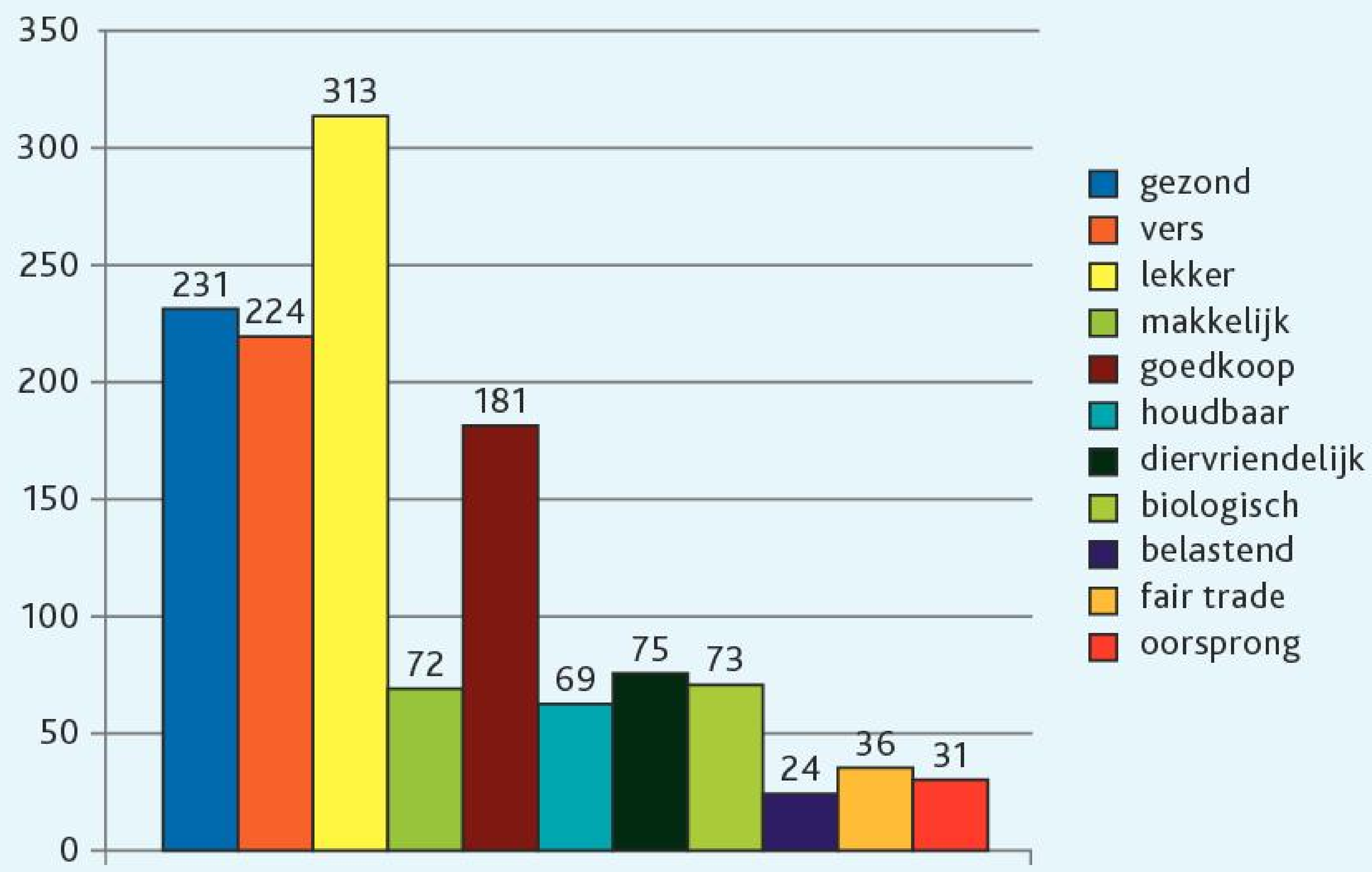
Tekst 1

Smakelijk eten!

Wat vinden jongeren belangrijk aan hun eten? Dat vroegen we 446 jongeren op Pinkpop.

Het is alweer even geleden, dat zonnige Pinkpop-weekend in Landgraaf. JMA (Jongeren Milieu Actief) was erbij en stelde de bezoekers enkele vragen.
JMA vindt het belangrijk dat jongeren zich bewust zijn van de herkomst van hun eten. Sommigen houden wel van een stukje vlees of een bakje yoghurt, maar weten ze eigenlijk wat die koe eet? JMA wilde weten hoeveel kennis de festivalgangers hebben van veevoer, welke rol soja daarin speelt en wat dit gewas teweegbrengt in Zuid-Amerika.
Het hele weekend vroeg JMA jongeren een enquête in te vullen met vragen over voeding.
Opvallend is dat meer dan 70% van de ondervraagde jongeren de smaak (lekker) het belangrijkst blijkt te vinden. Gezond komt op de tweede plaats en daarna volgt vers. Of hun eten biologisch of fairtrade is, is nauwelijks een issue. Laat staan dat jongeren het belangrijk vinden of hun eten belastend is voor het milieu. Bijna 50% van de ondervraagden gaf aan niet te weten dat soja in Nederland veel gebruikt wordt in veevoer en dat de teelt hiervan de natuur van Zuid-Amerika bedreigt. Nadat de deelnemers aan de enquête hierover informatie kregen, vonden ook zij dat de overheid haar verantwoordelijkheid moet nemen en strengere eisen moet stellen aan bedrijven die sojaproducten importeren.
In de grafiek staat een weergave van de antwoorden.

Naar: www.jma.org, op 20 juni 2015

Opdracht
2

1 Noteer de uitdrukkingen *a* t/m *f* en vul het juiste woord(deel) op de puntjes in.
2 Zoek de betekenis van de uitdrukkingen in de rechter rij en schrijf die erachter.

a Hollands wel… zijn	– *bijna dood zijn*
b iets onder de … hebben	– *doodziek*
c in de lappen… zitten	– *er gezond uitzien*
d met één been in het … staan	– *kerngezond*
e zo gezond als een …	– *niet helemaal gezond zijn*
f zo ziek als een …	– *ziek zijn*

Opdracht
3

Lees tekst 2.

1 Schrijf de woorden 1 t/m 12 uit de tekst onder elkaar. Noteer de betekenis. Bekijk de afbeeldingen en gebruik ook de andere woordraadstrategieën die je tot nu tot geleerd hebt om de betekenis van woorden te achterhalen: let dus op synoniemen, omschrijvingen of definities, voorbeelden, tegenstellingen en bekende woorddelen.

2 De woorden *a* t/m *i* staan onderstreept in de tekst. Schrijf die woorden onder elkaar. Zoek bij elk woord de juiste betekenis uit de rechter rij.

a risico	– *gaan*
b relatief	– *geliefde*
c debet zijn aan	– *gevaar*
d populaire	– *in verhouding*
e staat	– *niet op kunnen tegen*
f de gang maken	– *publieksacties*
g het afleggen tegen	– *schuld zijn van*
h campagnes	– *succes hebben*
i aanslaan	– *toestand*

Tekst 2

Sportblessures

Wie aan sport doet, heeft een kans van 13 procent op een (1) blessure. Wie jong is en aan sport doet, loopt een nog groter risico. Dat heeft te maken met het relatief grote aantal sportende jongeren, maar ook met het (2) toenemend aantal ragesporten. Iedere maand belanden honderden skaters op EHBO-afdelingen.
Stepjes, te koop in speelgoedwinkels en sportzaken, leiden steeds vaker tot ongelukken. Karten is een risicosport in opkomst en sporters die thuis fitnessen en daarbij meten hoeveel inspanning ze leveren, komen nogal eens klem te zitten bij het roeien of lopen op hun (3) ergometer.
Ook de gymlessen op school zijn debet aan het grote aantal blessures onder jongeren. Jaarlijks belanden zeventienduizend leerlingen uit het basis- en het voortgezet onderwijs op de eerste hulp. Uit onderzoek van de stichting Consument en Veiligheid blijkt dat de trampoline op de middelbare school het meest onveilige toestel is, gevolgd door de ringen.
Op de basisschool gebeuren de meeste ongelukken met de banken, die bijvoorbeeld tussen kasten worden gehangen voor het populaire spelletje apenkooi.
De docenten zien het (4) ondeskundig gebruik en de slechte staat van toestellen en het ontbreken van een (5) vakleerkracht als oorzaken van de (6) blessuregolf. Daarnaast spelen de groepsgrootte en het ruwe gedrag van kinderen een rol.
Het actieprogramma Sport Blessure Vrij, dat enkele jaren geleden door Consument en Veiligheid en (7) sportkoepel NOC/NSF werd opgezet, moest ertoe leiden dat het aantal en de ernst van de blessures zouden afnemen. De nieuwste gegevens uit het Letsel Informatie Systeem

(LIS) wijzen op succes. In het LIS worden alle behandelingen op de afdelingen (8) spoedeisende eerste hulp van vijftien Nederlandse ziekenhuizen (9) geregistreerd. In de periode 2010-2015 daalde het aantal blessures ten opzichte van de periode ervoor met 15 procent. Vooral veldvoetballers komen steeds minder op de EHBO-afdelingen terecht: maandelijks worden zeventienhonderd voetbalblessures minder behandeld, een afname van 30 procent. Ook volleyballers (min 41 procent) en tennissers (min 26 procent) maken minder vaak de gang naar het ziekenhuis.
Die (10) blessuretrends hebben volgens NOC/NSF deels te maken met een verschuiving in sportdeelname. (11) Traditionele sporten moeten het afleggen tegen modesporten: skaten is in een paar jaar tijd veldvoetbal in populariteit (12) voorbijgestreefd. Maar opmerkelijk genoeg werd ook een daling van het aantal skateongevallen geregistreerd: 7600 skaters belandden in 2013 op de eerste hulp; het jaar ervoor waren dat er nog 13.000. Dat zou erop kunnen duiden dat de campagnes over blessurevrij sporten aanslaan. Probleem blijft het bereiken van de nieuwe sporter: die gaat de ene week bijvoorbeeld met een groepje tennissen en de week erna met vrienden karten.
Via sportzaken, organisatoren van evenementen en scholen moet de voorlichting over het voorkomen van blessures nog beter verspreid worden.

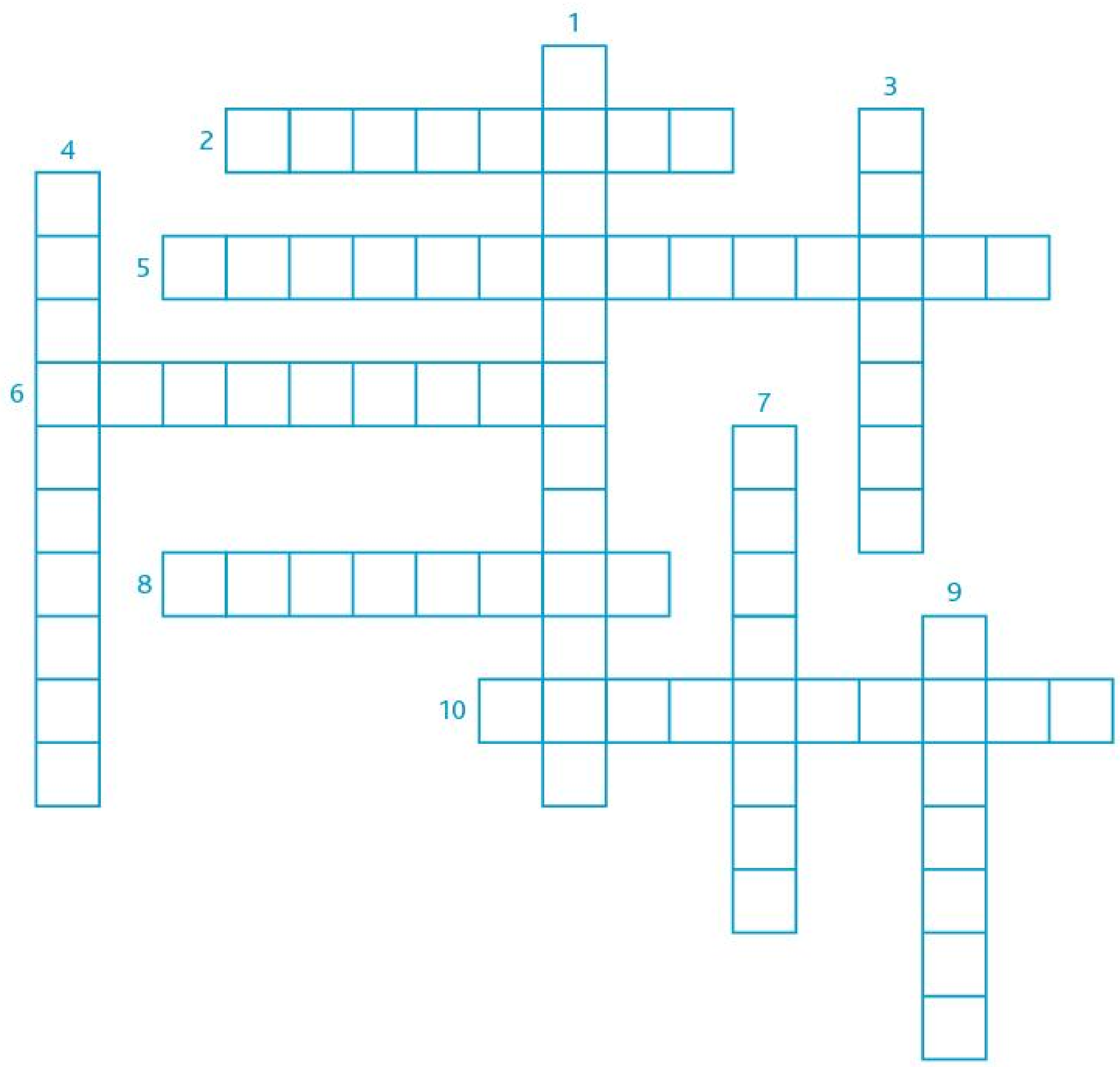
Naar: www.volkskrant.nl, op 6 december 2015

Opdracht
4

Vul in het kruiswoordraadsel de naam van de hulpverlener in die op de puntjes moet komen te staan.

horizontaal - Je gaat naar een
2 … als je een wratje moet laten aanstippen.
5 … als je een spierblessure hebt.
6 … als je je been gebroken hebt.
8 … als je kiespijn hebt.
10 … als je mentale problemen hebt.

verticaal - Je gaat naar een
1 … als je tanden niet recht staan.
3 … als je een voedingsadvies nodig hebt.
4 … als je een spraakprobleem hebt.
7 … als je medicijnen nodig hebt.
9 … als je niet goed in de verte kunt zien.

Ik kan/weet
- woordbetekenissen in de tekst zoeken met behulp van afbeeldingen. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica zinsdelen

Je leert over bijwoordelijke bepalingen.

Startopdracht

Hieronder staan drie zinnen. Deze zinnen bevatten een ow, wg, lv en mv. Je kunt deze zinnen nog uitbreiden. Bedenk en noteer bij elke zin een extra zinsdeel op een passende plaats in de zin.

a Voor haar kinderen kookt mevrouw Smidt een gezonde maaltijd.
b De arts schreef de patiënt een kuur voor.
c De zon schenkt ons warmte en vitamine D.

Theorie

video-uitleg

Bijwoordelijke bepaling

Een **bijwoordelijke bepaling** (bwb) geeft antwoord op vragen als: *Hoe? Hoelang? Hoever? Waar? Waardoor? Waarheen? Waarom? Waarover? Waarvandaan? Waar? Wanneer?*

– *In de garage staat de oldtimer van Martin.* (Waar?)
– *De vakantie begint over drie weken.* (Wanneer?)
– *Het theater werd wegens een verbouwing gesloten.* (Waarom?)
– *Caro gaat op haar scooter naar de stad.* (Hoe? Waarheen?)

Ook de vraagwoorden waarmee je bijwoordelijke bepalingen zoekt (*hoe, waar, waardoor, waarheen, waarom, wanneer* enzovoort), zijn in een zin bijwoordelijke bepaling:

– *Waarom heb je dat leuke jurkje geruild?*

Let op: niet alle bijwoordelijke bepalingen geven antwoord op een vraag. Ook woorden als *niet, wel, zeker, absoluut, eigenlijk, allicht, natuurlijk, misschien, vermoedelijk* en *waarschijnlijk* zijn bijwoordelijke bepaling.

Zo vind je de bijwoordelijke bepalingen

1 Noteer onderwerp en werkwoordelijk gezegde.
2 Zoek naar lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp.
3 De zinsdelen die dan nog overblijven, zijn meestal een bijwoordelijke bepaling.

Let op: niet in alle zinnen komt een bijwoordelijke bepaling voor, maar een zin kan ook meerdere bijwoordelijke bepalingen bevatten.

Opdracht **1**

Noteer van de zinnen pv, ow, wg, lv, mv en bwb. Elke zin bevat één bijwoordelijke bepaling.

1 Sommige ouders kopen in de dierenwinkel een huisdier voor hun kind.
2 Naast een hond of kat worden gekko's en leguanen aangeschaft.
3 De zorg voor deze diersoorten moet je niet onderschatten.
4 Gekko's kunnen ondersteboven klimmen.
5 Je kunt deze diertjes nauwelijks aaien.
6 Een konijn, hamster of cavia kun je tenminste knuffelen!

Opdracht
2

Onderstaande zinnen bevatten soms één bijwoordelijke bepaling en soms meer dan een. Noteer de bwb.

1 Ik raad je in dit geval een open vliegticket aan.
2 Met een chartermaatschappij vlieg je niet volgens een vaste dienstregeling.
3 Lange mensen wensen graag meer beenruimte in het vliegtuig.
4 Tijdens een langere vlucht zou je sowieso de benen een keer moeten strekken.
5 Overigens biedt een vliegtuig meer veiligheid dan een auto.
6 Desalniettemin durven sommige mensen nooit te vliegen.

Opdracht
3

Noteer de bwb uit tekst 1 en zet erachter op welke vraag de bwb antwoord geeft:
Waar? Waarom? Waarmee? Waarin? Waarop? Wanneer? Hoe? Hoelang?
Als de bwb geen antwoord geeft op een vraag (bijvoorbeeld: *niet*, *waarschijnlijk*), zet je er een kruisje achter.

Tekst 1

Broodje gezond

(1) Het broodje gezond wordt al jaren als klassieker geserveerd in cafetaria's en snackbars. (2) Op dit broodje worden kaas, ham en ei gelegd. (3) Je verwacht een gezond broodje te krijgen. (4) Toch klopt dat niet. (5) Het witte broodje bevat namelijk te veel zout. (6) Ook verorber je al snel 400 calorieën met dit broodje. (7) Daarom kun je net zo goed een kroket bestellen!
(8) Worden bij jou op school ongezonde producten verkocht? (9) Laat je niet zomaar verleiden.
(10) Stop 's morgens een bruine boterham met kaas in je lunchtrommel!

Opdracht
4

Sommige werkwoorden hebben een vast voorzetsel bij zich: twijfelen *aan*, rekenen *op*, verlangen *naar*. Bij werkwoorden met zo'n vast voorzetsel hoort een **voorzetselvoorwerp** (vv).

Voorbeeld
Wanneer trouwt Mark nu eindelijk eens ***met zijn vriendin****?*
vv = met zijn vriendin

Onderstreep in de zinnen de voorzetselvoorwerpen.

1 In sommige landen geloven kinderen in het bestaan van Sinterklaas.
2 Tot mijn verbazing liet onze directeur zich tot een dansje verleiden.
3 Chiara past altijd goed op haar zusje op weg naar school.
4 Met een charmante glimlach maakte George kennis met die knappe actrice.
5 Eline luistert naar mijn mening te veel naar de raad van haar vriendinnen.
6 Over onze nieuwe schutting gaan de buren vast over een week al klagen.

Ik kan/weet
• bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica woordsoorten

Je leert over bijwoorden.

Startopdracht

Hieronder staan drie zinnen. Elke zin bevat een bijwoordelijke bepaling van meerdere woorden. Noteer op de puntjes een bwb van één woord.
a Wij zullen de kaartjes voor het concert … via internet bestellen.
b … boeken veel mensen hun vakantie kort van tevoren.
c Sonja zou … een ander bijbaantje hebben op zaterdag.

Theorie

video-uitleg

Bijwoord

Als een bijwoordelijke bepaling uit één woord bestaat, is dit als woordsoort een **bijwoord** (bw). Een bijwoord kan van alles aangeven, bijvoorbeeld:
- tijd: *gisteren, morgen, straks, vroeger, tegenwoordig;*
- plaats: *er, daar, hier, nergens, overal;*
- zekerheid: *absoluut, ongetwijfeld, vast, echt;*
- ontkenning: *niet, nooit, geenszins.*

Ook de vraagwoorden die je gebruikt om een bijwoordelijke bepaling te vinden (*hoe, waar, waardoor, waarheen, waarom, wanneer enzovoort*), zijn bijwoorden:
– *Wanneer (bwb) / zal / de gymzaal / worden opgeknapt?*

Een bijwoord kan ook iets zeggen over een ander woord. Als je een zin in zinsdelen verdeelt, kan het bijwoord onderdeel zijn van een zinsdeel.
Een bijwoord kan iets vertellen over:
- een werkwoord *(Eske / fietst / snel) ;*
- een bijvoeglijk naamwoord *(De winkel / verkoopt / heel gezonde mueslirepen) ;*
- een ander bijwoord *(Geert / liep / bijzonder hard / tijdens de wedstrijd).*

Let op: een bijwoord lijkt soms op een bijvoeglijk naamwoord, maar een bijvoeglijk naamwoord zegt iets over een zelfstandig naamwoord en een bijwoord niet:
– *Hidde kan goed (bw) pianospelen (zww).*
– De labyrintrenner *is een goed (bn) boek (zn).*

Opdracht
1

Onderstreep de bijwoorden in de zinnen.
1 Helaas kon Pim wegens ziekte niet meedoen met volleybal.
2 Jullie zouden toch gisteren vertrekken naar Marbella?
3 Waarschijnlijk zal de nieuwslezer vanavond vertellen over de opkomende storm.
4 Op het grote plein bij de kerk wordt door de jeugd dagelijks geskatet.
5 Waarom houden de meeste kinderen eigenlijk van mierzoete suikerspinnen?
6 Ik zou zeker naar de nieuwe James Bondfilm gaan!

Opdracht
2

Sommige woorden komen voor als bijwoord of als bijvoeglijk naamwoord:
– *Sanne is lief (bn) – Sanne speelt lief (bw).*
Noteer uit de zinnen alle bn en bw en zet de juiste afkorting erachter.
1 Hopelijk zal de medewerker van de kantine ook de vuile gordijnen wassen.
2 Laatst zag ik een heel erg mooie documentaire over het Afrikaanse continent.
3 De burgemeester moest hard lopen naar de dichtstbijzijnde bushalte.
4 Tegenover Zoë zit een vrolijke jongen een bijzonder grappig filmpje te bekijken.

Opdracht
3

Maak met elk van de volgende woorden twee zinnen. In de eerste zin is het woord een bijvoeglijk naamwoord en in de tweede zin een bijwoord.
1 enorm
2 hoog
3 precies
4 heel

Opdracht
4

Neem het gedichtje over en zet achter de woorden de juiste afkorting: zn, blw, olw, bn, zww, hww, aanw.vnw, vr.vnw, vz en bw.
De cursief gedrukte woorden mag je overslaan.

Luchtdicht

Dat mandje van die luchtballon
Daar zijn *we* uit gevlucht
Niet *dat het* zomaar vallen kon
Maar 't hing wel in de lucht

Frank van Pamelen, IKEA en andere verzen. Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam 2008

Opdracht
5

1 Sommige bijwoorden kunnen op een andere plaats in de zin worden gezet zonder dat de betekenis verandert: *Morgen ga ik naar huis → Ik ga morgen naar huis*. In onderstaande zinnen verandert de betekenis hierdoor wel. Wat is het verschil in betekenis tussen zin *a* en *b* en tussen zin *c* en *d*?
a Ook kinderen willen graag naar buiten bij mooi weer.
b Kinderen willen ook graag naar buiten bij mooi weer.
c Wij zien vaak mooie vogels in de lucht vliegen.
d Wij zien mooie vogels vaak in de lucht vliegen.
2 Welk bijwoord heeft in de volgende zin twee betekenissen? Licht je antwoord toe.
e Waarschijnlijk kun je hier alleen zwemmen.
3 De volgende zin heeft twee betekenissen. Licht je antwoord toe.
f Er waren nooit meer prijzen te winnen!

Ik kan/weet
- bijwoorden herkennen.
- onderscheid maken tussen bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over lastige verwijswoorden.

Startopdracht

1 Lees de zinnen *a* t/m *d*.
   a De jongen *van wie* deze mountainbike is, woont verderop in deze straat.
   b Een gitaar *waarvan* alle snaren geknapt zijn, is bijna niets meer waard.
   c Ik bezoek vaak concerten met mijn neef, *met wie* ik goed kan opschieten.
   d De bewaker had een grote sleutel, *waarmee* hij de deur van het slot draaide.
2 Leid op basis van de zinnen *a* t/m *d* af welke zin correct is, *e* of *f*. Licht je antwoord toe.
   e De vrouw *op wie* Adrie zat te wachten, droeg een rode jurk.
   f De vrouw *waarop* Adrie zat te wachten, droeg een rode jurk.

Theorie

video-uitleg

Lastige verwijswoorden

Verwijswoorden (bijvoorbeeld *deze, die, dit, dat, hij, hem, zij, ze, haar, het*) wijzen terug naar iets wat eerder genoemd is. Er zijn een paar lastige gevallen.

- ***Hen*** of ***hun?***
  Je gebruikt het verwijswoord *hen* als lijdend voorwerp (lv) en na een voorzetsel (vz). Het verwijswoord *hun* gebruik je als meewerkend voorwerp (mv) zonder voorzetsel.
  – *Als **Peter en Noah** niet meewerken, help ik hen (lv) niet meer met wiskunde.*
  – ***Mijn broers** waren hun lunchpakket vergeten en daarom heb ik hun (mv) een boterham gegeven. Ook mijn twee appels heb ik aan (vz) hen afgestaan.*
- ***Dat*** of ***wat?***
  Je gebruikt het verwijswoord *wat* om te verwijzen naar:
  – *dat, datgene:* ***Dat** wat je nu eet, lijkt mij niet erg gezond.*
  – *alles, iets, niets, het enige:* ***Alles** wat je hem voorzet, eet hij meteen op.*
  – *een overtreffende trap (het mooiste, het leukste* enzovoort): *Deze superfoods zijn **het gezondste** wat ik ooit gegeten heb.*
  – *een hele zin:* ***Jari sport vrijwel nooit**, wat slecht is voor zijn conditie.*
- ***Waar + voorzetsel*** of ***voorzetsel + wie?***
  Naar dieren en dingen verwijs je met *daar/waar + voorzetsel* (*waarmee, waarvan*), naar mensen met *voorzetsel + wie* (*met wie, van wie*).
  – ***Het boek** waarover je laatst vertelde, heb ik inmiddels ook gelezen.*
  – ***De klasgenote** met wie ik het liefst samenwerk, heet Anouk.*

Opdracht
1

Vul het juiste verwijswoord in: *dat* of *wat*.

1 Wildwaterkanoën is het leukste … we tijdens onze vakantie gedaan hebben.
2 Iets … je tijdens de les niet begrijpt, moet je meteen aan de leraar vragen.
3 Wat vind jij het spannendste boek … jij ooit gelezen hebt?
4 Het patatje … Tobias na de wedstrijd eet, smaakt hem altijd superlekker.
5 Dit jaar gaan we eindelijk weer naar Texel op vakantie, … ik erg leuk vind.
6 Is Bonfire het beste paard … Anky van Grunsven in haar carrière had?

Opdracht
2

Vul het juiste verwijswoord in: *hun* of *hen*.

1 Omdat Joep en Bo over iedereen roddelen, kan ik … niet vertrouwen.
2 Jella en Inge noemen zich vriendinnen, maar kun je echt op … rekenen?
3 De leerlingen wilden graag een schoolgids en wij zullen die … toesturen.
4 Je ouders hebben je gewaarschuwd; waarom heb je niet naar … geluisterd?
5 Toen de agenten in het nauw raakten, moesten collega's … helpen.
6 De geslaagden krijgen bloemen en de directeur zal … die overhandigen.

Opdracht
3

Werk in tweetallen.

1 Bedenk samen zes zinnen waarin het verwijswoord *waar + voorzetsel* (*waarin, waarmee* enzovoort) of *voorzetsel + wie* (*in wie, met wie* enzovoort) gebruikt moet worden. Zet drie puntjes (…) waar iets moet worden ingevuld.
2 Wissel je zinnen uit met die van een ander tweetal en vul in elkaars zinnen het juiste verwijswoord in. Controleer daarna elkaars antwoorden.

Opdracht
4

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *deze, die, dit, dat, hij, hem, zijn, zij, ze, haar, het, hen, hun*. Let op: soms zijn er meer mogelijkheden. Kijk zo nodig nog even naar de theorie van Formuleren hoofdstuk 2 en 4. Gebruik eventueel een woordenboek.

1 Toen de bloemen al snel … blaadjes lieten vallen, hebben we … teruggebracht.
2 John speelt het liefst op de gitaar … hij heeft geërfd van … oom uit Canada.
3 De directie heeft gisteren … besluit genomen en … wil … niet heroverwegen.
4 Het paard … daar loopt, heeft … voorbeen hard gestoten aan een hindernis.
5 Als de politie niet versterkt wordt, kan … straks … taken niet meer uitvoeren.
6 Doordat het team … uiterste best deed, heeft … de finale nipt gewonnen.

Opdracht
5 ✱

Zoek de onjuiste verwijswoorden in tekst 1 en verbeter ze.

Tekst 1

Lijnende jongen eet voer van zijn hond

Een tienjarige Italiaanse jongen woog wel 50 kilo, een gewicht die zijn ouders grote zorgen baarde. Ze namen hem mee naar een specialist, waarvan de jongen een streng dieet kreeg. Die moest ertoe leiden dat hij zou afvallen, maar ondanks het strenge eetregime die hem was opgelegd, nam zijn gewicht verder toe. Toen ontdekten de ouders dat hun zoon hun bedroog: hij at stiekem het voer van de hond op. Dit kwam aan het licht toen het dier, wat blijkbaar honger had, de jongen in zijn bil beet. De ouders vertelden dat het hen wel was opgevallen dat het huisdier zo mager was, maar dat die wel vaker in gewicht varieerde. Ze hadden geen verband gelegd met het dieet van hun zoon.

Ik kan/weet

- de regels voor het gebruik van de verwijswoorden *hun/hen*, *dat/wat* en *waarmee/met wie*. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over komma, dubbele punt en aanhalingstekens.

Startopdracht

Leestekens kunnen de betekenis van een zin bepalen. Laat dat zien door van de zinnen *a* en *b* twee andere versies te maken.

a Nienke zei: 'Peter gaat zaterdag mee naar de film.'
b De presentatrice van de modeshow droeg zelf niets wat opmerkelijk was.

Theorie

video-uitleg

Komma, dubbele punt en aanhalingstekens

Je gebruikt een **komma** om een zin beter leesbaar te maken. Je zet een komma:
- tussen twee persoonsvormen:
  – *Als jij de groente snijdt, bak ik het vlees.*
- tussen de delen van een opsomming (maar niet voor *en*):
  – *Rianne spreekt Nederlands, Frans, Engels en Duits.*
- tussen een naam of een uitroep en de rest van de zin:
  – *Heb jij je huiswerk al af, Ewoud?*
  – *Stop eens, ik heb een lekke band!*
- voor *maar, doordat, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra*:
  – *Mijn vriendin wil graag naar de bioscoop, maar ik kijk liever thuis naar een film.*

Je schrijft een **dubbele punt** als je iets aankondigt, bijvoorbeeld:
- een opsomming: *Rianne spreekt vier talen: Nederlands, Frans, Engels en Duits.*
- een toelichting: *We eten elke dag twee stuks fruit: dat is gezond.*
- een citaat: *Vader zei: 'Ik zet de vuile borden wel even in de vaatwasser.'*

Je gebruikt **aanhalingstekens** als je de **directe rede** gebruikt. Je geeft dan iemands woorden letterlijk weer. Dat heet ook wel 'citeren'. Om het **citaat** zelf zet je aanhalingstekens. Je kondigt het citaat aan met een dubbele punt.
– *Hij zei: 'Vanmiddag om vier uur gaan we terug.'*
Als het citaat vooropstaat, gebruik je geen dubbele punt:
– *'Vanmiddag om vier uur gaan we terug', zei hij.*

Je kunt iemands woorden ook weergeven in de **indirecte rede**. Dan gebruik je geen aanhalingstekens.
– *Hij zei dat we vanmiddag om vier uur teruggaan.*
In de indirecte rede veranderen vaak het onderwerp en het gezegde, vergeleken met de originele zin:
– directe rede: *Vader zei: 'Ik zet de vuile borden wel even in de vaatwasser.'*
– indirecte rede: *Vader zei dat hij de vuile borden wel even in de vaatwasser zou zetten.*

Opdracht
1

Schrijf de zinnen over. Plaats de hoofdletters en vervang de haakjes () door een punt, een komma, een dubbele punt of een vraagteken.

1 ik heb gisteren nieuwe kleren gekocht() schoenen() een rokje en een groene sjaal()
2 dit jaar gaan willem en marieke niet naar het italiaanse toscane op vakantie() maar naar de franse côte d'azur()
3 ()als je genoeg fruit eet() is dat goed voor je gezondheid()
4 in dit theater zijn allerlei voorstellingen() toneel() zang() cabaret en dans()
5 de toerist uit portugal vroeg aan een amsterdamse buschauffeur de weg naar het centraal station()
6 kirsten speelt vandaag niet mee tegen blauw-wit() ze heeft haar enkel gekneusd()

Opdracht
2

Zet de zinnen in de indirecte rede.

1 ‘Wie gaat er mee naar de verjaardag van Hassan?’, vraagt Jasper.
2 De politieagent zei: ‘Zet jullie fietsverlichting aan!’
3 ‘Kan ik van jou een euro lenen?’, vroeg Coby aan Nermina.
4 De trainer zei: ‘Volgende week kunnen we kampioen worden!’

Opdracht
3

Zet de zinnen in de directe rede.

1 Carlo zei dat we vanmiddag bij hem thuis mogen gamen.
2 Dini vraagt aan haar teamleden waar de ballentas is.
3 Mijn moeder zei dat ik om 20.00 uur thuis moest zijn.
4 Ik vroeg mijn zusje wat ze voor haar verjaardag wilde hebben.

Opdracht
4 ✱

Leestekens kunnen de betekenis van een zin bepalen. Wat is het verschil in betekenis tussen de *a*- en *b*-zinnen?

1a De spelers van D1, die te laat waren, moesten een strafrondje lopen.
1b De spelers van D1 die te laat waren, moesten een strafrondje lopen.
2a De verpakkingen, die niet hergebruikt kunnen worden, gaan de vuilnisbak in.
2b De verpakkingen die niet hergebruikt kunnen worden, gaan de vuilnisbak in.

Opdracht
5

Oefenen met *c*, *cc*, *ck*, *k* of *kk*

De k-klank wordt in het Nederlands als *c*, *cc*, *ck*, *k* of *kk* gespeld. Neem de woorden met de puntjes over en vul *c*, *cc*, *ck*, *k* of *kk* in.

1 Tijdens de pi…ni… tra…teerde Paul ons op …ro…etten die hij in de sna…bar had gekocht.
2 De …aissière bood haar ex…uses aan, omdat zij de korting van …a…aopoeder en …aramelvla niet had berekend.
3 Koop je bij ons vliegti…ets, dan kun je tijdens je va…antie overdag deelnemen aan ex…ursies en ’s avonds in de dis…o dansen op muziek van een bekende dis…jo…ey.
4 Met tennisra…et en ho…eysti… vertrokken wij voor een sportief wee…end naar Monni…endam.
5 De ele…tricien wilde net de ste…er in het stop…onta…t steken, toen hij van zijn ladder viel en in …oma raakte.
6 Door een tru… slaagde de …abaretier erin de beker met ins…riptie mee naar huis te nemen.

Ik kan/weet

- komma’s correct gebruiken. 3F
- dubbele punt en aanhalingstekens gebruiken bij citaten. 2F
- woorden met *c*, *cc*, *ck*, *k* en *kk* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Spel

Je leert over werkwoordsvormen en werkwoordstijden.

Startopdracht Maak vijf zinnen met het werkwoord *zingen* waarin het werkwoord iedere keer een andere vorm heeft. De zinnen moeten uit minstens vijf woorden bestaan.

Theorie

video-uitleg

Werkwoordsvormen en werkwoordstijden

Je hebt gezien dat een werkwoord verschillende **werkwoordsvormen** heeft.
Dit zijn ze:
– infinitief (inf): *lachen*;
– persoonsvorm tegenwoordige tijd (pvtt): (ik) *lach*, (jij/hij/zij) *lacht*, (wij/jullie/zij) *lachen*;
– persoonsvorm verleden tijd (pvvt): *lachte, lachten*;
– voltooid deelwoord (vd): *gelachen*;
– onvoltooid deelwoord (od): *lachend*.
Je hebt geleerd hoe je die verschillende werkwoordsvormen moet spellen.

Je hebt ook gezien dat er verschillende **werkwoordstijden** zijn. De volledige namen van die werkwoordstijden zijn:

– onvoltooid tegenwoordige tijd (ott):	Guus maakt een tekening. Rosa komt op bezoek.
– onvoltooid verleden tijd (ovt):	Guus maakte een tekening. Rosa kwam op bezoek.
– voltooid tegenwoordige tijd (vtt):	Guus heeft een tekening gemaakt. Rosa is op bezoek gekomen.
– voltooid verleden tijd (vvt):	Guus had een tekening gemaakt. Rosa was op bezoek gekomen.

In de voltooide tijd is de persoonsvorm een vorm van het werkwoord *hebben* of *zijn*. Verderop in de zin staat dan een voltooid deelwoord.

Opdracht 1

Neem de onderstreepte woorden over en zet de vorm erachter. Kies uit: inf, pvtt, pvvt, vd, od en bn.

1 De weerman vertelde over de door een aardbeving verwoeste stad.
2 Anouk besluit om naar het zonnige Spanje op vakantie te gaan.
3 Het gemotiveerde sportteam heeft de eerste prijs gewonnen op het toernooi.
4 De dief bekende aan de politie de tas van de oude vrouw te hebben gestolen.
5 Lachend begroeten familie en vrienden het vijftig jaar getrouwde echtpaar.
6 De ouvreuse vraagt aan de pratende jongeren om tijdens de film stil te zijn.

Opdracht
2

1 Neem de werkwoorden uit de zinnen over. Geef vervolgens per werkwoord aan welke werkwoordsvorm het heeft.
2 Noteer van alle zinnen de werkwoordstijd.
a De winnaar van de game had zijn punten niet opgeslagen.
b Fietsend gaat Henk iedere dag naar zijn werk.
c Na de training dronk Maaike een halve liter sportdrank.
d Van mijn ouders mocht ik tot elf uur 's avonds op het verjaardagsfeestje blijven.
e Anton heeft al na twee weken zijn goede voornemens voor dit jaar verbroken.
f De meeste gezondheidsklachten verdwijnen gelukkig vanzelf weer.

Opdracht
3

Noteer van de werkwoorden tussen haakjes om welke vorm het gaat: inf, pvtt, pvvt, vd, od of bn. Noteer daarachter de juiste spelling van de werkwoorden.
1 … (Twijfelen) … (kijken) hij naar de lastig … (stellen) vragen.
2 Gisteren … (zijn) we bij onze buren … (uitnodigen) in hun feestelijk … (versieren) tuin.
3 Het … (verliezen) team … (hebben) voor het …. (winnen) team een erehaag … (maken).
4 Cyntia … (hebben) haar vriendin … (helpen) met … (verhuizen).

Opdracht
4

Noteer van alle zinnen de werkwoordstijd.

Zebra geboren in Stadsdierentuin

(1) Het heeft even geduurd. (2) Na 13 maanden zwangerschap is in de Stadsdierentuin een Grévyzebra geboren.
(3) Het is een jongetje (hengst). (4) Hij zette direct na de geboorte zijn eerste stapjes. (5) Volgens de dierentuin ziet de kleine zebra er krachtig uit. (6) Zijn verzorgers hebben nog geen naam voor hem bedacht.
(7) De strepen van een zebra lijken op een streepjescode. (8) Dit grapje had je vast al eens gehoord. (9) Maar ze vormen werkelijk een soort streepjescode. (10) Na een paar dagen herkent een zebrajong zijn moeder namelijk al aan de strepen – en andersom natuurlijk.
(11) De Grévyzebra komt eigenlijk uit Kenia en Ethiopië. (12) De zebra's hebben het daar erg moeilijk. (13) Er zijn de laatste jaren namelijk veel drinkplekken verdwenen. (14) Europese dierentuinen fokken de dieren actief. (15)
De Stadsdierentuin is erg blij met de geboorte van een jonkie.

Naar: Hollandsch Dagblad, 9 januari 2015

Opdracht
5 ✱

Maak vier zinnen. Per zin staat aangegeven welke werkwoordsvormen je moet opnemen.
1 pvtt – od als bijvoeglijk naamwoord – infinitief
2 pvvt – vd als bijvoeglijk naamwoord – infinitief
3 pvtt – od – infinitief – od als bijvoeglijk naamwoord
4 pvvt – vd – infinitief – vd als bijvoeglijk naamwoord

Ik kan/weet
- de verschillende werkwoordsvormen herkennen en benoemen.
- verschillende werkwoordstijden herkennen en benoemen.

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Jong geleerd, oud gedaan!

Eet jij ook al iedere morgen superfoods bij je ontbijt? Of pers je tarwegras om er een heerlijk sapje van te maken? Dan ben je zeker niet de enige. In Nederland zijn dagelijks duizenden mensen bezig met zo gezond mogelijk eten. Maar tegelijkertijd blijft voor nog veel meer mensen de verleiding van de McDonald's of de KFC op iedere straathoek groot.

Jullie directeur slaat alarm: er zijn op school steeds meer kinderen met ongezonde eetgewoonten. De leiding wil daarom graag dat jullie een plan opstellen. Wat moet er gebeuren om iedereen op school zo gezond mogelijk te maken? Mag de kantine straks alleen maar worteltjessap verkopen? Of moeten leerlingen aan het begin van elke les verplicht buikspieroefeningen doen? Overleg in groepen wat er allemaal kan gebeuren en presenteer de ideeën aan de hand van een overtuigende flyer.

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- overleggen;
- een flyer maken met een overtuigende tekst.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan uitleggen waarom een afbeelding bij een tekst staat. 1F • Ik kan informatie uit afbeeldingen (kaartje, schema, tabel) halen. 1F
Schrijven	• Ik kan een aantrekkelijke flyer maken. 1F
Kijken en luisteren	• Ik kan een oordeel geven over (deelnemers aan) discussies. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan deelnemen aan een werkoverleg. 2F
Woordenschat	• Ik kan woordbetekenissen in de tekst zoeken met behulp van afbeeldingen. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan bijwoorden herkennen. • Ik kan onderscheid maken tussen bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.
Formuleren	• Ik weet de regels voor het gebruik van de verwijswoorden *hun/hen*, *dat/wat* en *waarmee/met wie*. 3F
Spelling	• Ik kan komma's correct gebruiken. 3F • Ik kan dubbele punt en aanhalingstekens gebruiken bij citaten.. 2F • Ik kan woorden met *c*, *cc*, *ck*, *k* en *kk* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan de verschillende werkwoordsvormen herkennen en benoemen. • Ik weet wat voltooid en onvoltooid tegenwoordige en verleden tijd is.

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Aantekeningen

Poëzie en

Fictie

Inhoud

A School

Opdracht 1

Denk eens terug aan je eerste weken op de middelbare school.

1 Was je zenuwachtig op je eerste schooldag? Leg je antwoord uit.
2 Miste je de basisschool? Waarom (niet)?
3 Ben je al helemaal gewend op je nieuwe school?

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Hugo's geniale wereld* van de Duitse schrijfster Sabine Zett.

1 Wie is de ik-persoon in dit fragment? Noteer zijn/haar voor- en achternaam.
2 Is hij/zij ook de hoofdpersoon? Leg je antwoord uit.
3 Op de basisschool gooide Hugo met zijn etui, maar nu heeft hij 'andere wapens achter de hand om naar iemands hoofd te slingeren'. Wat bedoelt Hugo met die 'andere wapens', denk je?
4 Hoe zou jij reageren op Jonas M. en Jonas B.?
5 Hugo's moeder en de juf praten over wat er op school is gebeurd. Vind je het goed dat volwassenen zich bemoeien met ruzies van kinderen? Leg je antwoord uit.
6 Vind je dit fragment grappig?

Begrippen

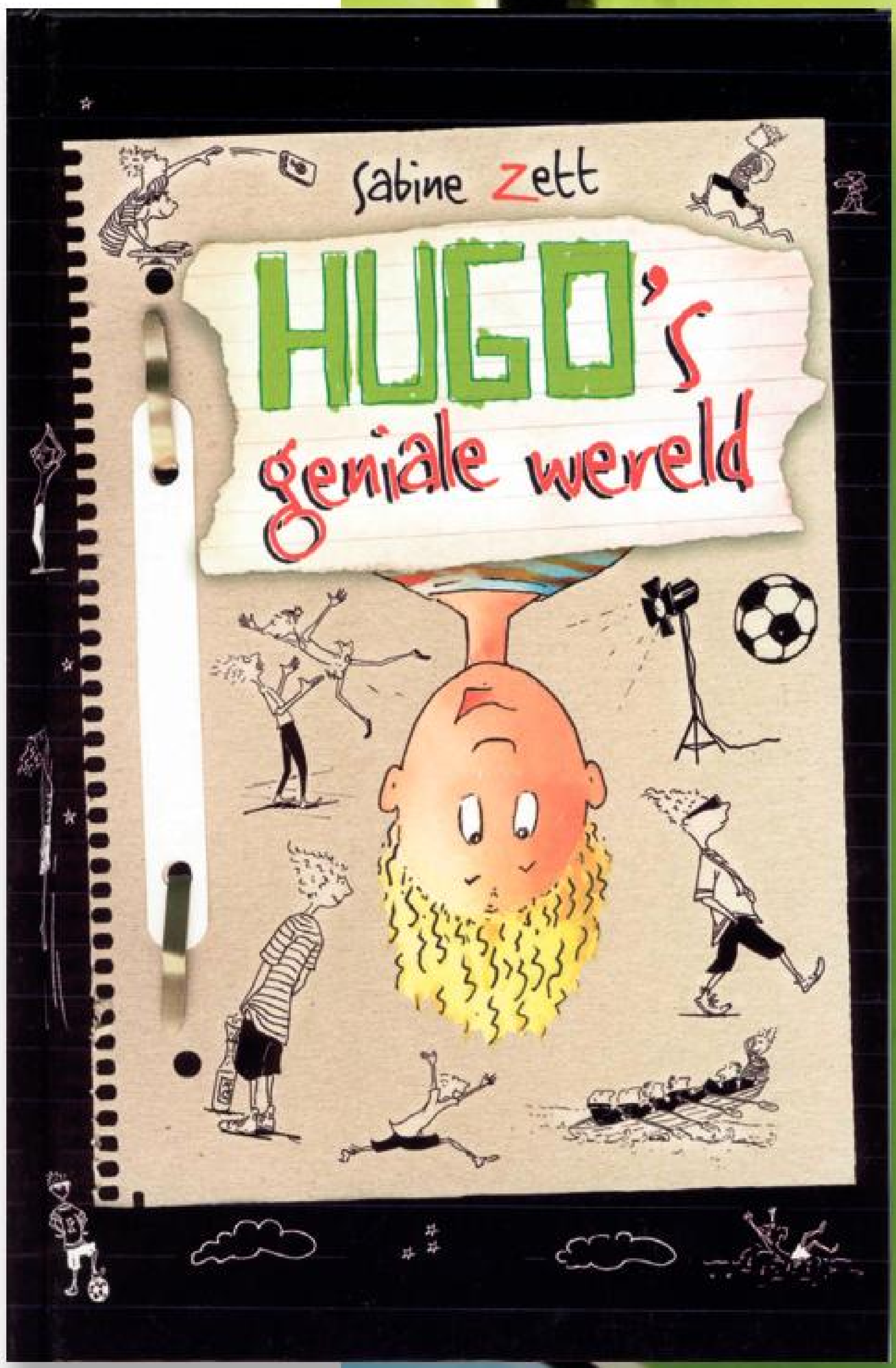
Hoofdpersoon De persoon over wie het hele boek gaat. Je kunt lezen wat hij/zij denkt en voelt.

Tekst 1 (niveau 1)

Hugo's geniale wereld

Hugo vertelt over zijn belevenissen in de brugklas.

Op het schoolplein worden we opgewacht door Jonas M. en Jonas B. Ze zitten bij ons in de klas en zijn eigenlijk vrij ongevaarlijk. Maar vandaag hebben ze een boosaardige grijns op hun bek.
'Zo Kotsbos, wilde jij ons vandaag even de herkomst van je naam demonstreren?'
'Moet ik dat snappen?' vraag ik zo cool mogelijk, hoewel ik heus wel begrijp wat ze bedoelen.
Op de basisschool hadden we het bij geschiedenis over het onderwerp 'achternamen' gehad. De juffrouw had uitgelegd dat toen iedereen verplicht een achternaam moest kiezen, veel mensen gewoon maar het beroep noemden dat ze zelf uitoefenden, de plaats waar ze woonden of gewoon de naam van hun vader. Op grond van die omschrijvingen zijn achternamen ontstaan.
Bij veel namen kun je de oorsprong heel makkelijk nog zien, zoals bij Bakker, Van Egmond en Jansen. En toen was de herrie losgebarsten natuurlijk. 'Hoe zit dat dan bij Kotsbos?' had Laura Berg geroepen, die smerige vuile rat.
'Mijn familie heeft natuurlijk op een berg gewoond. Maar Kotsbos? Hebben ze soms in het bos gekotst?!'

Het sloeg natuurlijk helemaal nergens op, wat die Bergbitch zei, maar iedereen had keihard gelachen en ik werd afwisselend knalrood en spierwit van woede. Ik had spontaan mijn etui naar haar hoofd gesmeten. Een voltreffer! Die domme chick was meteen in huilen uitgebarsten. Ze had zich daarna wel koest gehouden, maar iedereen had nu wel gezien wat mijn zwakke plek was. Echt niet master dus.
In de pauze was iedereen er nog even lekker op doorgegaan zodat de kotsgrappen niet van de lucht waren geweest en ik was uiteindelijk huilend uit school gekomen. Thuis had ik alles verteld en meteen voorgesteld onze naam te veranderen in Familie Superrijk of Familie Superslim. Maar mijn vader en moeder hadden uitgelegd dat je niet zomaar even een achternaam kunt veranderen op het gemeentehuis.
‘Ik zal je wat vertellen, Hugo,’ had mama samenzweerderig gefluisterd toen papa even naar de wc was. ‘Ik vond de naam Kotsbos ook nogal vreemd toen ik je vader voor het eerst ontmoette. Maar ik vond papa echt een hele leuke jongen en hij kon er natuurlijk ook niets aan doen. Dus toen ik trouwde, heb ik er toch voor gekozen om zijn achternaam te nemen. Laat je niet gek maken, schat. Je kunt altijd later de achternaam van je vrouw aannemen en afstand doen van Kotsbos.’
Na die dag besloot ik dat ik aan alle meisjes die ik leuk vond, eerst te vragen wat hun achternaam was. Noor Kruishaar kwam dus niet in aanmerking, net als Lisa Pielstroom. Met Viola zou ik wel kunnen trouwen, want zij heet Kleinsmit. Ook niet echt een strakke naam, maar wel onopvallend.
Toen de juffrouw vervolgens nog had gebeld om zich bij mijn ouders over mijn agressieve gedrag te beklagen, had mijn moeder haar meteen tot de orde geroepen door te zeggen dat ze niet zulke onzinnige onderwerpen moest behandelen.
‘Het is toch duidelijk dat kinderen die het nou niet zo getroffen hebben met hun achternaam, door anderen voor gek gezet worden en zich dus verweren,’ had ik haar horen zeggen. ‘Als u er niet onmiddellijk voor zorgt dat mijn zoon niet meer gepest wordt, dien ik een klacht in bij het schoolbestuur.’
Wat er daarna precies in de klas is gebeurd, weet ik niet omdat ik de volgende dag waterpokken kreeg en twee weken ziek thuis moest blijven. Maar toen ik weer terug was, zei niemand meer een woord over kotsen in de bosjes. Niet in de klas in elk geval.
Nick, Jonas M. en Jonas B. zaten toen al bij mij in de klas en gingen net als ik naar het gymnasium. Laura Berg ook, maar die verdween vrijwel meteen in een parallelklas en behandelde ons vanaf dat moment als lucht.
En nu probeerden de twee Jonassen deze verjaarde gebeurtenissen weer op te graven. Maar dat ging ik niet laten gebeuren! Ik heb intussen wel andere wapens achter de hand om naar iemands hoofd te slingeren dan mijn etui.

Sabine Zett, *Hugo’s geniale wereld*. Uitgeverij Holland, Haarlem 2013

Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is een fragment uit *Password* van Mirjam Mous.

1. Leg uit hoe Jerro reageert op het gedrag van Lex.
2. Stel je voor: jij gaat naar een nieuwe school. Zou je net zoals Jerro reageren op Lex?
3. Vind je de reactie van Jerro op Lex' gedrag realistisch? Waarom (niet)?
4. Wat vind je ervan dat meneer Buiks net doet of hij niets merkt van het gepest?
5. In wie kun jij je het beste inleven? In Jerro, Lex, Mick, Yannick of Fransje? Leg je antwoord uit.

Begrippen

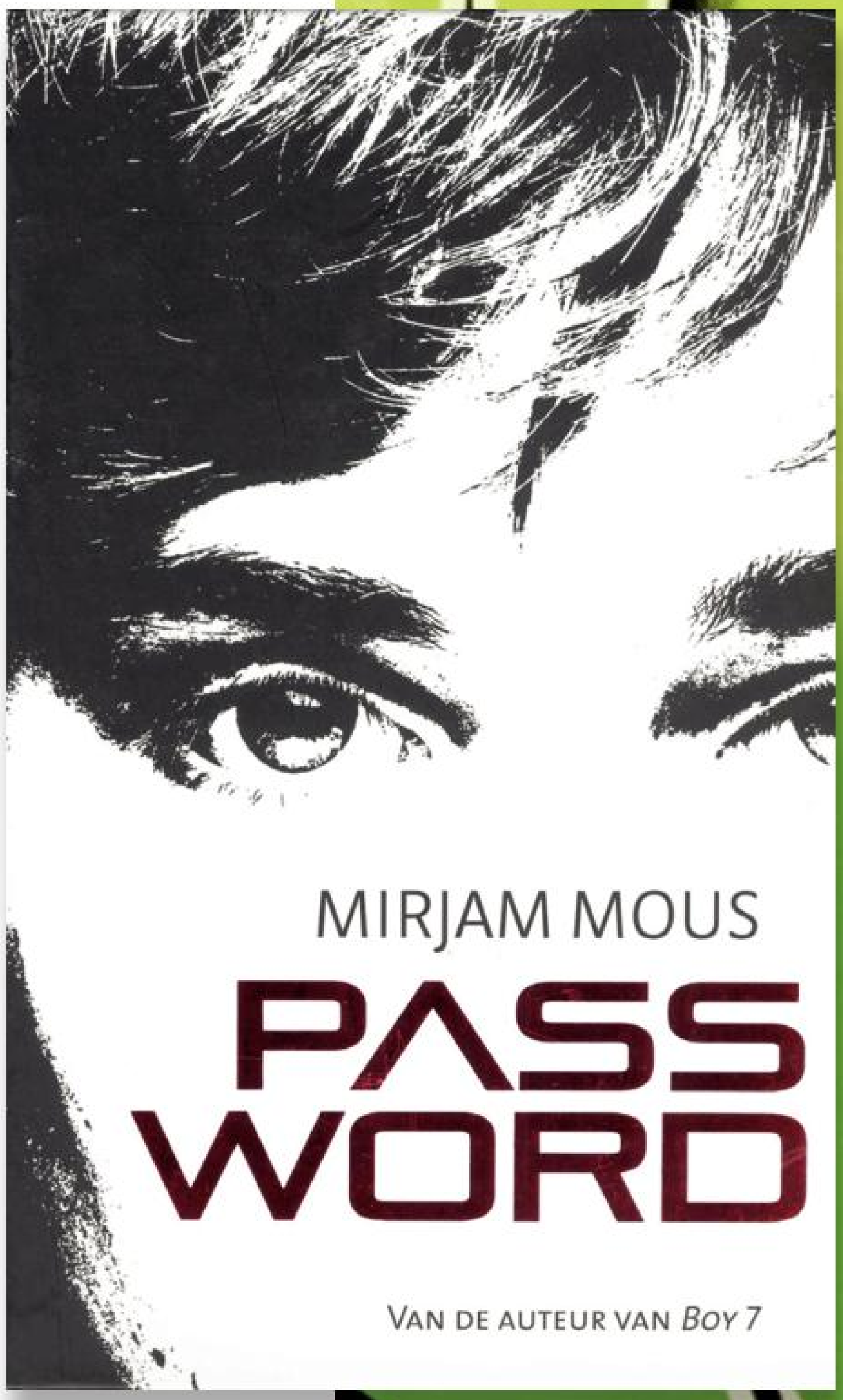
Realistisch De personen in een verhaal maken dingen mee die in het echt ook kunnen gebeuren.

Inleven Je voorstellen hoe het is om iemand anders te zijn of hoe iemand anders zich voelt.

Tekst 2 (niveau 1)

Password

Mick zit op het Prismacollege. Hij krijgt een nieuwe klasgenoot, Jerro. Jerro is geen gewone leerling. Hij is met een geblindeerde Mercedes naar school gebracht en wordt begeleid door een bodyguard. Al tijdens het eerste lesuur dwingt Jerro respect af door zijn gedrag. Zelfs Lex, die normaal gesproken het hoogste woord voert in de klas, staat met zijn mond vol tanden.

Halverwege de wiskundeles ging de deur op een kier. Directeur Harkema stak zijn hoofd om het hoekje. 'Sorry dat ik u stoor, meneer Buiks. Maar ik heb hier een nieuwe leerling.' Volgens Mick was Harkema eigenlijk liever quizmaster dan directeur geworden, want hij maakte overal een spelletje van. En dan droeg hij ook nog van die opvallende pakken in schreeuwerige kleuren, altijd met een idiote bijpassende vlinderdas – die dag was het een kanariegele met kleine, rode stippen.
Buiks had zijn stift amper op de rand van het whiteboard gelegd of Harkema begon met zijn act. Hij zwaaide de deur helemaal open, duwde iemand naar binnen en maakte een weids gebaar met zijn arm. 'Mag ik jullie voorstellen: Jerro Prrrins!'
Het was de jongen die met de geblindeerde Mercedes naar school was gekomen.
Harkema keek met een stralende glimlach de klas in. 'Ik hoop dat jullie er allemaal voor zullen zorgen dat hij zich zo snel mogelijk thuis voelt op onze prachtige school.'
'Zeker weten!' riep Fransje en ze knipperde met haar hertenogen.
Zeker weten van niet, dacht Mick met een schuine blik op klootzakje Lex.
Harkema verdween met een kleine buiging alsof hij applaus verwachtte.
Buiks gaf Jerro een hand en noemde zijn naam. 'Ga zitten. We zijn bezig met tabellen.'
Alleen naast Mick was nog plaats.
'Pas maar op dat je geen varkenspest krijgt,' fluisterde Yannick.
Mick keek naar Buiks, maar die was ineens doof. Het gebeurde wel vaker dat

leraren even de andere kant op keken als er iemand werd getreiterd. Mick vroeg zich af of het gewoon een kwestie van luiheid was, of dat ze stiekem bang waren om zelf het doelwit van pesterijen te worden.
Jerro haalde zijn spullen uit zijn rugzak. Een etui, een schrift, een wiskundeboek en een stripalbum. Hij begon er meteen in te lezen.
Drie minuten, dacht Mick. Hooguit.
Maar Jerro werd niet betrapt. Als Buiks hem een vraag stelde, gaf hij meteen het juiste antwoord alsof hij een of ander wiskundig genie was. En kwam de leraar te dichtbij, dan legde Jerro behendig zijn wiskundeboek over het album heen.
Micks bewondering groeide met de seconde.
Na wiskunde kregen ze Nederlands in een ander lokaal. Mick zat net aan zijn tafel toen Lex voorbijkwam. Hij verstijfde. Ja hoor, daar had je het al: dat akelige geknor dat hem soms tot in zijn dromen achtervolgde.
Jerro hoorde het ook en keek Lex met een opgetrokken wenkbrauw aan.
‘Wat?’ snauwde Lex.
‘Ik vroeg me af of je het debiele neefje van Babe bent of dat je toch net iets meer op het broertje van miss Piggy lijkt,’ zei Jerro.
Lex werd rood. Donkerrood zelfs, toen een paar meiden grinnikten – Fransje het hardst van allemaal.
‘Bemoei je met je eigen zaken,’ zei hij toen zo stoer mogelijk. ‘Ik had het niet tegen jou maar tegen die vette big daar.’ Hij knikte naar Mick die de woorden als water van zich af probeerde te laten glijden. Zodra ze zagen dat je gekwetst was, gingen ze extra lang door.
‘Hem heb ik anders niet horen knorren.’ Jerro legde zijn rugzak op tafel. ‘Dus als hier iemand op een varken lijkt…’
Lex zocht steun bij zijn drie klonen, maar tot Micks grote verbazing keken ze, net als Buiks daarnet, heel toevallig de andere kant op. Jerro’s gedrag dwong blijkbaar respect af. Of zou het door de Rolex, de Mercedes en de bodyguard komen? Het enige wat telde, was het resultaat: Lex gaf zich gewonnen en ging met een chagrijnig gezicht achter in het lokaal zitten!

Mirjam Mous, Password. Van Holkema & Warendorf, Houten 2012

Opdracht 4

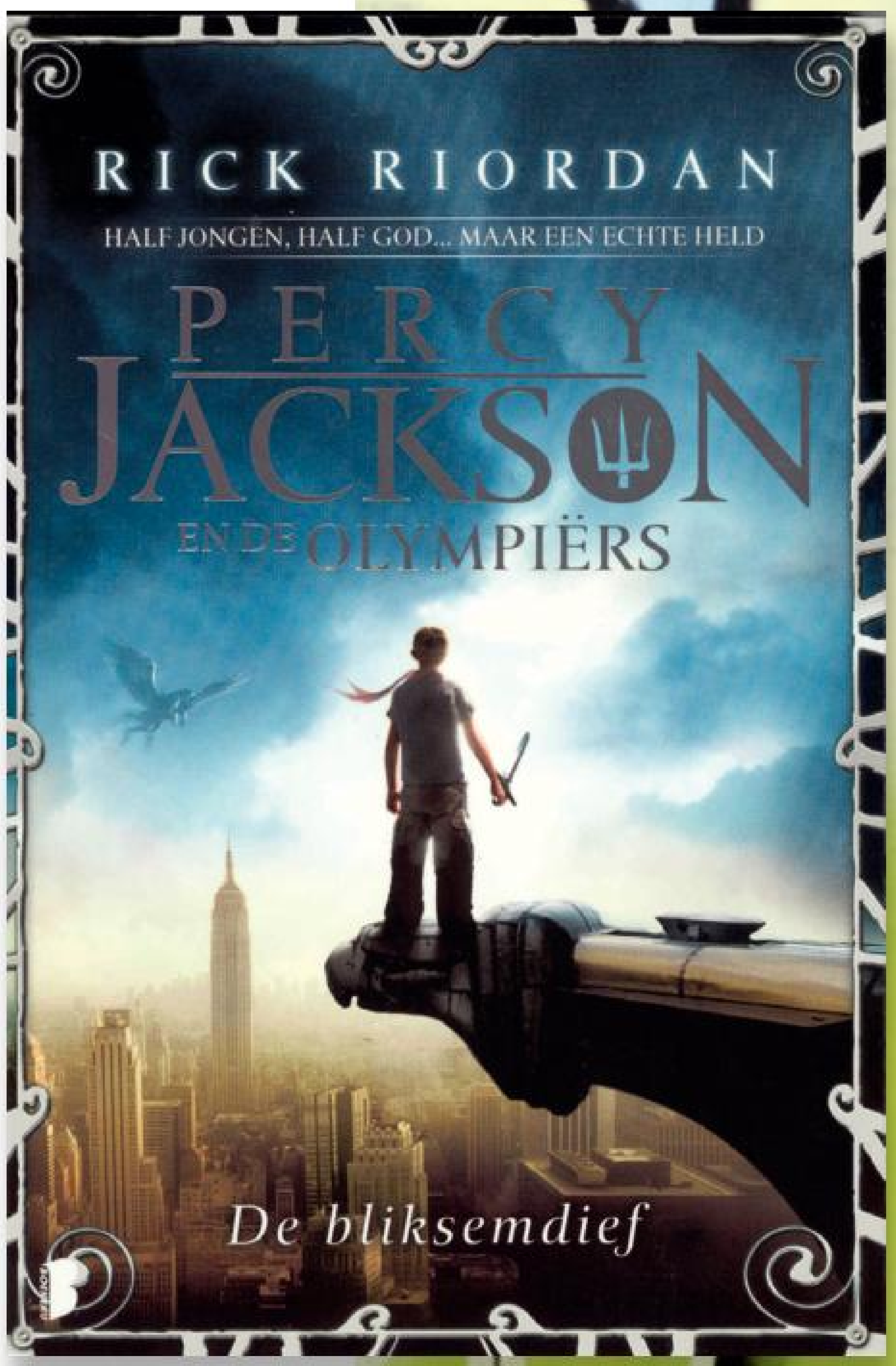
Lees tekst 3. Het is het begin van *De bliksemdief* van de Amerikaanse schrijver Rick Riordan.

1. Percy Jackson is een halfbloed. Wat wordt daarmee bedoeld?
2. Waarom wil Percy geen halfbloed zijn?
3. *De bliksemdief* is deel 1 uit de serie *Percy Jackson en de Olympiërs*. Wie of wat zijn Olympiërs, denk je?
4. Percy vraagt: ‘Ben ik een probleemkind?’ Wat vind jij? Leg je antwoord uit.
5. Hoe zou jij reageren op het gedrag van Nancy Bobofit? Zoals Percy of meer zoals Grover? Leg je antwoord uit.
6. Aan het einde van het fragment staat: ‘Je weet wie de schuld krijgt als er iets gebeurt.’ Waarom krijgt Percy steeds de schuld als er iets aan de hand is, denk je?

Tekst 3 (niveau 2)

De bliksemdief

Percy staat (voor de zoveelste keer) op het punt van school gestuurd te worden. Hij raakt voortdurend in de problemen. Dan komt hij erachter dat hij de nakomeling is van een Griekse god.

Begrijp me goed, ík heb nooit een halfbloed willen zijn.
Als je dit leest omdat je denkt dat jij er ook een bent, dan geef ik je een goede raad: leg dit boek onmiddellijk weg. Geloof de leugen maar die je vader en moeder over je geboorte hebben verteld en probeer een gewoon leven te leiden.
Het is gevaarlijk om een halfbloed te zijn. Het is angstaanjagend. Meestal leidt het ertoe dat je onder onaangename omstandigheden een pijnlijke dood sterft.
Als je dit gewoon leest omdat je denkt dat het verzonnen is: prima. Lees vooral door. Ik benijd je dat jij kunt doen alsof het allemaal niet echt is gebeurd.
Maar als je jezelf op deze bladzijden herkent – als je het gevoel hebt dat er vanbinnen een snaar wordt geraakt – stop dan onmiddellijk met lezen. Je zou weleens een van ons kunnen zijn. En als jij dat eenmaal weet, is het nog maar een kwestie van tijd voordat zíj het ook weten en dan komen ze achter je aan.
Ik heb je gewaarschuwd.

Ik heet Percy Jackson.
Ik ben twaalf jaar. Tot een paar maanden geleden zat ik op Yancy Academy, een internaat voor probleemkinderen in New York.
Ben ik een probleemkind?
Dat kun je wel zeggen.
Om het te bewijzen kan ik elk willekeurig moment van mijn korte ellendige leven als voorbeeld nemen, maar afgelopen mei ging het echt goed fout, toen we met onze klas op excursie gingen naar Manhattan – achtentwintig gestoorde leerlingen en twee leraren in een gele schoolbus op weg naar het Metropolitan Museum of Art om naar oude Griekse en Romeinse troep te kijken.
Ik weet het, het klinkt als een marteling. De meeste excursies op Yancy waren dat ook.
Maar dit uitstapje werd geleid door meneer Brunner, onze leraar klassieke talen, dus had ik goede hoop.
Meneer Brunner was een man van middelbare leeftijd in een elektrische rolstoel. Hij had nog maar een paar haren op zijn hoofd, een viezig baardje en hij droeg een rafelig tweedjasje dat altijd naar koffie rook. Je zou niet zeggen dat hij cool kon zijn, maar hij vertelde verhalen en moppen en liet ons spelletjes doen in de klas. Hij had ook een indrukwekkende verzameling Romeinse wapens en harnassen, dus was hij de enige leraar bij wie ik niet onder de les in slaap viel.
Ik hoopte dat het een leuk uitstapje zou worden. Ik hoopte in ieder geval dat ik nu eens niet in de problemen zou komen.
Man, wat viel dat vies tegen.
Het is namelijk zo dat mij altijd van alles overkomt tijdens een excursie. Bijvoorbeeld toen we op mijn vorige school naar het slagveld van Saratoga

gingen en ik dat ongelukje had met een kanon uit de Amerikaanse Revolutie. Ik had heus niet expres op de schoolbus gericht, maar werd natuurlijk toch van school gestuurd. En op de school daarvoor, toen we een kijkje achter de schermen namen bij de haaien van Marine World en ik, terwijl we over de loopbrug liepen, een verkeerd hendeltje overhaalde en onze klas onbedoeld een duik nam. En de school dáárvoor… Nou ja, je snapt het wel.
Dit uitstapje zou ik me goed gedragen.
Onderweg naar de stad moest ik over mijn kant laten gaan dat Nancy Bobofit, een sproeterige, roodharige kleptomane, voortdurend het achterhoofd van mijn beste vriend Grover bekogelde met stukjes boterham met pindakaas en ketchup.
Grover was een makkelijk doelwit. Hij was schriel. Hij huilde wanneer hij gefrustreerd raakte. Hij moest een paar keer zijn blijven zitten, want hij was de enige in onze klas met acne en het eerste pluizige baardhaar op zijn kin. En hij was ook nog eens kreupel. Hij had een briefje waarin stond dat hij de rest van zijn leven was vrijgesteld van gym, omdat hij een of andere spierziekte in zijn benen had. Hij liep raar, alsof elke stap hem pijn deed, maar laat je niet in de luren leggen. Je moest hem zien rennen wanneer er tortilla's op het menu stonden in de kantine.
Hoe dan ook, Nancy Bobofit zat stukjes brood te gooien die in zijn krullende, bruine haar bleven steken en ze wist dat ik niets kon terugdoen, omdat ik al voorwaardelijk had gekregen. De directeur had gedreigd met dood door interne schorsing als er tijdens dit uitstapje iets ergs, gênants, of zelfs maar lichtelijk amusants zou gebeuren.
'Ik maak haar af,' mompelde ik.
Grover probeerde me te kalmeren. 'Het is oké. Ik hou wel van pindakaas.'
Hij ontweek het zoveelste stukje van Nancy's lunch.
'En nu is het genoeg.' Ik wilde overeind komen, maar Grover trok me terug in mijn stoel.
'Je hebt al voorwaardelijk,' herinnerde hij me. 'Je weet wie de schuld krijgt als er iets gebeurt.'
Achteraf gezien wilde ik dat ik Nancy Bobofit op dat moment een dreun had verkocht. Vergeleken met de puinhoop waar ik me even later in zou bevinden, was interne schorsing een lachertje.

Rick Riordan, De bliksemdief (Percy Jackson en de Olympiërs 1). Mynx, Amsterdam 2009

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *De bliksemdief* verdergaat.

1 Waarom is de lesstof over de oude Grieken van levensbelang voor Percy, denk je?
2 Aan het einde van het fragment merken Percy's klasgenoten op dat het water nogal vreemd doet. Hoe komt dat, denk je?
3 Vind je *De bliksemdief* een realistisch verhaal? Geef een cijfer tussen 1 en 10 en licht je keuze toe.
1 = Ik vind het verhaal helemaal niet realistisch.
10 = Ik vind het verhaal heel realistisch.
4 Hoe gaat het verhaal verder, denk je?

Tekst 4 (niveau 2)

De bliksemdief

De klas van Percy krijgt in het museum een rondleiding van meneer Brunner. Na de rondleiding moet Percy bij meneer Brunner komen. Deze benadrukt dat de lesstof over de oude Grieken van levensbelang is voor Percy. Helemaal snappen doet Percy het niet. Even later gaat hij naar Grover die al buiten zit te lunchen.

Grover en ik zaten op de rand van de fontein, een eind weg van de anderen. We dachten dat op die manier niemand zou denken dat we bij die school hoorden, de school voor losers en freaks die nergens anders terecht konden.
‘Nablijven?’ vroeg Grover.
‘Nee,’ zei ik. ‘Niet bij Brunner. Ik zou alleen willen dat hij me niet zo op m’n nek zat. Ik bedoel, ik ben niet hoogbegaafd.’
Grover zei een tijdje niets. Toen, op het moment dat ik dacht dat hij met een diepzinnige filosofische opmerking zou komen om me op te beuren, vroeg hij: ‘Mag ik jouw appel?’
Omdat ik toch niet veel trek had, gaf ik hem mijn appel.
Ik keek naar de stroom taxi’s die over Fifth Avenue voorbijreed en dacht aan de flat van mijn moeder, die vanaf waar we zaten maar een klein stukje naar het centrum was. Ik had haar sinds kerst niet meer gezien. Ik wilde niets liever dan in een taxi springen en naar huis gaan. Ze zou me omhelzen en blij zijn om me te zien, maar ze zou ook teleurgesteld zijn. Ze zou me onmiddellijk naar Yancy terugsturen, me op het hart drukken beter mijn best te doen, ook al was dit mijn zesde school in zes jaar tijd en zou ik dit jaar waarschijnlijk weer van school getrapt worden.
Meneer Brunner parkeerde zijn rolstoel onder de gehandicaptenoprit. Hij at een stengel bleekselderij en las ondertussen een boek. Vanachter zijn rugleuning stak een rode paraplu omhoog, waardoor zijn rolstoel eruitzag als een gemotoriseerd terrastafeltje.
Ik wilde net mijn boterhammen uit het zakje halen, toen Nancy Bobofit voor me kwam staan – ze had waarschijnlijk genoeg van het bestelen van toeristen – en haar half verorberde lunch in Grovers schoot liet vallen.
‘Oeps.’ Ze grijnsde naar me met haar scheefstaande tanden. Haar sproeten waren oranje, alsof iemand haar gezicht had bespoten met vloeibare dorito’s.
Ik probeerde kalm te blijven. De schoolbegeleider had het me ontelbare keren gezegd: ‘Tel tot tien, zorg dat je je drift onder controle houdt.’ Maar ik was zo kwaad dat ik niet meer kon nadenken. De woede bulderde in mijn oren.
Ik herinner me niet dat ik haar heb aangeraakt, maar het volgende moment zat Nancy Bobofit op haar achterste in de fontein en krijste: ‘Percy heeft me geduwd!’
Mevrouw Dodds doemde naast ons op.
Een paar kinderen fluisterden: ‘Zag je dat…’
‘…het water…’
‘…alsof het haar beetpakte…’
Ik wist niet waar ze het over hadden. Ik wist alleen dat ik weer in de problemen zat.

Rick Riordan, De bliksemdief (Percy Jackson en de Olympiërs 1). Mynx, Amsterdam 2009

Opdracht 6

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1 De hoofdpersonen uit de fragmenten in dit hoofdstuk zijn allemaal jongens. Lees je liever over meisjes of over jongens of maakt dat geen verschil voor jou? Leg je antwoord uit.
2 In welke hoofdpersoon uit dit hoofdstuk kon jij je het beste inleven?
3 Welke docent vind jij het best in dit hoofdstuk? De juf van Hugo, meneer Buiks, meneer Brunner of mevrouw Dodds? Leg je antwoord uit.
4 Is het voor jou belangrijk dat een boek realistisch is?
5 Tot welke genres behoren *Hugo's geniale wereld*, *Password* en *De bliksemdief*? Kies per boek *twee* genres. Kies uit:

avontuur | humor | liefde | school | spanning

6 Welk boek uit dit hoofdstuk zou je willen lezen? Waarom?

> **Begrippen**
>
> **Genre** (spreek uit: zjan-re) Soort verhaal, bijvoorbeeld griezelverhaal of verhaal over geschiedenis.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Mijn ideale school'. Je schrijft een kort verhaal over een dag op jouw ideale school.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier (niveau 1)

Lees een boek. Je kunt een van de drie boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Inleven'.

Leestips

Francine Oomen, *Hoe overleef ik de brugklas?*

Sascha en Rosa gaan naar de brugklas. Sascha is heel populair, maar wel ten koste van anderen.
(niveau 1)

Carry Slee, *Spijt!*

Jochem wordt gepest. David doet niets om het pesten te stoppen, maar later krijgt hij daar spijt van.
(niveau 1)

50 Cent, *Slagveld*

Burton (hij noemt zichzelf Dikzak) komt op een nieuwe school. Hij heeft er één vriend en die slaat hij in elkaar.
(niveau 1)

R.J. Palacio, *Wonder*

August (10) heeft een ernstige gezichtsafwijking. Hij gaat voor het eerst naar een gewone school. Dat valt niet mee.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

B Feest!

Opdracht 1

1 Noteer in één minuut zo veel mogelijk namen van feesten.
2 Noteer bij elk feest een of meer rijmwoorden. Bijvoorbeeld: *Sinterklaas – pindakaas – cavia's – vechtersbaas*.
3 Je docent noteert de feesten met de rijmwoorden op het bord.
4 Welk rijmpaar vind je het leukst? Waarom?

Begrippen

Rijm Als de laatste stukjes van twee woorden hetzelfde klinken, rijmen ze. Bijvoorbeeld: *feest – geweest, toeter – computer.*

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 De titel van het gedicht is 'Mooi hoedje'. Bij wat voor soort feest past dit hoedje?
2 Waaraan zie je dat tekst 1 een gedicht is? Noteer zo veel mogelijk kenmerken.
3 Na regel 5 hoort eigenlijk een rijmwoord. Welk?

Tekst 1

Mooi hoedje

Een twee drie vier
hoedje van
hoedje van
een twee drie vier
hoedje van
blauw
fluweel
met
diamanten
knoopjes

K. Schippers, in: Het liefst wil ik een wonder. Plint, Eindhoven 2012

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1 Wat is het verschil tussen een 'feest' en een 'feestfeest', denk je?
2 Welk 'bevel' klinkt er in regel 6? Zoek je antwoord in het gedicht.
3 Lees de laatste regel hardop. Wat bedoelt de ik-persoon met die regel?
   A ☐ Hij wil eigenlijk graag een rok dragen.
   B ☐ Hij is vanbinnen heel blij op deze doordeweekse dag.
   C ☐ Hij houdt van rockmuziek, maar zijn omgeving niet.

Begrippen

Strofe De regels in een gedicht die bij elkaar horen. Tussen de strofen is een regel wit.

4 Vertel in eigen woorden per strofe waarover dit gedicht gaat.
Bijvoorbeeld: *In strofe 1 vertelt de ik-persoon dat hij zich blij voelt.*
5 Wat zou de reden kunnen zijn dat de ik-persoon zo blij is op deze 'doordeweekse dag'?
6 Vergelijk je antwoord op vraag 5 met dat van een klasgenoot. Zijn jullie het eens? Leg uit.

Tekst 2

Er zit een feest in mij

er zit een feest in mij
een feestfeest in mij

er wordt gedanst in mijn buik
mijn voeten maken stuiter-sprongen
mijn kont die zwaait van links naar rechts
maar dan klinkt een bevel

ik nies een confetti weg
schud een slinger uit mijn jaar
houd mijn swingende heupen stil
(sswing-sas-sa sswing-sas-sa)
en ik stop
stop
stop
met zingen

zodat ik er klaar voor ben:
voor deze doordeweekse dag
but aaj rok en rol vanbinnen

An Verstraete, in: Ted van Lieshout (red.), Er zit een feest in mij!
Querido, Amsterdam 2012

Opdracht 4

Lees tekst 3.
1 De woorden 'vlag' en 'wimpel' zijn omgedraaid in het gedicht. Waarom?
2 De uitdrukking 'in het holst van de nacht' is maar voor een deel gebruikt. Waarom is 'van de nacht' weggelaten?
3 Wat betekent de uitdrukking 'in het holst van de nacht'?
4 Vertel in je eigen woorden waarover dit gedicht gaat.

Tekst 3

Mary Heylema, in: Ted van Lieshout (red.), Er zit een feest in mij. Amsterdam, Querido 2012

Opdracht 5

1 Schrijf de uitdrukkingen a t/m f onder elkaar. Zoek in de rechter rij de bijbehorende betekenis.

a huid en haar	– *elkaar niet kunnen verdragen*
b koek en ei	– *helemaal*
c nacht en ontij	– *geen ruzie*
d vlag en wimpel	– *ruim*
e water en vuur	– *wanneer iedereen slaapt*
f wis en waarachtig	– *zonder twijfel*

2 Kies een uitdrukking en draai de uitdrukking om.
Bijvoorbeeld: *huid en haar → haar en huid*.
3 Schrijf een dichtregel die eindigt met de omgekeerde woorden.
Bijvoorbeeld: *hij wilde haar en huid*.
4 Schrijf een tweede dichtregel die rijmt op je eerste. Je mag zelf kiezen of de tweede regel voor of na de eerste komt.
Bijvoorbeeld:
Hij nam een besluit,
hij wilde haar en huid.

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Lees ‘Dichters aan het woord’.

1 Doe als Jaap Robben. Zoek een foto van een feest waar je zelf bij was. Beschrijf de herinnering die je bij jouw foto krijgt.
2 Doe als Co Woudsma. Noteer van een klein stukje van je foto heel precies wat er te zien is.
3 Doe als Jos Versteegen. Noteer de kleuren, kleren en vormen die passen bij jouw foto.
4 Maak een gedicht met je antwoorden op vraag 1 tot en met 3. Doe het zo:
   - Onderstreep de woorden uit vraag 1 tot en met 3 die je in je gedicht wilt gebruiken.
   - Maak regels met de onderstreepte woorden.
   - Gebruik rijm, dubbelwoorden (bijvoorbeeld *feestfeest*), en/of uitdrukkingen als je dat wilt.
   - Verdeel je gedicht in strofen.
   - Bedenk een passende titel waaruit blijkt hoe jij je voelde op het feest. Bijvoorbeeld: *Gelukkig*.

Dichters aan het woord

Recept voor een gedicht

Jaap Robben:
Sla een boek met foto’s open en beschrijf de herinnering die je bij een van de foto’s krijgt.

Co Woudsma:
Beschrijf eens heel precies wat je ziet.

Jos Versteegen:
Doe bij het schrijven van een gedicht of je een foto-in-woorden maakt. Besteed dus veel aandacht aan kleuren, vormen. Zeg wat voor kleren iemand aan heeft, wat voor kleuren een foto heeft enzovoort. Mensen die gedichten lezen, houden ervan om als het ware iets te zien te krijgen.

Ted van Lieshout (red.), Ik wil een naam van chocola. Querido, Amsterdam 2009

C Familie

Opdracht 1

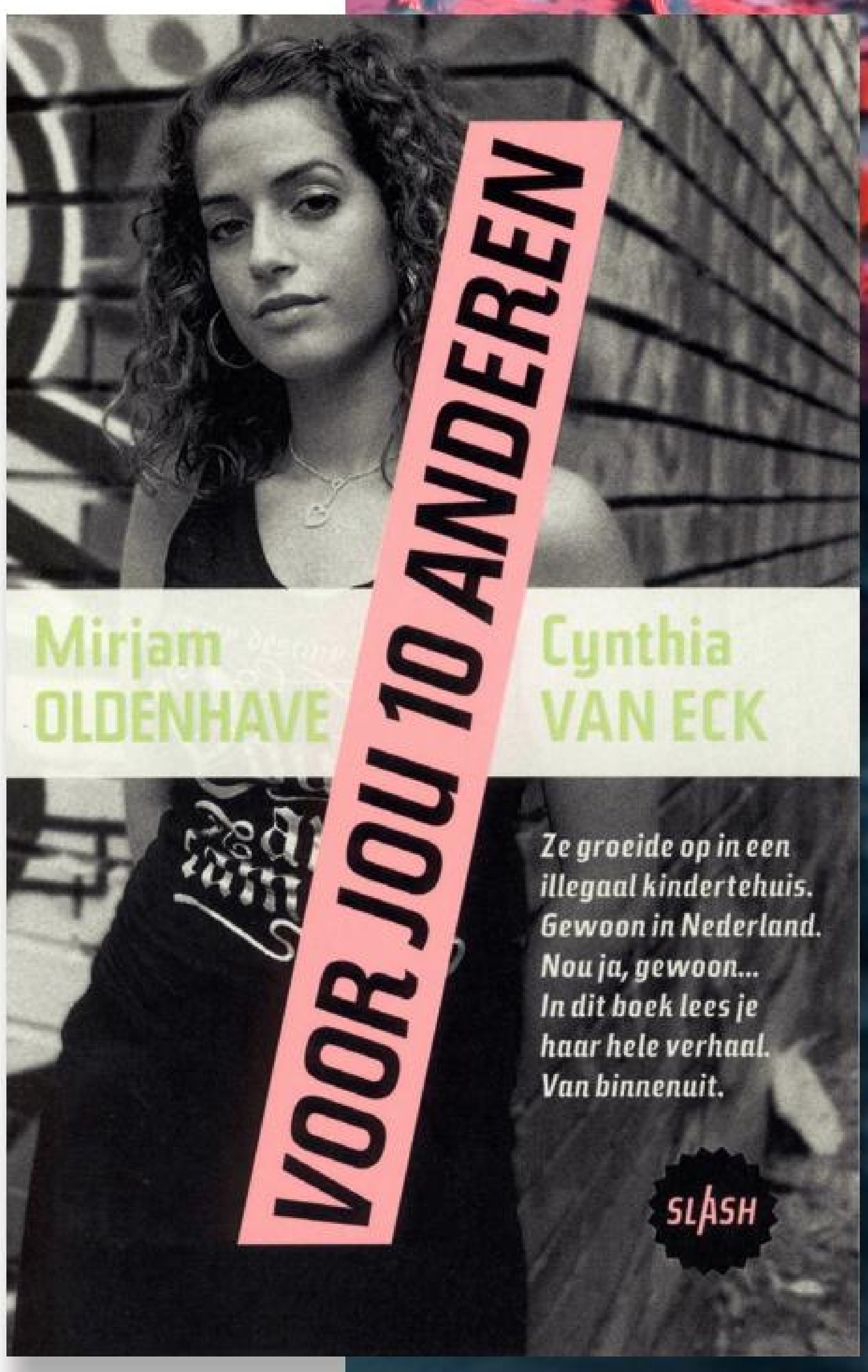
1 Noteer in het midden van een leeg blad het woord ‘familie’ en schrijf in één minuut alle woorden eromheen die volgens jou met familie te maken hebben. Gebruik werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden. Bijvoorbeeld: *eten, vader, gezellig*.
2 Bespreek jullie antwoorden klassikaal. Zijn er woorden die iedereen genoteerd heeft?

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Voor jou 10 anderen,* het waargebeurde verhaal van Cynthia van Eck. Zij heeft haar verhaal verteld aan de schrijfster Mirjam Oldenhave en zij heeft er een boek van gemaakt.
1 Wie zorgde er voor Cynthia toen ze net bij mama Riet kwam wonen?
2 Mama Riet zegt: ‘Er is geen baby op de hele wereld die het zo goed had als jij.’ Ben je het met mama Riet eens? Waarom (niet)?
3 Voor Cynthia betekent haar ‘echte moeder’ iets anders dan voor mama Riet. Wat is het verschil?
4 Aan het einde van het fragment vraagt mama Riet: ‘Ben je blij?’ Cynthia antwoordt met ‘Ja.’ Is Cynthia echt blij, denk je? Leg je antwoord uit.
5 Waarom wil Cynthia zo graag meer weten over haar ‘eigen moeder’, denk je?
6 Vind je mama Riet een goede moeder? Waarom (niet)?
7 Aan het einde van het fragment zegt Cynthia tegen haar eigen moeder: ‘je hoeft me niet op te zoeken. Ik hoef jou helemaal niet.’ Meent Cynthia dat echt, denk je? Leg je antwoord uit.
8 Vind je *Voor jou 10 anderen* extra interessant doordat je weet dat het een waargebeurd verhaal is?

Tekst 1 (niveau 2)

Voor jou 10 anderen

Cynthia is als baby door haar moeder achtergelaten in het illegale kindertehuis van mama Riet. In het flatje wonen een stuk of tien kinderen, waaronder ook Frankie, de broer van Cynthia. Cynthia wil graag meer over haar moeder weten.

Ik liep naar de slaapkamer van mama Riet, klopte zachtjes op de deur en liep toen naar binnen. Ze lag op bed te roken en tv te kijken.
‘Mama Riet?’ vroeg ik.
‘Even stil,’ zei ze.
Ik ging naast haar liggen. Ze keek naar een Amerikaanse komedie waar ze heel hard om lachte. Ik moest vanzelf meelachen. Mama Riet keek heel vaak tv in bed. Meestal viel ze na een tijdje in slaap. Santos en Wodan lagen ook op bed. Santos was een bulterriër en Wodan een pitbull. Ik kriebelde over Wodans rug en wachtte tot de reclame kwam.
‘Mama Riet, Bommel heeft toch voor mij gezorgd in het begin?’ vroeg ik toen.

Ze bleef naar de tv kijken, maar gaf wel antwoord. ‘Zodra ik je zag, wist ik het: dat wurm is te vroeg bij de moeder weggehaald. Die heeft warm vlees nodig, vierentwintig uur per dag! Dat zag ik meteen. Maar ik kon het zelf niet doen, want ik had er toen al acht.’
Acht kinderen, bedoelde ze. Ik was muisstil. Ze vertelde nooit iets over vroeger, dat vond ze gezeur.
‘En toen heeft Bommel je geadopteerd. Er is geen baby op de hele wereld die het zo goed had als jij.’
‘Wat deed hij dan?’ vroeg ik.
‘Een baby heeft liefde nodig,’ zei mama Riet. ‘Die moeders van tegenwoordig lopen maar te klooien met ritselboekjes en draagzakken en rammelaars hier en opvoedrommel daar… Ze vergeten naar hun instinct te luisteren.’
Ze nam een trek van haar sigaret en tipte de as in haar hand. Dat deed ze altijd, en daarna veegde ze haar hand gewoon aan het laken af.
‘Hij hield je warm en schoon. Hij was er dag en nacht voor je. Je was goed zoals je was, dat vergeten die moeders tegenwoordig, die willen maar veranderen en bijsturen. Bommel niet, je kreeg al zijn liefde, en meer heeft een baby niet nodig.’
Ik voelde meteen weer zo’n harde steen in mijn keel.
‘Mag ik alstublieft een foto van Bommel zien?’ vroeg ik.
Ze keek even naar haar klerenkast. Ik wist dat ze daar spullen van alle kinderen bewaarde, paspoorten en dat soort dingen. En dus ook foto’s. Maar toen trok ze het laatje van haar nachtkastje open en daar lag een foto van Bommel. Helemaal bovenop. Ze keek er dus vaak naar. Mama Riet hield nog meer van honden dan van kinderen.
Ik pakte de foto. ‘Mag ik hem hebben?’
Ze knikte afwezig, de komedie op tv was weer begonnen. Ik wachtte tot er weer reclames waren.
‘Mama Riet, hoe zag mijn echte moeder eruit?’ vroeg ik.
‘Je echte moeder?’ Ze draaide haar gezicht naar me toe.
‘Kijk eens goed!’
Ik had haar boos gemaakt, dat zag ik wel, maar verder snapte ik er niets van.
‘Goed kijken,’ zei ze nog eens.
Ik sloeg mijn ogen neer.
‘Gezien?’ vroeg ze.
Ik knikte verlegen.
‘Mooi zo, dan weet je nu hoe je echte moeder eruitziet.’
Ze leunde weer tegen haar kussen en keek naar de tv.
Ik wilde zachtjes wegsluipen, maar toen zei ze: ‘Ik ben jullie moeder. Ik zorg toch voor jullie? Jullie zijn mijn kinderen.’ Dat klonk zo lief dat ik bleef zitten.
We keken naar een reclame van bier, dat weet ik nog steeds. Er gebeurde iets grappigs waar we allebei om moesten lachen.
‘Het was een jong grietje,’ zei mama Riet ineens.
Ik hield mijn adem in, als ik bewoog zou ze stoppen met praten.
‘Zeventien of zo. Ze kwam hier om geld te verdienen.’
Frankie met zijn vluchten! Dat had hij dus zelf verzonnen.
‘Daarom bracht ze jullie hier.’
‘Dus ze bracht ons eerst hier en toen ging ze dood?’ vroeg ik voorzichtig.
‘Ja, want andersom is een beetje moeilijk!’ Mama Riet moest vreselijk lachen, zo hard dat ze zich verslikte en een scheurende hoestbui kreeg.
Ik klopte zachtjes op haar rug.
‘Nee, maar ik bedoel…’ begon ik toen ze klaar was.

'Jij moet niet zoveel bedoelen,' zei ze, schor van het hoesten. 'Je moeder was te jong voor kinderen. Ze kon het niet aan. Wees nou maar blij dat ik er ben.'
Ik knikte.
'Ben je blij?' vroeg ze nog eens.
'Ja.' Ik gaf haar een kusje en liep de kamer uit. Nana was weg, gelukkig! Ik ging onder de kapstok zitten en keek naar de foto van Bommel in mijn hand. Daarnet, toen Bella over Bommel en mij vertelde, moest ik bijna huilen, maar nu helemaal niet meer.
Wat had ik hier nou eigenlijk aan! Moest ik zeker naar Aila gaan: 'Ik heb lekker ook een foto van mijn moeder.'
Ik ben daar nog heel lang blijven zitten, en op die plek heb ik een belangrijk besluit genomen.
'Laat maar,' zei ik zachtjes tegen mijn eigen moeder, 'je hoeft me niet op te zoeken. Ik hoef jou helemaal niet. Mama Riet is mijn moeder. Punt uit.'

Mirjam Oldenhave en Cynthia van Eck, Voor jou 10 anderen. Querido, Amsterdam 2008

Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is een fragment uit *Omgeruild* van Fiona Rempt.

1. Hoe zou jij reageren als je hoorde dat je verwisseld was bij je geboorte? Meer zoals Yannick of meer zoals Pum?
2. Vind je dat de ouders van Pum en Yannick een goede keuze hebben gemaakt door de meisjes pas op hun dertiende te vertellen wat er gebeurd is? Waarom (niet)?
3. Yannick zegt: 'Het voelt niet of er iets veranderd is.' Is Pum het met haar eens? Leg je antwoord uit.
4. Op de voorkant van het boek staat: 'Wat als je niet bent wie je dacht te zijn?' Waren Yannick en Pum anders geweest als ze bij hun echte ouders waren opgegroeid, denk je? Leg je antwoord uit.
5. Bekijk de voorkant van het boek. Welk been is van Yannick en welk van Pum, denk je? Leg je antwoord uit.
6. Stel je eens voor hoe Pum en Yannick er verder uitzien. Beschrijf of teken de kapsels of de kleding van beide meisjes.
7. Maak twee rijtjes. Boven het ene schrijf je 'Pum' en boven het andere 'Yannick'. Noteer de volgende karaktereigenschappen en emoties in het juiste rijtje: *boos – creatief – hip – onsportief – prater – verbaasd – verdrietig – verlegen – zwijger*.
8. Bekijk je antwoord op vraag 5, 6 en 7 nog eens. Past de reactie van de meiden bij hun karakter en uiterlijk?
9. Bij welke twee personen ligt het perspectief in dit fragment?

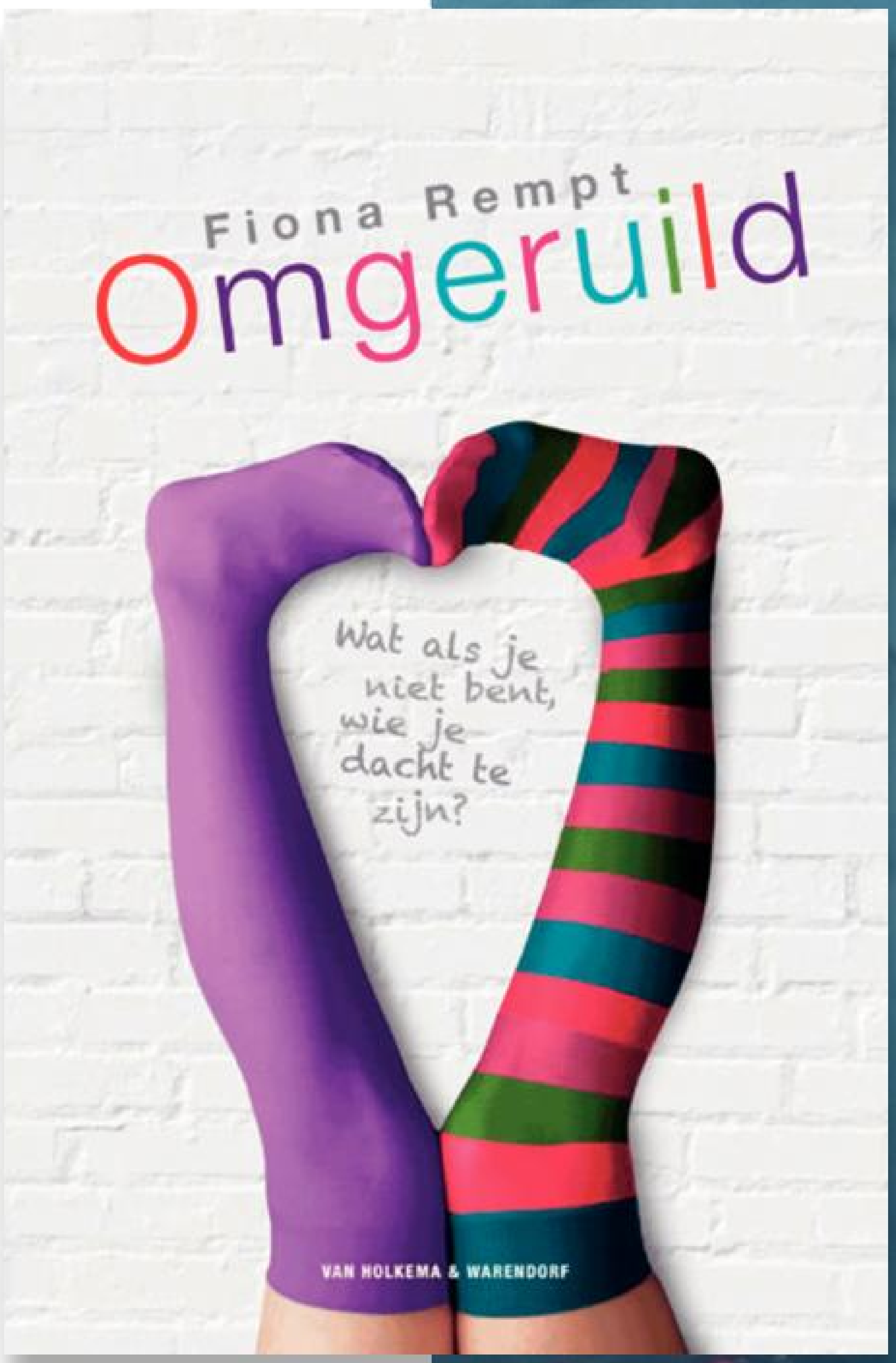
Begrippen

Perspectief Het perspectief ligt bij de persoon in het verhaal van wie je weet wat hij denkt en voelt. Meestal is dat de hoofdpersoon.
Karaktereigenschap Hoe iemand is. Bijvoorbeeld: vrolijk, slordig, grappig, lui of rustig.
Uiterlijke kenmerken Hoe iemand eruitziet. Bijvoorbeeld: lang, slank, bruine ogen, blond haar.

Tekst 2 (niveau 1)

Omgeruild

De hippe Pum en verlegen Yannick hebben op het eerste gezicht niets met elkaar gemeen. Ze kennen elkaar niet en zijn totaal verschillend. Op hun dertiende verjaardag krijgen ze allebei de schrik van hun leven.

Pum – zondag 6 juni, 17:28
Ik kan het niet geloven. Echt niet! Het mag niet waar zijn… Ik heb zo hard gehuild! Vanmiddag hebben Tom en Sofie verteld dat ze mijn echte ouders niet zijn! Nou, lekker dan. Leuk verjaardagscadeau… Niet dus!
Het ergste vind ik nog dat ze jarenlang oneerlijk tegen me zijn geweest. Ik ben hun dochter niet en ze weten het al acht jaar.
'Je bent onze dochter wel,' zeiden ze, 'voor altijd.'
Ja, ja, dat zeggen ze nu…
'Ben ik dan geadopteerd? vroeg ik, maar het is anders. Het is zo'n achterlijk verhaal. Ik kan het eigenlijk niet geloven. Ken je het gevoel dat er een geheim in de wereld is en iedereen weet ervan, behalve jij? Dat je een loser bent die door de hele wereld voor de gek gehouden wordt? Nou, ik ben die loser…

Ik ben geboren in het ziekenhuis in Den Haag. Dat wist ik natuurlijk wel. Het verhaal heb ik wel honderd keer gehoord. Tom en Sofie waren in Den Haag met de Bobbyblues aan het optreden. Bij de eerste slag van Tom op de drums braken Sofies vliezen. Ze konden nog net op tijd in het ziekenhuis zijn om mij daar geboren te laten worden. Dat klinkt allemaal heel stoer, maar het is dus mega misgegaan, want ik ben omgeruild met een ander meisje dat ook die avond geboren is. Haar ouders zijn dus eigenlijk mijn ouders…
Eerst wist niemand ervan, maar die andere ouders (ik weet niet eens hoe ze heten) zijn erachter gekomen toen we bijna vijf waren. Dat andere meisje (dus de echte dochter van Tom en Sofie) bleek een andere bloedgroep te hebben dan haar ouders. Toen zijn ze gaan zoeken en kwamen via het ziekenhuis uit bij ons. Ze hebben erover gepraat met Tom en Sofie en samen besloten om ons niet terug te ruilen. Op onze dertiende verjaardag zouden ze het aan ons allebei vertellen en dan zouden we zelf mogen kiezen bij wie we voortaan willen wonen. Nu dus. Het is toch geen keuze? Ik ken die mensen helemaal niet! En ik wil ze ook niet kennen. Ze hebben me gewoon achtergelaten! Ik heb me nog nooit zo alleen gevoeld.

Pum – maandag 7 juni, 07:23
Ik heb de hele nacht liggen huilen. Wat een nachtmerrie is dit! Gisteren na dat rotgesprek ben ik naar Amy gegaan. Ze was superlief en troostte me. 'Ik kan het niet geloven,' zei ze steeds.
Nou, ik ook niet!
We hebben heel lang gepraat over alles. Over Tom en Sofie en of ze ooit iets hebben gezegd of gedaan waardoor we het hadden kunnen weten. Over vroeger, toen Amy en ik elkaar net kenden, nadat ik met Tom en Sofie uit Berlijn naar Amsterdam was verhuisd. Over bloedgroepen en hoe dat werkt met kinderen krijgen. En over hoe het geweest zou zijn als we nooit beste

vriendinnen waren geworden. Het was allemaal zo vreemd. We kwamen er niet uit, omdat het gewoon niet waar kan zijn.
'Weet je het echt zeker?' vroeg Amy.
Ik haalde mijn schouders op. 'Weet ik veel.'
We hadden geen zin meer om te praten en zijn maar een dvd'tje gaan kijken. *Shrek* natuurlijk. Die hebben we al honderd keer gezien. Het is de grappigste film van de wereld, maar gisteren kon ik zelfs daar niet om lachen.
Toen had Amy een goed idee. 'Kom, we gaan schreeuwen,' zei ze.
Wat is ze toch lekker koekie!
We gingen naar buiten en zijn gewoon door de buurt gaan wandelen en gillen. Heel hard. We schreeuwden tegen gebouwen, tegen lantaarnpalen, tegen mensen die voorbij liepen, tegen duiven, tegen elkaar en tegen de lucht. Het hielp echt supergoed. Ik gilde al mijn woede eruit en Amy gilde met me mee. Aan het eind waren we helemaal schor en konden we niks anders meer doen dan lachen.
Onderweg naar huis was ik best wel opgelucht, maar toen ik Tom en Sofie gezellig samen op de bank zag zitten lezen, kwam de boosheid in één keer weer terug. Zonder 'hallo' te zeggen ben ik naar mijn kamer gerend en heb de deur dichtgetrokken. Hadden we maar een groter huis, zodat ik niet zo dicht bij ze hoefde te zijn. Gelukkig heb ik wel een eigen kamer. Anders zou ik echt knettergek worden.
Ik probeerde Amy te bellen, maar die nam niet meer op. Ze zal wel naar bed zijn gegaan, want het was al best wel laat. Dat heb ik ook gedaan, maar ik heb bijna niet geslapen. Alleen gejankt. Nu ben ik doodmoe en moet ik naar school. Nou ja, alles beter dan hier thuis blijven bij die leugenaars.

Yannick – maandag 7 juni 16:16
Het lijkt wel alsof er een bom is ontploft in onze familie. Gisteren was ik jarig. Ik ben dertien geworden, maar feest was het niet. Papa en mama hebben me verteld dat ik na mijn geboorte in het ziekenhuis verwisseld ben met een ander meisje. Wat bizar! Dat is toch iets wat in films gebeurt en niet in mijn gewone leventje? Kay werd meteen heel boos op papa en mama. Dat verbaast me niks, hij is altijd zo'n driftkikker. Toon en Ruben vonden het vooral zielig voor me, geloof ik. Het is wel lief dat ze me allemaal willen beschermen, maar soms is het irritant om drie grote broers te hebben. Ik wil zelf ook weleens ergens een mening over hebben en eigenlijk weet ik nog niet zo goed wat ik ervan vind. Nu ben ik meer verbaasd dan boos of verdrietig. In ieder geval heb ik een verklaring voor het feit dat ik de enige onsportieve ben in ons gezin.
Kay wilde meteen weten of ik bij mijn 'echte' ouders zou gaan wonen. Hij zit natuurlijk weer op mijn kamer te azen. Etter! Ik vind het een stomme vraag. Ik ben nog steeds dezelfde Yannick als een paar dagen geleden. Het voelt niet of er iets veranderd is. Mama wilde van alles over die mensen vertellen, maar ik heb mijn oren dichtgedaan en gezegd dat ik het niet wilde horen. Eerst maar eens lekker fantaseren. Ik hoop dat ze kunstenaars zijn. Beroemde schilders, wier werk in de grote musea hangt. Dat zou heel gaaf zijn! Maar het zal wel niet, want dan had ik wel net zo veel talent gehad als zij…
Ik heb helemaal geen zin om het aan de meiden te vertellen. Zij hebben natuurlijk ook meteen duizend vragen die ik niet kan beantwoorden. Iedereen doet alsof ik nu maar moet zeggen hoe het verhaal verdergaat. Ik heb dit toch niet bedacht en weet de oplossing ook niet. Morgen hebben we sportdag op school. Dat is altijd gezellig en ik ga het niet laten verpesten.

Fiona Rempt, Omgeruild. Van Holkema & Warendorf, Houten 2013

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Hotel De Grote L* van Sjoerd Kuyper.

1 Bij wie ligt het perspectief in dit fragment?

2 Kos kan de problemen met de klanten niet oplossen. Waarom niet?

3 Briek zegt: 'Ik heb toch niet aan papa gevraagd of hij de hele dag sigaretten wou roken?' Het lijkt alsof Briek het haar vaders eigen schuld vindt dat hij een hartaanval heeft gekregen. Ben jij het met haar eens? Waarom (niet)?

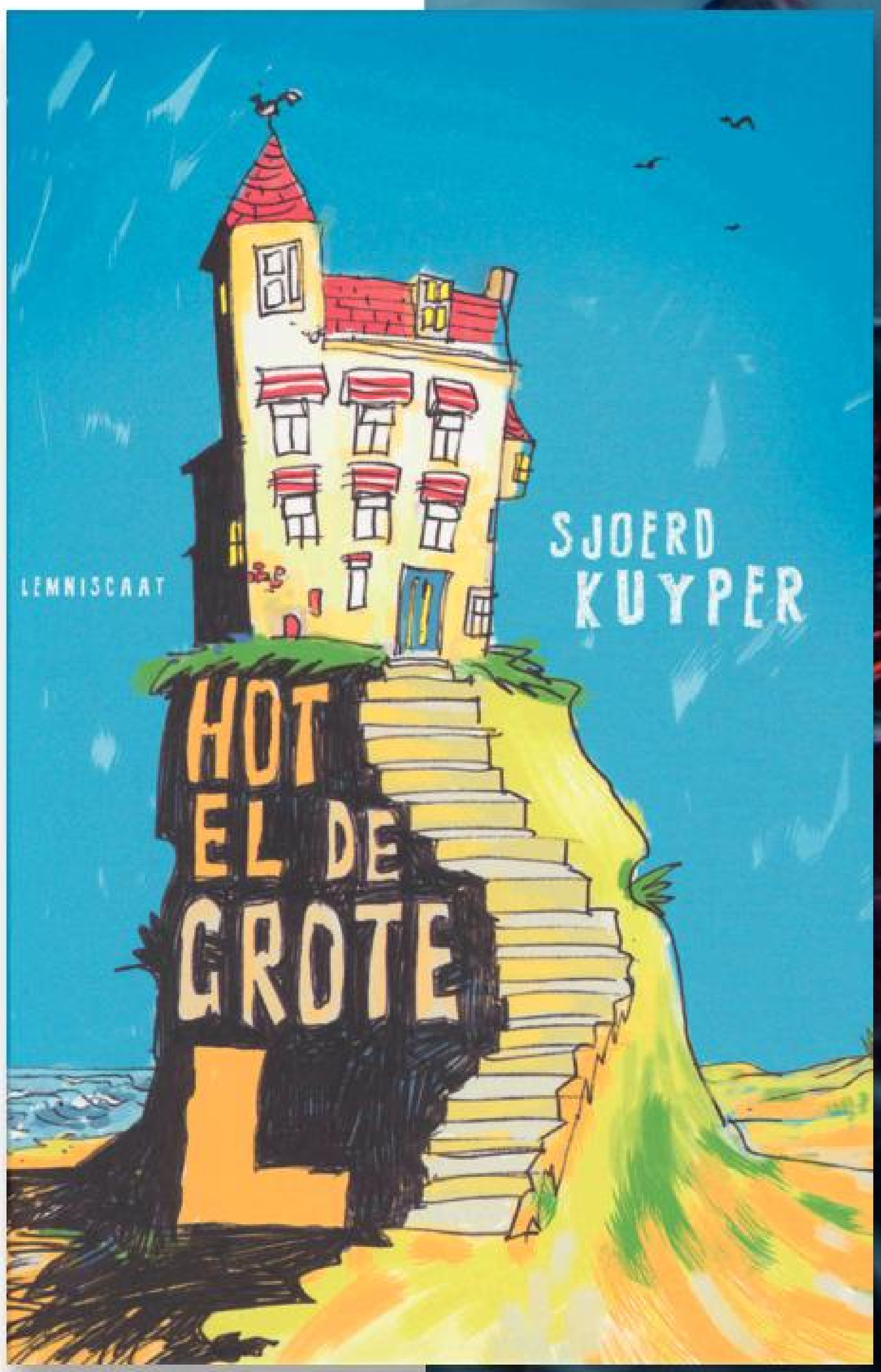
4 Alle vier de kinderen reageren anders op de gebeurtenissen. Ook hun karakters zijn nogal verschillend. De jongste, Pel, is bijvoorbeeld altijd vrolijk en Briek is wat somberder. Noteer twee karaktereigenschappen die bij Kos passen.

5 Wat vind je van dit fragment? Je mag meerdere antwoorden kiezen. Leg je antwoord(en) uit. Kies uit: *grappig – saai – spannend – zielig – anders, namelijk …*

Tekst 3 (niveau 2)

Hotel De Grote L

Kos' moeder is overleden. Tot overmaat van ramp krijgt zijn vader een hartaanval. Kos en zijn drie zussen, Libbie, Briek en Pel, komen net uit het ziekenhuis. Zij moeten nu samen met kok Walput en stamgast Felix het hotel van hun ouders runnen. Kos vertelt aan zijn bandrecorder hoe dat eraan toegaat.

Toen we thuiskwamen, werd het meteen een puinhoop. Ik heb gerend en gedraafd en ook nog eens op niks af, ik snap niet dat ik hier midden in de nacht al drie kwartier in dit ding zit te praten en dat ik niet op kan houden, dat ik niet omval. Met m'n neus op die draaiende spoelen. En dat ik dan langzaam word vermalen en uitgerekt tot ik zelf een sliert serpentine ben.
Volgens mij is er nog nooit iemand kwaad weggelopen uit ons hotel. Maar vandaag wel. Hordes. Het begon meteen toen we aan kwamen lopen. Een man en een vrouw stonden hun koffers in de auto te gooien. 'Zo'n klein rothotel en dan twee uur wachten voor je kunt inchecken!' Ik liep naar ze toe en vroeg of ik kon helpen. Maar ze smeten hun portieren dicht en reden weg. Ik werd bijna omver gelopen door twee andere gasten die ook koffers naar buiten zeulden. 'En geen woord van excuus! Alleen gezwets over truffelaardappeltjes!' Ik zei dat ik de plaatsvervanger was en vroeg wat er aan de hand was. 'Dat lees je wel op internet,' zei de man. De vrouw was wat spraakzamer: 'Bar gesloten, restaurant gesloten, smerige lakens van de vorige gasten.' 'Nul sterren boven de recensie,' zei de man. 'Da's weinig hoor. Da's uniek. Gefeliciteerd.' Hij nam nog snel een foto van het hotel, met de meiden bij de voordeur, en weg waren ze. Dat was vier. Daarna raakte ik de tel kwijt.
Binnen was een volksoproer uitgebroken. Een groep schreeuwende gasten stond aan de balie en erachter stond Walput, in zijn koksleren, hoge witte muts op, krop sla in zijn ene hand, geplukt parelhoen in de andere. 'Het is half zeven, man!' riep iemand. Walput keek in paniek naar al die mensen. Toen zei

hij: 'Als ik dit parelhoentje door de boter heb gehaald, licht aangebraden, zal het tintelen op je tong – alsof je de stippen kunt proeven. En dan dat matrasje van risotto, dat...' 'Ik dacht dat de kamers zo langzamerhand schoon zouden zijn!' 'Waarom heeft hij wel bier?' Ik keek de eetzaal in. Die was leeg. Alleen Felix zat achter een glas bier aan de bar. Hij schreef woorden op een bierviltje. Aan zijn voeten stond de gedichtenbak, een prullenbak waarin hij gedichten gooit die hij meteen als hij ze heeft geschreven al niks vindt. De bak is meestal propvol.
'Daar zijn ze!' schreeuwde Walput. Hij wees naar mij en rende weg, naar zijn veilige keuken. Een gast liep om de balie heen en begon op onze computer te beuken. 'Ik check mezelf wel in, wat een amateuristische bende hier.' Toen zag ik het witte oberjasje van papa. Aan een haak achter de balie. Het was alsof het zijn mouwen naar me uitstrekte. Ik wrong me tussen de gasten door en trok het aan. Over mijn shirt en mijn korte broek. En ik wist meteen wat ik moest doen. 'Sorry!' riep ik. 'Normaal gesproken runt mijn vader dit hotel, maar hij is er vandaag niet, hij moet bedienen bij een staatsbuffet van de koning.' De monden van de mensen vielen open. Die van mijn zussen ook. Ik trok de gast weg van achter de computer en zei: 'Over vijf minuten gaan eetzaal en bar open en het eerste drankje is gratis.' Je had ze moeten zien rennen.
Ik wist niet dat ik het in me had: ik stak mijn hand op naar de mensen die nog moesten inchecken en ze bleven stil staan wachten en ik wenkte mijn zussen en ze kwamen nog ook. Maar daarna ging het fout. En goed ook. Goed fout, bedoel ik. Ik zei dat iemand de bar moest draaien en keek Libbie aan. 'Iemand moet heel nodig de verzekering bellen,' zei ze. En weg was ze. Oké. 'Briek doet de bar,' zei ik, 'en Pel...' Maar Pel wou de bar doen. Briek vond het goed en Pel huppelde de eetzaal in. Ik fluisterde nog even dat ze tegen niemand mocht zeggen dat papa in het ziekenhuis ligt. 'Tuurlijk niet,' zei ze, 'hij werkt toch voor de koning.' Soms wil je haar wurgen, soms helemaal plat zoenen. Nou ja, dat is bijna hetzelfde. 'Dan maak jij de kamers schoon,' zei ik tegen Briek. 'Je bent m'n vader niet,' zei zij. Veel te hard. De zelfinchecker beukte met zijn vuist op de bel. 'Ik heb toch niet aan papa gevraagd of hij de hele dag sigaretten wou roken,' schreeuwde Briek, 'en biertjes drinken en zich kapot werken? Iedereen doet alles om mij te pesten!' Toen was zij ook weg. De trap op. En die man aan de balie maar grijnzen. Wat een rotkop. Ik wilde niet dat iemand iets over papa's ziekte hoorde, want dan kreeg je alleen maar lastige vragen. 'U wilde inchecken?' vroeg ik. Wist ik veel hoe ik moest inchecken? Papa wilde nooit dat wij iets deden, dus nu het moest, kon ik niets. Ik had echt geen idee. 'Hebt u weleens eerder in een hotel gelogeerd?' vroeg ik. Ik weet niet waarom ik dat vroeg. Het was een debiele vraag. De man duwde me opzij en begon weer zelf op de computer te beuken. 'Ik wou,' zei ik, 'alleen maar vragen hoe u het liefste incheckt.'
Ik liep de eetzaal in, want daar zaten al mensen aan tafel de kaart te bestuderen en behoorlijk ongeduldig om zich heen te kijken. In de zak van papa's jasje vond ik een blocnote en een pen. Ik liep naar het eerste tafeltje en vroeg of ze al een keuze hadden gemaakt. De vrouw wilde parelhoen. Well done. En ja hoor, daar kwamen de vragen: 'Mag jij hier wel werken? Is dat geen kinderarbeid?' Ik zei dat ik op de hogere hotelschool zat, maar dat ik een groeistoornis had. Pel liep net langs, met een dood konijn onder haar arm, en ze hoorde wat ik zei. Ze deed meteen mee. 'Meneer,' zei ze, 'ik ga nu de bar draaien.' 'Is goed, schatje,' zei ik. 'Zie ik je na sluitingstijd nog even?' 'Ja meneer.' Ik zei dat Pel ook een groeistoornis had. 'Je hebt zeker ook een wasstoornis,' zei de vrouw. Ze wees naar mijn knieën. Ik was vergeten dat ik nog in m'n voetbalspullen liep, op m'n kicksen. De man wilde de heilbot. Ik schreef het op. Er kwam een kwaaie gast op me af die riep dat de kamers

nog steeds niet schoon waren. Ik zei dat de kamermeisjes met pech op de Afsluitdijk stonden. Ze kwamen terug van een uitwisseling in Europees verband. Ja, dan snapte hij het wel, zei hij. Toen begonnen ze aan de bar naar me te schreeuwen: 'Obertje!' Soms wou ik dat ik ADHD had.

Sjoerd Kuyper, Hotel De Grote L. Lemniscaat, Rotterdam 2014

Opdracht 5

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1. Cynthia uit *Voor jou 10 anderen* en Pum en Yannick uit *Omgeruild* groeien alle drie niet op bij hun eigen ouders. Vind je het interessant om daarover te lezen? Leg je antwoord uit.
2. Kijk nog eens naar de woorden die je bij opdracht 1 hebt opgeschreven. Zou je het na het lezen van de fragmenten nog kunnen aanvullen met andere woorden? Welke?
3. Het genre 'familie' herken je in de bibliotheek aan dit plaatje: Beschrijf precies wat je ziet op dit plaatje.
4. Vind je dit plaatje geschikt voor de boeken in dit hoofdstuk? Waarom (niet)?
5. Welk boek lijkt jou het leukst? *Voor jou 10 anderen*, *Omgeruild*, *Hotel De Grote L* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Karakter'. Je schrijft een zelfverzonnen verhaal over een persoon aan de hand van zijn/haar slaapkamer.

Opdracht 7 – Voor je fictiedossier (niveau 1)

Lees een boek. Je kunt een van de drie boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Stamboom'.

Leestips

Jacques Vriens en Mirjam Oldenhave,
P.S. Ik ben uw dochter

De dertienjarige Sonia zoekt na tien jaar contact met haar vader. Ze schrijven elkaar over hun problemen.
(niveau 1)

Emiel de Wild,
Broergeheim

Joeri's broer Stefan is opeens uit Joeri's leven verdwenen. Zijn ouders willen er niet over praten, dus moet Joeri zelf de waarheid achterhalen.
(niveau 1)

Allan Stratton,
De honden

Cameron en zijn moeder slaan op de vlucht voor zijn gewelddadige vader. Ze gaan wonen op een boerderij met een griezelig verleden.
(niveau 2)

Tiny Fisscher,
Dat stomme boek

Ivan moet voor school een boek schrijven. Hij schrijft over de zoektocht naar zijn verdwenen vader.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

D Vrienden

Opdracht 1

1 Welke drie eigenschappen moet een goede vriend(in) volgens jou wel hebben en welke absoluut niet? Neem het schema over en noteer de karaktereigenschappen op de juiste plaats. Kies uit: *aardig – behulpzaam – betrouwbaar – chagrijnig – creatief – dom – eerlijk – egoïstisch – geduldig – geïnteresseerd – onaardig – onbetrouwbaar – oneerlijk – ongeduldig – ongeïnteresseerd – onzeker – saai – slim – spontaan – stoer – stug – zelfverzekerd – zorgzaam – anders, namelijk …*

eigenschappen die een goede vriend(in) moet hebben	eigenschappen die een goede vriend(in) niet moet hebben
…	…

2 Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot. Zijn jullie het eens? Leg uit.

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Zwarte zwaan* van Gideon Samson.

1 Is dit fragment geschreven in de ik-vorm of de hij/zij-vorm? Schrijf een zin over uit de tekst waaraan je dat kunt zien.

2 Bij wie ligt het perspectief?

3 Waarom wil Rifka haar eigen begrafenis meemaken, denk je? Je mag meerdere antwoorden kiezen.

A ☐ Ze ziet dan hoe verdrietig andere mensen zijn over haar dood.
B ☐ Ze hoort wat andere mensen over haar zeggen.
C ☐ Ze ziet wie er allemaal op haar begrafenis komen.

4 Wat vind jij van Rifka's plan? Leg je antwoord uit. Kies uit: *gestoord – interessant – kinderachtig – ongepast – onuitvoerbaar – slim – stom – anders, namelijk …*

5 Maak twee rijtjes. Boven het ene schrijf je 'Rifka' en boven het andere 'Duveke'. Noteer de volgende karaktereigenschappen op de juiste plaats: *avontuurlijk – bang – bazig – onaardig – sloom – vindingrijk – vriendelijk – anders, namelijk …*

6 Rifka doet niet zo aardig tegen Duveke. Geef daarvan twee voorbeelden.

7 Waarom wil Duveke toch vriendinnen zijn met Rifka, denk je?

8 Je weet niet wat Rifka denkt en voelt. Wat vindt ze van Duveke, denk je? Gebruik in je antwoord twee karaktereigenschappen.

Begrippen

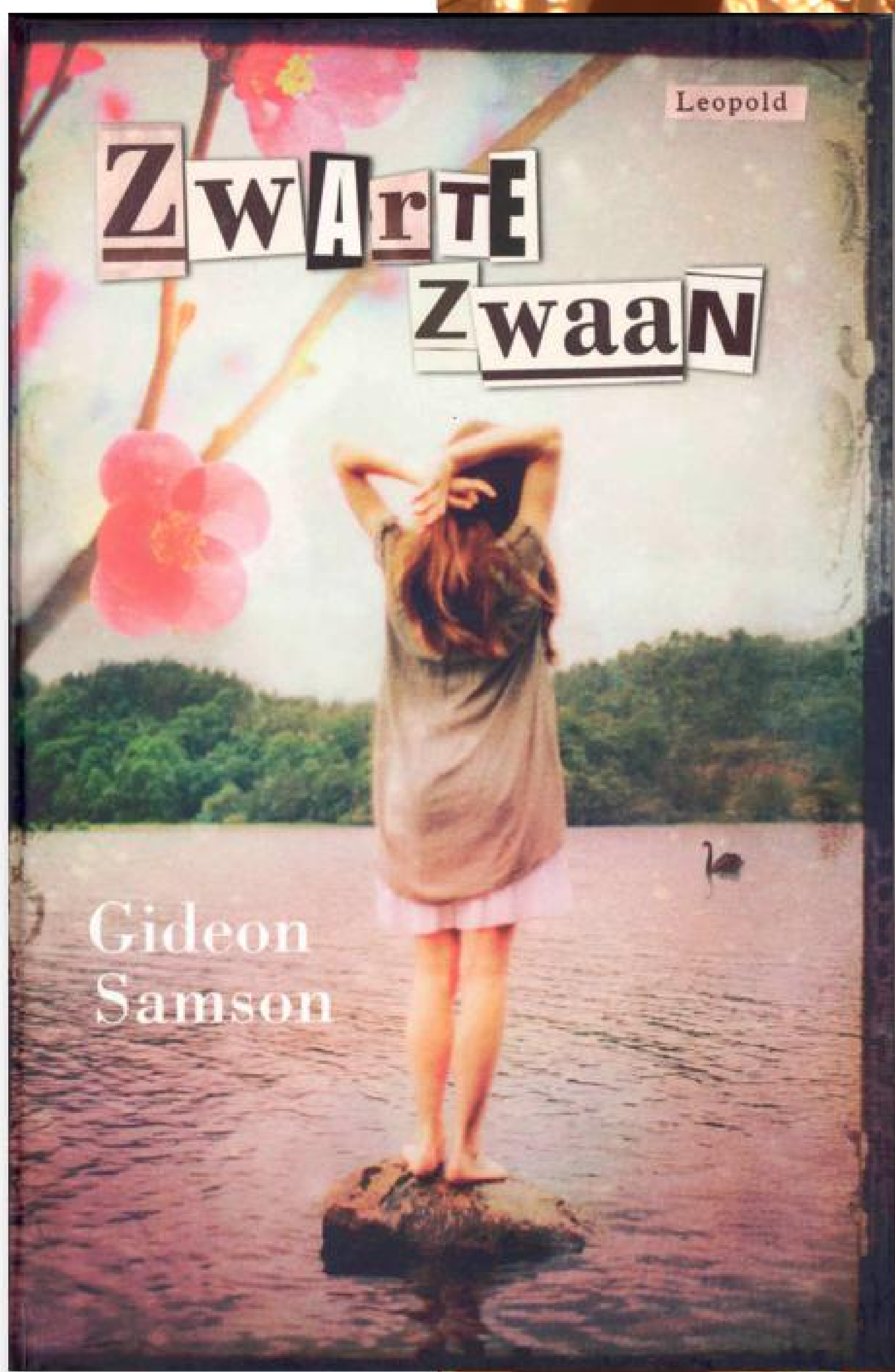
Ik-vorm Als een verhaal een ik-persoon heeft, is het geschreven in de ik-vorm. Je weet wat de ik-persoon denkt en voelt.

Hij/zij-vorm Als er geen ik-persoon in het verhaal voorkomt, is het verhaal geschreven in de hij- of zij-vorm.

Tekst 1 (niveau 2)

Zwarte zwaan

Rifka en Duveke zijn beste vriendinnen. Rifka heeft altijd geweldige plannen, maar deze keer gaat ze wel heel ver, vindt Duveke. Rifka is namelijk van plan om levend haar eigen begrafenis mee te maken.

Meisjes worden volgens haar best wel vaak ontvoerd door enge mannen. Kinderlokkers en zo. En als die er dan geen zin meer in hebben, maken ze de vermiste meisjes dood.
Ik krijg het warm van Rifka's gepraat. Het is niet leuk wat ze zegt. Ik ben bang dat ik er eng van ga dromen, dat heb ik best vaak.
'En weet je wat ze daarna gaan doen?' zegt Rifka. 'Daarna gooien ze die meisjes in een sloot of in een kuil of in een put. Soms worden ze daar dan gevonden. Maar soms dus ook niet.'
Nu weet ik zeker dat ik vannacht slecht slaap. En morgennacht ook.
'Als je een tijdje vermist bent,' zegt Rifka, 'gaan de mensen die achterblijven vanzelf een begrafenis organiseren.'
Ik zie een heel lief meisje voor me. Of misschien ben ik het zelf wel. En ik zie een heel grote put. Zo'n waterput in een enge achtertuin. Oneindig diep. Zoals in films, of in dromen. Dat je valt. En valt. En valt. En dan word je wakker. Of ze gaan dus een begrafenis voor je organiseren.
'Na hoelang dan?' vraag ik.
'Dat hangt ervan af.'
'Waarvan af?'
'Hoe groot de kans is dat je toch nog levend terugkomt.'
Ik snap niet hoe je ooit kan weten hoe groot die kans is. Vermist is vermist. Dat heeft dus te maken met *niet zeker weten*.
'Als jouw dochter vermist is...' begint Rifka.
'Ik heb toch geen dochter?'
'Stel je maar even voor van wel,' zegt Rifka. 'En stel je dan ook maar even voor dat je daarna een brief van een stelletje enge mannen krijgt waarin staat dat die dochter ontvoerd is.'
Ik heb geen zin om mezelf met een dochter voor te stellen. Een ontvoerde dochter, daar is weinig aan.
'Wat denk jij als je zo'n brief krijgt?' vraagt Rifka.
Ik antwoord niet, maar Rifka wil wél antwoord. 'Nou?' vraagt ze.
'Dan denk ik dat ze ontvoerd is,' zeg ik dus maar.
'En als je nou een tijdje later zo'n zelfde brief krijgt waarin staat dat ze dood is. Wat denk je dán?'
Ik zucht. Dit is een stom gesprek, toch antwoord ik. 'Dat ze dood is.'
'En dus?'
Eindelijk begrijp ik waar Rifka heen wil. 'Bedoel je dat je jezelf ontvoert?'
Ja. Dat bedoelt ze.
Een nepontvoering.
Met een nepbrief.
Een nepdood.
En dan dus een echte begrafenis.
Zelf vindt ze het nogal goed verzonnen.
'Er komen heel veel mensen naar mijn begrafenis,' zegt Rifka.

‘Dus dan kan ik me daar straks makkelijk tussen verstoppen. Klinkt het niet lachen?’
Het klinkt gestoord, maar dat zeg ik niet. Ik zeg niks.
‘Ik wil het echt doen hoor,’ zegt Rifka.
‘En het kan dus ook echt,’ zeg ik.
Rifka knikt tevreden. Dan legt ze uit wat ze nog meer heeft bedacht. Het gaat veel verder dan alleen een ontvoering en een brief.
Eerst moeten we een schuilplaats bedenken. Daar gaan we dan spullen klaarleggen. Kleren en eten en zo. Daarna gooit Rifka haar fiets ergens aan de rand van het dorp neer en dan gaat ze in die schuilplaats zitten.
‘Waarom dat met die fiets?’ vraag ik.
‘Zo hoort het,’ zegt Rifka. ‘Dan denken ze dat ik eraf gesleurd ben.’
Als haar fiets wordt gevonden, zit Rifka al veilig verborgen. In die schuilplaats dus. Dan wordt er een brief bij haar ouders bezorgd. In die brief staat dat Rifka ontvoerd is, en dat de ontvoerders binnen één dag een miljoen willen.
‘Hebben jouw ouders de loterij gewonnen?’ vraag ik.
Rifka schudt haar hoofd. ‘Nee joh,’ zegt ze. ‘Daar gaat het juist om. Ze hebben dat geld niet, dus kunnen ze het ook nooit betalen. En dan sturen we nog een brief. Daarin schrijven we dat ze gestraft worden, omdat ze niet hebben betaald. We schrijven dat we mij doodmaken.’
‘En dan gebeurt het,’ zeg ik.
‘Precies.’ Rifka glimlacht. Ze heeft al bedacht wat ze aan gaat trekken, op haar eigen begrafenis dus. Een zwart jurkje. Dat heeft ze een keer gestolen bij een klein winkeltje in de stad. Eerst passen, dan je broek eroverheen. Heel makkelijk. Maar Rifka heeft ’m nog nooit aangehad. Haar ouders zouden vast vragen waar dat jurkje vandaan kwam.
‘Er zijn wel regels,’ zegt Rifka. ‘Begrijp je dat?’
‘Wat voor regels?’
‘Regel één.’ Rifka kijkt me streng aan. ‘Je houdt je bek hierover tegen iedereen.’
‘Logisch,’ zeg ik.
‘Ook tegen je pappie en je mammie,’ zegt Rifka. ‘En tegen Olivier. En tegen weet ik veel wie. Gewoon je kop houden jij. Snaveltje toe.’
‘Ik snap het,’ zeg ik.
‘Regel twee. De spullen die we nodig hebben, kunnen niet uit mijn huis komen, want dat gaat opvallen.’ Rifka bedoelt dat ze kleren van mij moet lenen. En dingen die ze nodig heeft voor in haar schuilplaats. ‘Begrepen?’
‘Ja,’ zeg ik. ‘Maar ik begrijp niet wat er na de begrafenis gaat gebeuren.’
‘Hoe bedoel je?’
‘Ik vraag me af wat Rifka wil doen als alles voorbij is. Komt ze dan gewoon weer naar huis?’
‘Ja,’ zegt Rifka.
‘En dan?’
‘Dan niks,’ zegt Rifka. ‘Ik zeg gewoon dat ik kon ontsnappen. Iedereen is veel te blij dat ik weer terug ben. Misschien moet ik op het politiebureau nog wat foto’s bekijken, om te zien of die zogenaamde ontvoerders ertussen zitten. Ik herken natuurlijk niemand. En dat is dan dat. Makkelijk toch?’
Zoals Rifka het zegt, klinkt het inderdaad best makkelijk. Toch lijkt het me moeilijk. Er mag niks mislukken, en bij rare verzinsels mislukt bijna altijd wel iets.
‘Heb je dit allemaal net bedacht?’ vraag ik.
Rifka knikt tevreden. Ze kijkt me aan met haar Rifka-blik. ‘Het is een waterdicht plan,’ zegt ze. ‘Heb ik gelijk of niet?’
Ik zeg niks.

'Zeg dat ik gelijk heb!'
'Ja,' zeg ik. 'Je hebt gelijk.'
Rifka knikt weer. Toch vraag ik voor de zekerheid of we het wel écht gaan doen.
'Ja, Duuf,' zegt Rifka. 'Dit gaan we nou eens een keertje echt doen.'

Gideon Samson, Zwarte zwaan. Leopold, Amsterdam 2012

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Zwarte zwaan* verdergaat.

1 Is dit fragment geschreven in de ik-vorm of de hij/zij-vorm?
2 Bij wie ligt het perspectief in dit fragment?
3 Waarom zijn Olivier en Duveke bij de kerk?
4 Olivier en Duveke reageren niet hetzelfde. Wat is het verschil?
5 Het plan van Rifka is niet gegaan zoals ze had bedacht. Wat is er gebeurd, denk je?
A ☐ Rifka heeft haar plan niet overleefd en wordt echt begraven.
B ☐ Rifka is levend op haar eigen begrafenis, maar wordt al snel herkend.
C ☐ Rifka is nog steeds vermist en zelfs Duveke weet niet waar ze is.

Tekst 2 (niveau 2)

Zwarte zwaan

Duveke (Duuk) staat met haar broer Olivier voor de ingang van de kerk.

Voor de ingang van de kerk blijft Duveke staan. Ze lijkt op een weigerend springpaard, vlak voor de moeilijkste hindernis van het parcours. Ver gekomen, hoog gesprongen, maar die laatste sprong is er net eentje te veel.
'Het is verschrikkelijk, Duuk,' zegt Olivier. 'Dat is gewoon zo. Misschien helpt het helemaal niks, maar ik ben bij je. Dat weet je hè. Altijd.'
Ze reageert niet, Olivier praat verder. Hij zegt: 'Ik wil ook niet vandaag, toch moeten we.'
Olivier kijkt naar zijn zusje. Misschien is op een vergelijkbaar moment, lang geleden, de uitdrukking 'met droge ogen' verzonnen. Het lijkt hem logisch dat je op de begrafenis van je beste vriendin wordt begeleid door een onophoudelijke tranenstroom, maar niets in Duvekes ogen wekt de indruk van nattigheid. Terwijl zijn eigen tranen al dagen klaarstaan om uit zijn kop te knallen, lijkt zij te zijn vergeten hoe het ook alweer in zijn werk gaat, dat huilen.

Gideon Samson, Zwarte zwaan. Leopold, Amsterdam 2012

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Naar de top* van de Amerikaanse schrijver Dan Gemeinhart.

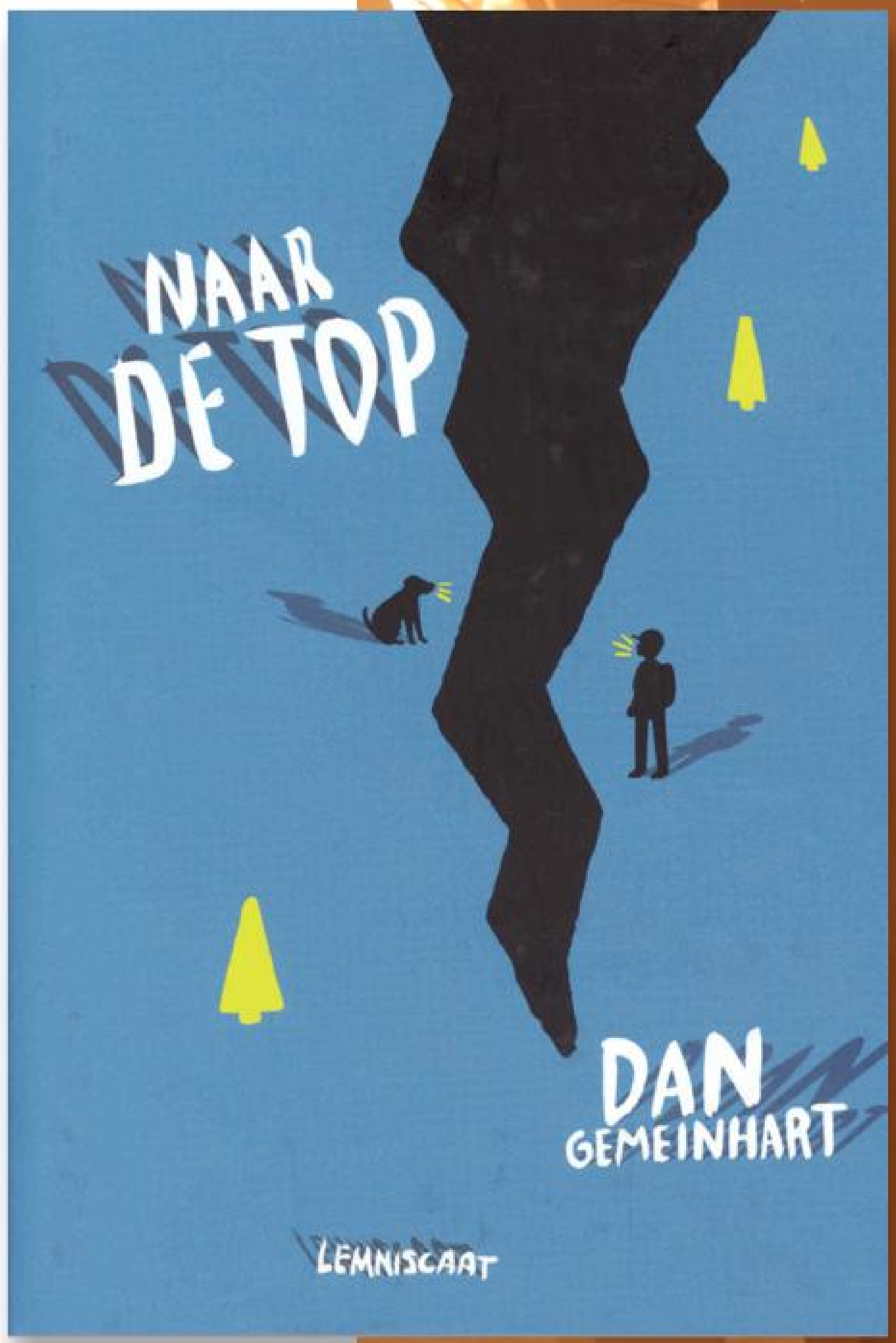
1 Bij wie ligt het perspectief in dit fragment?
2 Is dit fragment in de ik-vorm of in de hij/zij-vorm geschreven?
3 Waarom gooit Mark de buskaartjes volgens jou weg?
4 Waarom wil Mark niet dat iemand hem vindt, denk je?

5 Wie of wat zou jij meenemen op een moeilijke reis?
6 In het fragment lees je: ‘Ik wist niet eens of ik terug zou komen.’ Waarom houdt Mark er rekening mee dat hij niet terugkomt, denk je?
7 Komt Mark wel of niet terug, denk je? Leg je antwoord uit.

Tekst 3 (niveau 2)

Naar de top

Mark heeft kanker en hij heeft nog maar één wens: een berg beklimmen. Hij besluit alleen op pad te gaan.

De berg riep me. Ik moest weglopen. Het moest. En er hoefde niemand met me mee te gaan.
Ik trok de riemen van mijn rugzak strak en hield met mijn voet de hordeur open. ‘Kom, Beau!’ riep ik, en mijn stem trilde helemaal niet. Hij klonk sterk, zoals ik me voelde.
Beau kwam als een raket naar buiten, zijn staart sloeg tegen mijn benen. Hij danste op zijn voorpoten over de veranda, zijn verschillend gekleurde ogen keken lachend naar me op en zijn tong hing blij uit zijn bek. Ik hurkte en krabbelde hem achter zijn oren, zoals hij dat fijn vond. Ik was de enige die wist hoe het moest. ‘Jou mag ik altijd wakker maken voor een wandeling, hè?’
Hij hijgde enthousiast.
‘Nou,’ zei ik terwijl ik mijn reistas pakte en opstond, ‘je krijgt je zin.’ Ik keek naar de horizon en de witte bergtoppen in de verte. ‘Dit wordt onze grootste wandeling. Echt.’
Ik sloeg de deur achter me dicht en keek niet één keer om. Ik nam geen sleutel mee. Ik wist niet eens of ik terug zou komen.
De tien minuten naar het station bleef Beau vlak naast mijn been lopen. Mijn fototoestel, dat aan een riem om mijn nek hing, bungelde en bonsde tegen mijn buik. Toen ik het station zag, dook ik snel een steeg in. Ik hijgde een beetje. ‘Oké, Beau, zoals we geoefend hebben.’ Ik ritste de reistas open en hield de zijkanten wijd uit elkaar. De tas was bijna leeg. Ik klopte op de binnenkant. ‘Vooruit, Beau. Klim erin.’
Beau stapte in de tas, draaide zich een paar keer om en plofte neer. Hij keek naar me op. ‘Wat ben je toch een brave hond,’ fluisterde ik. Zijn staart probeerde te kwispelen in de tas. Ik viste in mijn zak naar een hondenbrokje en hij hapte het snuffelend uit mijn hand.
Ik deed de rits van de tas bijna helemaal dicht. Beau verdween in het donker binnenin. Ik stond op en Beaus gewicht trok mijn schouder omlaag. Ik pakte de hengsels steviger vast. ‘Gelukkig ben je geen sint-bernard,’ fluisterde ik omlaag naar de tas. Toen liep ik de hoek om naar het loket.
De man achter het glas keek glurend naar me op van het tijdschrift dat hij aan het lezen was. Ik trok mijn felrode honkbalpet recht en schraapte mijn keel.
‘Ik heb twee kaartjes nodig,’ zei ik.
‘Bus of trein?’
‘Bus. Naar Spokane.’
‘Reis je alleen?’
Het woord ‘alleen’ galmde als een gebarsten kerkklok. Ik likte langs mijn lippen. ‘Mijn vader is naar de wc,’ antwoordde ik. ‘Hij heeft me geld gegeven voor de kaartjes.’ De man knikte en gaapte. Mensen zijn lui. Daar rekende ik op.

'Goed. Eén volwassene, één kind, van Wanetchee naar Spokane. Dat is dan vierenveertig dollar.' Ik haalde het geld uit de zak van mijn blauwe jack en gaf het hem.
'De bus vertrekt over tien minuten, daar verderop.'
Ik pakte de kaartjes en liep in de richting die hij had aangewezen. Langs de stoeprand ronkten een paar bussen. Op een ervan stond voorop 'Spokane', net als op mijn kaartjes. Ik keek over mijn schouder. De man achter het loket was weer verdiept in zijn tijdschrift. Ik liep de bus voorbij en verdween om de hoek van het gebouw.
Naar het perron.
Daar was de overdekte bank die ik had gezien toen ik plannen maakte. Erachter stond een vuilnisbak die met een ketting was vastgebonden, bijna helemaal uit zicht. Ik dook weg naast de vuilnisbak, keek snel om me heen of er niemand op me lette, en trok mijn blauwe jack uit en stopte het in de vuilnisbak. Mijn rode pet en de twee buskaartjes gingen erachteraan. Ik haalde de donkergroene wollen muts uit mijn rugzak en zette hem op.

Dan Gemeinhart, Naar de top. Lemniscaat, Rotterdam 2015

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Naar de top* verdergaat.

1. Bij wie ligt het perspectief in dit fragment?
2. Jessie is de allerbeste vriendin van Mark. Waarom mag zelfs zij niet mee op zijn reis, denk je?
3. Wat is volgens Jessie de reden van Marks vertrek?
4. Wat is Jessies geheim? Zoek je antwoord in de tekst.
5. Jessie vraagt zich af: 'Wat moet een vriend doen?' Noteer een reden voor Jessie om de tiplijn te bellen en een reden om dat niet te doen.
6. *Naar de top* heeft een wisselend perspectief. Wat vind je daarvan? Leg je antwoord uit.
7. Tekst 3 is in de ik-vorm geschreven en tekst 4 in de zij-vorm. Heb jij een voorkeur voor een van beide? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Wisselend perspectief Als je van meerdere personen in een verhaal weet wat ze denken en voelen, is er sprake van een wisselend perspectief. De ene keer zit je in het hoofd van de ene persoon en de andere keer in het hoofd van een andere persoon.

Tekst 4 (niveau 2)

Naar de top

Mark is inmiddels opgegeven als vermist en alleen zijn beste vriendin Jessie weet waar hij is. Ze twijfelt of ze de tiplijn moet bellen.

Een nieuwe avond.
Maar weer dezelfde vragen.
Wat moet een vriend doen?
Jessie zat aan tafel en schoof met het eten dat koud werd op haar bord. Ze had geen honger. In gedachten was ze te veel bezig met de afgelopen dagen.
Ze wist dat het allemaal van haar afhing. Van het geheim dat zij bewaarde, terwijl niemand anders het wist. Het was een groot geheim dat als een steen op haar hart drukte.

Misschien zou Marks laatste wens door haar besluit niet in vervulling gaan. Moest ze het vertellen of niet?
Ze wist hoe moeilijk zijn ouders het hadden. Het waren vreselijke dagen voor ze. Ze waren bedroefd, bang en wanhopig. Ze wilden hun zieke zoon terug. En zij kon ervoor zorgen dat ze hem terugkregen.
Jessie bezweek bijna onder het gewicht van het geheim.
Toch zou ze het aan niemand vertellen, besloot ze in de loop van die donkere middag. Ze kon het bijna niet aan, maar ze wist dat haar beste vriend het nog veel moeilijker had. En het was zijn eigen keus.
‘Hé, *mi amor*,’ zei haar moeder, die de stilte verbrak. ‘*Cómo estás*? Alles goed?’
‘*Sí*.’ Jessie haalde haar schouders op. ‘Ja hoor, mama.’
Haar moeder reikte over tafel en pakte Jessies hand vast.
‘Maak je geen zorgen, schatje. Ze vinden hem wel.’
Jessie sloeg haar ogen neer.
‘Ja,’ zei ze.
Haar moeder trok haar hand terug en nam een hap van haar eten.
‘Begrijp jij waarom hij weggelopen is? Hoe kan hij dat zijn ouders aandoen na alles wat ze hebben meegemaakt?’
Zonder nadenken flapte Jessie het antwoord eruit. Misschien omdat ze moe was, of omdat ze niet wilde dat haar moeder nare dingen zei over haar vriend. Of omdat haar hart niet twee vreselijke geheimen aankon.
‘Hij gaat dood,’ zei ze toonloos, haar blik strak op haar bord gericht.
Haar moeder hield op met kauwen. ‘*Qué*? Wat bedoel je?’ vroeg ze met volle mond.
Jessie voelde dat de tranen in haar ogen sprongen, maar ze knipperde ze snel weg om het geheim niet te verraden.
‘De kanker is terug,’ antwoordde ze. Het klonk bijna gemeen. ‘Ze hebben het vorige week ontdekt door de tests.’
Haar moeder slikte traag en legde haar vork neer. ‘O,’ zei ze. En toen nog eens: ‘O.’ Ze schraapte haar keel. ‘Dat betekent nog niet dat hij doodgaat, *mija*. Zijn kanker is terug, maar die heeft hij al vaker overwonnen. Mark is altijd een vechter geweest. Dat weet je.’
Jessie liet haar vork kletterend op de grond vallen. Ze schudde haar hoofd en snoof. ‘Maar het leek of hij helemaal beter was, en dat is niet zo. Hij had morgen terug naar het ziekenhuis gemoeten voor een nieuwe behandeling.’ Jessie keek eindelijk op naar haar moeder, die haar met grote ogen aanstaarde. ‘Hij voelde zich juist zo goed. Zijn haar begon weer te groeien. En nu is de kanker terug en moet hij helemaal opnieuw beginnen.’ Jessie haalde haar schouders op en beet op haar lip. ‘Daarom is hij weggegaan.’
Er viel een stilte. Ergens in huis tikte een klok.
Jessie pakte haar vork en nam een hap van haar eten. Ze wilde niets meer zeggen. Ze was bang dat ze, als ze eenmaal begon te praten, niet meer zou stoppen tot ze alles had verteld.
Toen stelde haar moeder de vraag waar ze bang voor was.
‘Waar is hij naartoe gegaan, denk je?’
Jessie slikte.
Haar hart hield het geheim stevig vast, zodat het niet uit haar mond kon glippen.
‘Ik weet het niet,’ zei ze met een klein stemmetje, terwijl ze vocht om het geheim te bewaren.
Het werd veel te zwaar.
Haar hart verslapte zijn greep,
maar hield bevend vast.

Dan Gemeinhart, Naar de top. Lemniscaat, Rotterdam 2015

Opdracht 6

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1. *Zwarte zwaan* en *Naar de top* hebben een wisselend perspectief. Noteer een voor- en een nadeel van een wisselend perspectief.
2. De boeken in dit hoofdstuk gaan over vriendschap. Vind je dat een leuk onderwerp om over te lezen? Leg je antwoord uit.
3. Welk boek lijkt jou het leukst om te lezen? *Zwarte zwaan, Naar de top* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Haiku'. Je schrijft een haiku over vriendschap.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier (niveau 2)

Lees een boek. Je kunt een van de twee boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Vriendschap'.

Leestips

Lydia Rood, *Ali's oorlog*

In de klas van Yessin doen alle jongens wat Ali zegt. Yessin wil er graag bij horen, maar wil niet alles doen wat Ali zegt.
(niveau 1)

Caja Cazemier, *#Selfie*

Mirte zit veel op internet. Daar leert ze Twan, een oudere jongen, kennen. Maar is Twan wel wie hij zegt dat hij is?
(niveau 1)

Anna Woltz, *Honderd uur nacht*

Emilia vlucht naar New York nadat haar vader iets verschrikkelijks heeft gedaan. In New York vindt ze nieuwe vrienden met wie ze zelfs een orkaan overleeft.
(niveau 2)

Herman van de Wijdeven, *Zoals het gebeurd is*

Bent en Joeri zijn beste vrienden. Ze spelen vaak 'ik durf', een spel waarbij ze elkaar uitdagen om gevaarlijke dingen te doen. Té gevaarlijke dingen.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

E Eten

Opdracht 1

1 Noteer in één minuut een zo lang mogelijke zin met het woord 'eten'.
2 Vergelijk jouw zin met die van een klasgenoot. Wie heeft de langste zin?
3 Knip je zin in stukken en verdeel ze in willekeurige volgorde over minstens vier regels, zodat een gedicht ontstaat.
4 Lees je gedicht. Verplaats de woorden waarvan je vindt dat ze niet op de goede plaats staan.
5 Lees je gedicht voor aan een klasgenoot.

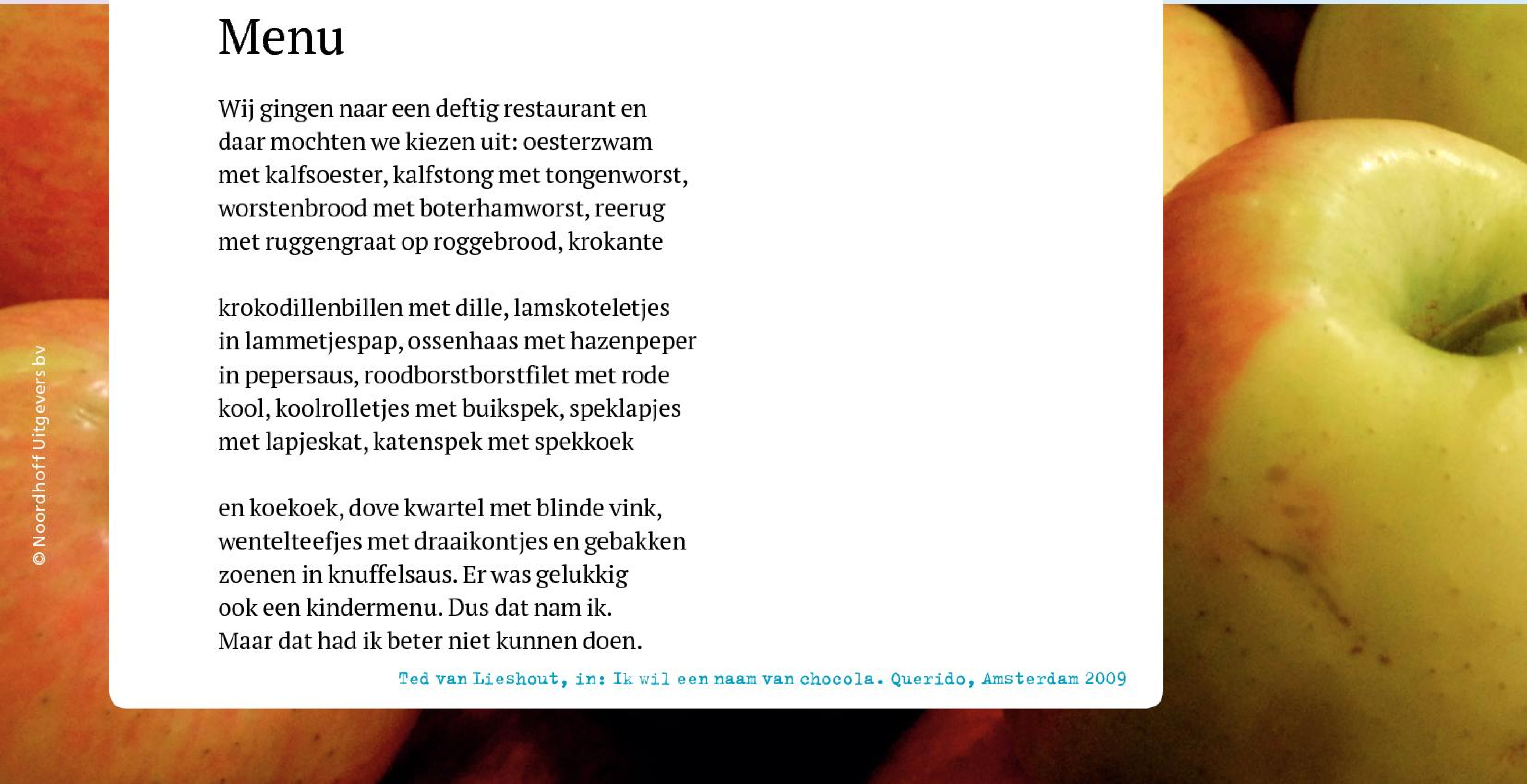
Begrippen

Zin Een zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt, uitroepteken of vraagteken.
Regel Een regel in een gedicht hoeft niet te beginnen met een hoofdletter of te eindigen met een leesteken. Het zijn gewoon alle woorden die op één regel staan.

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 Uit hoeveel gerechten kan de ik-persoon kiezen?
2 Wat kiest de ik-persoon als menu?
3 Waaruit bestaat een kindermenu meestal?
4 Noteer de woorden die op de puntjes moeten staan:
Tongenworst is worst van tong. *Knuffelsaus is saus van …*
Lamskoteletjes zijn koteletjes van … *Een kindermenu is …*
Roodborstborstfilet is filet van …
5 Waarom had de ik-persoon beter geen kindermenu kunnen nemen?
6 Wat vind je van dit gedicht? Leg je antwoord uit. Kies uit: *knap bedacht – grappig – zielig – anders, namelijk….*

Tekst 1

Menu

Wij gingen naar een deftig restaurant en
daar mochten we kiezen uit: oesterzwam
met kalfsoester, kalfstong met tongenworst,
worstenbrood met boterhamworst, reerug
met ruggengraat op roggebrood, krokante

krokodillenbillen met dille, lamskoteletjes
in lammetjespap, ossenhaas met hazenpeper
in pepersaus, roodborstborstfilet met rode
kool, koolrolletjes met buikspek, speklapjes
met lapjeskat, katenspek met spekkoek

en koekoek, dove kwartel met blinde vink,
wentelteefjes met draaikontjes en gebakken
zoenen in knuffelsaus. Er was gelukkig
ook een kindermenu. Dus dat nam ik.
Maar dat had ik beter niet kunnen doen.

Ted van Lieshout, in: Ik wil een naam van chocola. Querido, Amsterdam 2009

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1 Wat is er gebeurd met de woorden in regel 2?
2 Met de woorden in regel 6 is ook nog iets anders aan de hand. Wat?
3 Noteer wat op de puntjes moet staan: *Het maken van een gedicht lijkt volgens tekst 2 op het maken van ….*
4 Hoe smaakt het gedicht? Kies uit: *apart – flauw – lekker – pittig – vies*. Leg je antwoord uit.

Tekst 2

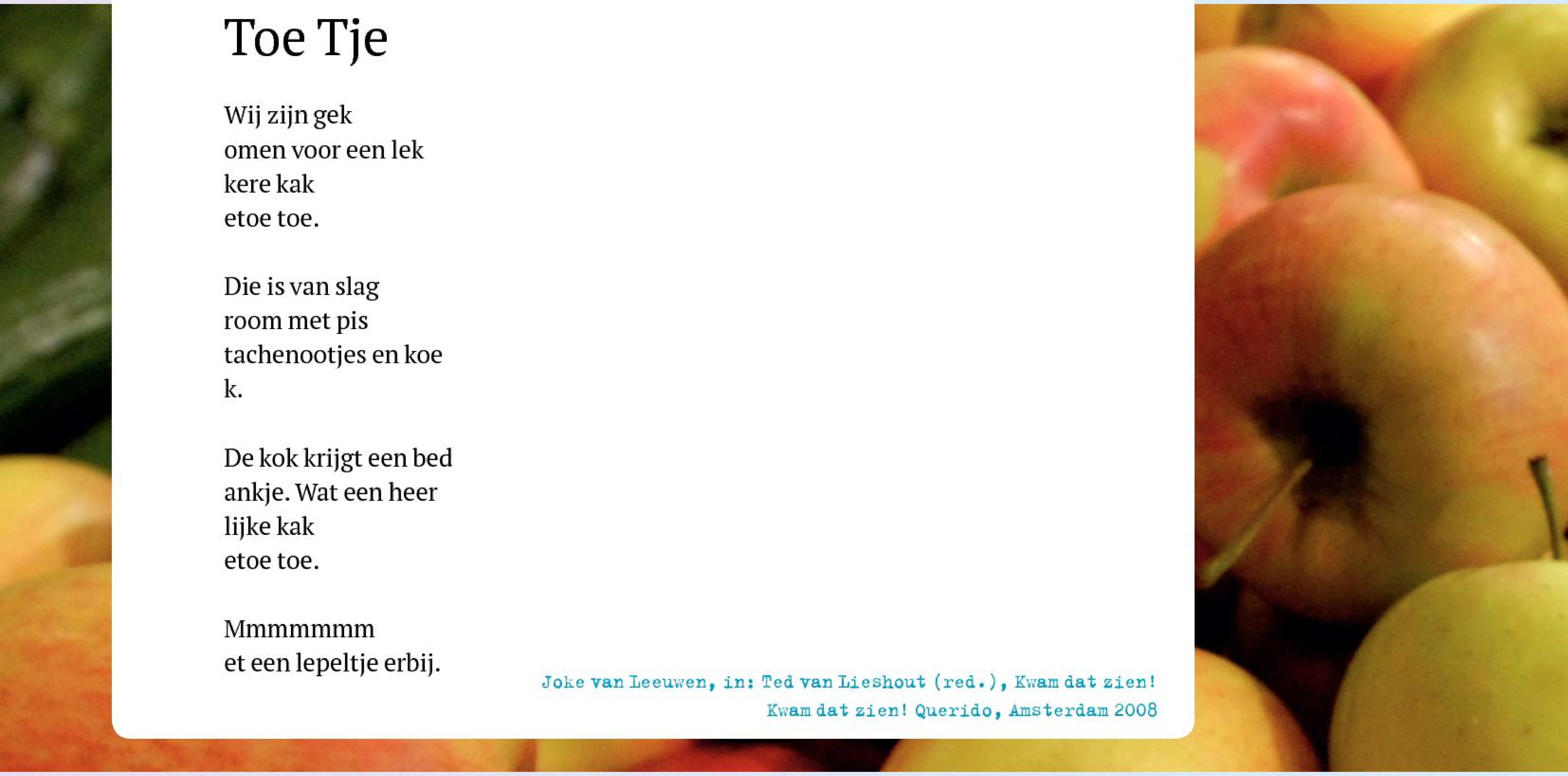

Rian Visser, in: Ted van Lieshout (red.), Ik wil een naam van chocola. Amsterdam, Querido 2009

Opdracht 4

Lees tekst 3 hardop.

1. Noteer de eerste zin van dit gedicht.
2. Wat betekent een ‘lekkere kaketoe toe’?
   A ☐ een papegaai die een pinda wil
   B ☐ een papegaai die ergens naartoe gaat
   C ☐ een papegaai die geserveerd wordt als toetje
3. Wat heeft Joke van Leeuwen met de woorden en zinnen gedaan in dit gedicht?
4. Welke regel(s) uit dit gedicht vind je leuk? Waarom?

Tekst 3

Toe Tje

Wij zijn gek
omen voor een lek
kere kak
etoe toe.

Die is van slag
room met pis
tachenootjes en koe
k.

De kok krijgt een bed
ankje. Wat een heer
lijke kak
etoe toe.

Mmmmmmm
et een lepeltje erbij.

Joke van Leeuwen, in: Ted van Lieshout (red.), Kwam dat zien! Kwam dat zien! Querido, Amsterdam 2008

Opdracht 5

Lees tekst 4. Het is een recept voor houtsnip (dat is een vogel) met kerrie. Zoek in het recept twee zinnen met een woord dat je af kunt breken op een grappige manier. Verdeel de zinnen over minstens vier regels.
Bijvoorbeeld:
Spoel de houtsnippen af met water. Laat het hele gerecht warm worden. →

Spoel de hout
snippen af
met wat
er.
Laat het he
le ger
echt warm
worden.

Tekst 4

Houtsnip met kerrie

Spoel de houtsnippen af met water. Laat de vogels uitlekken. Bestrijk ze met peper en zout. Verhit de helft van de boter in een koekenpan. Leg er de vogels in. Bak ze 15 minuten op niet te hoog vuur tot de buitenkant mooi bruin is. Smelt de rest van de boter in een steelpan. Voeg de ui en tomaten toe. Fruit ze 5 minuten op laag vuur. Voeg de kerrie, nootmuskaat en de hete bouillon toe. Laat deze saus 20 minuten pruttelen. Leg de vogels vlak voor het opdienen in de kerriesaus. Laat het hele gerecht warm worden. Voeg het citroensap toe. Serveren met peterselie en doperwten.

De zilveren lepel. Van Dishoeck, Houten 2007

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Lees ‘Dichters aan het woord’. De dichter Frank Eerhart legt uit hoe je van een recept een gedicht kunt maken. Maak zelf zo’n receptgedicht.
Doe het zo:

- Je krijgt van je docent een recept.
- Markeer ten minste 25 woorden of delen van woorden die goed in een gedicht passen, bijvoorbeeld omdat ze mooi, geheimzinnig of grappig zijn of die om een andere reden opvallen.
- Noteer de woorden die bij elkaar passen in groepjes op een apart vel.
- Maak een gedicht. Gebruik ten minste tien van je genoteerde woorden. Je mag gebruikmaken van rijm (*kook - rook*), woordafbreking (*gek-omen*), dubbelwoorden (*lekkerlekker*) enzovoort.
- Bedenk een passende titel.
- Lees je gedicht hardop. Onderstreep de regels die nog niet lekker lopen.
- Pas je gedicht aan door woorden weg te laten, toe te voegen, regels te verkorten of te verlengen, woorden in stukjes te hakken enzovoort.
- Lees je gedicht nogmaals hardop. Als je tevreden bent, lees je het voor aan een klasgenoot.
- Je docent leest enkele gedichten voor.

Dichters aan het woord

Recept voor een gedicht

Frank Eerhart:
Maak een kopie van een bladzijde uit een kookboek, waarop een heel uitgebreid recept staat. Omcirkel nu met een pen in dat recept de woorden die je opvallen, of woorden die je grappig vindt, of woorden die je voor je gedicht nodig denkt te hebben. Zorg dat je minstens een stuk of 25 woorden omcirkeld hebt, maar meer mag natuurlijk ook. Maak met deze ingrediënt-woorden je gedicht. Denk eraan dat je ook werkwoorden nodig hebt en lidwoorden. Doe er anders een snufje woorden bij als dat nodig is. Dien het gedicht op tijdens het avondeten met de familie.

Frank Eerhart, in: Ted van Lieshout (red.), Ik wil een naam van chocola. Querido, Amsterdam 2009

F Sport

Opdracht 1

1. Welke vijf woorden of woordgroepen vind jij passen bij sport? Onderstreep ze. *individueel – blessures – binnen – buiten – denken – één keer per week – elke dag – gezellig – gezond – leuk – moe worden – pijnlijk – team – techniek – verliezen – vervelend – winnen – zweten.*
2. Vergelijk je antwoord op vraag 1 met dat van een klasgenoot. Leg aan elkaar uit waarom jij voor deze vijf woorden gekozen hebt. Zijn jullie het met elkaar eens?

Opdracht 2

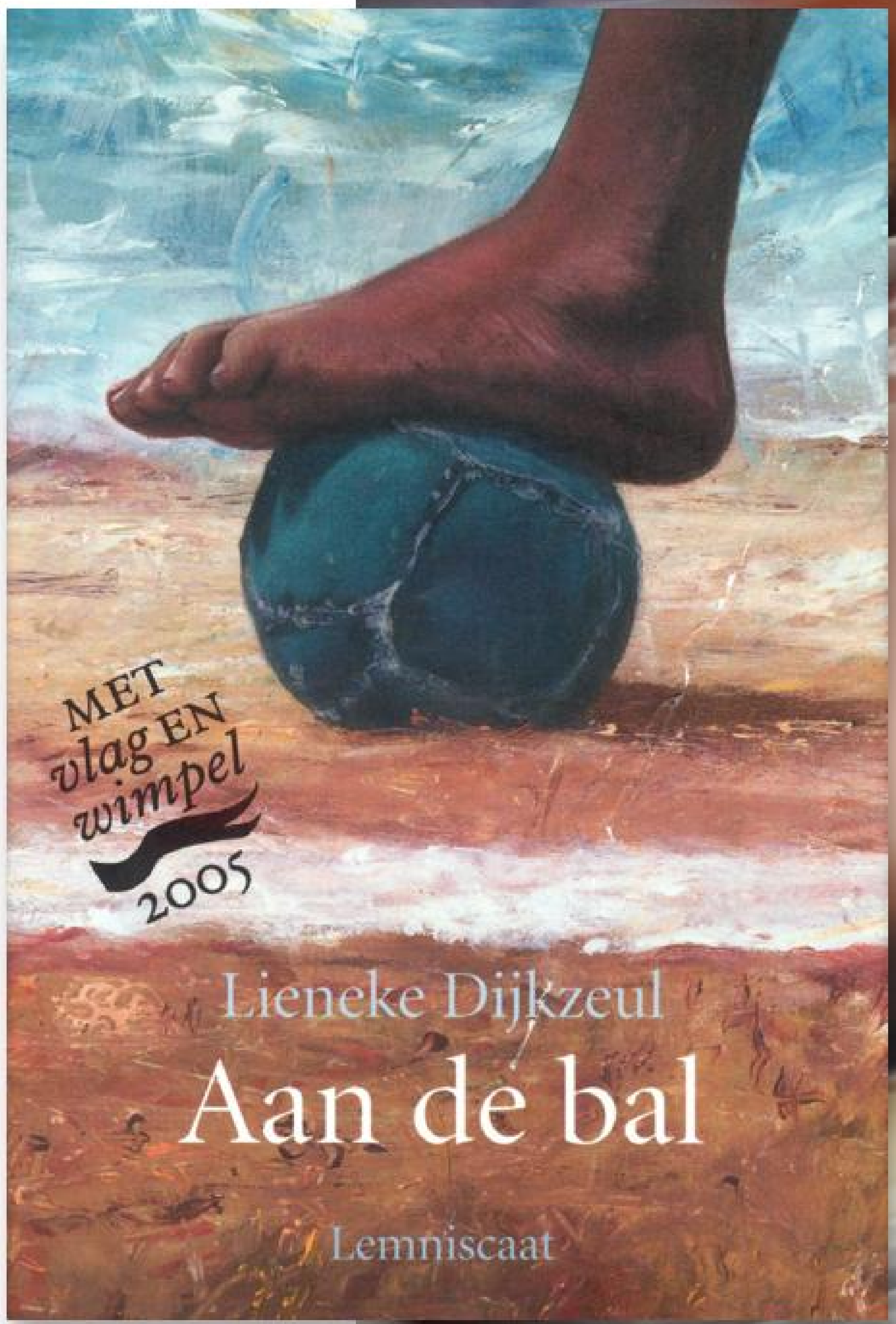
Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Aan de bal* van Lieneke Dijkzeul.

1. Noteer drie verschillen tussen voetballen in het dorp van Rahmane en voetballen in het stadion in de stad.
2. Tigani speelt thuis egoïstisch, maar in de selectiewedstrijd niet. Waarom niet, denk je?
3. Vind je het realistisch dat Tigani en Rahmane zo goed spelen tijdens de selectiewedstrijd? Waarom (niet)?
4. Noteer twee voorbeelden van voetbalwoorden uit de tekst.
5. Vind je de tekst moeilijk te lezen door de voetbalwoorden?

Tekst 1 (niveau 1)

Aan de bal

Rahmane groeit op in een klein, arm dorp in Afrika. Hij is dol op voetballen. Rahmanes talent blijft niet onopgemerkt. Hij mag meedoen aan een selectiewedstrijd in de stad voor een toekomst in het betaalde voetbal. Is Rahmane goed genoeg om profvoetballer te worden?

De wedstrijd was alles wat hij zich ervan had voorgesteld, maar tegelijk ook volkomen anders. De eerste minuten was hij overrompeld door de grootte van het veld, de bal was groter en zwaarder dan hij gewend was, en het tempo lag hoog.
Tweemaal werd hij aangespeeld en tweemaal liet hij zich overbluffen door zijn directe tegenstander, een gehaaide stadsjongen met een kaalgeschoren hoofd en een zelfaangebrachte tatoeage op zijn arm. ’s Ochtends had dezelfde jongen hem tijdens een oefenpartijtje een paar maal hard aangepakt, en hem uitgemaakt voor kakkerlak toen Rahmane hem tackelde. Rahmane was er niet op ingegaan, maar nu de bal voor de derde maal zijn kant op kwam, en de kale met een zelfverzekerd grijnsje voor hem opdook, was de maat vol. De kale probeerde hem bij zijn shirt te grijpen, maar hij maakte een schijnbeweging en flitste erlangs. Hij dribbelde een eindje, nerveus zoekend naar een vrije speler. Toen zag hij hoe Tigani zijn arm opstak, het vertrouwde gebaar waarmee hij thuis altijd om de bal vroeg.
‘Rahmane!’

Opeens was zijn nervositeit verdwenen. Zijn borst werd ruim, en energie stroomde door hem heen. Nog voor hij hem had aangespeeld, wist hij wat Tigani met de bal ging doen.
Vanaf dat moment viel alles op zijn plaats. Zijn geest was kalm en helder, zijn bewegingen werden licht en zeker. Zijn ogen leken scherper dan normaal, zodat de spelers zich als omlijnd over het veld bewogen. Hij hoorde het gejoel van het publiek niet meer, noch het dreunen van de trom. Verrukt merkte hij hoe hij op alles tegelijk kon letten; de bulten en kuilen op het zanderige veld, de ruimte, zwakke plekken in de verdediging. Nu was hij degene die het tempo opjoeg. Hij zag openingen en kansen en schreeuwde naar de anderen om hem erop te wijzen. Tigani pikte zijn stemming op en paste zich aan. Er was geen spoor van het egoïsme waarmee hij gewoonlijk speelde. Hij verplaatste zich razendsnel en deed geen enkele poging zijn spel te verfraaien. Het was alsof de andere spelers aan touwtjes zaten die zij stevig in hun handen hielden.
Bij rust stonden ze met twee-een voor.

Terwijl ze zaten uit te hijgen, probeerde Rahmane de concentratie vast te houden. Hij nam de beker water aan die iemand hem voorhield en knikte vaag in antwoord op Tigani's opgewonden geratel. In gedachten ging hij de eerste helft na en probeerde te ontdekken of hij fouten had gemaakt, maar behalve de twee in het begin kon hij er geen ontdekken. Hij was blij toen het fluitje klonk voor de tweede helft.

Het stond twee-twee toen de kans kwam, en merkwaardig genoeg stond Rahmane in bijna dezelfde positie als bij de wedstrijd thuis. De tweede helft was bijna voorbij. De kale, die het had opgegeven Rahmane te dekken, werd aangespeeld, maar liep zich vast op Tigani. Tigani prikte door naar een klein mager joch, dat er bliksemsnel vandoor ging. Het joch had zich de hele wedstrijd al gedragen alsof de bal zijn persoonlijk eigendom was. Hij kon dribbelen als geen ander, maar het was Rahmane opgevallen dat zijn passes niet best waren.
Hij zag wat de jongen van plan was, en hij zag ook dat het zou mislukken. De jongen ging door het drukke middenveld recht op het doel af, omspeelde een tegenstander, maar werd onzeker toen er nog twee voor hem opdoemden. Rahmane was langs de zijlijn meegerend, en hij gilde naar de jongen, die hulpeloos om zich heenkeek. Het gezicht van de jongen klaarde op. Met de moed der wanhoop passte hij dwars over het veld naar Rahmane.
Het was een slechte pass, onzuiver en te hoog. Rahmane sprintte om de bal te bereiken, zakte door zijn knieën en maakte zijn borst hol. De bal viel dood en hij zette zijn voet erop. Toen zag hij wat hij thuis had gezien: er stond niemand tussen hem en de keeper. De hoek was nog iets kleiner, en ook nu zou hij met links moeten schieten. Hij haalde zijn voet van de bal en bracht zijn been naar achteren.
De keeper dook een fractie te laat.
Tigani gooide zijn armen al in de lucht voordat de bal het net raakte.

Toen ze het veld afliepen, buiten adem en bezweet, zag Rahmane hoe de coach stond te schrijven. Een stel jongens verdrong zich om hem heen. Ze hingen aan zijn armen en plukten aan zijn shirt.
'Coach, coach, ben ik erbij?'
De coach lachte en hief zijn klembord hoog boven zijn hoofd.
'Straks, straks. Eerst moet iedereen gespeeld hebben.'
De jongens bleven aandringen, tot de assistenten hen als vliegen verjoegen.
Ndele kwam naast Rahmane lopen. 'Heb jij geoefend op dat schot?'

Rahmane schudde zijn hoofd. 'Gewoon geluk.'
Ndele snoof ongelovig.
'Thuis deed hij het ook,' zei Tigani. Hij straalde over zijn hele gezicht.
'Vind je het niet jammer dat jij niet hebt gescoord?' vroeg Rahmane.
'Nee,' zei Tigani verbaasd. Hij trok zijn shirt uit en veegde zijn nek en borst droog. 'Nee. Ik heb nog nooit zo goed gespeeld.'

Lieneke Dijkzeul, Aan de bal. Lemniscaat, Rotterdam 2004

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Aan de bal* verdergaat.

1. Het leven in Afrika is anders dan in Nederland. Noteer drie verschillen.
2. Rahmane verhuist voor een trainingsstage naar Nederland. Zou jij in je eentje verhuizen naar een ander land, als je daar beter kunt trainen? Waarom (niet)?
3. Hoe loopt het af met Rahmane, denk je? Leg je antwoord uit.
   - A ☐ Hij is niet goed genoeg en gaat terug naar Afrika.
   - B ☐ Hij is niet goed genoeg en blijft illegaal in Nederland.
   - C ☐ Hij is goed genoeg, maar wil zelf terug naar Afrika.
   - D ☐ Hij is goed genoeg, blijft in Nederland en wint de Europacup met zijn team.

Tekst 2 (niveau 1)

Aan de bal

Rahmane verhuist tijdelijk naar Nederland voor een trainingsstage. Hij logeert bij Ria. De overgang van Afrika naar Nederland is behoorlijk groot.

'Wakker worden,' zei Ria. 'Je moet naar de club.'
Hij deed zijn ogen weer dicht.
Ze schudde opnieuw. 'Opstaan, slaapkop.'
Hij gluurde door een kiertje.
'Eten.' Ze wees op haar mond, knipte het lampje aan zodat het licht in zijn gezicht scheen en liep de trap weer af.
Rahmane sloot opnieuw zijn ogen. Nooit had hij zo lekker gelegen als in dit bed. De dekens omhulden hem alsof hij in een warm hol lag, zijn hoofd paste precies in de kuil in het kussen, het laken rook fris en was zacht tegen zijn wang, de matras was dik en verend en niet te vergelijken met die thuis onder de mango, of met die in het jeugdhonk, die niet dikker was dan twee handen op elkaar.
Bijna viel hij weer in slaap, maar toen herinnerde hij zich dat hij vandaag al naar de club zou gaan voor de kennismaking. Hij gooide de dekens van zich af, rilde en kroop er weer onder.

De douchekraan zag er niet uit als een kraan, en het duurde even voor hij begreep aan welke kant hij moest draaien. IJskoud water kletterde op hem neer, en geschrokken stoof hij de cabine uit. Bibberend stond hij te druipen op de mooie donkerblauwe tegels. Wat nu? Hij voelde zich vies, hij wás vies van die lange reis. Een douche zou heerlijk zijn, maar niet met zulk koud water. Niet wetend wat te doen keek hij naar de douchekop, waaruit het water onverminderd stroomde. Ria vragen of hij een emmer water mocht verwarmen? Toen zag hij hoe het glas van de deur begon te beslaan. Voorzichtig stak hij een hand naar binnen.

Het was warm! Het was nu heerlijk warm, precies warm genoeg. Verheugd stapte hij de cabine weer in en trok de deur dicht. Terwijl hij zich inzeepte, dacht hij aan Henri's verrukking toen die voor de eerste keer onder een echte douche stond. Wat zou Henri zeggen van een douche waaruit *warm* water kwam?

Beneden stond er een bord voor hem klaar met bruingekleurd brood.
'Koffie?' vroeg Ria. 'Thee?'
Ze deed twee blikken bussen open. Hij wees naar de thee.
'Thee,' zei ze. 'Thee.'
'Thee.' Hij ging zitten en klopte op de tafel. 'Taaa-fel.'
Ze zette boter naast zijn boterhammen, en lachte toen hij jam koos uit de koelkast.
Hij brak een stuk van een boterham en nam een slok van de hete thee, en even was hij thuis. Even zat hij naast zijn vader onder de mango, zag zijn vader bedachtzaam kauwen en genieten van de zoete jam.
Ria sloeg hem gade, en hij glimlachte naar haar. Zijn vader zou zijn ogen niet geloven als hij hem hier kon zien zitten, tegenover een blanke blonde vrouw met blauwe ogen die brood voor hem had gehaald en thee voor hem had gezet. Het zou zijn begrip te boven gaan. In alle films die je zag was het omgekeerd. Zwarte mensen bedienden blanke mensen. Ook in de stad had hij het gezien. De blanken zaten op terrasjes en in restaurants, en de zwarten liepen rond om hen te voorzien van alles wat ze konden wensen.
Ria zei iets en hij keek haar aan. Ze wees op haar horloge. Haastig at hij verder.

Lieneke Dijkzeul, Aan de bal. Lemniscaat, Rotterdam 2004

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Tot op de bodem* van de Engelse schrijfster Jill Hucklesby.

1. Wie is de ik-persoon?
2. Noteer drie dingen die Mandy moet doen om op topniveau te kunnen zwemmen.
3. Waarom zwemt Mandy zo fanatiek? Noteer twee redenen.
4. Sophie zegt: 'Je moet echt wat meer uit je leven halen dan dat gedoe in het zwembad, hoor.' Waarom zegt Sophie dat, denk je?
5. Ben je het eens met de opmerking van Sophie? Waarom (niet)?

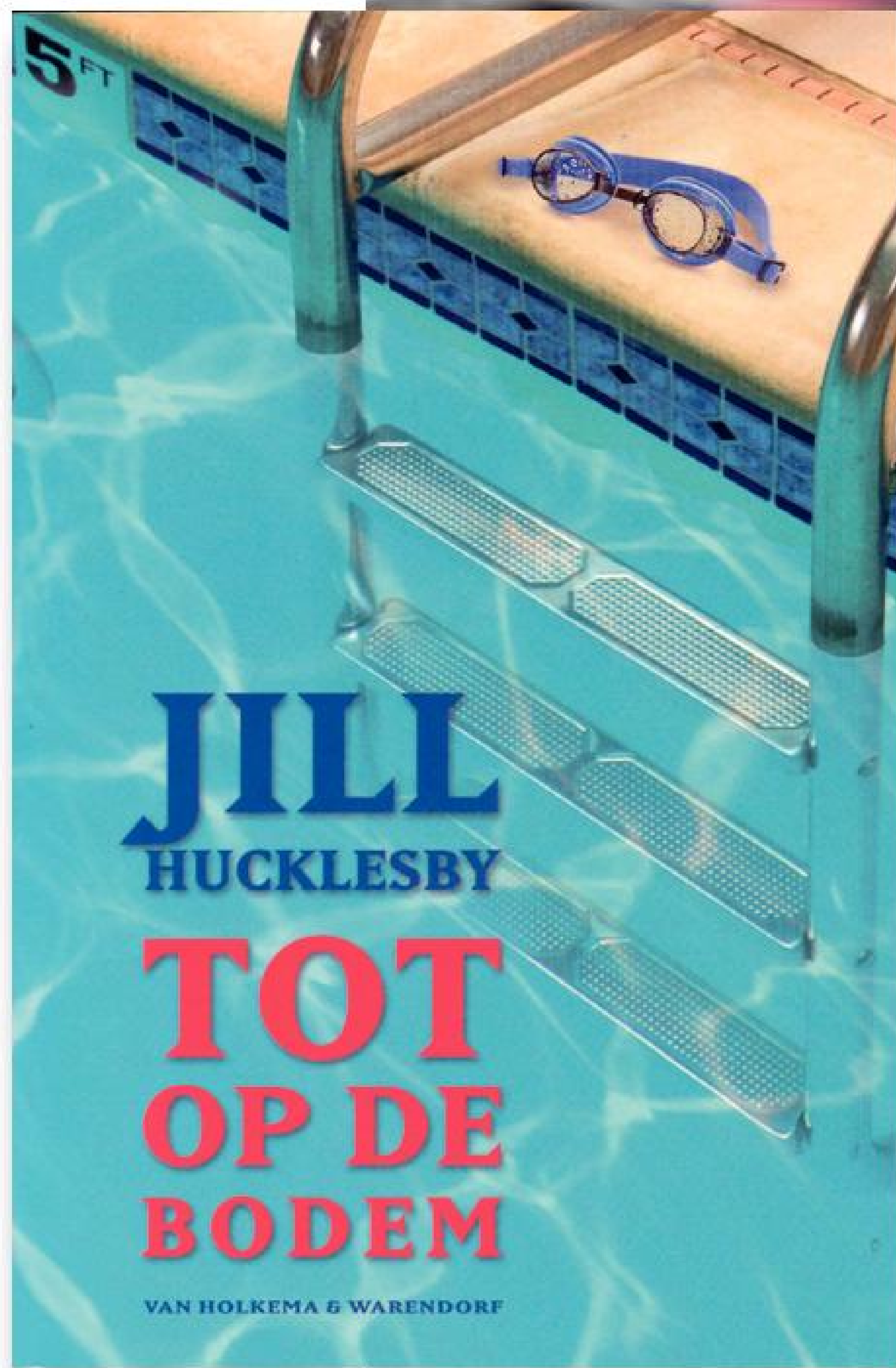
Tekst 3 (niveau 1)

Tot op de bodem

Mandy (dertien jaar) is een talentvolle zwemster. Ze traint elke dag. Als het zwembad wordt schoongemaakt, kan ze een dag niet zwemmen. Daardoor kan ze eindelijk eens met haar vriendin Sophie en Sophies moeder, Shirley, gaan winkelen.

'Alarm, alarm, we rijden langs het zwembad!' roept Sophie opeens uit. Ze grijpt me bij mijn schouders en ik doe net of ik me probeer los te rukken. 'Je moet echt wat meer uit je leven halen dan dat gedoe in het zwembad, hoor,' zegt ze wijsneuzerig. Maar vandaag blijf ik zitten waar ik zit. Ik spring niet uit de auto om toch stiekem naar het zwembad te kunnen. Toch voel ik mijn linkerschouder trekken. Die enkele keer dat ik niet train, zit er altijd wel iets in mijn lichaam vast.
Geen wonder: mijn lichaam is een machine die perfect onderhouden moet

worden, onder andere met professionele massages en eiwitrijk voedsel. Mijn trainer zegt dat dat goed is voor de ontwikkeling van mijn spieren. Mijn arme moeder moet haar nieuwe principes dus een paar keer per week aan de kant zetten als ze vlees voor me klaar moet maken. 'Sorry, lammetje,' hoor ik haar dan weleens met haar ogen dicht mompelen. 'Ik hoop maar dat je heerlijk met je mama in de wei hebt gehuppeld voordat ze je in die enge vrachtwagen laadden…'

Ik ken mijn eigen lichaam op mijn duimpje; de sterke kanten, de zwakke plekken. Van achteren zie ik eruit als een driehoek met mazelen, tenminste, volgens Caz. Mijn schouders worden namelijk steeds breder en ik krijg pukkels op mijn rug. Mama zegt dat dat door het chloor komt, en doordat mijn hormonen aan het feesten zijn geslagen. Nou, fijn voor die hormonen. Hebben díe in ieder geval een sociaal leven.

Aan dat dagelijkse trainen ben ik inmiddels gewend. Het hoort er gewoon bij, het is een *way of life*, als je uiteindelijk mee wilt doen aan de Olympische Spelen. En dat willen de meeste atleten. Ik kick op wedstrijden doen. Dan razen de spanning en de adrenaline door mijn lichaam: volgens Gerard is dat een stof die vrijkomt die ervoor zorgt dat je snel reageert als dat nodig is.

Zelfs nu ik hier bij Shirley in de auto zit, kan ik me die kick van een wedstrijd voor de geest halen. Dan voel ik de spanning van de andere zwemsters naast me, dan hoor ik de geluiden van de tribune. Caz zegt dat ik verslaafd ben aan zwemmen en eerlijk gezegd denk ik dat ze gelijk heeft. Een wedstrijd winnen is het mooiste wat er is. Als ik daar maar aan denk, dan is jarenlang zeven dagen in de week trainen helemaal zo moeilijk niet. Alles voor de kick. Die wil ik blijven voelen. Mijn grootste droom is dat ik op een dag, ergens in een ver land, op het hoge podium naar het volkslied van het Verenigd Koninkrijk sta te luisteren en dat ik de gouden medaille krijg uitgereikt.

Jill Hucklesby, Tot op de bodem. Van Holkema & Warendorf, Houten 2011

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Tot op de bodem* verdergaat.

1. Hoe kennen Ramoul en Ned elkaar?
2. Waarom heeft Ramoul Mandy meegenomen naar de zwemwedstrijd, denk je?
3. Waarom schudt Mandy haar hoofd als Ramoul tegen Ned zegt dat ze zwemster is, denk je?
4. Ned zegt: 'Pas maar op, want voor je het weet, doe je de triathlon, net als ik.' Denk je dat Ned gelijk heeft?
5. Denk je dat Mandy weer gaat zwemmen? Leg je antwoord uit.

Tekst 4 (niveau 1)

Tot op de bodem

Toen Mandy en Sophie na het winkelen een zebrapad overstaken, zijn ze aangereden door een vrachtwagen. Sophie heeft het niet overleefd en Mandy was zwaargewond. Haar onderbeen moest worden geamputeerd. Ze denkt dat ze nooit meer zal zwemmen. Maar daar denkt Ramoul, haar fysiotherapeut, heel anders over. Een paar maanden na het ongeluk neemt hij Mandy mee naar een zwemwedstrijd in zee.

Iemand met een gele badmuts op ligt inmiddels op kop. Blijkbaar zijn de mensen die naast ons staan speciaal gekomen om hem aan te moedigen, want ze barsten uit in luid gejoel. ‘Hup, Ned! Kom op! Je kúnt het!’
‘Hup, Ned!’ gilt ook Ramoul.
Ik kijk hem aan alsof ik zeggen wil dat hij zichzelf en mij voor schut zet, maar een van de aanmoedigers naast ons draait zich om en slaakt een blije kreet.
‘Ramoul! Wat leuk dat je er bent!’ roept een klein vrouwtje met grijs haar.
‘Bedankt voor de uitnodiging, Angie,’ zegt hij en hij omhelst haar zo enthousiast, dat haar voeten in de lucht bungelen.
Op dat moment komt Ned als eerste over de finish. Het publiek juicht en joelt. Neds familie valt elkaar – en Ramoul – in de armen. Zelfs ík krijg een kus van iemand die ik niet ken.
‘Waar ken je die mensen van?’ vraag ik uiteindelijk.
‘Dat zie je vanzelf,’ antwoordt hij.
En inderdaad, mijn vraag wordt vanzelf beantwoord als Ned uit het water komt. Hij heeft een atletisch figuur, zie ik. Het duurt een paar seconden voordat ik besef dat hij zijn rechteronderarm mist. Zijn moeder, Angie, haalt zijn prothese uit een sporttas, waarna Ned hem omgespt en zijn kleren aantrekt. Nadat hij een paar minuten met zijn familie heeft gepraat, loopt hij naar ons toe en hij geeft Ramoul een hand.
‘Hé, Ramoul, gozer!’ zegt Ned, terwijl hij Ramoul een high five geeft.
‘Goed gedaan, man. Gefeliciteerd. Ik wilde je graag aan iemand voorstellen. Ze is zwemster,’ zegt hij met nadruk.
Ik schud demonstratief mijn hoofd.
Ned kijkt van Ramoul naar mij en er verschijnt een brede lach op zijn gezicht. ‘Ramoul is erg overtuigend, Mandy. Pas maar op, want voor je het weet, doe je de triathlon, net als ik. Ik ben trouwens Ned.’

Jill Hucklesby, Tot op de bodem. Van Holkema & Warendorf, Houten 2011

Opdracht 6

Lees tekst 5. Hier lees je hoe *Tot op de bodem* verdergaat.

1. Waarom laat Ramoul Mandy het krantenartikel lezen?
2. Ramoul bewaart het krantenartikel in zijn archief onder de I van inspiratie. Wat betekent het als iemand je inspireert?
3. Wie vind jij inspirerend? Waarom?

Tekst 5 (niveau 1)

Tot op de bodem

Na de zwemwedstrijd van Ned gaan Ramoul en Mandy iets drinken in een snackbar.

Hij haalt een krantenartikel tevoorschijn uit zijn zak en legt het voor mijn neus op tafel. ‘Lees dit maar eens. Misschien denk je er dan anders over.’
De kop spreekt al boekdelen. ZWEMSTER MET ÉÉN BEEN WINT WEER. Daaronder staat een foto van een vrouw met een zwempak aan en een zwembril op, aan de rand van de zee. Ze is atletisch gebouwd en ziet er erg sterk uit. Het feit dat haar linkeronderbeen is geamputeerd, valt niet direct op. Dan lees ik hardop het stukje dat onder de foto staat. ‘“De Zuid-Afrikaanse

zwemster Natasha King, die geschiedenis schreef toen ze tijdens de Gemenebest Spelen in Manchester als eerste wedijverde voor zowel de valide- als reguliere medailles, gaat dit keer voor de Wereldkampioenschappen…"'
'Plus ze heeft de meeste medailles voor Zuid-Afrika in de wacht gesleept tijdens de Paralympics in Athene,' vult Ramoul aan. 'Vijf gouden medailles en één zilveren. Niet slecht, hè?'
'Hoe is ze haar been kwijtgeraakt?'
'Motorongeluk. Daarvóór was ze de nummer twee van Zuid-Afrika.'
Hij wil het artikel weer pakken om het weg te stoppen, maar ik houd hem tegen. 'Mag ik het houden? Dan krijg je het de volgende keer terug.'
'Ja, natuurlijk.' Hij haalt zijn schouders op. 'Ik heb nog veel meer van dit soort artikelen in mijn praktijk,' zegt hij met een brede lach. 'Ze zitten in mijn archief, onder de I van inspiratie.'

Jill Hucklesby, Tot op de bodem. Van Holkema & Warendorf, Houten 2011

Opdracht 7

Natasha King uit *Tot op de bodem* bestaat echt. Ze heet Natalie du Toit en ze komt uit Zuid-Afrika. Lees tekst 6. Het is een oud nieuwsbericht over Natalie du Toit.

1. Natalie zegt dat haar boodschap ('nooit opgeven') voor iedereen is. Ben je het met haar eens dat dat voor iedereen een goede boodschap is? Waarom (niet)?
2. *Tot op de bodem* is fictie en tekst 6 is non-fictie. Welke tekst(en) vond jij het leukst om te lezen?

Begrippen

Fictie Verhalen die zijn geschreven om je te amuseren (vermaken) zijn fictie. Ze hebben een hoofdpersoon van wie je weet wat hij of zij denkt en voelt.
Non-fictie Alle teksten die zijn geschreven met een ander doel dan je te amuseren (bijvoorbeeld informeren of overtuigen) zijn non-fictie.

Tekst 6

'Zonder mijn prothese voel ik me totaal vrij'

Natalie du Toit heeft maar één volledig been, het andere is geamputeerd tot onder de knie. Toch deed ze mee aan de Olympische Spelen.

Er was de afgelopen dagen al veel aandacht voor Natalie du Toit, de 24-jarige langeafstandszwemster. Als talentvol zwemster kreeg ze een ongeluk, verloor ze een onderbeen, maar besloot ze de moed niet op te geven. In Peking zwom ze de tien kilometer in open water, samen met de valide sporters. Ze werd zestiende. Ze had graag bij de besten willen horen, om haar boodschap – nooit opgeven, altijd doorgaan – aan de wereld nog meer kracht bij te zetten.

'Mijn boodschap is niet alleen bestemd voor gehandicapte mensen,' zei Du Toit gisteren. 'Ik richt me tot iedereen. Ik heb de laatste jaren ups en downs meegemaakt, maar ik heb op mijn weg veel goede dingen gezien. Ik was in staat om de negatieve dingen te gebruiken en er iets goeds mee te doen.

Na mijn ongeluk heb ik gezegd: Ik kan mijn droom bereiken als ik er hard voor werk. Ik had een droom en heb mezelf doelen gesteld. En ik heb nooit opgegeven.' Zes maanden na het ongeluk lag ze alweer in het water. 'Als ik mijn prothese afdoe en in het water glij, voel ik me totaal vrij. Daar ben ik wie ik ben.'

Antal Crielaard, in: Trouw, 21 augustus 2008

Opdracht 8

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1 Over welke sport(en) zou jij graag een boek willen lezen?
2 Over sport wordt fictie en non-fictie geschreven. Wat lees jij liever? Waarom?
3 In *Aan de bal* en *Tot op de bodem* moeten de hoofdpersonen veel tegenstand overwinnen. Er zijn ook sportboeken waarin de hoofdpersoon zonder al te veel moeite heel succesvol is. Over welke soort hoofdpersonen zou jij het liefst lezen? Waarom?

Opdracht 9 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Een bijzondere sportprestatie'. Je schrijft een kort verhaal naar aanleiding van een nieuwsbericht over een bijzondere sportprestatie.

Opdracht 10 – Voor je fictiedossier (niveau 1)

Lees een boek (fictie) over sport. Je kunt een van de boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Tegenstand'.

Leestips

Corien Oranje,
Kampioen

Victor is zwemkampioen van Friesland. Na een ernstig ongeluk moet zijn been worden geamputeerd. Toch geeft Victor niet op.
(niveau 1)

Jan Eilander,
Het grote boek van Raffie

Rafael is gek op voetballen. Zijn grote droom komt uit: hij mag bij Ajax gaan voetballen. Maar de werkelijkheid is anders.
(niveau 1)

Khalid Boudou,
Iedereen krijgt klappen

Taha wil iets van zijn leven maken, maar door een ongeluk ziet hij zijn mooie bokscarrière in rook opgaan.
(niveau 2)

Els Beerten,
Lopen voor je leven

Tijdens het lopen van de marathon denkt Noor terug aan haar jeugd. Zo wordt duidelijk waarom ze zich afsluit voor leeftijdsgenoten.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

Begrippenlijst

Fictie Verhalen die zijn geschreven om je te amuseren (vermaken) zijn fictie. Ze hebben een hoofdpersoon van wie je weet wat hij of zij denkt en voelt.

Genre (spreek uit: zjan-re) Soort verhaal, bijvoorbeeld griezelverhaal of verhaal over geschiedenis.

Hij/zij-vorm Als er geen ik-persoon in het verhaal voorkomt, is het verhaal geschreven in de hij- of zij-vorm.

Hoofdpersoon De persoon over wie het hele boek gaat. Je kunt lezen wat hij/zij denkt en voelt.

Ik-vorm Als een verhaal een ik-persoon heeft, is het geschreven in de ik-vorm. Je weet wat de ik-persoon denkt en voelt.

Inleven Je voorstellen hoe het is om iemand anders te zijn of hoe iemand anders zich voelt.

Karaktereigenschap Hoe iemand is. Bijvoorbeeld: vrolijk, slordig, grappig, lui of rustig.

Non-fictie Alle teksten die zijn geschreven met een ander doel dan je te amuseren (bijvoorbeeld informeren of overtuigen) zijn non-fictie.

Perspectief Het perspectief ligt bij de persoon in het verhaal van wie je weet wat hij denkt en voelt. Meestal is dat de hoofdpersoon.

Realistisch De personen in een verhaal maken dingen mee die in het echt ook kunnen gebeuren.

Regel Een regel in een gedicht hoeft niet te beginnen met een hoofdletter of te eindigen met een leesteken. Het zijn gewoon alle woorden die op één regel staan.

Rijm Als de laatste stukjes van twee woorden hetzelfde klinken, rijmen ze. Bijvoorbeeld: *feest – geweest, toeter – computer.*

Strofe De regels in een gedicht die bij elkaar horen. Tussen de strofen is een regel wit.

Uiterlijke kenmerken Hoe iemand eruitziet. Bijvoorbeeld: lang, slank, bruine ogen, blond haar.

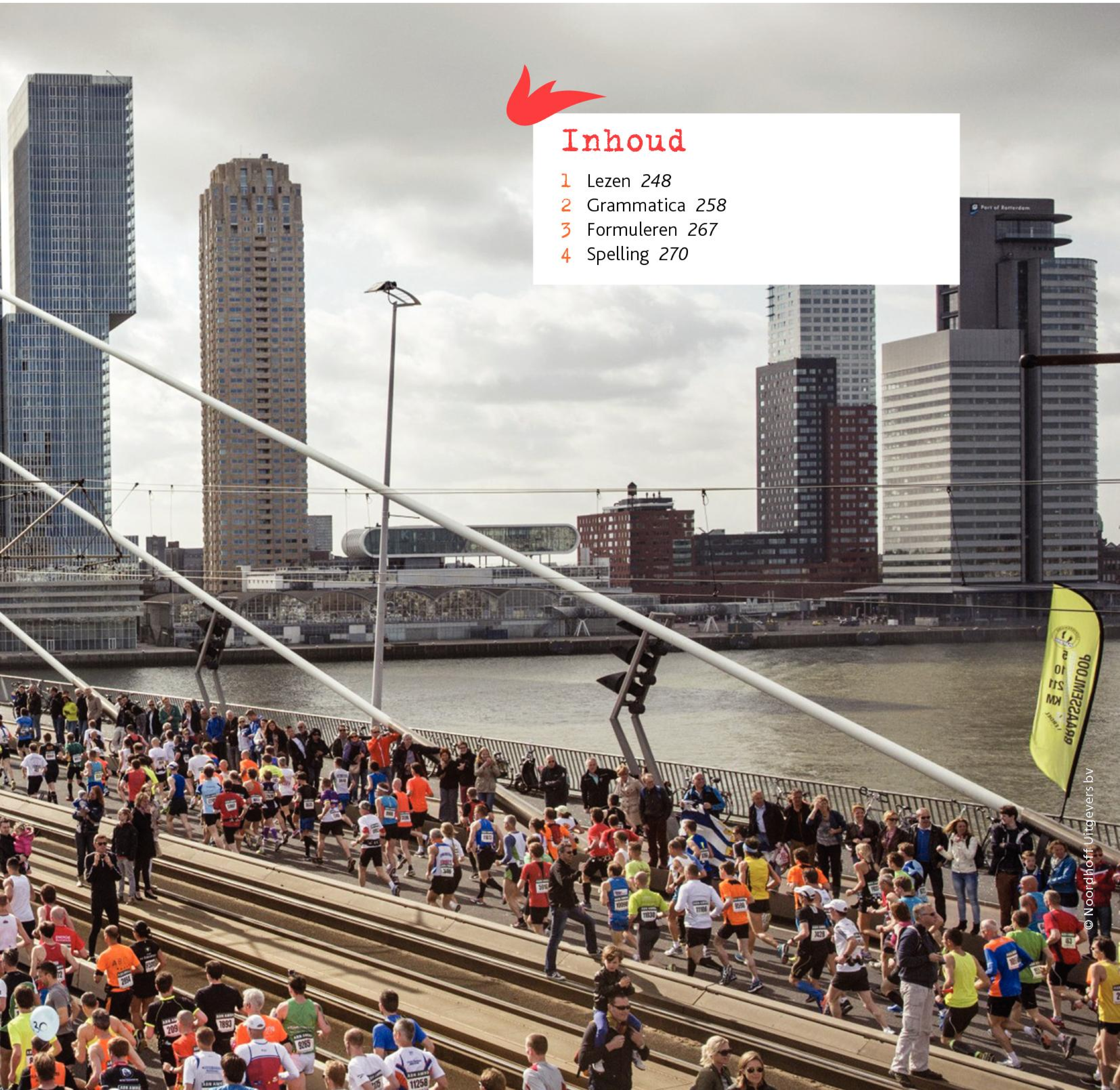
Wisselend perspectief Als je van meerdere personen in een verhaal weet wat ze denken en voelen, is er sprake van een wisselend perspectief. De ene keer zit je in het hoofd van de ene persoon en de andere keer in het hoofd van een andere persoon.

Zin Een zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt, uitroepteken of vraagteken.

De

brug

Inhoud

Lezen

Hoofdstuk 1

Het onderwerp van een tekst

Elke tekst gaat ergens over. Waar hij over gaat, noemen we het **onderwerp** van de tekst.

Je kunt het onderwerp vinden door **oriënterend** te lezen. *Oriënteren* betekent: je op de hoogte stellen, proberen ergens achter te komen. Zo lees je een tekst oriënterend:
- Bekijk de titel, de tussenkopjes en de afbeeldingen.
- Is de tekst kort? Lees dan de eerste en de laatste zin.
- Is de tekst lang? Lees dan de eerste en de laatste alinea.

Opdracht
1

Bekijk tekst 1.
1 Wat is de titel van de tekst?
2 Wat staat er op de afbeelding bij de tekst?

Lees de eerste zin van tekst 1.
3 Wat is het onderwerp van de tekst?

Lees tekst 1 nu helemaal.
4 Klopt het onderwerp met wat jij dacht?

Lees tekst 2 oriënterend: lees de titel en de eerste en laatste zin.
5 Denk je dat het onderwerp van tekst 2 hetzelfde is als dat van tekst 1?

Lees nu tekst 2 helemaal.
6 Welke beschrijving van tekst 1 en 2 klopt?
A ☐ Beide teksten gaan over valpartijen, maar tekst 1 beschrijft een bepaalde valpartij en tekst 2 geeft alleen algemene informatie.
B ☐ Beide teksten gaan over valpartijen: ze beschrijven allebei dat een snelheid van 50 km per uur veel te gevaarlijk is.
C ☐ Beide teksten gaan over valpartijen: ze beschrijven allebei wat er gebeurt als je valt bij een wielerwedstrijd.

Tekst 1

Valpartij bij wielrenners

Al bij de tweede etappe was er een enorme valpartij in het peloton. Met een snelheid van 50 km per uur slipte een van de renners. De achtervolgers konden hem niet meer ontwijken. De meeste konden weer vrij snel opstappen, maar voor drie wielrenners was de wedstrijd afgelopen. Zij moesten zich in het ziekenhuis laten behandelen. De renners zijn vreselijk teleurgesteld.

Naar: www.tournieuws.nl

Tekst 2

Gevolgen van valpartijen

Een valpartij tijdens een wielerwedstrijd kan ernstige gevolgen hebben. De renners dragen weliswaar een helm, maar overige lichaamsdelen zijn onbeschermd. Wie met een snelheid van 50 km per uur ten val komt, heeft meestal schaafwonden, maar vaak ook gebroken ledematen of rugwervels, of een schouder uit de kom. Meer beschermende kleding is daarom geen overbodige luxe.

Naar: Het wielrijdershandboek

Opdracht
2

Lees tekst 3 oriënterend.

1 Waar denk je dat de tekst over gaat?

Lees de hele tekst.

2 Alinea 3 heeft als tussenkopje 'Goed antwoord'. Welk ander tussenkopje zou hier ook goed passen?

A ☐ Hans
B ☐ Signalen van publiek
C ☐ Slim paard

Tekst 3

Slim paard

[1] Honderd jaar geleden liet het Duitse paard Slimme Hans zien dat hij kon optellen, aftrekken, delen en de tijd bijhouden. Hij gaf antwoord op vragen door met zijn hoef over de grond te schrapen. Kon het paard echt tellen?

Onderzoek

[2] Veel mensen twijfelden over deze prestaties. Daarom werd er een onderzoek ingesteld naar de prestaties van Slimme Hans. Een psycholoog en bioloog ontdekte dat het paard goed keek naar de reacties van het publiek als hij antwoord gaf.

Goed antwoord

[3] Toeschouwers spanden hun spieren aan als het aantal hoefkloppen het juiste antwoord benaderde. Ze ontspanden zich pas weer bij het juiste getal. Zo wist Hans wanneer hij moest ophouden met 'tellen'. Hans gebruikte de signalen van het publiek. Hij kon dus alleen goede antwoorden geven als er mensen aanwezig waren die het goede antwoord kenden. Hans was wel slim, maar zelf tellen kon hij niet.

Naar: Quest, mei 2009

Hoofdstuk 2

Manieren om te lezen

Je kunt een tekst op verschillende manieren lezen: **oriënterend**, **globaal**, **zoekend** of **precies**. Hoe je leest, hangt af van wat je wilt weten.

Hoe lees je?	**Wanneer?**	**Wat doe je?**
oriënterend	je wilt weten wat het onderwerp is	– bekijk de titel, tussenkopjes en afbeeldingen – lees de eerste en laatste alinea van de tekst
globaal	je wilt ongeveer weten wat er in de tekst staat, maar je hoeft de details (nog) niet te weten of je weet er al veel over	– bekijk de titel, tussenkopjes, de bron en afbeeldingen – lees de eerste en laatste zinnen van alle alinea's
zoekend	je bent op zoek naar bepaalde informatie	– lees het stukje dat je nodig hebt: tussenkopjes, opsommingstekens of anders gedrukte woorden kunnen helpen iets te vinden
precies	je wilt alles weten wat in de tekst staat, ook de details	– lees de tekst helemaal

Opdracht **3**

Noteer hoe je de tekst het best kunt lezen: globaal, zoekend of precies.

1 Een artikel in *Zo Zit Dat* met een onderwerp dat jou erg interesseert.
2 De gebruiksaanwijzing van je nieuwe telefoon om te kijken of hij hetzelfde werkt als je vorige.
3 Een lijstje met de opstelling van je team om te weten of jij moet spelen.
4 Een paragraaf uit je biologieboek omdat je de soortnaam van planten moet bepalen.
5 Een recept om te weten hoeveel eieren er in je cake moeten.
6 De voorpagina van de wijkkrant om te kijken of er nieuws is in jouw wijk.

Opdracht **4**

Om vraag 1 en 2 te beantwoorden, moet je tekst 4 zoekend lezen.

1 Welke moeilijke termen komen soms in bijsluiters voor? Noteer eerst in welke alinea je zoekt. Noteer daarna twee moeilijke termen.
2 In alinea 2 staan een paar moeilijke termen. Waaraan herkende je die?

Lees de tekst nu helemaal.

3 Noteer waarom een bijsluiter belangrijk is voor patiënten. Schrijf ook op in welke alinea je het antwoord hebt gevonden.

Tekst 4

Bijsluiters

[1] Fabrikanten zijn verplicht een bijsluiter te verstrekken bij hun medicijnen. Een bijsluiter is een folder met informatie over geneesmiddelen. Om iets aan de medicijnen te hebben, moeten patiënten zich precies houden aan de dosering. Ook moeten ze op de hoogte zijn van de bijwerkingen.

Ingewikkelde termen

[2] Een bijsluiter lezen valt niet altijd mee. Vaak worden er moeilijke termen gebruikt. Voorbeelden zijn: *indicatie* (voor welke ziekte het medicijn is), *interactie* (met welke andere middelen je het geneesmiddel niet samen mag gebruiken) en *dosering* (hoeveel en hoe vaak je het geneesmiddel moet gebruiken). En in een bijsluiter moet wel staan om welke werkzame stoffen het gaat, maar wie weet nu wat *misoprostol* of *polysorbaat* is? Voor patiënten zou het fijn zijn als bijsluiters in begrijpelijke taal worden geschreven.

Verbetering

[3] Gelukkig worden steeds meer fabrikanten zich bewust van het taalgebruik in de bijsluiter. Dat is prettig voor de patiënt en zijn gezondheid, want op die manier neemt hij zijn medicijnen op de juiste manier in.

Opdracht
5

Lees tekst 5 globaal: lees de eerste en laatste zin van alle alinea's.

1 Noteer in een paar woorden waar de tekst over gaat.

Lees de tekst nu helemaal.

2 Noteer in een paar woorden waar elke alinea over gaat.

3 De tekst eindigt met een vraag. Denk je dat de mensen het nu wel geloven? Waarom denk je dat?

Tekst 5

Foto's maanreis verbeterd

[1] In 1969 zetten astronauten de eerste stappen op de maan. Dat was een wonderbaarlijke gebeurtenis. Over de hele wereld zaten mensen urenlang voor hun tv om alles te kunnen volgen. Oudere mensen herinneren zich vooral de wazige beelden en foto's uit die tijd. Sommigen twijfelden eraan of dit wel echt gebeurde. Er deden verhalen de ronde dat de hele maanreis in scène was gezet.

Digitalisering

[2] De twijfels over de ruimtelanding kwamen deels door die onduidelijke beelden. De apparatuur van de astronauten was in die tijd modern, maar nog niet zo goed ontwikkeld als tegenwoordig. Er waren bijvoorbeeld nog geen digitale camera's.
Onlangs heeft ruimtevaartorganisatie NASA het hele beeldarchief van de maanreis gedigitaliseerd. Dat leverde meer dan 11.000 grotendeels onbekende foto's op. Die zijn allemaal online gezet. De foto's van de astronauten zijn zo bewerkt dat de beelden veel scherper zijn dan de oude foto's van toen.

Huiselijke foto's

[3] Op de foto's zijn niet alleen de bekende beelden te zien van de eerste stappen op de maan en het planten van de Amerikaanse vlag. Er zijn ook veel huiselijke foto's van de astronauten, zoals astronauten die een dutje doen, hun tanden poetsen of hun snor scheren. Zouden de foto's kunnen bewijzen dat de reis naar de maan echt heeft plaatsgevonden?

Naar: Kidsweek, 5 oktober 2015

Hoofdstuk 3

Hoofdgedachte van een tekst

De **hoofdgedachte** van een tekst is één volledige zin. In die zin staat het belangrijkste wat in de tekst over het onderwerp gezegd wordt. Het is dus een samenvatting in één zin. Bij het onderwerp 'mobiele telefoons' kan de hoofdgedachte zijn: *Mobiele telefoons worden steeds minder gebruikt om te bellen*.

Zo vind je de hoofdgedachte:
1 Lees de tekst *precies*.
2 Bepaal waar de belangrijkste informatie uit de tekst staat.
- Soms staat het belangrijkste letterlijk aan het begin of einde van de tekst. Dan is dat de hoofdgedachte.
- Staat de belangrijkste informatie verspreid in de tekst? Dan moet je zelf een zin met de hoofdgedachte formuleren. Let op dat de hoofdgedachte het belangrijkste van de hele tekst laat zien, en niet alleen van bepaalde alinea's.

Opdracht
6

Lees tekst 6 oriënterend.
1 Noteer in een paar woorden het onderwerp van de tekst.
Lees de tekst precies.
2 Wat is de belangrijkste informatie uit alinea 2?
A ☐ De bewoners van het stadje waren verdeeld in twee kampen.
B ☐ Door een ruzie begonnen de broers ieder een eigen fabriek.
C ☐ Rudolf moest in militaire dienst, maar Adolf hoefde dat niet.
3 Wat is de hoofdgedachte van tekst 8?
A ☐ De werknemers van bedrijven in sportartikelen voetballen tegen elkaar.
B ☐ In de jaren dertig had een Duits bedrijf in sportschoenen veel succes.
C ☐ Twee bekende sportmerken zijn ontstaan na een ruzie tussen broers.

Tekst 6

Twee sportmerken ontstaan na ruzie

[1] De broers Rudolf en Adolf Dassler richtten in 1924 in het Zuid-Duitse stadje Herzogenaurach samen een bedrijf op dat sportschoenen verkocht. De broers konden goed met elkaar opschieten en hun bedrijf had snel succes. In de jaren dertig ging het nog beter, omdat sport onder het naziregime erg belangrijk gevonden werd.
[2] Toch ontstond er onenigheid. Rudolf moest in militaire dienst, maar Adi was onmisbaar voor de fabriek en mocht thuisblijven. De broers verloren elkaar uit het oog. Na de oorlog werd Rudi opgepakt door de Amerikanen. Hij was ervan overtuigd dat zijn broer hem verraden had, omdat hij de fabriek wilde overnemen. Toen Rudolf weer op vrije voeten was, begonnen de boze broers elk hun eigen fabriek. Adi Dassler richtte 'adidas' (officieel met een kleine letter) op en Rudi begon 'Ruda', later omgedoopt tot 'Puma'.

De bewoners van het stadje waren verdeeld in twee kampen: je hoorde óf bij Adidas óf bij Puma.
[3] Na vijftig jaar hebben de twee partijen vrede gesloten. Kortgeleden speelden werknemers van beide bedrijven zelfs een vriendschappelijk partijtje voetbal tegen elkaar. De broers zijn al lang dood. Helaas hebben zij hun ruzie nooit bijgelegd.

Opdracht
7

Lees tekst 7.

1 Waarom is het tussenkopje van alinea 2 'Spulletjes'?
A ☐ De spulletjes die je in een winkel krijgt, gooi je na de rage soms weer weg.
B ☐ Er staan voorbeelden van allerlei spulletjes die je kunt verzamelen.
C ☐ Het kost veel tijd en moeite om een verzameling spulletjes aan te leggen.

2 Bedenk een tussenkopje voor alinea 3. Noteer ook waarom je dat tussenkopje bij de alinea vindt passen.

3 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A ☐ De waarde van een verzameling hangt af van de prijs en van de emotionele betekenis.
B ☐ Kostbare verzamelingen worden bewaard in een museum of thuis als privécollectie.
C ☐ Verzamelaars gooien hun verzameling vaak weer weg als een rage voorbij is.

Tekst 7
Verzamelingen

[1] De meeste mensen hebben weleens iets verzameld. Misschien heb je ooit een collectie munten, een verzameling kastanjes of een album met voetbalplaatjes gehad. Sommige verzamelingen worden na verloop van tijd weggegooid, maar kostbare verzamelingen worden bewaard in een museum of thuis als privécollectie.

Spulletjes
[2] Al eeuwenlang zijn mensen bezig met het verzamelen van spulletjes, snuisterijen of hebbedingetjes. De oude Egyptenaren deden het al, en misschien gebeurde het daarvoor ook al wel. Vrijwel ieder kind heeft weleens iets verzameld: bijzondere steentjes, postzegels, knuffels, stripalbums, insecten, bladeren, flesjes of plaatjes van popsterren. Soms gaat het om prulletjes die je krijgt bij aankopen in een winkel of supermarkt, maar het kan ook gaan om iets wat je met veel tijd en moeite hebt vergaard. Sommige verzamelaars gooien hun verzameling weg als de rage voorbij is, terwijl anderen hun verzameling bijna met hun leven bewaken.

[3] Een verzameling heeft voor de eigenaar een zekere waarde. Vooral een kunstverzameling gooi je niet zomaar weg. Kunstverzamelingen die lang geleden werden aangelegd, vormen vaak de basis voor collecties in musea en archieven. Meestal kun je die instellingen bezoeken, waardoor iedereen kan genieten van de vaak prachtige verzamelingen. De waarde van die verzamelingen kan in de miljoenen lopen. Maar voor een verzamelaar kan ook zijn album met ansichtkaarten van opa of de vitrine met blauwe theepotten of andere prullaria grote waarde hebben. De waarde van een verzameling hangt dus niet alleen af van de prijs, maar vooral ook van de persoonlijke gevoelens van de verzamelaar.

Naar: www.cultuurwijs.nl, op 7 oktober 2015

Hoofdstuk 4
Tekstverbanden en signaalwoorden

Als je weet wat het verband is tussen delen van een tekst, begrijp je de tekst beter. Het verband tussen zinnen of tussen alinea's herken je aan **signaalwoorden**.

Enkele verbanden in teksten zijn:
- *Chronologisch verband*: chronologisch betekent *opeenvolgend*; er wordt dus iets verteld in de volgorde waarin het gebeurt.
  – De spijsvertering werkt als volgt. *Eerst* kauw je het voedsel. In de mond vindt al een deel van het verteringsproces plaats. *Vervolgens* slik je het eten door en gaat het verteringsproces verder in de maag. *Daarna* verteert het voedsel verder tijdens een lange reis door de darmen. *Tot slot* verlaten de onverteerbare resten het lichaam.

→

- *Opsommend verband*: er worden allerlei dingen achter elkaar opgenoemd.
  - Het museum heeft een grote collectie kunst. *Om te beginnen* zijn er prachtige schilderijen. *Bovendien* staan op verschillende verdiepingen beelden. Het museum heeft *daarnaast* een grote verzameling foto's. *Verder* zijn er bijzondere sieraden te bezichtigen.
- *Tegenstellend verband*: er worden tegenovergestelde dingen genoemd.
  - Vroeger was mijn woonplaats een klein en rustig dorp, *maar* tegenwoordig is het een grote drukke stad. (vroeger ↔ tegenwoordig; een klein en rustig dorp ↔ een grote drukke stad)
- *Toelichtend verband*: er wordt extra uitleg gegeven of er worden voorbeelden genoemd.
  - Op je dertiende mag je al een bijbaantje hebben. Je kunt iets bij jou in de buurt zoeken, *bijvoorbeeld* oppassen of auto's wassen. Je kunt ook op zoek gaan naar een 'echt' baantje, *zoals* folders bezorgen of fruit plukken.

Opdracht 8

Welk verband geeft het schuingedrukte signaalwoord aan?

1 Lily kwam om acht uur binnen; kort *daarna* ging Dexter weg.
2 Lily kwam binnen met enkele vrienden, *zoals* Dexter en Gordon.
3 Lily kwam binnen met Dexter en Gordon; *ook* Marleen hoorde bij hun groepje.
4 Lily kwam binnen, *maar* Dexter ging juist weg.

Opdracht 9

Wat voor verband herken je in de zinnen?

1 Aanvankelijk was Gerbrand leraar, daarna was hij decaan en later werd hij directeur.
2 Bij de bibliotheek kun je verschillende materialen lenen, zoals tijdschriften, boeken, cd's, dvd's en luisterboeken.
3 Naast informatie over de indeling ontvangt u ook gegevens over de geschiedenis van het gebouw.
4 Robert is lang en blond, maar zijn broer is klein en donker.
5 Ik neem geen salade bij de lunch. Ten eerste houd ik er niet zo van; ten tweede ben ik allergisch voor de noten die erin zitten.

Opdracht 10

Lees tekst 8.

1 'De school is een van de slechtst presterende van het hele land. Zo slaagt al jarenlang minder dan de helft van de scholieren voor het eindexamen.' (al. 1) Wat is het verband tussen deze twee zinnen?
A ☐ De tweede zin geeft een tegenstelling van 'slecht presteren'.
B ☐ De tweede zin geeft een voorbeeld van 'slecht presteren'.

2 In alinea 2 staat de zin 'Met taal gaat het ook al niet echt lekker'. Het woordje *ook* in die zin betekent dat het met meer dingen niet lekker gaat. Er staat in alinea 2 dus een opsomming van wat niet goed gaat. Waarmee gaat het nog meer niet goed?
A ☐ met de cijfers voor wiskunde
B ☐ met het Engels van Spaanstalige kinderen

3 Wat is het verband tussen alinea 4 en alinea 5?
A ☐ Een opsomming: in alinea 4 staat dat het de goede kant op gaat, dat de lerares de stijgende lijn niet kan doorzetten; in alinea 5 staat dat de directie toch wil doorgaan met de ontslagplannen.
B ☐ Een tegenstelling: in alinea 4 staat dat de leraren en de leerlingen niet willen dat de docenten worden ontslagen; in alinea 5 staat dat de directie wil doorgaan met de ontslagplannen.

4 Welk signaalwoord geeft een volgorde in de tijd aan?
A ☐ dus (al. 3)
B ☐ zoiets (al. 3)
C ☐ al (al. 4)
D ☐ daarna (al. 5)

Tekst 8

Dag leraren!

[1] Massaontslag – Op een middelbare school in de Verenigde Staten zijn alle 74 leraren tegelijk ontslagen. De directie gaf hun stuk voor stuk een dikke onvoldoende.

[2] 'Wij zijn een modelschool met hoge verwachtingen!' Het staat met feestelijke letters op de website van de Central Falls High School in de Amerikaanse staat Rhode Island. De werkelijkheid is echter veel minder zonnig. De school is een van de slechtst presterende van het hele land. Zo slaagt al jarenlang minder dan de helft van de scholieren voor het eindexamen. Maar zeven procent van de achthonderd leerlingen scoort een voldoende voor wiskunde. Met taal gaat het ook al niet echt lekker. Zo'n 65 procent van de kinderen is Spaanstalig. Hun Engels rammelt aan alle kanten.

[3] Vorige week hakte de directie eindelijk de knoop door. Het geklungs ligt niet aan de leerlingen, vindt ze, maar aan de leraren. Zij moeten na de zomervakantie dus allemaal op zoek naar een nieuwe baan. Zoiets is in de Verenigde Staten nog nooit gebeurd.

[4] Leraren en leerlingen waren in tranen toen ze het hoorden. Ze begonnen meteen te protesteren. 'Ik werk hier al twintig jaar', zei lerares Kathy May verbaasd tegen een journalist van de nieuwszender CNN. 'En het gaat eindelijk de goede kant op. Ik word er verdrietig van dat ik de stijgende lijn niet door kan zetten.'

[5] De directie wil toch doorgaan met de ontslagplannen. De oude leraren mogen tot juni blijven lesgeven op Central Falls High School. Daarna moeten ze allemaal vertrekken. De school gaat ondertussen op zoek naar 74 nieuwe superleraren.

Naar: Bouwien Jansen, Sevendays, 5 maart 2010

Hoofdstuk 5

Tekstsoorten

Een schrijver wil met zijn tekst een **doel** bereiken, bijvoorbeeld dat de lezer iets nieuws leert of dat de lezer plezier beleeft aan de tekst. De **tekstsoort** past bij het doel. In een **instructie** staat bijvoorbeeld hoe je iets moet doen en met een **gedicht** laat de schrijver jou genieten van zijn tekst.

- Een **artikel** is een stuk tekst in een krant of tijdschrift waarin de schrijver zijn lezers informatie geeft over een onderwerp. Hij geeft bijvoorbeeld achtergronden bij het nieuws, beschrijft een ontdekking of vertelt iets over een land.
- In een **betoog** probeert de schrijver lezers te overtuigen van zijn mening. Hij geeft zijn *standpunt* over een onderwerp en vertelt ook waarom hij dat standpunt heeft.
- In een **verslag** staat wat er is gebeurd, wat iemand heeft gehoord, gezien of gelezen. Een verslag kan gaan over een excursie, een proefje of experiment of een boek.

Opdracht
11

Uit wat voor tekstsoort komen de zinnen? Kies voor elke zin uit: artikel, betoog of verslag.

1 Daarna kregen we een rondleiding door het hele gebouw.
2 Op de planeet Mars is water ontdekt en ook over Pluto is veel bekend.
3 Zweden is elf keer zo groot als Nederland, maar heeft minder inwoners.
4 Ik vind dat scholen pas om tien uur 's ochtends moeten beginnen.
5 Net toen we buiten kwamen, begon het keihard te regenen.
6 De contributie moet omlaag, want jongeren krijgen maar een paar euro zakgeld.

Opdracht
12

Lees tekst 11, een stukje uit een tekst van Kiki over een excursie.

1 Wat voor tekstsoort is tekst 11?
2 Noem twee woorden waaraan je het chronologisch verband (de volgorde in de tijd) kunt zien.
3 Kiki schrijft vanaf alinea 2 alleen over dieren die ze hebben gezien. Wat kan ze verder nog schrijven?
A ☐ Ze kan de kortste weg van haar school naar de dierentuin uitleggen.
B ☐ Ze kan proberen de lezer te overtuigen van haar standpunt over dieren.
C ☐ Ze kan schrijven of er iets bijzonders gebeurde tijdens de excursie.

Tekst 11

Op excursie naar de dierentuin

[1] Vorige week gingen we op excursie naar de dierentuin. Alle kinderen van de klas moesten in tweetallen iets vertellen over een onbekend dier. Berry en ik hadden de maraboe gekozen.
[2] Eerst gingen we naar de dwergmangoesten. Die dieren leven in groepjes in Afrika en eten insecten. Daarna gingen we naar de doodshoofdaapjes. Die leven in de regenwouden van Latijns-Amerika en ze eten van alles: het zijn omnivoren. Vervolgens gingen we naar de maraboes, een soort grote ooievaars. Berry en ik vertelden dat ze in Afrika en Azië leven en dat ze allerlei soorten dieren eten, levende en dode, maar ook krokodilleneieren en pelikanenkuikens.
[3] Ten slotte gingen we naar het Aziëhuis met de Indische varanen. Dat zijn grote hagedissen, die meer dan een meter lang worden. Varanen leven in Australië en Nieuw-Guinea en ze eten krabben, slakken, vis en eieren.

Hoofdstuk 6

Tekst en beeld

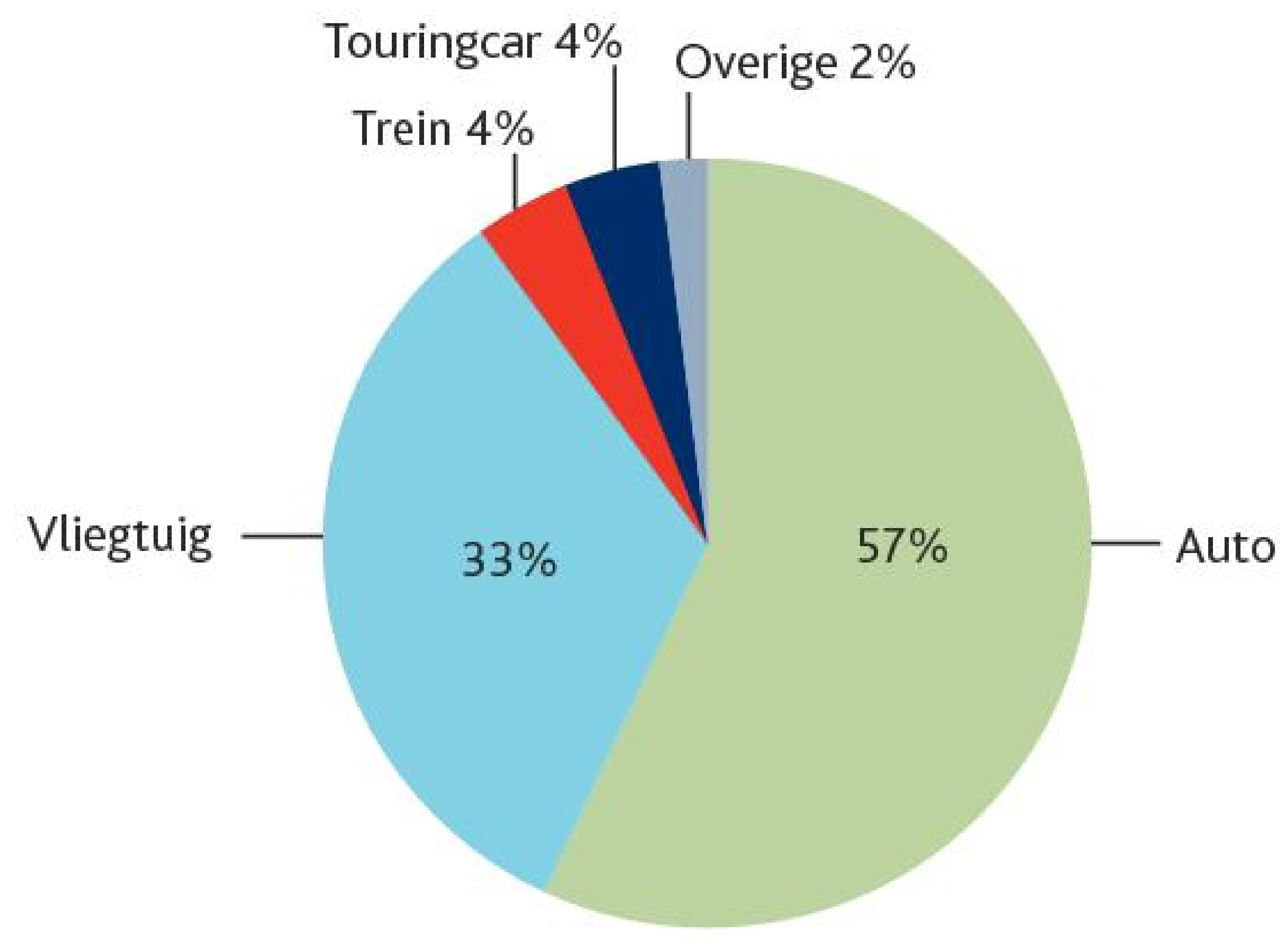
Bij een tekst staan vaak afbeeldingen ofwel **illustraties**. Soms zegt een **bijschrift** iets extra's over de afbeelding.
- Op een **foto** of **tekening** is iets uit de tekst afgebeeld.
- In een **schema** staan gegevens op een manier waarop je makkelijk kunt zien hoe iets in elkaar zit of wat er gedaan moet worden.
- In een **grafiek** of **diagram** zijn cijfers door middel van bijvoorbeeld lijnen of staven weergegeven. Daardoor zie je makkelijk verschillen of veranderingen.
- Een **tabel** is een verzameling gegevens, die overzichtelijk in vakjes staan. In een tabel staan vaak getallen.
- Op een **landkaart** bij een tekst kun je zien waar een plaats, provincie of land ligt. Zo'n kaart wordt ook wel gebruikt om te laten zien welke steden de meeste inwoners hebben, welke gebieden de meeste energie leveren enzovoort.

Opdracht
13

Bekijk de afbeelding.

1 Welk vervoermiddel wordt het minst gebruikt om op vakantie te gaan?
2 Welke vervoermiddelen worden evenveel gebruikt om op vakantie te gaan? Hoe weet je dat?
3 Er gaan meer mensen met de auto dan met het vliegtuig. Hoe kun je dat op de afbeelding zien?

Rijden en vliegen: Auto en vliegtuig brengen vakantieganger naar buitenland

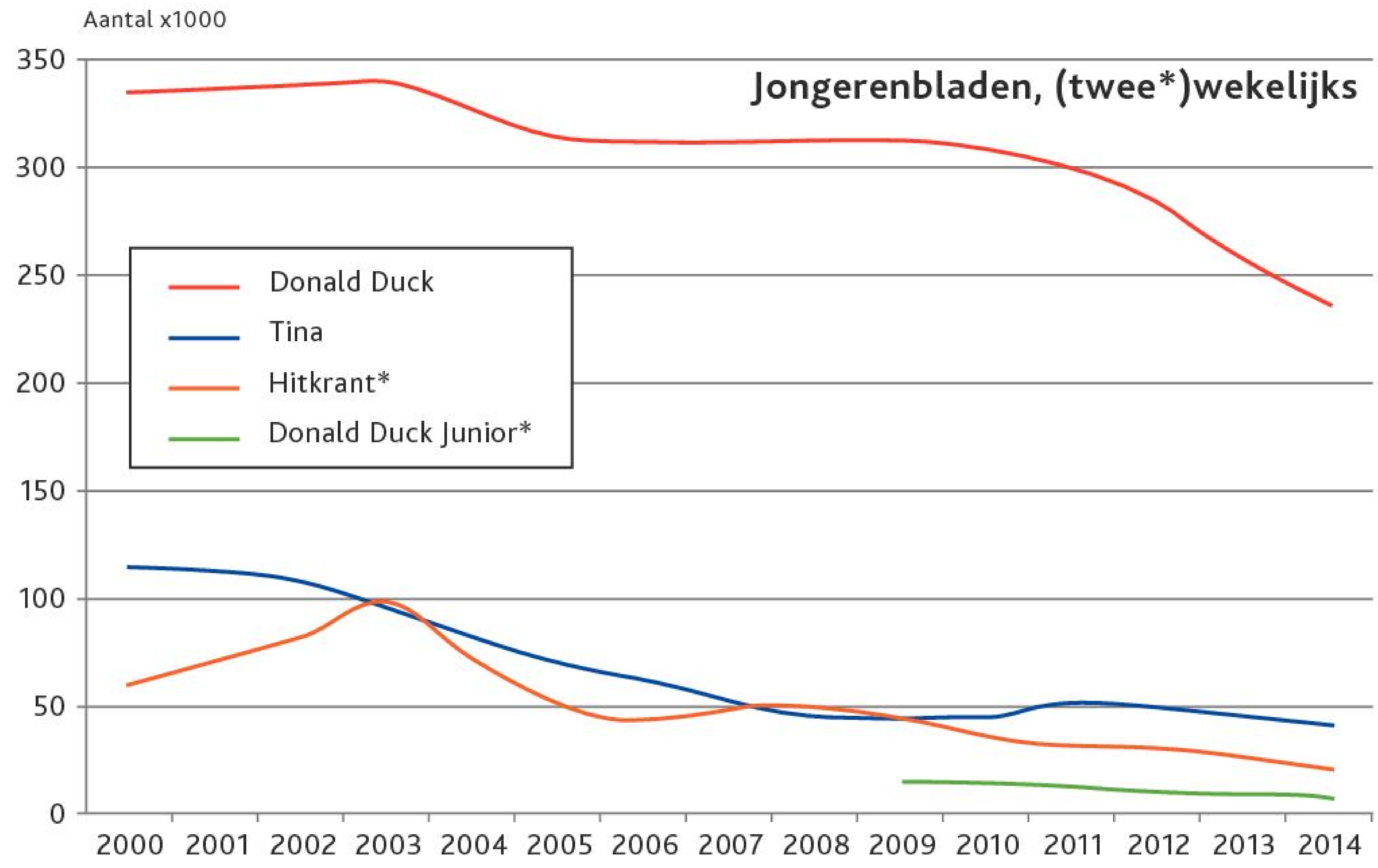
Bron: CBS, 2009

Opdracht
14

Bekijk de afbeelding. Onder de grafiek (op de x-as) staan de jaartallen. Links (op de y-as) staat het aantal verkochte exemplaren x 1000.

1 Welk tijdschrift werd in 2014 het meest verkocht?
2 Welk tijdschrift werd in 2008 het minst verkocht?
3 Hoeveel exemplaren van de *Hitkrant* werden in 2003 verkocht?

Verkoopcijfers jongerenbladen

Grammatica > zinsdelen

Hoofdstuk 1

Zinsdelen

Een zin heeft verschillende **zinsdelen**. Een zinsdeel is één woord of een groepje woorden dat bij elkaar hoort.

Een heel zinsdeel kun je verplaatsen in een zin. Binnen het zinsdeel blijven de woorden in dezelfde volgorde staan. In de voorbeelden staan streepjes tussen de zinsdelen.
- *Deze sportman / geeft / zijn kinderen / elke dag / twee gezonde appels.*
- *Elke dag / geeft / deze sportman / zijn kinderen / twee gezonde appels.*
- *Twee gezonde appels / geeft / deze sportman / zijn kinderen / elke dag.*
- *Geeft / deze sportman / zijn kinderen / elke dag / twee gezonde appels?*

Opdracht **1**

Verdeel de zinnen in zinsdelen.

1 Aron en zijn vader fietsten gisteren hard naar huis.
2 Op straat spelen een paar jongens vrolijk met een voetbal.
3 Na de vakantie werft die club nieuwe leden via zijn website.
4 Rond het jaar 800 kwamen de Noormannen naar Europa.
5 De gemeenteraadsverkiezingen zijn over een paar maanden.
6 Het zusje van Maurits gebruikt nooit een rekenmachine.

Hoofdstuk 1

Persoonsvorm

In een zin staan een of meer werkwoorden. Een daarvan is de **persoonsvorm** (pv). De persoonsvorm verandert als de zin in een andere tijd wordt gezet, of als de zin enkelvoud of meervoud wordt:
- De jongen *moet* een fiets repareren. (tegenwoordige tijd)
- De jongen *moest* een fiets repareren. (verleden tijd)
- Twee jongens *moeten* een fiets repareren. (meervoud)

Als je de persoonsvorm niet kunt vinden, kun je ook van de zin een ja/nee-vraag maken. De persoonsvorm komt dan vooraan te staan:
- *Moet* de jongen een fiets repareren?

Opdracht **2**

Onderstreep de persoonsvorm van de zinnen. Controleer welk werkwoord de persoonsvorm is door er enkelvoud of meervoud van te maken.

1 Een grote verzekeringsmaatschappij vergoedt de brandschade.
2 Regelmatig worden huisdieren kort voor de vakantie gedumpt.
3 Door de enorme regenbui overstromen grote stukken land.
4 Heeft de club een tekenwedstrijd georganiseerd?

Opdracht **3**

Onderstreep de persoonsvorm van de zinnen. Controleer welk werkwoord de persoonsvorm is door de zin van tijd te veranderen.

1 In de brievenbus ligt een grote groene envelop.
2 De aanmeldingen moeten vrijdag binnen zijn.
3 Nathalie kijkt elke week naar drie soaps.
4 Bij rugby mogen spelers met de bal in hun hand rennen.

Hoofdstuk 2

Onderwerp

Het **onderwerp** (ow) in een zin geeft aan wie of wat iets 'doet'. Het onderwerp hoeft niet actief te handelen, het kan ook iets 'ondergaan': *de vaas* staat op tafel; *de fiets* heeft vijf versnellingen; *bloemen* bloeien.

- Het onderwerp bestaat uit een of meer woorden.
- Het onderwerp kan enkelvoud of meervoud zijn. Dat zie je aan het onderwerp zelf, en ook aan de persoonsvorm.
- Het onderwerp kan op verschillende plekken in de zin staan. Meestal staat het naast de persoonsvorm. Bijvoorbeeld:
  - *Wai* (ow) schrijft (pv) een verhaal op haar tablet.
  - Overal in de kamer liggen (pv) *Sandra's kledingstukken* (ow).

Opdracht **4**

Onderstreep het onderwerp van de zinnen.

1 Jeroen leert ons de spelregels van waterpolo.
2 Op de snelweg botste een vrachtwagen tegen de vangrail.
3 Zullen de hagelstenen morgen met bakken uit de lucht vallen?
4 Straks drinken de meiden een heerlijk roodkleurig drankje.
5 Afgelopen zomer gingen Joris en zijn ouders kamperen.
6 Links naast de bibliotheek staat een standbeeld.

Opdracht **5**

Bedenk zelf een onderwerp voor elke zin. Het onderwerp moet bij de persoonsvorm passen.

1 Aan de overkant van de straat lopen ….
2 In het lokaal hangt … aan de wand.
3 … durfde niet alleen de weg over te steken.
4 Na de voorstelling klapte ….

Hoofdstuk 3

Werkwoordelijk gezegde

Het zinsdeel **werkwoordelijk gezegde** (wg) zegt wat iemand doet of wat er gebeurt. Bij het werkwoordelijk gezegde horen:

- de persoonsvorm en de andere werkwoorden in een zin
- het woord *te* als het voor een werkwoord staat
- de woorden *aan het* als ze voor een werkwoord staan
- beide delen van een gesplitst werkwoord (bijvoorbeeld *zwaait uit*, want het hele werkwoord is *uitzwaaien*)

Voorbeelden:

- Julia *vangt* een bal.
- Stijn *zal* de bal *gaan stoppen*.
- Kars *lijkt* de bal *te raken*.
- De jongens *zijn* buiten *aan het voetballen*.
- De doelman *houdt* de bal *tegen*.

Als de tijd verandert of als het onderwerp enkelvoud of meervoud wordt, verandert alleen de persoonsvorm, de andere werkwoorden veranderen niet.

Opdracht 6

Onderstreep het werkwoordelijk gezegde van de zinnen.
1 De Consumentenbond heeft chocolade getest.
2 Liefhebbers hebben verschillende repen geproefd.
3 Steeds braken ze een klein stukje chocola af.
4 In sommige repen kon je haast geen cacao proeven.
5 De testers beoordeelden de smaak van enkele repen als slecht.

Opdracht 7

Noteer het aantal werkwoorden van het werkwoordelijk gezegde.
1 Steeds meer volwassenen willen een kleurboek aanschaffen.
2 Ze kunnen uit verschillende soorten boekjes kiezen.
3 Veel mensen ontspannen door het kleuren.
4 In het land zijn zelfs 'kleurgroepen' opgericht.
5 Aan de kleurboeken hebben de makers al veel geld verdiend.

Opdracht 8

Bedenk zelf zinnen met het gegeven onderwerp. Het onderwerp hoeft niet vooraan in de zin te staan. Tussen haakjes staat het aantal werkwoorden waaruit het gezegde moet bestaan.
1 alle laptops (1)
2 de kluizenaar (2)
3 duizenden sprinkhanen (2)
4 een dokter (1)

Hoofdstuk 4

Lijdend voorwerp

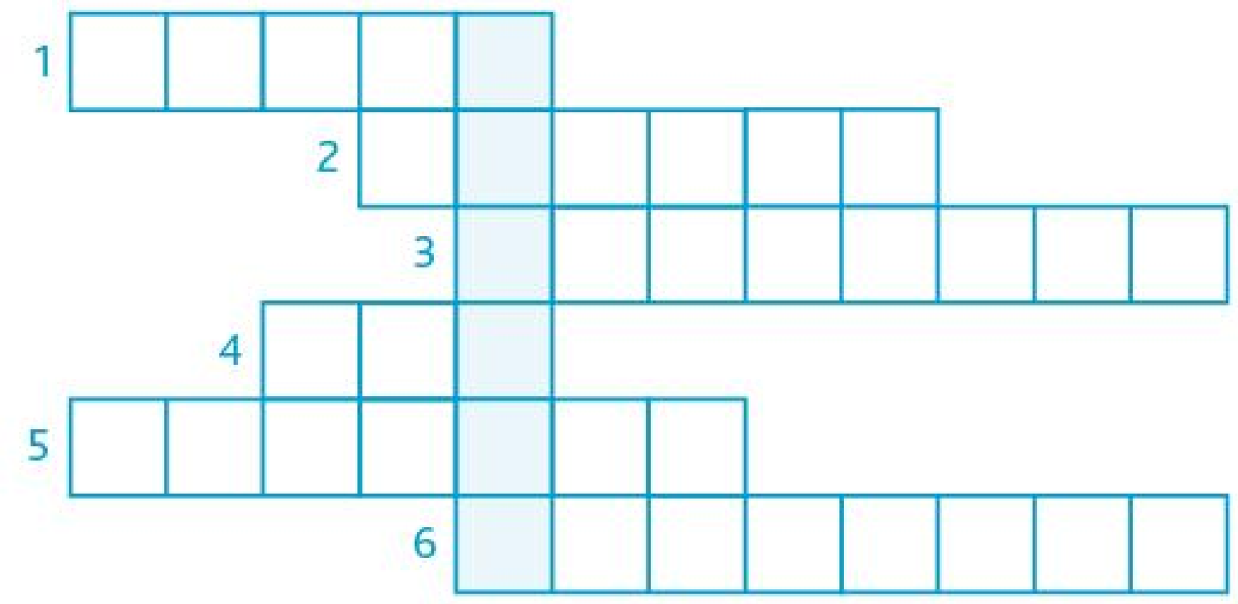
De meeste zinnen hebben de zinsdelen *onderwerp* en *gezegde*. Veel zinnen hebben ook een **lijdend voorwerp** (lv). Met het lijdend voorwerp gebeurt iets, het 'ondergaat' wat het onderwerp doet:
- Tim graaft een kuil → *een kuil* wordt gegraven
- De speler roept de grensrechter → *de grensrechter* wordt geroepen
- Elin vertelt een verhaal → *een verhaal* wordt verteld
- Martijn gooit zijn jas op de kapstok → *zijn jas* wordt gegooid

Opdracht 9

Met wie of wat gebeurt iets in de zin? Noteer het lijdend voorwerp.
1 Bruno laat zijn hond uit.
2 Marloes koopt een tijdschrift.
3 Liet Mats de bus voor zijn neus wegrijden?
4 De nieuwe auto halen we morgen op.
5 Straks gaat de buurman zijn zoon naar school brengen.

Opdracht 10

Maak de puzzel. Vul het lijdend voorwerp in, maar laat het lidwoord weg. Noteer het woord uit de blauwe vakjes.
1 Twee mannen trekken de kabel uit de grond.
2 De loodgieter repareert de douche.
3 Lucas drinkt de limonade in één teug op.
4 Hoopt Kim een rol te krijgen in het toneelstuk?
5 De man zet de parkiet achter de tralies.
6 Elke week harkt opa het grindpad op zaterdag.

Hoofdstuk 5

Meewerkend voorwerp

Aan wie je iets geeft (of zegt) of *voor* wie iets is, noem je het **meewerkend voorwerp** (mv) in een zin.
– De penningmeester stuurt *aan alle leden* een mailtje.
– Zijn die schoenen veel te groot *voor hem*?
– Ze gaf een bos bloemen *aan haar moeder*.
– Lieke vraagt *aan Thijs* een kauwgumpje.

Bij het meewerkend voorwerp staat niet altijd *aan* of *voor*. Soms kan *aan* of *voor* worden weggelaten. Als *aan* of *voor* wordt weggelaten, verandert soms de volgorde van de zin.
– De penningmeester stuurt *alle leden* een mailtje.
– Zijn die schoenen *hem* veel te groot?
– Ze gaf *haar moeder* een bos bloemen.
– Lieke vraagt *Thijs* een kauwgumpje.

Opdracht
11

Onderstreep het meewerkend voorwerp. Let op: er staat niet altijd *aan* of *voor* in de zin.

1 Cas schenkt voor zijn opa een glas water in.
2 Onze buurjongen gaf zijn bioscoopkaartje aan zijn zus.
3 Aan zijn vader stuurde hij een mooie ansichtkaart.
4 Heeft niemand jou ooit iets verteld?
5 Paula laat ons de begintijd van de voorstelling weten.
6 Bijna iedereen geeft vijf euro aan de collectant.

Hoofdstuk 6

Bijwoordelijke bepaling

Een **bijwoordelijke bepaling** (bwb) geeft meer informatie over het gezegde of over de hele zin. De bijwoordelijke bepaling geeft antwoord op vragen als *wanneer* en *waar* iets gebeurt. Een zin kan meer bijwoordelijke bepalingen bevatten.
– Waar? We overnachten *op een camping*.
– Wanneer? De cursus begint *volgende week*.
– Waarheen? Ze gaan *naar het strand*.
– Waardoor? *Door een stroomstoring* rijden de treinen niet.
– Waarom? *Vanwege haar hekel aan stank* gaat ze niet mee naar de dierentuin.
– Hoe? Hij monteert de kast *met een schroevendraaier*.

Een bijwoordelijke bepaling blijft over nadat je onderwerp, gezegde, lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp hebt bepaald.

Opdracht 12

Noteer wat de schuingedrukte bijwoordelijke bepaling zegt over het gezegde of de zin: *waar*, *waardoor*, *waarheen*, *waarom*, *wanneer* of *hoe*.

Voorbeeld:
– *Hij eet met mes en vork*.
De bepaling *met mes en vork* zegt hoe hij eet. Noteer dus: *hoe*.

1 De portier stuurde ons *naar het andere gebouw*.
2 *Door de aardbeving* stortte het gebouw in.
3 Het laatste restje krijg je eruit *met een flessenlikker*.
4 Nina komt niet *vanwege haar buikpijn*.
5 *'s Morgens vroeg* regende het.
6 Stan vond zijn mobieltje *onder zijn bed*.

Opdracht 13

Onderstreep de bijwoordelijke bepalingen in de zinnen.
1 Raakte de voetballer de bal zojuist met zijn elleboog?
2 Door de lange droogte verdorde het gras in de achtertuin.
3 Vanwege de stortregen stelde de scheidsrechter de wedstrijd gisteren uit.
4 In Italië eten veel mensen pasta.
5 Kraanvogels en kieviten trekken in het voorjaar naar hun broedgebieden.
6 Willen jullie mij nu dat boek teruggeven?

Opdracht 14

Noteer van elke zin het onderwerp, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp en de bijwoordelijke bepaling. Niet elke zin bevat alle zinsdelen.
1 Een paar jongens zitten te kletsen in het fietsenhok.
2 Hebben zijn ouders Frank een sterrenkijker gegeven vanwege zijn hobby?
3 Sven schenkt elke avond een kop thee in voor zijn moeder.
4 Zwitserland blijft energie opwekken met waterkracht.
5 De meisjes geven hun vriendin een tijdschriftabonnement voor haar verjaardag.
6 Vorige week heeft mijn zus deze prachtige kleren gekocht.

Grammatica > woordsoorten

Hoofdstuk 1

Zelfstandig naamwoord

Een **zelfstandig naamwoord** (zn) is een woord voor een mens, dier, plant, ding of gevoel: *bakker, paard, cactus, boek, liefde*. Voor een zelfstandig naamwoord staat vaak *de, het* of *een* of je kunt die woorden ervoor zetten.

Opdracht 1

Onderstreep de zelfstandige naamwoorden in de zinnen.

1 Sommige plaatsen hebben een bijzonder zangkoor.
2 De leden klinken niet echt als een nachtegaal.
3 Er zijn mensen voor wie dit een uitkomst is.
4 Zelf krijgen de zangers namelijk een goed gevoel.
5 Veel publiek zullen ze niet trekken met hun prestatie.
6 Ze zingen namelijk zo vals als een kraai.

Hoofdstuk 1

Lidwoord

Er zijn drie **lidwoorden**: *de*, *het*, *een*. Een lidwoord hoort bij een zelfstandig naamwoord. *De* en *het* zijn **bepaalde lidwoorden** (blw), *een* is een **onbepaald lidwoord** (olw).

Bij een bepaald lidwoord is duidelijk wie of wat je precies bedoelt: *de* buurman (mijn buurman aan de linkerkant), *het* boek (dat ik laatst in de bieb had geleend). Het onbepaalde lidwoord *een* gebruik je als je geen bepaald(e) persoon of ding bedoelt: daar loopt *een* man (je weet niet wie het is).

In het woordenboek kun je opzoeken of een woord een *de*- of een *het*-woord is. In het meervoud gebruik je altijd *de*. Bij een verkleinwoord gebruik je *het* (of *een*).

Opdracht 2

Vul de goede lidwoorden in: *de*, *het* of *een*.

1 Zal ik … broodje of … croissantje meenemen van … bakker om … hoek?
2 Hij heeft … oudste kind van … overburen in … park gezien.
3 Experts ontdekten welke straat er op … beroemde schilderij van Vermeer staat.
4 Hoe zullen we naar boven gaan, met … trap of met … lift?
5 Met … achternaam die met … 'z' begint, ben je altijd als laatste aan … beurt.

Opdracht 3

Noteer de lidwoorden uit de zinnen. Zet erbij of het een bepaald of onbepaald lidwoord is.

1 Bart zag een leuke film, maar hij weet de titel niet meer.
2 Allebei de nichtjes van Sep zitten op een andere school.
3 Dit jaar speelt er een gaaf bandje op het schoolfeest.
4 Het nieuwe woord staat nog niet in het *Van Dale*-woordenboek.
5 In de meivakantie zat Francis in een vliegtuig met twee verdiepingen.

Hoofdstuk 2

Bijvoeglijk naamwoord

Een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) zegt iets over een zelfstandig naamwoord: het *hoge* gebouw, een *aardig* meisje, de *afgebroken* tak.
Het bijvoeglijk naamwoord wordt met of zonder -*e* geschreven: de *brede* stoep / een *breed* trottoir, die *spannende* film / geen *spannend* boek.

Er komt geen -*e* achter het bijvoeglijk naamwoord:
- bij *het*-woorden waar *een* voor staat: een *vaag* verhaal, een *geldig* paspoort
- bij *het*-woorden in het enkelvoud waar geen woord voor staat, of een ander woord als *meer*, *geen*, *genoeg*, *elk*: *koud* water, geen *goed* nieuws, genoeg *leuk* speelgoed, elk *zwaar* voorwerp

In alle andere gevallen komt er een -*e* achter het bijvoeglijk naamwoord.

Opdracht 4

Vul het bijvoeglijk naamwoord in.
1 De … (beknopt) uitleg is voldoende voor die … (slim) jongen.
2 Door het … (hinderlijk) licht reed de … (zenuwachtig) man haast van de weg.
3 Die … (deftig) familie stelt een … (vriendelijk) gebaar erg op prijs.
4 Veel mensen doen … (digitaal) betalingen; ze hebben weinig … (contant) geld.
5 Alweer heeft die … (fanatiek) club geen enkel … (winnend) doelpunt gemaakt.

Hoofdstuk 3

Zelfstandig werkwoord en hulpwerkwoord

Een *werkwoord* in een zin zegt vaak wat iemand of iets doet of wat er gebeurt: *hij fietst*, *het stormt*.

Een **zelfstandig werkwoord** (zww) heeft een duidelijke, vaste betekenis, bijvoorbeeld: *lezen*, *drinken*, *hockeyen*.

Een **hulpwerkwoord** (hww) kan niet alleen in een zin voorkomen. Het ‘helpt’ om het gezegde te maken. Hulpwerkwoorden zijn onder andere: *hebben*, *zijn*, *worden*, *kunnen*.

Opdracht 5

Is het onderstreepte woord een zelfstandig werkwoord of een hulpwerkwoord?
1 Blue heeft gisteren haar zakgeld gekregen.
2 Lara staat veel te lang onder de douche.
3 Sommige mensen hebben gehuild bij de film.
4 Die spits scoort vaak een doelpunt.
5 Hoe laat is hij naar het station gegaan?

Opdracht 6

Noteer de werkwoorden uit de zinnen. Onderstreep het zelfstandig werkwoord.
1 De stroom is voor de derde keer uitgevallen.
2 Geloof jij echt in een waarzegger?
3 Een padvinder kan met vuurstenen een vuur aansteken.
4 Kirsten heeft een portemonnee gevonden.
5 Bij een taxirit wordt niet altijd hetzelfde tarief gevraagd.

Hoofdstuk 4

Aanwijzend en vragend voornaamwoord

Een **voornaamwoord** komt in de plaats van een zelfstandig naamwoord en verwijst ernaar. Er zijn verschillende voornaamwoorden.

Een **aanwijzend voornaamwoord** (aanw.vnw) wordt gebruikt om personen of dingen aan te wijzen. Het aanwijzend voornaamwoord kan met of zonder een zelfstandig naamwoord in de zin staan: Wil je me *dat schaaltje* aangeven? Wil je me *dat* aangeven?
Aanwijzende voornaamwoorden zijn: *deze, die, dit, dat, zulk(e), zo'n, dergelijk(e), zelf, hetzelfde, dezelfde*. Je gebruikt *zo'n* in het enkelvoud en *zulke* in het meervoud: *zo'n* auto, *zulke* schoenen.

Een **vragend voornaamwoord** (vr.vnw) vraagt naar iemand of iets: *Wie* loopt daar? *Wat* ligt daar? *Welk* boek lees je? *Wat voor* kleur haar heeft ze?
Er zijn vier vragende voornaamwoorden: *wie, wat, welk(e), wat voor (een)*.
Een vragend voornaamwoord hoeft niet altijd in een vraagzin te staan: Hij vraagt *wie* zijn pen heeft gezien. Je kunt er dan wel een vraag van maken: *Wie* heeft zijn pen gezien?

Opdracht **7**

Onderstreep de aanwijzende voornaamwoorden in de zinnen.

1. 'Ik wil dit smoesje niet meer horen', zegt de leraar.
2. Quirine gebruikt hetzelfde kaftpapier als Ellis.
3. 'Wie heeft die jas hier laten slingeren?', vraagt Karin.
4. Julian haalt net zulke grapjes uit als zijn vader.
5. Dat nieuws over de aanslag is hard aangekomen.

Opdracht **8**

Vul een vragend voornaamwoord in.

1. Met … ga je komende zomer op vakantie?
2. Hé Sjors, … soort games speel jij het liefst?
3. De tekenaar legde uit … van zijn tekeningen hij het beste vond.
4. Ron vraagt zijn moeder … ze vandaag gaan eten.
5. … heeft er ook zin in een pannenkoek?

Hoofdstuk 5

Voorzetsel

Een **voorzetsel** (vz) zegt in een zin vaak iets over:
- de plaats of richting: *in* de keuken, *achter* de kast, *via* de Kerkstraat, de berg *op*.
- de tijd: *over* een week, *tijdens* zijn afwezigheid, *na* de pauze.
- de reden of oorzaak: *wegens* ziekte, *door* de drukte, *dankzij* zijn hulp.

Een voorzetsel staat in een zinsdeel met een zelfstandig naamwoord of een voornaamwoord: *naast het huis*, *van mijn zus*, *bij hem*, *met jullie*.

Opdracht **9**

Onderstreep de voorzetsels in de zinnen.

1. In Zimbabwe zijn bijzondere verkiezingen gehouden.
2. Een 42-jarige man werd bij die vreemde wedstrijd de winnaar.
3. Het was de verkiezing van de lelijkste man.
4. Hij heeft gewonnen vanwege zijn gehavende gebit.
5. De man is erg blij met de overwinning.

Opdracht
10

Vul de juiste voorzetsels in. Kies uit: *door, in, met, op, van*.

1 De andere kandidaten zijn het niet eens … de uitslag.
2 Zij vinden dat iemand anders de lelijkste man … het land is.
3 De vorige winnaar is zelfs jaloers … de man.
4 … de mond van de kampioen zijn geen voortanden te zien.
5 Het gat is ontstaan … tandbederf.

Hoofdstuk 6

Bijwoord

Een **bijwoord** (bw) vult de informatie aan die het werkwoord in een zin geeft: het werkwoord in de zin zegt wat er gebeurt en het bijwoord zegt wanneer, waar of hoe het gebeurt: *vroeg* komen, *buiten* spelen, *blij* kijken. Een bijwoord kan ook meer zeggen over een bijvoeglijk naamwoord: een *heel* aardig meisje, een *bijzonder* moeilijke opgave.

Bijvoorbeeld:
– Mijn nicht kan *prachtig* schilderen.
– Jullie hebben het proefwerk *slecht* voorbereid.
– *Binnenkort* gaat zijn zus naar Chicago emigreren.

Opdracht
11

Wat zegt het bijwoord over de zin: *waar, wanneer* of *hoe* gebeurt het? Noteer het bijwoord uit de zinnen en het vraagwoord dat erbij past.

1 Mischa fietst pijlsnel naar school.
2 De gasten zitten buiten.
3 We hebben gisteren gevoetbald.
4 Heb je netjes geschreven op het proefwerkblaadje?
5 Je kunt nergens schuilen voor de regen.

Opdracht
12

Onderstreep de twee bijwoorden in elke zin.

1 Vanmiddag is de computer van Pieter alweer vastgelopen.
2 Meestal staat hier iemand het verkeer te regelen.
3 We zijn momenteel gesloten vanwege een tamelijk grote verbouwing.
4 Misschien krijgen we een heel klein hondje.
5 Twan heeft die aardige uitnodiging helaas nooit ontvangen.

Formuleren

Hoofdstuk 1

Samenvoegen van zinnen

Zinnen kunnen aan elkaar worden gekoppeld met een **verbindingswoord**. Het verbindingswoord *verbindt* de twee stukken. Verbindingswoorden zijn *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra*, *en*. Vóór een verbindingswoord in een zin staat bijna altijd een komma; vóór *en* staat meestal geen komma.

– Nadine wil graag een nieuw mobieltje. Het mag niet van haar moeder.
– Nadine wil graag een nieuw mobieltje, *maar* het mag niet van haar moeder.
– Nadine krijgt geen nieuw mobieltje. Het mag niet van haar moeder.
– Nadine krijgt geen nieuw mobieltje, *omdat* het niet mag van haar moeder.

De verbindingswoorden *maar* en *omdat* verbinden de zinnen. Voor het verbindingswoord staat een komma.

Opdracht 1

De zinnen bestaan uit twee delen. Maak er twee aparte zinnen van. Let op: soms verandert de volgorde van de woorden. Welk woord houd je over?

1 Juul treuzelt voor haar kast, want ze weet niet wat ze zal aantrekken.
2 Gemma werd kletsnat, doordat het hard regende.
3 Nick gaat graag naar de bioscoop, maar hij houdt niet van tekenfilms.
4 Job is verdiept in zijn boek, terwijl Neil aan het gamen is.
5 Freek zet zijn mobieltje uit, omdat hij niet gestoord wil worden.

Opdracht 2

Maak van de twee zinnen één zin. Bedenk welk verbindingswoord in de zin past. Kies uit: *dus, maar, terwijl, want, zodra*. Je mag elk woord maar één keer gebruiken. Let op de komma en op de volgorde van de woorden.

1 Paula komt thuis. Ze gaat meteen naar haar kamer.
2 Jesse eet veel fruit en gaat vaak sporten. Hij heeft veel energie.
3 Bas fietst naar huis. Hij eet zijn laatste boterham op.
4 Thuis scheiden veel mensen hun afval. In het vliegtuig komt alles op één hoop.
5 Zet niet alle foto's op internet. Je kunt ze er nooit meer afhalen.

Hoofdstuk 2

Verwijswoorden *deze, die, dit, dat*

Met een **verwijswoord** kun je verwijzen naar een woord op een andere plek in de tekst. Meestal staat het verwijswoord na het woord waar het naar verwijst: *Ik ben naar **het museum** geweest dat onlangs opnieuw is geopend.*

Bij *de*-woorden gebruik je

- *deze* als het dichtbij is: *deze* club (bijvoorbeeld: *deze club waar we nu langs fietsen*, of: *Ik ben al heel lang lid van deze club.*)
- *die* als het veraf is: *die* club (bijvoorbeeld: *die club aan de andere kant van de stad*)

→

Bij *het*-woorden gebruik je
- *dit* als het dichtbij is: *dit* lokaal (bijvoorbeeld: *dit lokaal waar wij nu zijn*)
- *dat* als het veraf is: *dat* lokaal (bijvoorbeeld: *dat lokaal aan het einde van de gang*, of: *dat lokaal op de tweede verdieping*)

Bij *dichtbij* en *veraf* gaat het om de *plaats* (deze boom) of om de *tijd* (dat jaar). Met het verwijswoord *dat* kun je ook naar een hele zin verwijzen:
– *Mariëlle heeft haar huiswerk niet af* en dat zit haar niet lekker.

Opdracht
3

Vul het juiste verwijswoord in: *deze*, *die*, *dit* of *dat*. Noteer tussen haakjes het woord waarnaar het verwijst.
1 Deze deur bij de hoofdingang is open, maar … daar bij de zijuitgang niet.
2 Die schoenen zijn erg duur; gelukkig zijn … goedkoper.
3 Het antwoord in het boek klopt niet; … hier is het juiste antwoord.
4 Ik zie dat … kaars hier bijna opgebrand is; haal … nieuwe maar alvast.
5 We zijn naar het zwembad geweest en … vond ik erg leuk.

Opdracht
4

Noteer waar de verwijswoorden in de tekst naar verwijzen.
(1) Lotte frunnikt aan een knoopje dat niet goed dicht zat en springt achter op de fiets bij Finn. (2) Omdat die nogal rammelt, kijkt ze er angstig bij. (3) Finn geeft zijn tas aan Lotte en vraagt: 'Kun jij deze even vasthouden?' (4) Ze zijn onderweg naar het zwembad, dat aan de andere kant van het dorp ligt. (5) Het klinkt alsof de afstand die ze moeten fietsen heel groot is, maar ze zijn er zo. (6) Lotte kijkt naar het wondje aan haar duim en denkt: als dat maar geen pijn gaat doen.

Hoofdstuk 3

Verbanden tussen (delen van) zinnen

Een **signaalwoord** is een woord dat duidelijk maakt wat zinnen of delen van een tekst met elkaar te maken hebben. Signaalwoorden zijn bijvoorbeeld: *maar*, *omdat*, *want*, *dus*, *en*, *zodat*, *toen*, *terwijl*, *hoewel*, *zoals*.

Een tekst met signaalwoorden is beter te begrijpen, omdat er duidelijk staat wat het *verband* tussen (delen van) zinnen is.

Vergelijk de voorbeeldzinnen:
1 De trainer legde de spelregels nog eens uit. De spelers luisterden niet.
2 De trainer legde de spelregels nog eens uit, maar de spelers luisterden niet.
3 De trainer legde de spelregels nog eens uit, omdat de spelers niet luisterden.
4 De spelers luisterden niet. Daarom legde de trainer de spelregels nog eens uit.

Voorbeeld 1: Je weet niets over het verband tussen de zinnen.
Voorbeeld 2: Je weet door het woord *maar* dat het gaat om een *tegenstelling*: de trainer legde de spelregels wel nog eens uit, *maar* de spelers luisterden niet.
Voorbeeld 3: Je weet door het woord *omdat* dat het gaat om een *reden*: de trainer moest de spelregels nog eens uitleggen *omdat* de spelers eerst niet luisterden.
Voorbeeld 4: Je weet door het woord *daarom* in de tweede zin dat het gaat om een *reden*: de spelers luisterden niet naar de trainer. *Daarom* (of: *dus*) moest de trainer de spelregels nog eens uitleggen.

Opdracht
5

Lees onderstaande tekst en onderstreep de signaalwoorden.
(1) Lotte en Finn kunnen hun fiets haast niet kwijt, want het is druk bij het zwembad. (2) Hoewel het vrij vol is, vinden ze een plekje. (3) 'Ik ben zo klaar, omdat ik mijn zwembroek al aan heb', zegt Finn. (4) Maar Lotte heeft meer tijd nodig. (5) Er zitten te veel spullen in haar tas, zoals een paar boeken, een vestje dat ze laatst van een vriendin had geleend en een heleboel losse snoepjes. (6) Daardoor kan ze haar bikini haast niet vinden. (7) Dus duikt ze pas na een kwartier het water in.

Hoofdstuk 4

Verwijswoorden *hij, zij, het, ze, hem, haar, hen*

Met een **verwijswoord** kun je verwijzen naar woorden die je eerder hebt gebruikt. Je hoeft dan het woord of de naam niet steeds te herhalen.

Voor het onderwerp in de zin gebruik je de verwijswoorden *hij*, *zij* (*ze*), *het*.
Op andere plekken in de zin gebruik je *hem*, *haar*, *het*, *ze*, *hen*, *hun*.

Voorbeelden:
- **Max** is verschrikkelijk moe. Hij (→ Max) heeft een partijtje squash gespeeld.
- Waar kan ik mijn **formulier** inleveren? Ik heb het (→ formulier) al ingevuld.
- **Eva** zou ook komen, maar ik heb haar (→ Eva) niet gezien.
- Hier zijn je **boeken**. Leg je ze (→ boeken) even in je kluisje?
- **Abe en Cas** weten de weg. Ik heb de route aan hen (→ Abe en Cas) uitgelegd.

Opdracht
6

Vervang de onderstreepte woorden door verwijswoorden.
1 Wout gaat zonder zijn moeder op vakantie. Wout is wel door zijn moeder uitgezwaaid.
2 Josina is de huissleutel kwijt. Josina dacht dat de huissleutel op tafel lag.
3 Bram en Gwen laten vakantiefoto's aan Jasper zien. Jasper vindt vakantiefoto's van Bram en Gwen altijd erg mooi.
4 Menno denkt aan zijn oma. De oma van Menno heeft Menno vandaag een e-mail gestuurd.
5 Een vrouw maakt een filmpje van haar kat. De vrouw zet het filmpje op internet.

Opdracht
7

Noteer waar de onderstreepte verwijswoorden naar verwijzen.
(1) Lotte kijkt rond of ze Finn ziet, maar ze kan hem niet ontdekken. (2) Wel ziet ze een paar meisjes van school, die gillend van de glijbaan gaan. (3) Ze stellen zich aan, vindt Lotte, want zo hoog is die helemaal niet. (4) Lotte baalt er een beetje van dat ze haar andere duikbrilletje niet bij zich heeft, want dit zit niet zo lekker. (5) Maar het is toch beter dan helemaal geen duikbril. (6) Zo meteen wil ze van de hoge duikplank springen, en die is wel superhoog! (7) Ineens ziet Lotte Finn, die net op de duikplank staat als hij haar ziet.

Spelling

Hoofdstuk 3

Meervoud van woorden op -*ee* en -*ie*

Bij een woord dat eindigt op -*ee*, maak je het meervoud met -*ën* achter het woord: *idee – ideeën, fee – feeën*.

Bij een woord dat eindigt op -*ie*, spreek je het woord uit en luister je naar de klemtoon.

- Bij de klemtoon op de laatste lettergreep maak je het meervoud met -*ën*: *melodie – melodieën, knie – knieën*.
- Ligt de klemtoon niet op de laatste lettergreep, dan komt er een trema op de *e* die er al staat (ë) en een -*n*: *kolonie – koloniën*.

Het woord eindigt op	Meervoud maak je met	Voorbeeld
-*ee*	-*ën* erbij	*idee – ideeën* *fee – feeën*
-*ie* + klemtoon op de laatste lettergreep	-*ën* erbij	*melodie – melodieën* *knie – knieën*
-*ie* + klemtoon niet op de laatste lettergreep	trema op *e* (ë) + -*n* erbij	*kolonie – koloniën* *assurantie – assurantiën*

Opdracht
1

Neem het schema over. Noteer het meervoud van de woorden op de juiste plaats.

1 bacterie
2 orchidee
3 evangelie
4 fantasie
5 theorie
6 kopie
7 therapie
8 porie
9 ree
10 olie
11 trofee
12 snee

-*ën* achter het woord	**-*n* achter het woord en trema op e (ë)**
…	…
…	…

Hoofdstuk 4

Meervoud op *'s*

Woorden die eindigen op -*a*, -*o*, -*u*, -*i* of -*y* krijgen in het meervoud *'s*: *ski - ski's*. Met alleen -*s* zou je het woord verkeerd uitspreken: *skis*, zoals *mis* of *vis*.
Het meervoud van woorden die je niet verkeerd kunt uitspreken, maak je wel met -*s*: *tantes, cadeaus, cowboys*.

Opdracht
2

Schrijf het meervoud van de woorden op.

1 lama
2 antenne
3 tango
4 fanfare
5 foto
6 rabbi
7 lolly
8 orka
9 penalty
10 portemonnee
11 ruimte
12 tribune
13 menu
14 kiwi
15 paraplu

Hoofdstuk 6

Dubbele punt en aanhalingstekens

Wat iemand zegt, kan in de directe rede of in de indirecte rede staan.

Directe rede	**Indirecte rede**
Letterlijk wat iemand zegt.	Niet letterlijk wat iemand zegt.
– Aanhalingstekens – Dubbele punt (als wie het zegt ervóór staat)	In de zin staat het woord *dat*. Bij een vraag staat het woord *of*.
Sjoerd zegt: ‘Ik heb een lekke band.’ of ‘Ik heb een lekke band’, zegt Sjoerd.	Sjoerd zegt dat Taco een lekke band heeft. Sjoerd vraagt of Taco een lekke band heeft.

Opdracht
3

Zet aanhalingstekens in de zinnen. Plaats ook een dubbele punt als dat nodig is.

1 De weerman legt uit De kou trekt ons land in.
2 Ik ben met mijn moeder gaan winkelen, vertelt Hannah.
3 Isa zegt De trein had vertraging.
4 Tom beweert Ik heb jouw mobieltje niet gebruikt.
5 Ons brood is altijd vers, belooft de bakker.
6 Vanavond mag ik langer opblijven, fluistert Freek.

Opdracht
4

Zet de zinnen in de indirecte rede.

Voorbeeld:
1 Zet het woord *dat* erbij. Is het een vraag? Zet er dan *of* bij.
2 Staat er een woord als *ik* of *wij* in de zin? Verander dat dan als dat nodig is (bijvoorbeeld *ik* in *hij*, *wij* in *zij*, *jullie* in *wij*). De werkwoordsvorm verandert (in het enkelvoud) ook.
3 Verander de volgorde van de zin.

– Sep zegt: ‘Ik ga zo meteen.’ → Sep zegt dat hij zo meteen gaat.
– Stef en Janna zeggen: ‘Wij vinden die film spannend.’ → Stef en Janna zeggen dat zij de film spannend vinden.
– Atefe vraagt aan ons: ‘Willen jullie nog thee?’ → Atefe vraagt of wij nog thee willen.

1 De coach roept: ‘We moeten harder rennen.’
2 ‘Op internet staan leuke filmpjes’, zegt Aiden.
3 Kim vraagt: ‘Lust jij echt slakken?’
4 Rick houdt vol: ‘Ik weet het niet.’
5 De trainer beweert: ‘Wij zijn sterker dan de tegenstander.’
6 ‘Mag ik straks ook mee?’, vraagt Sara.

Spelling > werkwoorden

Hoofdstuk 1

Persoonsvorm tegenwoordige tijd

Eén werkwoord in een zin is de *persoonsvorm*. De persoonsvorm staat in de tegenwoordige tijd (pvtt) als iets nu gebeurt of in de toekomst. De persoonsvorm past altijd bij het onderwerp.

De ik-vorm schrijf je zo: laat -*en* weg van het hele werkwoord (*zoeken* – ik *zoek*; *zenden* – ik *zend*).
Bij sommige werkwoorden verandert er meer:
- Soms moet een extra letter weg (*pakken* – ik *pak*) of erbij (*nemen* – ik *neem*).
- Soms verandert een letter (*schrijven* – ik *schrijf*; *kiezen* – ik *kies*).

	enkelvoud		**meervoud**
Het onderwerp is	ik	jij/je* / hij/ zij/ze / het / u	wij/we / jullie / zij/ze
Je schrijft	ik-vorm	ik-vorm + t	hele werkwoord
Voorbeeld	ik roep ik vind	jij roept hij vindt *Als *jij* of *je* achter de persoonsvorm staat, schrijf je alleen de ik-vorm: – *roep jij?* – *vind je?*	jullie roepen zij vinden

Tip:
Weet je niet of er in de tegenwoordige tijd een -*t* bij de ik-vorm komt? Vul het werkwoord *lopen* in. Je hoort dan of je een -*t* moet schrijven:
Het is: *hij loopt* (je hoort een *t*), dus ook: *hij vindt*
Het is: *loop jij?* (je hoort geen *t*), dus ook: *vind jij?*

Opdracht 1

Vul de juiste persoonsvorm in.
1 Youri … (winnen) een medaille.
2 … (Beleven) Eva een avontuur?
3 Ik … (blijven) nog even hier.
4 Straks … (blazen) Tim een ballon op.
5 Vera … (vervangen) het kapotte lampje.
6 … (Houden) jij van spannende films?

Opdracht 2

Neem het schema over en vul het verder in met de werkwoorden: *buigen, drinken, graven, reizen, verbinden* en *worden*.

	ik (ik-vorm)	**hij (ik-vorm + t)**	**wij (hele werkwoord)**
klauteren	*klauter (– en)*	*klauter + t = klautert*	*klauteren*
zweven	*zweef (v → f en extra e)*	*zweef + t = zweeft*	*zweven*
buigen			

Hoofdstuk 2

Persoonsvorm verleden tijd: zwakke werkwoorden

In de verleden tijd verandert de persoonsvorm.
Zwakke werkwoorden kun je herkennen aan de klank in de verleden tijd. De klank verandert niet: *ik fiets → ik fietste; wij winkelen → wij winkelden.*

Zo schrijf je de **persoonsvorm verleden tijd** (pvvt) van zwakke werkwoorden:
- Bepaal de ik-vorm van het werkwoord.
- Bepaal het onderwerp van de zin.
- Zet -*de(n)* of -*te(n)* achter de ik-vorm. De juiste spelling staat in deze tabel:

	enkelvoud	**meervoud**
Het onderwerp is:	jij/je / hij/zij/ze / het / u	wij/we / jullie / zij/ze
Je schrijft:	ik-vorm + -*de* of -*te*	ik-vorm + -*den* of -*ten*
Voorbeeld:	het regende hij sleepte	wij klaagden ze maakten

Twijfel je of je de verleden tijd met -*te(n)* of -*de(n)* schrijft? Gebruik dan **'t (e)x-f(o)ksch(aa)p**:
- Schrijf -*te(n)* als de laatste letter voor de uitgang -*en* van een werkwoord een medeklinker is uit 't (e)x-f(o)ksch(aa)p (dus: *t*, *x*, *f*, *k*, *s*, *ch* of *p*).
- Schrijf in alle andere gevallen -*de(n).*

Opdracht
3

Welke vier werkwoorden zijn zwakke werkwoorden? De eerste letters vormen samen een woord.

1 ☐ beginnen **3** ☐ schaatsen **5** ☐ luisteren **7** ☐ zinken
2 ☐ komen **4** ☐ trekken **6** ☐ aaien **8** ☐ plakken

Opdracht
4

Neem het schema over en vul het verder in met de werkwoorden *gebruiken, rennen, rusten, schreeuwen, trommelen* en *verdwalen*.

	jij/je / hij / zij/ze / het / u (ik-vorm + -de of -te)	**wij/we / jullie / zij/ze ik-vorm + -den of -ten**
wiebelen	*(wiebel + -de =) wiebelde*	*(wiebel + -den =) wiebelden*
wassen	*(was + -te =) waste*	*(was + -ten =) wasten*

Hoofdstuk 3

Persoonsvorm verleden tijd: sterke werkwoorden

In de verleden tijd verandert de persoonsvorm.
Je kunt **sterke werkwoorden** herkennen aan de klank in de verleden tijd. Bij een sterk werkwoord verandert de klank: *ik drink → ik dronk* of *wij kijken → wij keken.* De **persoonsvorm verleden tijd** (pvvt) van sterke werkwoorden moet je onthouden; er zijn geen regels voor.
Als je twijfelt of de persoonsvorm enkelvoud op een *d* of een *t* eindigt, zet hem dan in het meervoud. De letter die je hoort, is de laatste letter van de persoonsvorm: von*d*en → von*d*; dach*t*en → dach*t*.

Opdracht
5

Maak de verleden tijd van de werkwoorden. Noteer steeds de wij-vorm.

1 blazen
2 blijven
3 dragen
4 drinken
5 hangen
6 lezen
7 ontbijten
8 roepen
9 ruiken
10 schrijven
11 steken
12 zitten

Opdracht
6

Maak de verleden tijd van de persoonsvorm. Zin 1 en zin 7 hebben twee persoonsvormen.

1 De stewardess vraagt of ik alleen vlieg.
2 Ik knik.
3 Buiten adem geef ik antwoord op haar vragen.
4 Ja, ik heb mijn koffer zelf gepakt.
5 Nee, ik heb geen gevaarlijke stoffen in mijn handbagage.
6 Alleen deze schoudertas gaat mee de cabine in.
7 Mijn uitpuilende koffer krijgt een label en verdwijnt uit zicht.
8 En ik krijg mijn instapkaart.
9 Over anderhalf uur begint het boarden.
10 Helemaal alleen loop ik naar de rij voor de paspoortcontrole.

Naar: Anna Woltz, Honderd uur nacht. Querido, Amsterdam 2014

Hoofdstuk 4

Voltooid en onvoltooid deelwoord

Een **voltooid deelwoord** (vd) is een vorm van het werkwoord die je gebruikt als iets is afgelopen. Een voltooid deelwoord begint vaak met *ge-* en eindigt op *-en* of op *-d* of *-t*. Voorbeelden:

gebakken	gehaald	gewerkt
gebeten	gegooid	geboft
gelopen	gegymd	gehoopt
geslagen	geleerd	gesleept
gevonden	gepleegd	gemixt

Tips
- Er komt geen *ge-* bij het voltooid deelwoord van werkwoorden die beginnen met *ge-*, *be-*, *ver-*, *ont-*, *er-*, *her-*, *mis-* (*het is gebeurd, ik ben begonnen, hij is ontdekt*).
- Als je twijfelt of de laatste letter van het voltooid deelwoord een *-d* of een *-t* is, neem dan de verleden tijd in gedachten: haalde → gehaald; blafte → geblaft. Gebruik bij twijfel 't (e)x-f(o)ksch(aa)p.

Een **onvoltooid deelwoord** (od) is een vorm van het werkwoord die je gebruikt als iets nog bezig is. Het onvoltooid deelwoord maak je door:
- hele werkwoord + *-d(e)* (*Luisterend* naar de radio lig ik in bed.)

Opdracht
7

Noteer het voltooid deelwoord. Gebruik bij twijfel 't (e)x-f(o)ksch(aa)p.

1 We hebben allemaal ademloos naar die geweldige zanger geluister….
2 Vorige week is Donald met Spaanse les gestar….
3 Eindelijk is ons doel bereik….
4 Mijn vroegere buurmeisje heeft me meteen herken….
5 Gisteren heeft de buurman zijn auto verkeerd geparkeer….
6 De kristallen glazen zijn zorgvuldig verpak….

Opdracht
8

Noteer het voltooid deelwoord van de werkwoorden.

1 beginnen
2 blijven
3 gebruiken
4 rennen
5 rusten
6 schreeuwen
7 trekken
8 vallen

Opdracht
9

Zet een onvoltooid deelwoord in de zin.

1 Sara loopt … (zingen) de trap af.
2 ... (Mopperen) ruimt Brian zijn kamer op.
3 John zoekt ... (tasten) zijn weg in het donker.
4 ... (Slingeren) aan een boom eet de aap een banaan.
5 Maakte Micha … (trillen) het pakje open?
6 Carina laat ... (stralen) haar nieuwe outfit zien.

Hoofdstuk 5
Voltooid en onvoltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord

Met een bijvoeglijk naamwoord zeg je iets over een zelfstandig naamwoord: een *leuke* jongen, het *saaie* spel, de *spannende* wedstrijd.

Ook een voltooid of onvoltooid deelwoord kun je gebruiken als bijvoeglijk naamwoord. Als het voltooid deelwoord op -*en* eindigt, verandert het niet als je het bijvoeglijk gebruikt:

– de berg is *beklommen* — de *beklommen* berg
– de schat is *verborgen* — de *verborgen* schat

Er kan een -*e* achter het deelwoord op -*d* of -*t* komen als je het bijvoeglijk gebruikt:

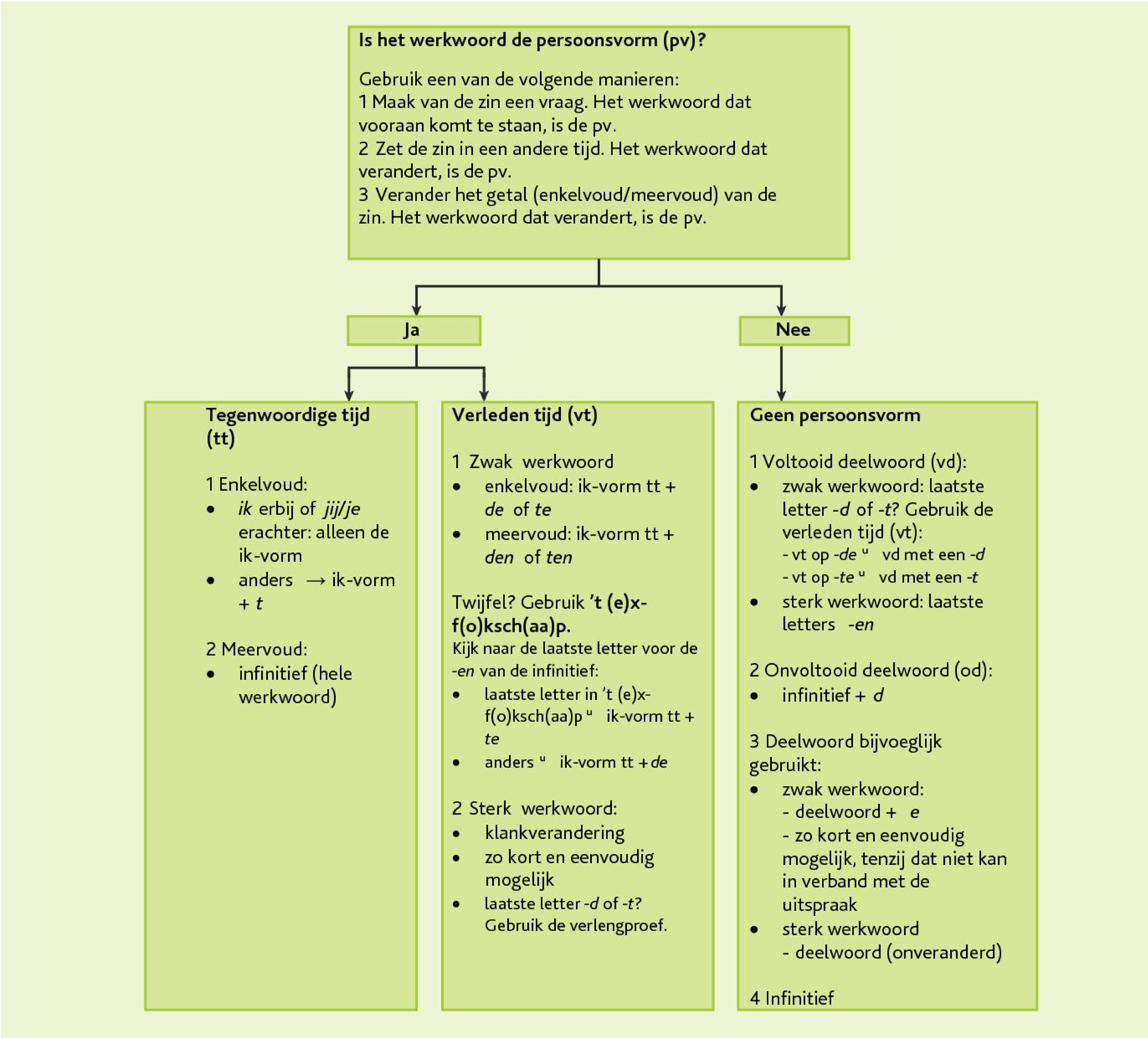
– de fiets is *gerepareerd* — de *gerepareerde* fiets
– het paadje is *geharkt* — het *geharkte* paadje
– het water is *stijgend* — het *stijgende* water

Opdracht
10

In welke zinnen is het bijvoeglijk naamwoord gemaakt van een voltooid of onvoltooid deelwoord?

1 ☐ Dat bedorven sap moet je niet drinken.
2 ☐ In de pauze renden de joelende kinderen naar buiten.
3 ☐ Een gezonde jongen kan makkelijk op de fiets naar school.
4 ☐ De wanhopige kleuter roept om zijn moeder.
5 ☐ Als ontbijt heeft Louis smakelijke eieren met spek klaargemaakt.
6 ☐ Het circuspubliek genoot van de grappige clowns.
7 ☐ Vandaag bezorgden de omgewaaide bomen het verkeer veel overlast.
8 ☐ Emma gooit de verwelkte bloemen weg.

Schema werkwoordspelling

Register

Bronvermelding

Beeldresearch: Lineair, Arnhem

Foto's:
Picture alliance/dpa/Lineair, Arnhem: p. 4, 32, 55-A, 252
Beeld en Geluid, Hilversum: p. 8-9
Corbis/HH, Den Haag: p. 10-11, 246-247
Blickwinkel/Lineair, Arnhem: p. 13, 16
Karin Weijs, Veendam: p. 14
Radboud Universiteit, Nijmegen: p. 20
Lionwhisperer, Pretoria: p. 25
Jeroen van Loon/HH, Den Haag: p. 26
Photodisc: p. 31, 184 r, 191
Pinterest, San Fransisco: p. 35
Ron Giling/Lineair, Arnhem: p. 38, 115
Shutterstock, New York: p. 42-43, 44, 49, 55-B, 143, 166-167, 186o, 191, 198, 204-211, 212-215, 236-243
Dolph Cantrijn/HH, Den Haag: p. 43 r
Koen Broersen, Tuitjenhorn: p. 47
AFP/ANP, Rijswijk: p. 50
Frank de Roo/HH, Den Haag: 55-C
Ton Koene/Lineair, Arnhem: p. 55-D, 65
Roland Scheidemann/dpa/Lineair, Arnhem: p. 57
20th Century Fox Film, Los Angeles: p. 61
Disney/Sanoma, Hoofddorp: p. 62
Freek van Asperen/ANP, Rijswijk: p. 70
Aurora/HH, Den Haag: p. 74-75
Michiel Wijnbergh/HH, Den Haag: p. 75r
Tasos Katopodis/GettyImages, Amsterdam: p. 76
Henk de Weerd, Groningen: p. 77
Ade Johnson/ANP, Rijswijk: p. 79
Phovoir, p. 81
Berlinda van Dam, Zaandam: p. 87
Erich Lessing/AKG-images/Lineair: p. 89
Chromorange/Lineair, Arnhem: p. 93
Algont from nl/Wikimedia: p. 97
Astrid Roox/Nationale Beeldbank, Rotterdam: p.102
Marco de Swart/ANP, Rijswijk: p. 106-107
Guus Dubbelman/HH, Den Haag: p. 107 r
Taco van der Eb/HH, Den Haag: p. 109
Izaäk Verkeste, Middelburg: p. 111
The New York Times/HH, Den Haag: p. 113
Auke Herrema: p. 117
Merijn Soeters, Amsterdam: p. 123
Rainer Jensen/ dpa/Lineair: p. 127
Mischa Schoemaker/ANP, Rijswijk: p. 134
Richard van der Woude/Nationale Beeldbank, Rotterdam: p. 138-139
Plastic Soup Foundation, Amsterdam: p. 141
Remko de Waal/ANP, Rijswijk: p. 145
Joop Hoek/ Nationale Beeldbank, Rotterdam: p. 146
Nancy Beijersbergen/ Nationale Beeldbank, Rotterdam: p. 153

Robin Utrecht/HH, Den Haag: p. 159
Klaas Fopma/HH, Den Haag: p. 162
Koen Verheijden/HH, Den Haag: p. 170-171
blog Verita's Experience: p 171 r
Polaris Images/HH, Den Haag: p. 177
Corbis: p. 184 l
Eyewhire/Adobe: p. 184 m
Powerhouse Fitness, Glasgow: p. 186b
Roen Kiewik/ Revolver, Amsterdam: p. 202-203
Plint, Eindhoven: p. 214 (Mary Heylema, *Ik en jij*); 221 (Rian Visser, *Recept voor een gedicht*)
E+/Getty Images, Amsterdam: p. 216-223, 224-231
Peter Hilz/HH, Den Haag: p. 232-235
Jeff Pachoud/AP/HH, Den Haag: p. 248
Dynamic Graphics: p. 249
NASA, Washington: p. 251
Hansen/ Nationale Beeldbank, Rotterdam: p. 2-3 (online Theorie-overzicht)

Literaire teksten:
p. 204-205: Sabine Zett, *Hugo's geniale wereld*. Haarlem, Uitgeverij Holland 2013
p. 206-207: Mirjam Mous, *Password*. Houten, Van Holkema en Warendorf 2012
p. 208-210: Rick Riordan, *De bliksemdief* (Percy Jackson en de Olympiërs 1). Amsterdam, Mynx 2009
p. 212: K. Schippers, in: *Het liefst wil ik een wonder*. Eindhoven, Plint 2012
p. 213: An Verstraete, in: Ted van Lieshout (red.), *Er zit een feest in mij*. Amsterdam, Querido 2012
p. 216-218: Mirjam Oldenhave en Cynthia van Eck, *Voor jou 10 anderen*. Amsterdam, Querido 2008
p. 219-220: Fiona Rempt, *Omgeruild*. Houten, Van Holkema & Warendorf 2013
p. 221-223: Sjoerd Kuyper, *Hotel De Grote L*. Rotterdam, Lemniscaat 2014
p. 225-227: Gideon Samson, *Zwarte zwaan*. Amsterdam, Leopold 2012
p. 228-230: Dan Gemeinhart, *Naar de top*. Lemniscaat, Rotterdam 2015
p. 232: Ted van Lieshout, in: *Ik wil een naam van chocola*. Amsterdam, Querido 2009
p. 234: Joke van Leeuwen, in: Ted van Lieshout (red.), *Kwam dat zien! Kwam dat zien!* Querido, Amsterdam 2008 (p. 61)
p. 235: *De zilveren lepel*, Van Dishoeck, Houten 2007 (p.949)
p. 236-238: Lieneke Dijkzeul, *Aan de bal*. Rotterdam, Lemniscaat 2004 (p. 66-68)
p. 240-242: Jill Hucklesby, *Tot op de bodem*. Houten, Van Holkema & Warendorf 2011 (p. 19-20)

NEDERLANDS | 6E EDITIE | 1 HAVO/VWO

Makkelijk
Je mag in dit boek schrijven, aantekeningen maken, markeren, onderstrepen, wat je maar wilt.

Compleet
Bij dit boek hoort een digitale leeromgeving. Met bijvoorbeeld opdrachten, oefentoetsen, uitlegfilmpjes.

Flex

Direct feedback
Maak je de opdrachten online, dan zie je wat er al goed gaat. Of je verbetert je antwoord met de tip.

Op je eigen niveau
Online krijg je, op basis van je resultaten, opdrachten op jouw niveau: met extra hulp of uitdaging.

Noordhoff Uitgevers

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-88664-6
9 789001 886646